

İNEGÖL

ARAŞTIRMALARI

SOSYAL ve KÜLTÜREL HAYAT

İNEGÖL ARAŞTIRMALARI

Sosyal ve Kültürel Hayat

Kitap Adı
İNEGÖL ARAŞTIRMALARI
Sosyal ve Kültürel Hayat
(e- Kitap)

Editörler
Prof. Dr. Murat DOĞDUBAY
Prof. Dr. Mustafa ÇETİNASLAN
Doç. Dr. Ahmet Ali ÇANAKCI
Doç. Dr. Mustafa POLAT
Doç. Dr. Yüksel OKŞAK
Dr. Öğr. Üyesi Asem ABDELGHANY
Öğr. Gör. Dr. Cihad DOĞAN
Önder KILIÇ
Hatice UZER
Serdar SEVİNÇ
Fatih ORAL

Dizgi, Mizanpaj ve Kapak Tasarımı
Dr. Öğr. Üyesi Asem ABDELGHANY & Yahya BOZKURT

Emin Yayınları
Fethiye Mah. Kırlangıç Sok. No: 2 Nilüfer/BURSA
Tel: (0224) 2422898, Fax: (0224) 2412569
www.eminyayinlari.com.tr

E- ISBN:
978-625-5901-83-5

Yayın Tarihi
Aralık 2025

Web
www.eminyayinlari.com.tr
<https://www.inegol.bel.tr>

Bu eserde, yer alan metinlerin tüm sorumluluğu, yazarlarına aittir.

Bu eser, yazılı izin olmaksızın hangi dil ve ortamda olursa olsun materyalin tamamının veya bir bölümünün çoğaltılması ve elektronik ortamlarda yayımlanması yasaktır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Gönülden bağılı olduğumuz İnegöl, tarihin dönüm noktalarına şahitlik etmiş, Osmanlı'nın filizlenerek 3 kıta yedi iklime yayıldığı kuruluş toprakları üzerinde yer almış, istiklal ve istikbal mücadelesinde canlarını hiçe sayarak şehadet mertebesine ulaşan kahramanlarıyla yeni bir devletin kuruluşuna ve yeniden bir milletin dirilişine öncülük etmiş kadim bir kent.

İnegöl, üzeri örtülmüş kıymetli bir hazineye sahip. Bu hazineyi gün yüzüne çıkartmak için var gücümüzle çalışmaya devam ediyoruz.

İnegöl; bildiğimizden, gördüğümüzden çok daha değerli bir şehir. Bu değerleri yaşatmak, geleceğe taşımak için adımlar atıyoruz. Kaybolmaya yüz tutmuş ya da yitip gitmiş somut ve somut olmayan kültürel değerlerimiz üzerine araştırmalar yapıp bu değerleri gelecek kuşaklara aktarmak için çalışmalar yürütüyoruz.

Bizler bilginin yol göstericiliği olmadan, sağlıklı bir şehir yönetiminin mümkün olmadığına inanıyoruz. Bu yüzden de İnegöl Belediyesi olarak her zaman akademik dünyayla iç içe olmayı, şehrimizi bilginin ışığında birlikte anlamayı ve birlikte inşa etmeyi önemsiyoruz.

Bu maksatla İnegöl Araştırmaları başlığı altında şehrimize farklı bir pencereden bakarak İnegöl'ün yarınlarını sağlam temeller üzerine inşa etmek adına güzel ve anlamlı bir çalışmayı hayata geçirmenin mutluluğunu yaşıyoruz.

İnegöl Araştırmaları kitabı ile Türkiye'nin yeni yüzyılında ekonomisiyle ticari hacmiyle, tarımsal ürünleri ve turizm potansiyeliyle bölgesinde rol model pozisyonunda yer alan İnegöl'ün saklı kalmış önemli değerlerini gün yüzüne çıkarmaya ve bugünden geleceğin şehrini oluşturmaya amaçladık.

Ayrıca, kadim geçmişinden bugüne geniş bir perspektif ile bakarak İnegöl'ün örnek bir şehir olgusu içerisine girmesi adına yeni bakış açıları sunmak, şehrin ulusal ve uluslararası arenada bilinirliğini artırma noktasında adımlar attık. Bu eser, İnegöl'ün; tarihsel, kültürel, ekonomi, turizm, sosyoloji ve eğitim başta olmak üzere her alanda derinliğini ortaya koyma iradesinin de bir göstergesidir.

Bu kıymetli çalışmada; kuruluşu, dirilişe ve kurtuluşa şahitlik etmiş bir şehir olarak İnegöl'ün tarihsel gelişimi, şehre zenginlik katmış göçler, İnegöl'e iz bırakanlar, sosyal hayat, ekonomi, mobilya, tarım-hayvancılık, turizm ve markalaşma, gastronomi, halk mimarisi, somut olmayan kültürel miras, kültür ve sanat gibi konular geniş bir çerçeveden bakılarak ele alındı.

Bunun yanında bilim ve teknik alanında gençlere yol gösterecek teknolojik veriler, çevre, enerji ve sürdürülebilirlik gibi hem yerel hem de ulusal açıdan önemli konulara da yer verilmeye çalışıldı. Bu özel ve anlamlı eser, şehrin var olan dinamiklerini harekete geçirerek sahip olduğu önemli değerleri ele almayı, yarınları inşa edecek yeni nesillere de bu önemli verileri aktarmak için önemli bir kazanım olmuştur.

İnegöl Araştırmaları kitabı, şehrin var olan potansiyelini gün yüzüne çıkarmak, İnegöl'ü daha iyi nasıl güzel bir noktaya getirebiliriz adına yeni ufuklar ve yeni perspektifler geliştirmek için önemli bir işlev üstlenmiştir. Kitap içerisinde yer alan sunumların, hem akademik camiaya hem de insanımıza İnegöl'ün değerlerini bir kez daha hatırlamasına ve bu alanda yeni çalışmalara ilham vermesine öncülük edeceğine yürekten inanıyoruz.

İnegöl Belediyesinin kuruluşunun 155. yılına özel olarak hazırlanan bu önemli bilimsel çalışmanın hazırlanmasına büyük emekleri olan kıymetli akademisyenlerimize, kitapta yer alan akademisyen ve yerel araştırmacılarımıza şehrimiz adına ortaya koydukları fikir, görüş ve önerileri için teşekkür eder sevgi ve saygılarımı sunarım.

Alper TABAN
İnegöl Belediye Başkanı

İÇİNDEKİLER

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ BİÇAK OYUNU

Arda ERAVCI & Burak TOKGÖZ.....11

HALK DANSLARI ALAN ARAŞTIRMALARINDA SAHA ÇALIŞMASININ ROLÜ VE SONUÇLARI

Fatih ORAL & Bülent KURTİŞOĞLU23

İNEGÖL TÜRKÜLERİNİN DERLENMESİ, KORUNMASI, GELECEK KUŞAKLARA AKTARIMI VE NOTALANDIRILMASI

Rıdvan SAYIN.....55

YAPRAK DESTANLARDA AİLE İÇİ ŞİDDET (EBEVEYN ÖLÜMLERİ VE KARDEŞLER ARASI CİNAYET): BURSA VE İNEGÖL ÖRNEKLERİ

Hatice SARGIN73

İNEGÖL YERLEŞİMİNDE ALEVİLER: İNANÇLARI, KURUMLARI VE UYGULAMALARI

Ali AKÇA103

ÇERKESLERİN İNEGÖL'E YERLEŞMELERİ ve KÜLTÜRLERİ

Ekrem Hayri PEKER.....111

GURBETE GİDEN İNEGÖL HAYRİYE KÖYLÜLERİNİN KÖYLERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Özdem SUVAT.....123

İNEGÖL MESLEKİ EĞİTİM VE REHBERLİK MODELİ ÇALIŞMALARINDA KULLANILAN PSİKO-SOSYAL DESTEK MODÜLLERİNİN MESLEKİ EĞİTİME YÖNELİK TUTUMLARA ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Emre BOZDEMİR & Gökhan DAYAN & Mehmet SARI.....143

İNEGÖL'DE MESLEKİ EĞİTİMİN DÜNYA BUGÜNÜ VE GELECEĞİNE BAKIŞ

Orhan ERDOĞAN.....157

1927-1950 YILLARI ARASINDA İNEGÖL'DE NÜFUS VE OKUR-YAZARLIK DURUMU

Esin YÜZBAŞI173

TARİHİ İNEGÖL ÇARŞISI'NIN 1975 - 2025 YILLARI

Turhan ŞAHİN183

1939-1942 YILLARI ARASINDA İNEGÖL'DE SOSYAL, EKONOMİK VE KÜLTÜREL HAYAT: BİR BASIN ANALİZİ

Ünal ÜSTÜNDAĞ205

KENT-MOBİLYA MÜZELERİ KURULUŞ HİKAYESİ

Nedim BAYRAM231

TÜRKİYE'DE BİR İLK, HAK EDİLEN VE BEKLENEN UNVAN “GAZİ HASTANE”, “İNEGÖL DEVLET HASTANESİ”

Hayrettin GÖÇMEN.....237

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ BIÇAK OYUNU

Arda ERAVCI & Burak TOKGÖZ

Doç., Giresun Üniversitesi / Devlet Konservatuarı, arda.eravci@giresun.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3359-770X &
Giresun Üniversitesi / Devlet Konservatuarı, buraktokgoz0816@gmail.com, ORCID: 0009-0009-6190-6889

1. Giriş

Somut olmayan kültürel mirasın (SOKÜM) korunması ve gelecek nesillere aktarılması, küreselleşmenin ve modernleşmenin getirdiği sosyo-kültürel dönüşümler karşısında yerel kimliklerin sürdürülebilirliği açısından hayati bir önem taşımaktadır. Folklorik pratikler, yalnızca estetik veya eğlencelik unsurlar değil, aynı zamanda bir topluluğun kolektif hafızasını, değerler sistemini ve tarihsel deneyimlerini barındıran canlı arşivlerdir. İnegöl yöresi, zengin folklorik yapısıyla bu mirasın önemli taşıyıcılarından biridir. Ancak özellikle Manav-Yörük köylerinde nesilden nesile aktarılan “Bıçak Oyunu” gibi özgün icralar bu hızlı dönüşüm sürecinde kaybolma tehlikesi ile karşı karşıya gelmiştir. Çalışmanın önemi belirli bir oyunun belgelenmesine katkı sunmanın ötesinde bir halk oyununun bir topluluğun kolektif hafızasını, tarihsel misyonunu ve etnik kimliğini nasıl taşıyıp yeniden üretebildiğini gösteren bir model vaka analizi sunma potansiyelinde yatmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel tezi şu şekildedir: İnegöl yöresinde icra edilen Bıçak Oyununun yüzeysel olarak görünen bir av canlandırmasının ötesinde aslında İnegöl’ün çeşitli Manav-Yörük köylerinde Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki tarihsel “derbentçilik” (geçit koruyuculuğu) misyonunun folklorik bir yansıması ve performatif bir hatırası olduğu düşünülmektedir. Oyunun içerdiği cesaret, çeviklik, kontrol ve savunma gibi temaların bu tarihsel rolle doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir.

Çalışmanın savunduğu bu temel tezin yanı sıra çalışmanın kuramsal olarak dayandığı bir başka husus ise “anlamsal kayma” (semantic shift) hususudur. Bu bağlamda tarihi bir perspektiften bakıldığında Osmanlı derbent teşkilatının zamanla işlevini yitirdiği ve dolayısıyla bu göreve ilişkin doğrudan anıların toplumsal bellekte silikleştiği görülmektedir. Bu silikleşmeyle birlikte oyunun orijinal “derbentçi-tehdit” (örneğin eşkiya, düşman) anlatsal çerçevesinin topluluğun hafızasında daha evrensel ve kolay anlaşılır olan “avcı-av” metaforuna evrildiği düşünülmektedir. Bu dönüşümde “avcı” figürünün “derbentçi”nin, “av” figürünün ise geçitteki “tehdit”in folklorik karşılığı haline geldiği düşünülmektedir.

Bu çalışma öncelikle oyunun başlıca ilgili olduğu düşünülen Osmanlı derbent teşkilatının yapısı, işlevi ve derbentçilerin statüsü (özellikle kullandıkları silahlar ve sorumlulukları) hakkında araştırma yapmaktadır. Ayrıca oyunun Anadolu'daki diğer silahlı danslar geleneği içerisindeki yerini belirlemek için karşılaştırmalı analizlerden ve oyunun müzikal yapısının (Koroğlu ezgisi ve aksak ritmik yapılar) sembolik anlamlarını çözümleyebilmek için etnomüzikolojik analizlerden faydalanmaktadır.

Bu bağlamda çalışma Bronislaw Malinowski ile anılan “işlevselcilik” (fonksiyonalizm) ekolünün temel bir ilkesini de aydınlatmayı hedeflemektedir. Bir folklorik pratiğin (derbentçilik) orijinal bağlamı ve işlevi yok olduktan sonra bile topluluğun kolektif hafızasını korumak ve temel kimlik değerlerini (cesaret, koruyuculuk, çeviklik) pekiştirmek gibi yeni bir işlev edinerek nasıl hayatta kalabildiğini göstermeyi amaçlamaktadır.

2. Kavramsal Çerçeve

İnegöl Bıçak Oyununu doğru bir bağlama oturtabilmek için onun hem bir Türk “savaş dansları” geleneğinin parçası olduğunu hem de bu gelenek içinde onu özgün kılan müzikal ve dramaturjik unsurları anlayıp analiz etmek gerekmektedir.

Anadolu'da icra edilen kılıçlı, hançerli ve bıçaklı oyunların kökleri geniş bir Türk kültürel coğrafyasının mirası olarak Orta Asya'ya uzanmaktadır. Bu geleneğin izleri Kök Türkler (Göktürkler) dönemine kadar sürülebilmektedir. Tarihî kaynaklar Kök Türk hükümdarı Taspar Kağan onuruna bir Çin sarayında verilen eğlencede Türklerin kılıç ve kalkanı andıran karşılıklı bıçak sallama gösterileri yaptıklarını kaydetmektedir (Göher, 2016, s. 160). Bu tür icralar aslında Türklerin savaşçı kimliğinin ve askeri talimlerinin sanatsal bir ifadesi, yani bir diğer deyişle bir tür “bedenlenmiş tarih” olarak kabul edilebilir.

Savaş dansları içerisinde yer alan bu silahlı oyunlar dünyadaki birçok kültürde kahramanlık, yiğitlik ve mertlik sembolü olarak görülmektedir (Solmaz & Feratan, 2023, s. 747). Kılıç, bıçak, hançer, kalkan ve bazen tüfek gibi aletlerle icra edilen bu oyunlar (Solmaz & Feratan, 2023, s. 747; Tülücü, 2009, s. 225) bir çarpışmaya hazırlığı, saldırı, savunma ve hamle gibi askeri eylemleri veya bir kavganın kendisini taklit eder (Tülücü, 2009, s. 225). Bu tür performanslar genellikle müzik eşliğinde belirli tavır ve hareketlerle anlatılır ve nihayetinde bir barış anını veya zaferi sembolize eder (Tülücü, 2009, s. 225).

İnegöl yöresinde icra edilen Bıçak Oyunu bu geniş silahlı oyun geleneğinin tek örneği değildir ancak kendine has özellikleriyle diğer oyunlardan ayrılmaktadır. Türkiye'nin birçok bölgesinde benzer temalara (kahramanlık, cesaret, çeviklik) sahip fakat farklı isimler ve koreografilerle icra edilen oyunlar mevcuttur.

Bu geleneğin Doğu ve Kuzey Anadolu'daki yansımaları arasında ise Erzurum'da oynanan “Hançer Barı” ve Karadeniz Bölgesi'nde icra edilen “bıçaklı horonlar” mevcuttur. Ege Bölgesi'nde ise özellikle İzmir ve Manisa yörelerinde görülen ve genellikle düğünlerde gelin alma sırasında icra edilen “Seğmen Sekmesi” veya diğer adıyla “Bıçak Havası” adlı oyunlarda oyuncular her iki ellerindeki kılıç büyüklüğündeki bıçakları müzik eşliğinde birbirine vurarak çeşitli figürler sergilerler. Bursa'nın kendine has meşhur “Kılıç Kalkan” oyunu ise bu geleneğin müziksiz sadece kılıç ve kalkan şakırtılarından çıkan seslerin ritimlerine uyarak icra edilen ve iki hasım öbeğin çarpışmasını canlandıran çarpıcı bir örneğidir (Tülücü, 2009, s. 225).

Ayrıca İnegöl Bıçak oyununun çok benzer bir varyantının ayrıca Bolu'da da icra ediliyor olması da oyunun müzikal kimliği olan Köroğlu ezgisiyle olan bağlantısını coğrafi bağlamda pekiştiren önemli bir veridir.

Bıçak oyununun kimliğini belirleyen en önemli unsurlardan birisi müzikal yapısıdır. Oyunun en dikkat çekici yönü müzik olarak genellikle Bolu ile özdeşleşmiş olan ancak aslında çok daha geniş bir coğrafyada çeşitli amaçlarla icra edilmekte olan “Köroğlu” oyun havasının 5 zamanlı (5/8) aksak ritmiyle icra edilmesidir.

Bunun yanı sıra oyunun aslında bir Bilecik türküsi olan “Aşağıdan gelen hanım” gibi başka ritmik yapıya (9/8) sahip bir türkü eşliğinde de icra edilmesi oyunun daha geniş bir coğrafyada icra ediliyor olduğunu gösterir bir işarettir.

Köroğlu, Türk halk kültüründe sadece bir halk ozanı değil aynı zamanda zulme karşı isyanın, cesaretin, adaletin ve mertliğin sembolüdür. Kültür ve Turizm Bakanlığı (t.y.) kaynaklarına göre

Köroğlu adına icra edilen oyunlar doğası gereği dramatik unsurlar taşımaktadır. Yani onun “kavgacı ve savaşçı ömrünü” temsil eden, kılıç, pala, kalkan gibi silahlarla icra edilen “mübareze” (kavga, dövüş) oyunlarıdır. Bu tanım İnegöl Bıçak Oyununun ilk bölümündeki “silahlı oyun” ve “avcı-av” mücadelesiyle tematik bakımdan oldukça uyumludur.

Oyuna eşlik eden ezgilerden bir tanesi olan “Köroğlu” ezgisi tek ve sabit bir kalıba sahip değildir. Türkiye'nin dört bir yanında, farklı sözler ve varyantlarla (çeşitlemelerle) karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Şarkışla (Aşık Veysel'den derlenen “Yiğitler Silkinip Ata Binende”), Kastamonu (İhsan Ozanoğlu'ndan derlenen “Benden Selam Olsun Bolu Beyi'ne”) ve Burdur (Salih Urhan'ın derlediği “Köroğlu oyun havası”) gibi yörelerde farklı icraları mevcuttur (Kalkıl, t.y.). Bu durum ezginin yerel icralara (İnegöl'deki gibi) kolayca uyarlanabilen ancak hangi varyantı icra edilirse esilsin dinleyiciye ve icracıya kahramanlık temasını aktarabilen bir müzikal yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Bu ezginin İnegöl Bıçak Oyunu için seçilmiş olmasının tesadüfi olmadığı düşünülmektedir. Köroğlu'nun “koruyucu” ve “adalet sağlayıcı” kimliği ile derbentçinin “yol koruyucusu” ve “güvenlik sağlayıcı” tarihsel rolü arasında güçlü bir sembolik bağlamda ilişki olduğunu söylemek doğru olacaktır. Bu müziğin seçimi oyuncuların (ve topluluğun) atalarının yerel ve tarihsel görevini kahramanlık ruhuyla bütünleştirme işlevi görmektedir.

3. Amaç, Kapsam ve Yöntem

Halk oyunları yalnızca bir eğlence veya boş zaman aktivitesi olarak değerlendirilemez. Bu oyunlar bir topluluğun coşkusunu, sevincini, sosyal beraberliğini, kimliğini ve değerler sistemini ifade eden güçlü bir iletişim aracıdır (Mete, 2020, s. 738). Geleneksel ya da diğer ortamlarda gerçekleştirilen icralarıyla halk oyunları; insanın kendini anlatma, beğenilme ve toplulukla bütünleşme ihtiyacına cevap vermektedir (Genç, 2021, s. 247-248). Aynı zamanda toplumsal hafızayı canlı tutan, kültürel değerleri yeni nesillere aktaran ve topluluk içi bağları da güçlendiren ritüelistik performanslar olarak işlev görmektedirler (Eroğlu, 2017). Bu bağlamda İnegöl yöresinde icra edilen Bıçak Oyununun analizinin de bu kuramsal çerçeve üzerinden yapılması ve bunun yanı sıra oyunun sadece estetik ve koreografik yönleri ile değil aynı zamanda bir topluluğun tarihinin ve kimliğinin nasıl bir icraya dönüştürüldüğünün de incelenmesi gerekmektedir.

Bu çalışma belirli bir kültürel pratiği (Bıçak Oyunu) kendi doğal ortamında ve tarihsel bağlamında derinlemesine incelemeyi hedefleyen nitel bir araştırma deseni olan “etnografik vaka analizi” modelini benimsemektedir. Araştırmanın odağını oyunun nesillerdir yaşatıldığı Bursa'nın İnegöl ilçesine bağlı manav köyleri (Dömez, Çitli, Maden, Yiğitköy, Yeni Yörük, Gündüzlü, Kulaca, Küçükkyenice) (Oral, Kişisel görüşme, 03.10.2025) oluşturmaktadır. Bu modelin oyunun sadece nasıl oynandığını değil aynı zamanda kimler tarafından ne zaman, nerede ve hangi anlamlar yüklenerek oynandığını anlamayı mümkün kılacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmayı yönlendiren temel araştırma soruları şunlardır:

1. İnegöl yöresinde icra edilen Bıçak Oyununun kökeni, dramatik yapısı ve koreografik özellikleri nelerdir?
2. Oyunun icra edildiği İnegöl Manav köylerinin tarihsel kimlikleri ve sosyo-kültürel yapısıyla nasıl bir ilişki içindedir?

3. Oyunun merkezindeki “avcı-av” anlatısı hangi derin sembolik anlamları ve tarihsel kodları barındırmaktadır?

4. İnegöl yöresinde icra edilen Bıçak Oyunu Anadolu'daki diğer silahlı oyun geleneği içinde nasıl bir yere sahiptir ve onu özgün kılan nedir?

Bu çalışmanın temelini oluşturan veriler Gündüzlü (Muzal) Köyü'nde gerçekleştirilen saha araştırmaları yoluyla toplanmıştır. Veri toplama sürecinde, nitel araştırmanın doğasına uygun olarak çoklu yöntemler kullanılmıştır:

- Katılımcı Gözlem: Oyunun düğün, “dede pilavı” gibi geleneksel icra ortamlarında doğal akışı içinde izlenmesi ve kaydedilmesi sağlanmıştır.
- Yarı Yapılandırılmış Mülakatlar: Oyunun usta icracıları olarak bilinen Fatih Albay, Mustafa Albay, Ali Çakmak, Mustafa Çakmak gibi kaynak kişilerle ve köyün yaşlılarıyla oyunun tarihçesi, anlamı ve icra detaylarına ilişkin derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.
- Sözlü Tarih Çalışmaları: Köyün ve oyunun geçmişine dair kuşaktan kuşağa aktarılan anlatıların ve anıların derlenmesi yoluyla kolektif hafıza kayıt altına alınmıştır.
- Belge İncelemesi: Konuyla ilgili yerel arşiv kayıtları, yazılı kaynaklar ve varsa eski fotoğraflar ya da video kayıtları incelenerek sözlü verilerin desteklenmesi ve tarihsel bağlamın güçlendirilmesi hedeflenmiştir.

Toplanan veriler etnografik içerik analizi ve deskriptif bir yaklaşımla çözümlenmiştir. Bu yaklaşımla sadece görüneni (oyunun figürleri ve müziği) betimlemekle kalmayarak aynı zamanda bu görünenin ardındaki kültürel anlamları, sembolik yapıları ve tarihsel bağlantıları ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

4. Bulgular ve Sonuç

Osmanlı İmparatorluğu'nda “derbent” (Farsça: geçit), ticari ve askeri yolların güvenliğini sağlamak amacıyla stratejik geçitlere, dağ boğazlarına veya nehir geçişlerine kurulan karakollara verilen addır (Halaçoğlu, 1994, s. 162-164). Derbent teşkilatı bu karakolları işleten ve bölgenin güvenliğini sağlayan topluluklardan oluşan karmaşık bir “taşra güvenlik örgütü” idi (Keçici, 2008, s. 46). Keçici (2008, s. 46) ve Satıcı (2008, s. 136), bu örgütün temel işlevinin yol ve ticaret emniyetini sağlamak olduğunu vurgulamaktadır.

Derbentlerin askeri veya polisiye (güvenlik) işlevlerinin yanı sıra sosyal ve ekonomik işlevlerinin de bulunduğunu söylemek doğru olacaktır. Derbentler ıssız ve tehlikeli yerlerin “şenlendirilmesi” yani iskâna açılmasında temel bir rol oynuyorlardı (Halaçoğlu, 1994, s. 162-164; Keçici, 2008, s. 46). Devlet bu stratejik noktalara yerleştirdiği topluluklara (derbentçiler) belirli sorumluluklar yüklerken bu sorumlulukların karşılığı olarak da onlara önemli imtiyazlar tanımıştır.

Bıçak Oyununun halen güçlü bir şekilde yaşadığı İnegöl'ün Gündüzlü Köyü'nün bu tarihsel misyonun merkezinde yer aldığı söylenebilir. Köyün eski adının “Muzal” oluşu (İnegöl Tanıtım ve Kent Rehberi, 2013, s. 234) ve bu ismin Farsça “Mirza” (koruyucu, muhafız) kelimesinden türemiş olduğu hipotezi köy halkının tarih boyunca “derbentçilik” yani önemli geçitlerin koruyuculuğu görevini üstlendiği bilgisıyla doğrudan örtüşmektedir (Albay, kişisel görüşme, 03.09.2025). Köyün etnik yapısına dair halk arasındaki güçlü inanışlar (Saruhanlılar, Kayı Boyu, Karakeçili Aşireti mirası) bu savaşçı ve yarı göçebe kültürün bıçak gibi silahların maharetle kullanıldığı icralar için kültürel bir zemin oluşturduğunu göstermektedir.

Derbentçilerin statüsü ve sorumlulukları Bıçak Oyununun sembolizmini anlamak için kritik öneme sahiptir:

- **Görev ve Sorumluluk:** Derbentçiler bir nevi “jandarma” görevini üstlenerek (Özhanlı, t.y.) bulundukları yerin güvenliğini sağlamakla, yolculara rehberlik etmekle ve yolları tamir etmekle yükümlüydüler (Özhanlı, t.y.; Halaçoğlu, 1994, s. 162-164).
- **Tazminat Yükümlülüğü:** Bir başka önemli detay da derbentçilerin bölgelerinde bir yolcunun malı kaybolduğu veya soyulduğu takdirde bu zararı kendilerinin ödemesi, yani tazmin etme yükümlülüğü taşımalarıdır (Halaçoğlu, 1994, s. 162-164). Bu yükümlülük derbentçilerin görevlerinin ciddiyetini ve hesap verebilirliğini göstermektedir.
- **Statü (Vergi Muafiyeti):** Bu ağır hizmetin ve yükümlülüklerin karşılığında derbentçi halk “tekâlîf-i örfiyye” ve “avânız-ı divâniyye” gibi olağanüstü devlet vergilerinden muaf tutulur ve ellerine bu muafiyeti kanıtlayan “muafnâme” belgeleri verilirdi (Halaçoğlu, 1994, s. 162-164). Bu tarihsel bağlamdaki en çarpıcı bulgu ise derbentçilerin kullanmalarına izin verilen silahlarla ilgilidir. Tarihsel kaynaklar derbentçilerin görevlerini ifa ederken yanlarında genellikle “tüfenk gibi ateşli silahlar” taşımalarının yasak olduğunu belirtmektedir (Özhanlı, t.y.). Bununla birlikte aynı kaynaklar bu görevlilerin “diğer cins kesici silahları” (bıçak, kılıç, pala vb.) kullanmalarına ise izin verildiğini açıkça ifade etmektedir (Özhanlı, t.y.). (Sadece çok tehlikeli ve istisnai yerlerde tüfek kullanımına izin verilmiştir (Özhanlı, t.y.; Halaçoğlu, 1994, s. 162-164)).

Tarihsel bağlamdaki bu bilgiler Bıçak Oyunu hipotezi için aslında temel bir kanıt niteliğindedir. Oyunun “Bıçak Oyunu” olarak adlandırılmasının sadece sembolik veya estetik bir tercih olmayabileceği düşünülmektedir. Bu durumun derbentçilerin tarihsel olarak taşımalarına izin verilen ve görevleriyle özdeşleşen spesifik silah türünün (kesici silah) doğrudan folklorik bir yansıması olduğu düşünülmektedir. Böylece oyun bu tarihsel ve hukuki kuralın performans yoluyla korunan hafızası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gündüzlü köyünün etnik yapısına dair halk arasındaki güçlü inançlar da oyunun karakterini anlama hususunda önemli ipuçları sunmaktadır. Köyün ilk kurucularının Saruhanlılar olduğu ve sakinlerinin bir kısmının Kayı Boyu'ndan bir kısmının ise Karakeçili Aşireti'nden geldiği yönündeki inanışlar köyün köklü bir Oğuz-Türkmen mirasına sahip olduğunu göstermektedir. Bu savaşçı ve yarı göçebe kültür, bıçak gibi silahların maharetle kullanıldığı performansların kültürel zeminini oluşturur. Oyunun özellikle Albay ve Çakmak aileleri tarafından üç-dört kuşaktır ustalıkla icra ediliyor olması, bu kültürel mirasın belirli aileler tarafından özenle korunduğunu ve aktarıldığını kanıtlamaktadır (Albay, Kişisel görüşme, 03.09.2025; Çakmak, Kişisel görüşme, 10.09.2025). Aşağıda verilen görüntülerde (bkz. Şekil 1 ve 2) Bıçak Oyununun farklı ezgiler ve ritmik yapılar (5/8 ve 9/8) icra örnekleri yer almaktadır.

Şekil 1. İnegöl Bıçak Oyunu (5/8'lik Örnek)

Şekil 2. İnegöl Bıçak Oyunu (9/8'lik Örnek)

Bıçak Oyunu yapısı itibarıyla basit figürlerin tekrarından oluşan bir oyun değil, kendine özgü bir dramaturjisi olan, başı, gelişimi ve sonucu bulunan bir seyirlik oyundur. Oyunun icrası aşağıdaki şekilde analiz edilebilir:

Oyun genellikle bir klarnet taksimiyle başlar. Bu açılış oyuncular ve seyircileri oyunun atmosferine hazırlar. Ardından iki oyuncu “Avcı” ve “Av” rollerine bürünerek bıçaklarını birbirine vurup ve sol ayak adımıyla oyun alanına girer. Bu ilk temas, bir meydan okuma ve gerilimin başlangıcıdır. Oyuna eşlik eden “Sekme”, “Güvende”, “Köroğlu” ve “Aşağıdan” gibi ezgilerin seçimi tesadüfî değildir. Çünkü bu ezgiler oyun icrasına daha en başından bir kahramanlık ve mücadele ruhu aşılar.

Sonraki bölümde oyunun temel figürü olan “sekme” hareketi ön plana çıkar. Oyuncular, bıçakları baş üstünde ve bacak arasında çevik hareketlerle birbirine vurarak oyunu icra ederler. Bu bölüm avcının avını takip ettiği, onun direncini kırmaya çalıştığı ve kendi üstünlüğünü sergilediği bir mücadele anını canlandırmaktadır. Hareketlerin ritmi ve hızı müziğin temposuyla birlikte artarak gerilimi yükseltmektedir.

Bir sonraki bölüm ise oyunun dramatik zirvesi olarak avcının avını sembolik olarak alt ettiği kısımdır. Avcı bıçağının keskin olmayan ters tarafıyla avın bacağına doğru bir hamle yapar. Bu dokunuş avın yaralandığını simgeler ve av rolündeki oyuncu yere devrilir. Bıçağın ters tarafının kullanılması aslında icranın gerçek bir şiddet eylemi değil aksine ritüelistik ve sembolik bir canlandırma olduğunu vurgulamakta olan önemli bir detaydır.

Oyunun son bölümü ise onu diğer bıçaklı oyunlarda ayıran en özgün bölümüdür. Yere düşen avın üzerine hayvan derisini temsilen bir örtü örtülür. Avcı ise bir çubuk yardımıyla bu örtüyü şişirir ve sembolik olarak “derisini yüzer”. Bu ritüel tamamlandıktan sonra avcı köyün ileri gelenlerini veya o an orada bulunan bir “ağa”yı temsil eden kişiye dönerek şu soruyu sorar: “Ağam besili av etim var, en güzel yerinden kesip vereyim mi?”.

Bu final sahnesi ve diyalog, oyunun bireysel bir zafer gösterisinden ziyade, sonucunda elde edilen kazanımın topluluğa sunulduğu, toplumsal bir amaca hizmet eden bir ritüel olduğunu kanıtlar. Bu diyalog derbentçilik hipotezi bağlamında aşağıdaki şekilde deşifre edilebilir:

- Avcı (Derbentçi), avı (Tehdit/Eşkîya) başarıyla etkisiz hale getirmiştir.
- “Ağa” figürü Osmanlı devlet otoritesinin (sancak beyi, kadı vb.) yerel temsilcisini simgelemektedir.

- Derbentçilik görevi bağlamında avcının (derbentçinin) avını (tehdi) etkisiz hale getirdikten sonra ağaya hesap vermesi “görev başarıyla tamamlandı” mesajını içeren sembolik bir rapordur.
- Yukarıda bahsedilen bu durum yerine; derbentçilerin tarihsel olarak sahip oldukları hesap verme sorumluluğu ve tazminat yükümlülüğü (Halaçoğlu, 1994, s. 162-164) ile doğrudan sembolik bir paralellik kurmaktadır.
- “Eti satmak” veya “en güzel yeri vermek” yapılan hizmetin karşılığında hak edilen ödülün (tarihsel olarak vergi muafiyeti (Halaçoğlu, 1994, s. 162-164), performansta ise toplumsal statü, onay ve bahşiş) alınmasını temsil ediyor olabilir.

Böylece oyun salt bir köy seyirlik oyunu olmaktan çıkarak devlet-toplum ilişkilerini ve tarihsel bir görev bilincini yansıtan karmaşık bir “sosyo-drama” yapısına bürünmektedir.

Oyunun müzikal kimliği başlıca Köroğlu havası ve onunla bütünleşen aksak ritimlerdir. Alanda gerçekleştirilen kayıtlarda oyunun hem 5/8'lik hem de 9/8'lik aksak ritmik yapılarla icra edildiği belgelenmiştir.

Türk halk müziğinde 5/8 ve 9/8 gibi “aksak” usuller 2/4 veya 4/4 gibi simetrik (basit) usullerin aksine oyunlara statik olmayan, dinamik, kesik kesik ilerleyen, gerilimli ve sürekli ileriye dönük bir momentum kazandırır. Bu ritim yapısı bir “takip etme” veya “mücadele” anının müzikal ifadesi için son derece uygundur. Bu duruma farklı örnekler olarak müziksiz icra edilse de hareket yapısı çoğunlukla 5/8'lik olan Bursa Kılıç-Kalkan'ı ya da Karadeniz'de yaygın olarak icra edilen 7/8'lik Bıçak horonu verilebilir.

Pek çok Türk halk oyunu türünde “ağır tempo” ile başlayıp giderek “hızlanan” bölümlere geçiş dramatik yapıyı güçlendiren ve icracı ile seyircinin coşkusu artıran yaygın bir tekniktir (Tübitak, t.y.). Bıçak Oyunundaki bu aksak ritimler ve tempo geçişleri de bu bağlamda tesadüfî bir eşlik olmamakla beraber, oyunun dramaturjisiyle birebir örtüşen bir anlatı unsurudur.

Oyunun ilk bölümündeki görece ağır tempolu “sekme” bölümü takip etme, gizlenme, gerilimi artırma ve hüner gösterme kısımlarını müzikal olarak desteklemektedir. Oyunun dramatik bakımdan zirveye yaklaştığı yani mücadelenin hızlandığı ve zafer anının (kurbanın alt edilmesi) yaşandığı bölümlerde ise genellikle daha coşkulu ve hızlı ritimlere geçilir. Müzik, bu yapıyla sadece bir eşlik unsuru değil, anlatının bizzat taşıyıcısı ve gerilimin yönetmenidir.

Dansın doğası gereği eşlik eden ezginin ritmik yapısının da ayrıca oyunun figürlerini, özellikle de sekme figürünün yapısını değiştirdiği görülmektedir.

5. Tartışma

Bulgular İnegöl Bıçak Oyununun Gündüzlü (Muzal) Köyü'nün tarihsel derbentçilik misyonunun sembolik bir yeniden canlandırması olduğu tezini güçlü bir şekilde desteklemektedir. Köyün eski adının (“Muzal” - koruyucu) etimolojik kökeni, Osmanlı derbent teşkilatının yol ve geçit güvenliğini sağlama işlevi (Keçici, 2008, s. 46) ve oyunun içerdiği savunma ve mücadele temaları, Köroğlu müziğinin kahramanlık kodu (Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.), derbentçilerin kesici silah kullanma zorunluluğu (Özhanlı, t.y.) ve oyunun finalindeki “Ağa'ya hesap verme” diyalogunun derbentçilerin tarihsel sorumlulukları (Halaçoğlu, 1994, s. 162-164) ile olan sembolik bağı bir araya getirildiğinde, bu bağlantı açıkça görülmektedir.

Oyun bu bağlamda düşünüldüğünde köyün kolektif hafızasına kazınmış bu onurlu tarihsel görevin her düğünde ve şenlikte beden, müzik ve ritüel aracılığıyla yeniden yaşatılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Avcı (icracı) geçidi koruyan cesur derbentçiyi simgelerken av (diğer icracı) ise geçitten geçenler için tehdit unsuru olan eşkiyayı, düşmanı veya tehlikeyi simgelemektedir.

Ancak derbentçilik kurumunun tarihsel olarak (Tanzimat sonrası modern jandarma teşkilatının kurulmasıyla (Keçici, 2008, s. 46)) ortadan kalkmasıyla birlikte oyunun orijinal “koruyucu-tehdit” bağlamındaki anlatısı yeni nesiller için anlamsızlaşmaya ve kolektif hafızada silikleşmeye başlamıştır.

Folklorun statik değil tam aksine dinamik ve toplumsal değişimlere uyum sağlayan canlı yapısının bir kanıtı olarak bu noktada bir “anlamsal kayma” süreci yaşandığı düşünülmektedir. Bir kültürel öğeye ait orijinal bağlam unutulduğunda veya anlamsız hale geldiğinde kültürel performanslar varlıklarını sürdürebilmek için yeni ve daha güncel anlam çerçevelerine bürünürler.

İşte bu bağlamda “koruyucu-tehdit” anlatısından “avcı-av” anlatısına geçiş bu anlamsal kayma için en mantıklı ve tesadüfi olmayan dönüşümdür. Bu dönüşümün mantığı her iki anlatının da paylaştığı tematik ve kinetik ortaklıklarda görülmektedir. Bu ortak noktalara göz atmak gerekirse

- **Mekân:** İkisi de dağlık, ormanlık “geçit” veya “kır” alanında ustalık gerektirir.
- **Eylem:** İkisi de “takip etme” (sekme hareketi), “gizlenme”, “mücadele etme” ve “alt etme” eylemlerini içerir.
- **Araç:** İkisi de “kesici silah” (bıçak) kullanımını merkeze alır.
- **Sonuç:** İkisi de topluluğa bir “kazanım” (biri güvenlik, diğeri besin) sunma ve bunu bir otoriteye (Ağa) “raporlama/paylaşma” eylemiyle sonuçlanır.

Avcılık insanın doğayla mücadelesini, hayatta kalma becerisini ve topluluğu besleme sorumluluğunu içeren kadim ve evrensel bir temadır. Bu tema derbentçiliğin içerdiği “koruyuculuk” ve “sorumluluk” ruhunu modern zamanlara taşıyan mükemmel bir metaforik araca dönüşmüştür. Bu anlamsal kayma süreci oyunun otantik biçimini (koreografi, müzik, dramaturji) büyük ölçüde korurken anlamını güncelleyerek kolektif hafızada (Bartu Candan & Özbay, 2019; Stocking, 1982, 1988) yaşamasını sağlamıştır.

Bronislaw Malinowski'nin “işlevselcilik” (fonksiyonalizm) kuramı bir kültürün öğelerinin (ritüel, dans, mit vb.) topluluğun biyolojik veya sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere belirli bir işleve sahip olduğunu savunur (Bartu Candan & Özbay, 2019; Stocking, 1982, 1988). İşte İnegöl'de icra edilen Bıçak Oyununun zaman içindeki dönüşümünün bu kuramın somut bir örneği olduğu düşünülmektedir.

Oyunun orijinal işlevi muhtemelen derbentçilerin devlet otoritesine ve topluluğa karşı olan görevlerini sembolik olarak yeniden onayladıkları, bu görevle ilişkili çeviklik ve silah kullanımı gibi becerilerini sergiledikleri ve toplumsal statülerini kutladıkları bir sosyal sözleşme ritüeli olarak düşünülmektedir.

Derbentçilik kurumu ortadan kalktığında ise bu orijinal işlevin de kaybolduğu ancak bu oyunun ise kaybolmak yerine topluluğun yeni ihtiyaçlarına cevap veren yeni işlevler edinerek varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Aşağıda oyunun edindiği yeni işlevler aktarılmıştır.

- **Kimlik Pekiştirme İşlevi:** Oyunun köy halkının kökenlerine dair güçlü inanışlarını ve atalarının “savaşçı” miraslarını sergileme aracı haline geldiği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra bıçak kullanma yeteneğinin de aslında atalarının mirasına yapılan bir göndermeye dönüştüğü düşünülmektedir.

- **Toplumsal Değer Aktarım İşlevi:** Oyunun “mertlik”, “cesaret”, “çeviklik”, “sorumluluk” ve “koruyuculuk” gibi topluluk için önemli olan sosyal değerleri yeni nesillere aktaran performatif bir araç işlevini edindiği düşünülmektedir (Ayrıca bkz. Eroğlu, 2017; Genç, 2021, s. 247-248; Mete, 2020, s. 738).

- **Sosyal Bütünleşme İşlevi:** Bıçak Oyunu halk oyunlarının temel işlevlerinden biri olarak düşün, “dede pilavı” ve şenlikler gibi özel günlerde icra edilerek topluluğun coşkusunu, sevincini, sosyal beraberliğini ve bütünleşmesini sağlayan güçlü bir iletişim aracı haline gelmiştir.

Sonuç olarak İnegöl yöresinde icra edilen Bıçak Oyununun “kolektif hafızanın” (Bartu Candan & Özbay, 2019; Stocking, 1982, 1988) dinamik ve katmanlı bir örneği olduğu düşünülmektedir. Yüzeydeki katman herkesin anlayabileceği bir “av oyunu” anlatısı iken bu yüzeyin altında yatan daha derin katmanın ise topluluğun tarihsel “derbentçi” kimliğinin silinmiş ama izleri kalan hatırası olması oldukça mümkündür.

Diğer bir yandan oyunun varyantlarına çevre bölgelerde rastlanmaktadır. Örnek olarak Bolu’da yine Köroğlu ezgisi ile icra edilen Köroğlu oyunu da İnegöl’de icra edilen Bıçak Oyunu ile oldukça benzerlik göstermektedir. Bunun yanı sıra oyunun Bolu yöresine ait olan 5/8’lik “Köroğlu” ezgisi, Bilecik yöresine ait 9/8’lik “Aşağıdan gelen hanım” ezgisi ve bunların yanı sıra “Sekme” gibi yerel ezgiler ile icra ediliyor olması oyunun aslında sadece İnegöl’de görülmediği Bilecik ve Bolu gibi derbentçi köylerinin bulunduğu yöreleri de içine alan daha geniş bir alanda varyantlar şeklinde icra edildiğini göstermektedir. Ayrıca İnegöl ilçesinin bir süreliğine (1885-1926 arası) de olsa idari bakımdan o zaman Ertuğrul adı verilen Bilecik’e bağlanmış olması da (İnegöl Tanıtım ve Kent Rehberi, 2013, s.24) buradaki kültürel alışverişin doğal sebeplerinden birisi olarak görülmektedir.

Bu bağlamda çalışma Bursa ili İnegöl ilçesinde özellikle Gündüzlü (Muzal) Köyü’nde icra edilen Bıçak Oyununun basit bir seyirlik oyun olmadığını, aksine kökleri Orta Asya savaş danslarına dayanan müziğiyle kahramanlık olgusuna atıfta bulunan ve en önemlisi de icra edildiği köyün tarihsel “derbentçilik” misyonunun sembolik bir yansıması olan karmaşık bir “sosyo-drama” olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır.

Oyunun “derbentçilik” misyonu ile olan bağına dair hipotezi destekleyen en güçlü kanıtlar iki noktada toplanmaktadır:

- **Silah Uyumu:** Derbentçilerin tarihsel olarak ateşli silahlar yerine kesici silahlar (bıçak, kılıç vb.) kullanma kuralı veya zorunluluğu (Özhanlı, t.y.) ile oyunun “Bıçak Oyunu” olarak adlandırılması ve bıçağı merkeze alması arasındaki doğrudan paralellik.

- **Ritüel Uyumu:** Oyunun finalinde yer alan “Ağa’ya hesap verme” diyalogunun derbentçilerin tarihsel olarak Osmanlı otoritesine karşı sahip oldukları hesap verme sorumluluğu ve tazminat yükümlülükleri (Halaçoğlu, 1994, s. 162-164) ile olan simgesel bağı.

Çalışmanın teorik sonucu ise, derbentçilik kurumunun ortadan kalkmasıyla oyunun “koruyucu-tehdit” anlatısından “avcı-av” metaforuna evrilmesinin, folklorun “anlamsal kayma” yoluyla ve Malinowskici anlamda “işlevsel” (Bartu Candan & Özbay, 2019; Stocking, 1982, 1988) dönüşümlerle kolektif hafızayı ve toplumsal değerleri nasıl canlı tuttuğunun somut bir örneği olmasıdır.

Öneriler

Bu çalışmada elde edilen bulgular ve yapılan analizler doğrultusunda, İnegöl Bıçak Oyununun korunması, yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması için aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- **Belgeleme ve Arşivleme:** Oyunun usta icracıları olan Albay ve Çakmak aileleri başta olmak üzere hayattaki tüm kaynak kişilerle acilen kapsamlı görsel-işitsel kayıtlar yapılmalıdır. Oyunun tüm figürleri, adımları ve müziği modern tekniklerle notaya alınarak ve dans analizi (Romanotation, Labanotation vb.) gerçekleştirilerek detaylı bir şekilde belgelenmeli ve dijital bir arşiv oluşturulmalıdır.
- **Kültürel Mirasın Aktarımı:** İnegöl Belediyesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi ve ilgili sivil toplum kuruluşları oyunun taşıyıcısı olan aileleri desteklemelidir. Bu geleneğin genç nesillere aktarılması amacıyla usta-çırak ilişkisini teşvik eden yerel atölye çalışmaları ve eğitim programları düzenlenmelidir.
- **Akademik Çalışmaların Derinleştirilmesi:** Bu çalışmanın ortaya koyduğu “derbentçilik” hipotezini nihai olarak kanıtlamak için disiplinlerarası yeni araştırmalara ihtiyaç vardır. Özellikle Osmanlı arşivlerinde (Örnek olarak günümüzde Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde yer alan Bursa Tahrir Defterleri (Bursa Büyükşehir Belediyesi, t.y.) veya (Derbent Defterleri) “Muzal” (Gündüzlü) köyü özelinde yapılacak araştırmalarla, köyün veya belirli ailelerin (Albay, Çakmak vb.) “derbentçi” statüsüne ve “muafnâme” (vergi muafiyeti) belgelerine (Halaçoğlu, 1994, s. 162-164) sahip olduğuna dair doğrudan yazılı kanıtlar aranmalıdır. Bu tür bir bulgu sözlü tarih ve etnografi yoluyla ulaşılan bu tezi tarihsel bağlamda da tescil edecektir.

Kaynakça

- Albay, Fatih. (03.09.2025). *Kişisel görüşme*. Gündüzlü Köyü, İnegöl, Bursa.
- Albay, Mustafa. (03.09.2025). *Kişisel görüşme*. Gündüzlü Köyü, İnegöl, Bursa.
- Ayhan, F., Özdemir, G., & Alper, K. (2020). Giresun kültürüne özgü bir halk dansı: "Çandır Tüfek Oyunu". *Gazî Türkiyat*, (26), 145-163.
- Bartu Candan, A. & Özbay, C. (2019). *Kültür denen şey*. Scribd. <https://www.scribd.com/document/596945240/Ayfer-Bartu-Candan-Cenk-Ozbay-Kultur-Denen-%C5%9Eey>
- Bursa Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). *Bursa tahrir defterleri*. <https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/yayinlar/3c7j6dhuh204wsg.pdf>
- Çakmak, Ali. (10.09.2025). *Kişisel görüşme*. Gündüzlü Köyü, İnegöl, Bursa.
- Çakmak, Mustafa. (10.09.2025). *Kişisel görüşme*. Gündüzlü Köyü, İnegöl, Bursa.
- Eroğlu, T. (2017). Türkiye'deki halk oyunlarının temel özellikler, tür ve dağılım bakımından incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(42), 67-78.
- Genç, E. (2021). Barak Türkmenlerinde Halk Oyunları. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 5, 235-259.
- Göher, F. (2016). *İslamiyet'ten önceki Türklerde kültür ve müzik, Hun, Kök Türk, Uygur Devletleri*, Ötüken.
- İnegöl Belediyesi & İnegöl Kent Konseyi (2013). *İnegöl Tanıtım ve Kent Rehberi*.
- Halaçoğlu, Y. (1991). *XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun iskân siyaseti ve aşiretlerin yerleştirilmesi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Halaçoğlu, Y. (1994). Derbend. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 9, s. 162-164). TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/derbend--karakol>
- Keçici, A. D. (2008). Osmanlı Devleti'nde bir taşra güvenlik örgütü olan Derbent Teşkilâtı. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 44-53.
- Kılık, E. (t.y.). Aynı ezgi kalıplarında sözleri farklı Köroğlu havaları. *Musiki Dergisi*. Erişim tarihi: 07.09.2025. <http://www.musikidergisi.net/?p=690>
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.). *Köroğlu oyunu*. Erişim tarihi: 07.09.2025. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-79463/koroglu-oyunu.html>
- Mete, F. (2020). Türkçe öğretiminde görsel kültür ürünleri: halk oyunlarının yeri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(2), 736-749.
- Oral, Fatih. (30.09.2025) *Kişisel görüşme*.
- Özhanlı, M. (t.y.). *Türklerde bir iskân siyaseti olarak derbent teşkilatı*. İnönü Üniversitesi. Erişim tarihi: 07.09.2025. <https://avesis.inonu.edu.tr/yayin/ac8e0be7-8cdc-40f7-b27b-99af3f4fb181/turklerde-bir-iskan-siyaseti-olarak-derbent-teskilati/document.pdf>
- Satıcı, E. (2008). Tanzimat Dönemi Bursa Eyaletinde İç Güvenliğin Sağlanmasına Yönelik Önlem ve Çabalar (1839-1867). *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 24(24), 175-203.

Solmaz, E., Feratan, M. (2023) Türk Kılıç Dansları. *Folklor/Edebiyat*, 29(1), 747-766.

Stocking, G. W. (1982). *Race, culture, and evolution: Essays in the history of anthropology*. University of Chicago Press.

Stocking, G. W. (Ed.). (1988). *Malinowski, Rivers, Benedict and others: Essays on culture and personality*. University of Wisconsin Press.

Tölücü, S. (2009). *Zeybeklik kurumu ve zeybek oyunları*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi.

HALK DANSLARI ALAN ARAşTIRMALARINDA SAHA ALIşMASININ ROLÜ VE SONUÇLARI

Fatih ORAL & Bülent KURTIşOĞLU

Uzman, Ardahan Üniversitesi, Lisansüstü EĞitim Enstitüsü Sanat ve Tasarım Bölümü, fatihoral1608.@gmail.com &
Prof. Dr. Bülent KURTIşOĞLU, Ardahan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı, kurtisoglu@gmail.com.

GİRİş

Halk dansları, toplumların tarihsel süreç içerisinde oluşturdukları kültürel birikimin, yaşam biçimlerinin ve kimlik algılarının en somut yansımalarından biri olarak değerlendirilmektedir. Yalnızca estetik ve sanatsal bir ifade biçimi olmanın ötesinde halk dansları; toplumsal ilişkileri, inanç sistemlerini, üretim ve yaşam pratiklerini yansıtan çok katmanlı kültürel olgulardır. Bu yönüyle halk dansları üzerine yapılan çalışmalar, folklor ve sanat alanlarının yanı sıra sosyoloji, antropoloji ve tarih disiplinleri açısından da önemli veriler sunmaktadır.

Halk danslarının özgün yapısını ve anlam dünyasını doğru bir biçimde ortaya koyabilmenin en etkili yollarından biri saha çalışmalarıdır. Yazılı kaynaklar, geçmişe dair önemli bilgiler sunsa da halk danslarının yaşayan yönlerini, icra bağlamlarını ve toplumsal işlevlerini tam anlamıyla yansıtmakta sınırlı kalabilmektedir. Saha alışmaları ise dansın icra edildiği doğal ortamda gözlemlenmesine, kaynak kişilerden doğrudan bilgi alınmasına ve kültürel belleğin sözlü aktarım yoluyla belgelenmesine olanak tanımaktadır. Bu sayede halk danslarının fiğr yapılarıyla birlikte müzik eşliği, kıyafet unsurları, ritüel bağamları ve toplumsal anlamları bütüncül bir yaklaşımla ele alınabilmektedir.

Bu alışma, Bursa ilinin İnegöl içesinde gerçekleştirilen saha araştırmalarına odaklanmaktadır. İnegöl, tarihsel süreç içerisinde farklı toplumsal grupların yerleşim alanı olmuş; özellikle Manav ve Yörük toplulukları bölgenin kültürel yapısının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu çok katmanlı sosyal yapı, İnegöl halk danslarının biçimsel ve işlevsel özelliklerine de yansımıştır. İgede gerçekleştirilen saha çalışmaları kapsamında yapılan gözlemler ve kaynak kişi görüşmeleri, halk danslarının düğünler, bayramlar ve çeşitli toplumsal etkinlikler aracılığıyla canlı bir biçimde yaşatıldığını ortaya koymaktadır.

Araştırma bulguları, Manav topluluklarına ait oyunlarda daha sakin, uyumlu ve topluluk merkezli fiğrlerin ön plana çıktığını; Yörük topluluklarına ait oyunlarda ise hareketli, oşkulu ve bireysel beceriyi vurgulayan yapıların belirgin olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra zurna ve davul başta olmak üzere bakır, dümbelek, klarnet ve bağlama gibi çeşitli çalgıların eşlik ettiği müzik anlayışı ile geleneksel kıyafetlerin estetik ve simgesel boyutu, halk danslarının toplumsal kimlik aktarımındaki işlevini güçlendirmektedir.

Bu bağlamda alışma, İnegöl halk danslarını yalnızca sahneye yönelik bir performans unsuru olarak değil; toplumsal dayanışmayı pekiştiren, kültürel belleği canlı tutan ve kuşaktan kuşağa aktarılan önemli bir kültürel miras öğesi olarak ele almayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda saha çalışmalarının,

halk dansları araştırmalarında vazgeçilmez bir yöntem olduğunu vurgulayarak kültürel mirasın belgelenmesi ve korunmasına katkı sunmayı hedeflemektedir.

İnegöl'de farklı etnik grupların tarihsel süreç içerisinde bir arada yaşamış olması, yöredeki halk oyunlarının çeşitlenmesini ve zenginleşmesini sağlayan temel unsurlardan biridir. İnegöl yöresi halk oyunlarının tespiti ve incelenmesine yönelik çalışmalarda, kültürel sürekliliğin daha belirgin biçimde izlenebildiği yerli köyler öncelikli olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda, İnegöl'e bağlı Manav ve Yörük köylerinde kapsamlı alan araştırmaları gerçekleştirilmiş; yörede icra edilen halk oyunları derlenmiş, bu oyunlara eşlik eden ezgi ve türkülerin müzikal analizleri yapılarak notaya alınmıştır.

Alan araştırmalarına başlanmadan önce, konuya ilişkin mevcut literatür taranmış; daha önce yapılmış kitap, tez ve saha çalışmalarından yararlanılmıştır. Özellikle Numan Kartal'ın *İnegöl Folkloru* ve Turgut Gümüş'ün *Kurşunlu Folkloru* adlı eserleri, yöre folklorunun belgelenmesi ve değerlendirilmesi açısından önemli başvuru kaynakları arasında yer almıştır. Bu çalışmalar, hem araştırmanın kuramsal çerçevesinin oluşturulmasına hem de saha verilerinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesine katkı sağlamıştır.

İnegöl Kent Müzesi'nin kurulmasına yönelik çalışmalar ise 3 Haziran 2005 tarihinde, dönemin İnegöl Belediye Başkanı Sayın Alınur Aktaş'ın öncülüğünde ve İnegöl Belediye Meclisi'nin aldığı karar doğrultusunda başlatılmıştır. Bu süreçte gönüllülük esasına dayalı olarak oluşturulan beş kişilik koordinasyon kurulu, müze çalışmalarının planlanması ve yürütülmesinde etkin rol üstlenmiştir. Koordinasyon kurulunun başkanlığını dönemin İnegöl Belediyesi Meclis Üyesi Nedim Bayram yürütmüş; kurul Serdar Rubacı, İsmail Hakkı Özak, Bayram İnaltekin ve Ali Osman Olgun'dan oluşmuştur. Yaklaşık doksan kırsal mahalle, beş belde ve şehir merkezinde gerçekleştirilen saha çalışmaları sonucunda İnegöl'ün tarihsel, kültürel ve folklorik birikimini yansıtan çok sayıda belge, obje ve materyal toplanarak İnegöl Kent Müzesi bünyesine kazandırılmıştır.

Bu kaynaklar ve saha çalışmaları temel alınarak gelinen aşamada, İnegöl yöresi halk oyunlarının ve folklorik unsurlarının bilimsel yöntemlerle kayıt altına alındığı; somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunması, belgelenmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması yönünde önemli bir arşiv ve veri tabanı oluşturulduğu görülmektedir. Söz konusu çalışmalar, İnegöl'ün kültürel kimliğinin ortaya konulmasına katkı sağladığı gibi, bölgesel halk bilimi ve halk oyunları araştırmaları açısından da önemli bir referans niteliği taşımaktadır.

Bu çalışmaların devamı olarak, 2010 yılından itibaren Fatih Oral, Ali Osman Olgun ve Recep Erdoğan tarafından bireysel girişimler kapsamında yeni saha araştırmaları yürütülmeye başlanmıştır. İlerleyen süreçte, İnegöl Belediye Başkanı Sayın Alper Taban'ın desteğiyle İnegöl Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü bünyesinde oluşturulan Kırsal Saha Araştırma Grubu aracılığıyla bu çalışmalar kurumsal bir yapıya kavuşturulmuştur. Söz konusu grup; tarih, sanat tarihi, arkeoloji, halk bilimi ve halk müziği alanlarında uzman kişilerden oluşan disiplinlerarası bir ekip yapısına sahip olup İnegöl'ün kırsal yerleşim alanlarında kültürel mirasın tespiti, belgelenmesi ve arşivlenmesine yönelik çalışmalarını sistematik bir biçimde sürdürmüştür.

2025 yılı itibarıyla ise bu çalışmalar, İnegöl Belediyesi Kültür, Sanat ve Sosyal İşler Müdürlüğü çatısı altında faaliyet gösteren Şehir Araştırmaları Merkezi birimi bünyesinde devam etmektedir. Başlangıçta bireysel çabalarla yürütülen ve Kırsal Saha Araştırma Grubu aracılığıyla kurumsallaşan saha çalışmaları, Şehir Araştırmaları Merkezi'nin temellerinin atılmasında da belirleyici rol oynamıştır. Böylece, İnegöl'ün somut ve somut olmayan kültürel mirasının bilimsel yöntemlerle kayıt altına alınmasına yönelik çalışmalar sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulmuş; yerel yönetimlerin

kültürel mirasın korunması ve araştırılmasındaki rolünü ortaya koyan önemli bir örnek oluşturulmuştur.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, halk danslarının kültürel kimlik, toplumsal yapı ve tarihsel deneyimlerin aktarımındaki rolünü saha çalışmaları aracılığıyla ortaya koymak ve Bursa'nın İnegöl ilçesi özelinde bu dansların icra bağlamlarını incelemektir. Araştırma, halk danslarını yalnızca figürel ve estetik bir performans alanı olarak değil; aynı zamanda toplumsal dayanışmayı güçlendiren, kültürel belleği canlı tutan ve kuşaklar arası kültürel aktarımı sağlayan önemli bir kültürel unsur olarak değerlendirmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, İnegöl'de yaşayan Manav ve Yörük topluluklarının halk dansları üzerindeki etkileri karşılaştırmalı olarak ele alınarak, bölgenin kültürel çeşitliliğinin dans pratiklerine nasıl yansıdığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kapsam

Araştırmanın kapsamını, Bursa iline bağlı İnegöl ilçesinde geleneksel olarak icra edilen halk dansları oluşturmaktadır. Çalışma, özellikle bölgede tarihsel olarak varlık gösteren Manav ve Yörük topluluklarının dans pratiklerine odaklanmıştır. Bu doğrultuda halk danslarının figür yapıları, müzik eşlik unsurları, icra edildiği sosyal ortamlar (düğünler, bayramlar, toplu kutlamalar), kostüm özellikleri ve toplumsal işlevleri kapsam dâhilinde değerlendirilmiştir. Ayrıca halk danslarının ritüel boyutları ve toplumsal kimlik aktarımındaki rolleri de araştırmanın kapsamını genişleten unsurlar arasında yer almaktadır.

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden biri olan saha çalışmasına dayanmaktadır. Araştırma sürecinde, İnegöl ilçesinde gerçekleştirilen alan gözlemleri ve kaynak kişi görüşmeleri temel veri toplama teknikleri olarak kullanılmıştır. Saha çalışmaları sırasında halk danslarının doğal icra ortamlarında gözlemlenmesine özen gösterilmiş; düğünler, bayramlar ve yerel kutlamalar gibi toplumsal etkinlikler yerinde izlenmiştir. Kaynak kişilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla dansların geçmişi, icra biçimleri, müzik ve kıyafet unsurları ile toplumsal anlamları hakkında sözlü bilgiler toplanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiş ve literatür taramasıyla desteklenerek yorumlanmıştır. Bu yöntem sayesinde, yazılı kaynakların ötesine geçilerek yaşayan kültürün çok boyutlu yapısı ortaya konulmuştur.

Araştırma Modeli

Bu araştırma, **nitel araştırma yaklaşımı** çerçevesinde yapılandırılmış **betimsel ve karşılaştırmalı saha araştırması modeline** dayanmaktadır. Çalışmada halk dansları, kültürel kimlik, toplumsal yapı ve tarihsel süreçlerle ilişkili çok boyutlu bir olgu olarak ele alınmıştır. Araştırma modeli, halk danslarının yalnızca figürel özelliklerini değil; icra bağlamı, müzik eşliği, kostüm unsurları ve toplumsal işlevleriyle birlikte değerlendirilmesini esas almaktadır.

Model kapsamında, İnegöl ilçesinde yaşayan **Manav ve Yörük toplulukları** bağımsız kültürel değişkenler olarak ele alınmış; bu toplulukların yaşam biçimleri, sosyo-kültürel yapıları ve tarihsel arka planlarının halk danslarının biçimsel ve işlevsel özelliklerine etkisi incelenmiştir. Halk danslarının figür yapısı, ritim anlayışı, icra ortamı ve toplumsal anlamı ise bağımlı değişkenler olarak değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda araştırma modeli, farklı toplumsal grupların kültürel özelliklerinin halk dansları üzerindeki yansımalarını karşılaştırmalı olarak ortaya koymayı amaçlayan bir yapı sunmaktadır.

Hipotezler

Araştırma kapsamında aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur:

H1: İnegöl'de Manav ve Yörük topluluklarının farklı yaşam biçimleri ve kültürel yapıları, halk danslarının figürsel özelliklerinde belirgin farklılıklar yaratmaktadır.

H2: Halk danslarının icra edildiği sosyal ortamlar (düğün, bayram, toplu kutlamalar) dansların işlevsel ve sembolik anlamlarını doğrudan etkilemektedir.

H3: Müzik eşlik unsurları ve geleneksel kıyafetler, halk danslarının estetik değerini artırmanın yanı sıra toplumsal kimlik aktarımında önemli bir rol oynamaktadır.

H4: İnegöl halk dansları, sahne performansının ötesinde, toplumsal dayanışmayı güçlendiren ve kültürel belleğin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan bir kültürel araçtır.

Bulgular ve Sonuç

İnegöl Halk Oyunlarının Cinsiyete ve Türüne Göre Sınıflandırılması

Kadın Oyunları:

- Ölüyorum Kezbanım Ben
- Çitliden Harman Kalkar (Aşçıların Edası)
- Avluları (Düz Oyun)
- Başındaki Gülüdür
- Gide Gide
- Kütahya Yolu (Düz Oyun Sekmesi)
- Salgıncılar
- Yeşil Dere
- Döne Döne
- Yalel
- Yazmanın Ucu Oyalı

Erkek Oyunları:

- Kurşunlu Zeybeği
- Erkek Sekme
- Güvende
- Yusufum
- Halilim
- Kulacanın Lambaları Harlıyor
- Üzülcenin Çamları

Karma / Yalnız Kadın – Yalnız Erkek Oyunları:

- İnegöl Zeybeği
- Çiftetelli
- Hamamda Kapısı
- Hamdiyim
- Kadın Çiftetelli

Aşçıların Edası

Oyunun Adı: Aşçıların Edası

Türkünün Adı: Aşçıların Edası

İnegöl'ün yerli köylerinde eşli ya da daire formunda oynanır. Türkü sözlerindeki “şap şap” bölümünde yapılan el vurma hareketi ile ön plana çıkan oyun, diğer oyunlarda olduğu gibi sözlere endeksli hareketlerle oynanır. Oyun iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde daire yönünde adımlamalar yapılır. Geçiş için bağlantı adımı yapılarak sonrasında karşılıklı geçişler olur. Oyun eğer daire formunda oynanıyorsa dairenin merkezine hareket edilir. İkinci bölümde ise sekme adımı yapılarak kaşıklar birbirine vurulur (şap şap bölümü) dönüşler yapılır dönüşlerden sonra daire yönünde sekerek hareket edilir ve oyun dönüşle biter. Genellikle kaşıkla oynanır.

Oyun toplamda 4 farklı figürden meydana gelmektedir. Oyunun figür dağılımı $4F_1 + F_2 + 4F_1 + F_2 + F_3 + F_4$ şeklindedir. Figürlerin birim zaman dağılımı aşağıdaki gibidir:

$$F_1 = 4 \text{ BZ}$$

$$F_2 = 16 \text{ BZ}$$

$$F_3 = 20 \text{ BZ}$$

$$F_4 = 16 \text{ BZ}$$

Oyunun melodisi 2/4'lük ölçü işaretine sahiptir. Müzik cümlelerinin dağılımı $A+B+C+D+E+F$ şeklindedir. Müzik cümlelerinin birim zaman dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

$$A = 16 \text{ BZ (8 Ölçü)}$$

$$B = 16 \text{ BZ (8 Ölçü)}$$

C = 16 BZ (8 Ölçü)

D = 16 BZ (8 Ölçü)

E = 20 BZ (10 Ölçü)

F = 16 BZ (8 Ölçü)

Oyunun melodisi hicaz hümayun makam dizisindedir.

Türkünün Alındığı Kişi: Zehra TÜRKMEN

Doğum Yeri: İnegöl

Yaşı: 56

Mesleği: Ev Hanımı

Oyunun Alındığı Kişi: Nigar ÖZCAN

Doğum Yeri: İnegöl

Yaşı: 47

Mesleği: Ev Hanımı

Alan Çalışma Tarihleri ve Yerleri: 2004, 2008, 2019, 2020 - Tahtaköprü, Ortaköy, Hamamlı köyleri

Türküyü Derleyen: Ali Osman OLGUN

Ezgiyi Notaya Alan: Taner DEMİRALP (2008), Rıdvan SAYIN (2020)

Oyunu Derleyen: Ali Osman OLGUN, Fatih ORAL

Avlıları

Oyunun Adı: Düz Oyun- Avlıları (Kadın)

Türkünün Adı: Avlıları

İnegöl'ün yerli köylerinde daire formunda icra edilir. Oyun tek bölümden oluşur. Ağırdan salınımlarla adımla yapılarak, öne gidişler ve yüz yüze daire merkezine açılmalar oyunun belirgin özellikleridir. Genellikle kaşıkla oynanır.

Oyunun toplamda 2 farklı figürden meydana gelmektedir. Oyunun figür dağılımı $F_1 + F_2 + F_1 + F_2 + F_1 + F_2 + F_1 + F_2$ şeklindedir. Figürlerin birim zaman dağılımı aşağıdaki gibidir:

$F_1 = 9$ BZ

$F_2 = 9$ BZ

Oyunun melodisi 9/8'lik ölçü işaretine sahiptir. Ritmik düzüm ise 2+2+2+3 şeklindedir. Müzik cümlelerinin dağılımı A+B şeklindedir. Müzik cümlelerinin birim zaman dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

A= 45 BZ (5 Ölçü)

B = 27 BZ (3 Ölçü)

Oyunun melodisi hicaz hümayun makam dizisindedir.

Oyunun Alındığı Kişi: Semiha BUYRUK

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 1942

Mesleği: Ev Hanımı

Alan Çalışma Tarihleri ve Yerleri: 2004, 2008, 2018, 2020 - Dömez, Akbaşlar, Tahtaköprü ve Kulaca köyleridir.

Türküyü Derleyen: Recep ERDOĞAN

Ezgiyi Notaya Alan: Taner DEMİRALP (2008), Rıdvan SAYIN (2020)

Oyunu Derleyen: Fatih ORAL, Ali Osman OLGUN

Başındaki Gülüdür

Oyunun Adı: Başındaki Gülüdür (Kadın)

Türkünün Adı: Başındaki Gülüdür

İnegöl'ün yerli köylerinde eşli olarak icra edilir. Oyun iki bölümden oluşur. Karşılıklı olarak icra edilir. Kadınların düğünlerde en çok icra ettikleri oyunlardan biridir. Birinci kısmında yavaş ve ağır düz adım kullanılır sağ, sol, öne geri adımları vardır. İkinci kısmında hızlı bölüme geçilir sekme, dönme ve karşılıklı geçişlerden oluşur. Kollar adımlara göre şekillenir.

Oyun toplamda 4 farklı figürden meydana gelmektedir. Oyunun figür dağılımı $4F_1+2F_2+F_3+F_4$ şeklindedir. Figürlerin birim zaman dağılımı aşağıdaki gibidir:

$F_1 = 4$ BZ

$F_2 = 8$ BZ

$F_3 = 16$ BZ

$F_4 = 16$ BZ

Oyunun melodisi 2/4'lük ölçü işaretine sahiptir. Müzik cümlelerinin dağılımı A+B+A+B+C+D+C+D şeklindedir. Müzik cümlelerinin birim zaman dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

A= 8 BZ (4 Ölçü)

B = 8 BZ (4 Ölçü)

C = 8 BZ (4 Ölçü)

D = 8 BZ (4 Ölçü)

Oyunun melodisi hicaz hümayun makam dizisindedir.

Türkünün Alındığı Kişi: Semiha BUYRUK

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi veya Yaş: 1942

Mesleği: Ev Hanımı

Oyunun Alındığı Kişi: Ayşe TEKE

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi veya Yaş: 1993

Mesleği: Ev Hanımı

Alan Çalışma Tarihleri ve Yerleri: 2004, 2007, 2018, 2020 - Tahta köprü, Ortaköy, Hamamlı köyleri.

Türküyü Derleyen: Numan KARTAL

Ezgiyi Notaya Alan: Hasan YÖRENÇ (1998), Hasan YÖRENÇ (1998)

Oyunu Derleyen: Fatih ORAL, Ali Osman OLGUN

Çiftetelli (Erkek)

İnegöl'ün hemen hemen tamamında icra edilen bir oyundur. Karşılıklı ya da daire formunda icra edilir. Oyun aracı olarak genellikle kaşıklar kullanılır. Bazı köylerde zil ile oynandığı görülmüştür.

Oyun selamlama ile başlar. Müziğin açış kısmı, oyuncuların birbirlerini selamlaması kısmıdır. İkinci bölümde oyunun başlangıcı, “havaya girme” tabiriyle açıklanan ve kolların nara atılarak kaldırılmasıyla başlar. Coşkulu bir sesleniş halk tarafından önemli bir gösterge olarak algılanır.

“Kabadan” tabiri ile açıklanan ayak atışlar, yaylanma ve sallanmalar, kendi etrafında dönüşler, hafif öne gidiş ve geriye gelişler ön plana çıkar. Oyunun üçüncü kısmı kıvrak veya hızlı kısmıdır. Naralarla çökme figürleri yapılarak oyun coşkusunun arttığı son noktada bitirilir.

Oyun, serbest ölçüde icra edilen bir hazırlık figürü ile birlikte toplamda 12 farklı figürden meydana gelmektedir.

Oyunun figür dağılımı $F_{HZ}+F_1+2F_2+2F_3+F_4+F_2+2F_3+2F_5+8F_6+3F_7+F_8+F_9+F_{10}+F_{11}+F_9$ şeklindedir. Figürlerin birim zaman dağılımı aşağıdaki gibidir:

$$F_1 = 8 \text{ BZ}$$

$$F_2 = 8 \text{ BZ}$$

$$F_3 = 8 \text{ BZ}$$

$$F_4 = 16 \text{ BZ}$$

$$F_5 = 8 \text{ BZ}$$

$$F_6 = 2 \text{ BZ}$$

$$F_7 = 4 \text{ BZ}$$

$$F_8 = 12 \text{ BZ}$$

$$F_9 = 8 \text{ BZ}$$

$$F_{10} = 16 \text{ BZ}$$

$$F_{11} = 8 \text{ BZ}$$

Oyunun melodisi 2/4'lük ölçü işaretine sahiptir. Müzik cümlelerinin dağılımı $A+8B+2C+2B+D+2B+D+2C+E+F+2G+H$ şeklindedir. Müzik cümlelerinin birim zaman dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

$$A = 8 \text{ BZ (4 Ölçü)}$$

$$B = 4 \text{ BZ (2 Ölçü)}$$

$$C = 8 \text{ BZ (4 Ölçü)}$$

$$D = 4 \text{ BZ (2 Ölçü)}$$

$$E = 16 \text{ BZ (8 Ölçü)}$$

$$F = 24 \text{ BZ (8 Ölçü)}$$

$$G = 4 \text{ BZ (2 Ölçü)}$$

$$H = 32 \text{ BZ (16 Ölçü)}$$

Oyunun melodisi hicaz hümayun makam dizisindedir.

Oyunun Alındığı Kişi: Osman PEKKARA

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 1946

Mesleği: Rençber

Oyunun Alındığı Kişi: Hüseyin TARAK

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 1945

Mesleği: Ormancı

Alan Çalışma Tarihleri ve Yerleri: 2004, 2008, 2018, 2020 - Hamzabey, Dömez, Çitli, Gündüzlü, Maden, Sırnaz, Turgutalp, Kurşunlu, Kulaca, Ortaköy, Hamamlı ve Akbaşlar köyleri.

Türkünü Alındığı Kişi: Sezgin SEVİNÇ

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 1966

Mesleği: Müzisyen (Davulcu)

Türkünü Alındığı Kişi: Cengiz LEKESİZGÖL

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 1976

Mesleği: Müzisyen (Klarnetçi)

Ezgiyi Notaya Alan: Taner DEMİRALP (2008), Rıdvan SAYIN (2020)

Oyunu Derleyen: Fatih ORAL, Ali Osman OLGUN

Çiftetelli (Kadın)

Oyunun Adı: Bayan Çiftetelli

Türkünü Adı: Yandım Aman

Dömez ve Tahtaköprü köylerinde eşli ve karşılıklı olarak icra edilen bir oyundur. Eymir ve Suluköy'de ise daire formunda icra edilir. Kaşık, bu oyunda önemli bir oyun aracıdır. Karşılıklı gidiş gelişler, dönüşler, ayak atışlar bu oyunda ön plana çıkar. Figür değişiklikleri türkü sözleri ile uyumlu olacak şekilde gerçekleştirilir. Bazı bölgelerde erkekler kadınlara eşlik eder.

Oyun toplamda 6 farklı figürden meydana gelmektedir. Oyunun figür dağılımı $2F_1+2F_2+2F_1+2F_2+4F_3+4F_4+2F_5+8F_6$ şeklindedir. Figürlerin birim zaman dağılımı aşağıdaki gibidir:

$$F_1 = 4 \text{ BZ}$$

$$F_2 = 4 \text{ BZ}$$

$$F_3 = 4 \text{ BZ}$$

$$F_4 = 2 \text{ BZ}$$

$$F_5 = 4 \text{ BZ}$$

$$F_6 = 2 \text{ BZ}$$

Oyunun melodisi 2/4'lük ölçü işaretine sahiptir. Müzik cümlelerinin dağılımı A+B+C+D+2E şeklindedir. Müzik cümlelerinin birim zaman dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

$$A = 16 \text{ BZ (8 Ölçü)}$$

$$B = 16 \text{ BZ (8 Ölçü)}$$

$$C = 24 \text{ BZ (12 Ölçü)}$$

$$D = 8 \text{ BZ (4 Ölçü)}$$

$$E = 8 \text{ BZ (4 Ölçü)}$$

Oyunun melodisi hüseyinî makam dizisindedir.

Türkünün Alındığı Kişi: Semiha BUYRUK

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi veya Yaşı: 66

Mesleği: Ev Hanımı

Oyunun Alındığı Kişi: Emine AKAY

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi veya Yaşı: 56

Mesleği: Ev Hanımı

Alan Çalışma Tarihleri ve Yerleri: 2004, 2008, 2018, 2020 - Eymir, Suluköy, Dömez, Tahtaköprü köyleri.

Türküyü Derleyen: Ali Osman OLGUN

Oyunu Derleyen: Fatih ORAL, Ali Osman OLGUN

Türküyü Notaya Alan: Taner DEMİRALP (2008), Rıdvan SAYIN (2020)

Gide Gide

Türkünün Adı: Gide Gide (Kadın)

Oyunun Adı: Gide Gide

İnegöl'ün yerli köylerinde eşli olarak icra edilir. Oyun iki kısımdan oluşur. Birinci kısmında karşılıklı gidiş gelişler yapılır, kollar ayaklara göre şekillenir. İkinci kısmında ise eşler orta noktada buluşup adımlamayla geçiş yapar birbirine mesafe alıp son dönüşlerle oyunu bitirirler.

Oyun toplamda 3 farklı figürden meydana gelmektedir. Oyunun figür dağılımı $2F_1 + F_2 + F_3$ şeklindedir. Figürlerin birim zaman dağılımı aşağıdaki gibidir:

$$F_1 = 18 \text{ BZ}$$

$$F_2 = 27 \text{ BZ}$$

$$F_3 = 18 \text{ BZ}$$

Oyunun melodisi 9/8'lik ölçü işaretine sahiptir. Müzik cümlelerinin dağılımı A+B+C şeklindedir. Müzik cümlelerinin birim zaman dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

$$A = 18 \text{ BZ (2 Ölçü)}$$

$$B = 36 \text{ BZ (4 Ölçü)}$$

$$C = 27 \text{ BZ (3 Ölçü)}$$

Oyunun melodisi uşşak makam dizisindedir.

Oyunun ve Türkünün Alındığı Kişi: Melahat AKMAN

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi veya Yaşı: 57

Mesleği: Ev Hanımı

Oyunun ve Türkünün Alındığı Kişi: Semiha BUYRUK

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi veya Yaşı: 66

Mesleği: Ev Hanımı

Oyunun ve Türkünün Alındığı Kişi: Fatma Gül TÜRKAN

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi veya Yaşı: 1942

Mesleği: Ev Hanımı

Alan Çalışma Tarihleri ve Yerleri: 2004, 2008, 2019, 2020 - Dömez, Tahtaköprü, Gündüzlü, Konurlar köyleri.

Ezgiyi Notaya Alan: Taner DEMİRALP (2008), Rıdvan SAYIN (2020)

Oyunu Derleyen: Fatih Oral, Ali Osman OLGUN

Oyunu Derleyen: Fatih ORAL . Ali Osman OLGUN

Güvende (Erkek)

İnegöl'ün yerli köylerinin tamamında icra edilir. Formu karşılıklı ya da daire şeklindedir. Oyun aracı olarak kaşıklar kullanılır. Oyun iki bölümden oluşur. Temel figür olarak koşma adımıyla başlar. İkinci bölümünde hızlanma ve çökme adımlamaları ile devam eder.

Oyun, serbest ölçüde icra edilen bir hazırlık figürü ile birlikte toplamda 8 farklı figürden meydana gelmektedir. Oyunun figür dağılımı $2F_{HZ}+8F_1+2F_2+F_3+4F_4+ 2F_5+F_6+2F_7$ şeklindedir. Figürlerin birim zaman dağılımı aşağıdaki gibidir:

$$F_1 = 2 \text{ BZ}$$

$$F_2 = 4 \text{ BZ}$$

$$F_3 = 8 \text{ BZ}$$

$$F_4 = 8 \text{ BZ}$$

$$F_5 = 16 \text{ BZ}$$

$$F_6 = 8 \text{ BZ}$$

$$F_7 = 8 \text{ BZ}$$

Oyunun melodisi 2/4'lük ölçü işaretine sahiptir. Müzik cümlelerinin dağılımı $A+2B+8C+2B+2D+E+3B$ şeklindedir. Müzik cümlelerinin birim zaman dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

$$A = 20 \text{ BZ (10 Ölçü)}$$

$$B = 8 \text{ BZ (4 Ölçü)}$$

$$C = 2 \text{ BZ (1 Ölçü)}$$

$$D = 8 \text{ BZ (4 Ölçü)}$$

$$E = 24 \text{ BZ (12 Ölçü)}$$

Oyunun melodisi nihavend ve rast makam dizilerindedir.

Oyunun Alındığı Kişi: Osman PEKKARA

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi:1946

Mesleği: Rençber

Oyunun Alındığı Kişi: Hüseyin TARAK

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 1945

Mesleği: Ormancı

Alan Çalışma Tarihleri ve Yerleri: 2004-2008-2019-2020 Hamzabey, Çitli, Gündüzlü, Deydinler, Çeltikçi, Edebey ve İsaören köyleri.

Türkünün Alındığı Kişi: Sezgin SEVİNÇ

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 1966

Mesleği: Müzisyen (Davulcu)

Türkünün Alındığı Kişi: Cengiz LEKESİZGÖL

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 1976

Mesleği: Müzisyen (Klarnetçi)

Ezgiyi Notaya Alan: Taner DEMİRALP (2008), Rıdvan SAYIN (2020)

Oyunu Derleyen: Fatih ORAL, Ali Osman OLGUN.

İnegöl Zeybeği

Oyunun Adı: İnegöl Zeybeği (Erkek)

Türkünün Adı: Anam Bana Ne Dedi

İnegöl'ün köylerinde tek, eşli ya da daire formunda icra edilir. İnegöl'ün zeybek formunda icra edilen ikinci oyunudur. Oyunun en önemli özelliği nakarat bölümü ile sözlü bölümlerinde yapılan figürlerin ayrı ve belirleyici olmasıdır. Oyun aracı olarak genellikle kaşık kullanılır. Solo oynayan zeybek, figürlerinde özgündür.

Oyun, toplamda 4 farklı figürden meydana gelmektedir. Oyunun figür dağılımı $2F_1+F_2+2F_1+F_2+F_1+F_3+F_1+F_3+F_1+F_3+3F_1$ şeklindedir. Figürlerin birim zaman dağılımı aşağıdaki gibidir:

$$F_1 = 9 \text{ BZ}$$

$$F_2 = 9 \text{ BZ}$$

$$F_3 = 9 \text{ BZ}$$

Oyunun melodisi 9/8'lik ölçü işaretine sahiptir. Ritmik düzüm 2+2+2+3 şeklindedir. Müzik cümlelerinin dağılımı 2A+2B+C şeklindedir. Müzik cümlelerinin birim zaman dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

A= 27 BZ (3 Ölçü)

B = 27 BZ (3 Ölçü)

C = 27 BZ (1 Ölçü)

Oyunun melodisi hüseyinî makam dizisindedir.

Oyunun Alındığı Kişi: Hüsamettin BUYRUK

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi:1939

Mesleği: Çiftçi

Alan Çalışma Tarihleri ve Yerleri: 1998, 2004, 2008, 2018, 2019, 2020 - Dömez, Olukman, Karagölet, Yeniörük ve Kurşunlu köyleri.

Türkünün Alındığı Kişi: M. ŞAHİN, M. COŞKUN, H. TURHAN

Türküyü Derleyen: Muzaffer SARISÖZEN

Türküyü Notaya Alan: Taner DEMİRALP (2008), Rıdvan SAYIN (2020)

Alan Çalışması Yapan Kişiler: Fatih ORAL, Recep ERDOĞAN, Ali Osman OLGUN

Oyunu Derleyen: Fatih ORAL . Ali Osman OLGUN

Kurşunlu Zeybeği

Oyunun Adı: Kurşunlu Zeybeği

Türkünün Adı: Şirvan Yansın

İnegöl'ün köylerinde, eşli ya da daire formunda icra edilir. Oyunda solo nitelikli figürler de yer almaktadır. Oyun aracı olarak genellikle kaşık kullanılır. Solo oynayan zeybek, figürlerinde özgündür.

Oyun, toplamda 3 farklı figürden meydana gelmektedir. Oyunun figür dağılımı $2F_1+2F_2+2F_3$ şeklindedir. Figürlerin birim zaman dağılımı aşağıdaki gibidir:

$F_1 = 24$ BZ

$F_2 = 16$ BZ

$F_3 = 24$ BZ

Oyunun melodisi 4/4'lük ölçü işaretine sahiptir. Müzik cümlelerinin dağılımı 2A+2B+2A şeklindedir. Müzik cümlelerinin birim zaman dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

A = 24 BZ (6 Ölçü)

B = 16 BZ (3 Ölçü)

Oyunun melodisi hüseyinî makam dizisindedir.

Oyunun Alındığı Kişi: Hüsamettin BUYRUK

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 1939

Mesleği: Çiftçi

Alan Çalışma Tarihleri ve Yerleri: 1998, 2004, 2008, 2019, 2020 - Dömez, Olukman, Karagölet, Yeniörük ve Kurşunlu köyleri.

Ezgiyi Derleyen: Hüseyin KURT, M. KARATEKİN

Ezgiyi Notaya Alan: Altan DEMİREL

Ezgi Notasını Düzenleyen: Taner DEMİRALP (2008), Rıdvan SAYIN (2020)

Oyunu Derleyen: Fatih Oral, Ali Osman Olgun

Alan Çalışması Yapan Kişiler: Recep ERDOĞAN, Ali Osman OLGUN, Fatih ORAL

Sekme (Kütahya Yolu-Kadın)

Oyunun Adı: Sekme

Türkünün Adı: Kütahya Yolu (Kadın)

İnegöl'ün yerli köylerinde eşli olarak oynanır. Oyun üç bölümden oluşur. Türkü sözleri ve nakarat bölümlerinde yapılan ayrı figürleri ile ön plana çıkar. Kaşık, önemli oyun aracıdır. Figürler, türkü sözleri ile değişir.

Oyun, toplamda 6 farklı figürden meydana gelmektedir. Oyunun figür dağılımı $2F_1 + F_2 + F_1 + F_3 + 4F_1 + F_2 + F_1 + F_3 + 2F_1 + 2F_4 + 2F_5 + 2F_6 + 5F_5$ şeklindedir. Figürlerin birim zaman dağılımı aşağıdaki gibidir:

$F_1 = 9$ BZ

$F_2 = 18$ BZ

$F_3 = 18$ BZ

$F_4 = 9$ BZ

$F_5 = 9$ BZ

$F_6 = 9 \text{ BZ}$

Oyunun melodisi 9/8'lik ölçü işaretine sahiptir. Ritmik düzum bakımından 2+2+2+3 şeklindedir. Müzik cümlelerinin dağılımı A+2B+C+D+E şeklindedir. Müzik cümlelerinin birim zaman dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

A = 27 BZ (3 Ölçü)

B = 27 BZ (3 Ölçü)

C = 27 BZ (3 Ölçü)

D = 27 BZ (3 Ölçü)

E = 27 BZ (3 Ölçü)

Oyunun melodisi hüseyinî makam dizisindedir.

Oyunun Alındığı Kişi: Semiha ATİŞ

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 1945

Mesleği: Ev Hanımı

Oyunun Alındığı Kişi: Melek ÖZCAN

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 1958

Mesleği: Ev Hanımı

Oyunun Alındığı Kişi: Semiha BUYRUK

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 1942

Mesleği: Ev Hanımı

Alan Çalışma Tarihleri ve Yerleri: 2004, 2008, 2019, 2020 - Dömez, Tahtaköprü, Akbaşlar, Çavuşköy, Hamzabey ve Sarıpınar köyleri.

Türkünün Alındığı Kişi: Semiha ATİŞ

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 1945

Mesleği: Ev Hanımı

Türkünün Alındığı Kişi: Melek ÖZCAN

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 1958

Mesleği: Ev Hanımı

Türkünün Alındığı Kişi: Semiha BUYRUK

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 1942

Mesleği: Ev Hanımı

Ezgiyi Notaya Alan: Taner DEMİRALP (2008), Rıdvan SAYIN (2020)

Alan Çalışması Yapan Kişiler: Recep ERDOĞAN, Ali Osman OLGUN, Fatih ORAL

Oyunu Derleyen: Fatih ORAL . Ali Osman OLGUN

Salgıncılar (Kadın)

Oyunun Adı: Salgıncılar (Kadın)

Türkünün Adı: Salgıncılar

İnegöl'ün yerli köylerinde eşli formda icra edilir. Oyun bir bölüm iki adımdan oluşur; birinci adımda daire yönünde hareket edilir. İkinci adımda ise karşılıklı geçişler yapılır ve dönüş vardır.

Oyun, toplamda 3 farklı figürden meydana gelmektedir. Oyunun figür dağılımı $2F_1 + F_2 + 2F_3$ şeklindedir. Figürlerin birim zaman dağılımı aşağıdaki gibidir:

$$F_1 = 18 \text{ BZ}$$

$$F_2 = 9 \text{ BZ}$$

$$F_3 = 36 \text{ BZ}$$

Oyunun melodisi 9/8'lik ölçü işaretine sahiptir. Ritmik düzum bakımından 2+2+2+3 şeklindedir. Müzik cümlelerinin dağılımı A+B şeklindedir. Müzik cümlelerinin birim zaman dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

$$A = 45 \text{ BZ (5 Ölçü)}$$

$$B = 72 \text{ BZ (8 Ölçü)}$$

Oyunun melodisi segâh makam dizisindedir.

Türkünün ve Oyunun Alındığı Kişi: Semiha BUYRUK

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi veya Yaşı: 66

Mesleği: Ev Hanımı

Alan Çalışma Tarihleri ve Yerleri: 2004, 2008, 2018, 2020 - Akbaşlar, Dömez köyleri.

Ezgiyi Derleyen: Ali Osman OLGUN

Ezgiyi Notaya Alan: Taner DEMİRALP (2008), Rıdvan SAYIN (2020)

Alan Çalışması Yapan Kişiler: Ali Osman OLGUN, Fatih ORAL

Oyunu Derleyen: Fatih ORAL, Ali Osman OLGUN

Sekme (Erkek)

İnegöl'ün yerli köylerinin tamamında karşılıklı ve daire formunda icra edilir. Oyun aracı olarak kaşıklar kullanılır.

İnegöl sekmesi açılışla başlar. Selamlama yapılır, “Havaya girme” bölümü ile dairesel formda ağır yürüyüşle devam eder. Müziğin hızlanması ile sekme figürü başlar. Çökme ve diz vurmalar oyunun karakteristik özellikleridir.

Oyun, toplamda 8 farklı figürden meydana gelmektedir. Oyunun figür dağılımı $F_1+3F_2+3F_3+F_4+F_5+F_3+F_4+3F_6+F_7+2F_3+2F_8$ şeklindedir. Figürlerin birim zaman dağılımı aşağıdaki gibidir:

$$F_1 = 9 \text{ BZ}$$

$$F_2 = 9 \text{ BZ}$$

$$F_3 = 9 \text{ BZ}$$

$$F_4 = 9 \text{ BZ}$$

$$F_5 = 27 \text{ BZ}$$

$$F_6 = 9 \text{ BZ}$$

$$F_7 = 27 \text{ BZ}$$

$$F_8 = 18 \text{ BZ}$$

Oyunun melodisi 9/8'lik ölçü işaretine sahiptir. Ritmik düzum bakımından 2+2+2+3 şeklindedir. Müzik cümlelerinin dağılımı 2A+B+C+D+E+D+2F+2G+E+D şeklindedir. Müzik cümlelerinin birim zaman dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

$$A = 9 \text{ BZ (1 Ölçü)}$$

$$B = 18 \text{ BZ (2 Ölçü)}$$

$$C = 18 \text{ BZ (2 Ölçü)}$$

$$D = 27 \text{ BZ (3 Ölçü)}$$

$$E = 27 \text{ BZ (3 Ölçü)}$$

$$F = 9 \text{ BZ (1 Ölçü)}$$

G = 9 BZ (1 Ölçü)

Oyunun melodisi karcıgar makam dizisindedir.

Oyunun Alındığı Kişi: Osman PEKKARA

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi:1946

Mesleği: Rençber

Oyunun Alındığı Kişi: Hüseyin TARAK

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 1945

Mesleği: Ormancı

Alan Çalışma Tarihleri ve Yerleri: 2004, 2008, 2019, 2020 - Çitli, Hamzabey, Gündüzlü ve Maden, Sırnaz ve Tahtaköprü köyleri.

Türkünün Alındığı Kişi: Sezgin SEVİNÇ

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 1966

Mesleği: Müzisyen (Davulcu)

Türkünün Alındığı Kişi: Cengiz LEKESİZGÖL

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 1976

Mesleği: Müzisyen (Klarnetçi)

Ezgiyi Notaya Alan: Taner DEMİRALP (2008), Rıdvan SAYIN (2020)

Alan Çalışması Yapan Kişiler: Fatih ORAL, Ali Osman OLGUN

Oyunu Derleyen: Fatih ORAL, Ali Osman OLGUN

Yalel (Kadın)

Oyunun Adı: Yalel (Kadın)

Türkünün Adı: Yalel

İnegöl'ün yerli köylerinde karşılıklı şekilde oynanır. Gidiş gelişlerden ve karşılıklı geçişlerden oluşur. Oyun aracı olarak kaşık kullanılır. Oyunun birinci bölümü sağa ve sola adımlamalardan ve dönüşlerden oluşur. İkinci bölümde ise karşılıklı geçişler ve kaymalar yapılır.

Oyun, toplamda 6 farklı figürden meydana gelmektedir. Oyunun figür dağılımı $2F_1+F_2+2F_3+F_4+2F_5+F_6+F_5+F_6+F_5$ şeklindedir. Figürlerin birim zaman dağılımı aşağıdaki gibidir:

$$F_1 = 8 \text{ BZ}$$

$$F_2 = 8 \text{ BZ}$$

$$F_3 = 8 \text{ BZ}$$

$$F_4 = 8 \text{ BZ}$$

$$F_5 = 8 \text{ BZ}$$

$$F_6 = 4 \text{ BZ}$$

Oyunun melodisi 4/4'lük ölçü işaretine sahiptir. Müzik cümlelerinin dağılımı $2A+B+C+2D$ şeklindedir. Müzik cümlelerinin birim zaman dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

$$A = 8 \text{ BZ (2 Ölçü)}$$

$$B = 24 \text{ BZ (6 Ölçü)}$$

$$C = 16 \text{ BZ (4 Ölçü)}$$

$$D = 12 \text{ BZ (3 Ölçü)}$$

Oyunun melodisi hüseyinî makam dizisindedir.

Türkünün ve Oyunun Alındığı Kişi: Semiha BUYRUK

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi veya Yaşı: 66

Mesleği: Ev Hanımı

Türkünün ve Oyunun Alındığı Kişinin: Ayşe TEKE

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi veya Yaşı: 75

Mesleği: Ev Hanımı

Alan Çalışma Tarihleri ve Yerleri: 2004, 2008, 2019, 2020 - Akbaşlar, Dömez, Kulaca, Çavuşköy.

Ezgiyi Notaya Alan: Rıdvan SAYIN

Ezgiyi Derleyenler: Fatih ORAL, Rıdvan SAYIN

Alan Çalışması Yapan Kişiler: Fatih ORAL, Recep ERDOĞAN, Ali Osman OLGUN

Oyunu Derleyen: Fatih ORAL

Yeşil Dere (Kadın)

Oyunun Adı: Yeşil Dere (Kadın)

Türkünün Adı: Yeşil Dere

İnegöl'ün yerli köylerinde eşli ve karşılıklı formda oynanır. Oyun üç bölümden oluşur. Birinci bölümünde gidiş gelişler, İkinci bölümünde karşılıklı geçişler yapılır. Üçüncü bölümünde ise oyun hareketlilik kazanarak sekme adımlamaları yapılır. Kaşıkla oynanan oyunlardan biridir.

Oyun, toplamda 3 farklı figürden meydana gelmektedir. Oyunun figür dağılımı $2F_1+2F_2+2F_3$ şeklindedir. Figürlerin birim zaman dağılımı aşağıdaki gibidir:

$$F_1 = 8 \text{ BZ}$$

$$F_2 = 8 \text{ BZ}$$

$$F_3 = 16 \text{ BZ}$$

Oyunun melodisi 4/4'lük ölçü işaretine sahiptir. Müzik cümlelerinin dağılımı 8A şeklindedir. Müzik cümlelerinin birim zaman dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

$$A = 8 \text{ BZ (2 Ölçü)}$$

Oyunun melodisi rast makam dizisindedir.

Oyunun Alındığı Kişi: Semiha BUYRUK

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi veya Yaşı: 1942

Mesleği: Ev Hanımı

Alındığı Kişi: Ayşe TEKE

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi veya Yaşı: 1993

Mesleği: Ev Hanımı

Alan Çalışma Tarikleri ve Yerleri: 1998, 2004, 2008, 2010, 2019, 2020 - Dömez, Hamzabey, Boğazköy, Tokuş köyleri.

Türküyü Derleyen: Rüstem AVCI- Numan KARTAL

Ezgiyi Notaya Alan: Hasan YÖRENÇ

Ezgiyi veya Türkünün Notasını Düzenleyen: Taner DEMİRALP (2008), Rıdvan SAYIN (2020)

Alan Çalışması Yapan Kişiler: Fatih ORAL, Recep ERDOĞAN, Numan KARTAL, Ali Osman OLGUN, Rüstem AVCI

Oyunu Derleyen: Fatih ORAL, Ali Osman OLGUN

Yusufum

Oyunun Adı: Yusufum

Türkünün Adı: Yusufum

İnegöl'ün köylerinde eşli ya da daire formunda icra edilir. İnegöl'ün zeybek formunda oynanan üçüncü oyundur. Birinci kısmı selamlama ile başlar. İkinci kısmında ise “havaya girme” ile devam eder. Oyunun üçüncü kısmının en önemli özelliği karşılıklı geçiş ve diz vurma figürüdür. Oyun aracı olarak diğer oyunların aksine kaşık kullanılmaz. Oyunda solo nitelikli figürler yer almaktadır.

Oyunun Alındığı Kişi: Cevat BUYRUK

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 05.02.1972

Mesleği: Mobilyacı

Oyunun Alındığı Kişi: Osman BUYRUK

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 27.05.1977

Mesleği: Mobilyacı

Türkünün Alındığı Kişi: Semiha BUYRUK

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi veya Yaşı: 78

Mesleği: Ev Hanımı

Türkünün Alındığı Kişi: Cemil ÇAKIR

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi veya Yaşı: 71

Mesleği: Çiftçi

Alan Çalışma Tarihleri ve Yerleri: 2004-2008-2019-2020 Dömez, Olukman, Süpürtü köyleri.

Ezgiyi Notaya Alan: Rıdvan SAYIN (2020)

Alan Çalışması Yapan Kişiler: Fatih ORAL, Recep ERDOĞAN, Ali Osman OLGUN

Oyunu Derleyen: Fatih ORAL

Hamdiyem

Oyunun Adı: Hamdiyem

Türkünün Adı: Hamdiyem

İnegöl'ün Bilal, Çitli, Kurşunlu, Yeniörük, Eymir köylerinde eşli karşılıklı veya daire formunda icra edilir. Kadın, erkek veya karışık olarak icra edilir. Adımlamalar sağa, sola ve dönüşlerle birinci bölüm tamamlanır. İkinci bölümde sağ topuk üzerinde esneme yapıp sağa doğru kaymalar yapılır. Kollar ayaklarla orantılı hareket eder, hareketin devamı kadınlar için soldan ve sağdan dönüşlerden oluşur, erkeklerde ise çift düşüp sola ve sağa diz vurmalarından oluşur.

Oyunun Alındığı Kişi: Bedriye AYDIN

Doğum Yılı: 1942

Doğum Yeri: İnegöl (Bilal)

Mesleği: Ev hanımı

Oyunun Alındığı Kişi: Fatma AYDIN

Doğum Yılı: 1956

Doğum Yeri: İnegöl (Bilal),

Mesleği: Ev hanımı

Oyunun Alındığı Kişi: Kıymet ÖZ

Doğum Yılı: 1937

Doğum Yeri: İnegöl (Bilal)

Mesleği: Ev hanımı

Alan Çalışma Tarihleri ve Yerleri: 2004, 2008, 2018, 2020 Kurşunlu Eymir, Bilal, Yeni Yörük, Çitli.

Türkünün Alındığı Kişi: Bedriye AYDIN

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi: 1942

Mesleği: Ev hanımı

Ezgiyi Notaya Alan: Rıdvan SAYIN (2020)

Alan Çalışması Yapan Kişiler: Fatih ORAL, Rıdvan SAYIN

Oyunu Derleyen: Fatih ORAL

Döne Döne

İnegöl'ün Kurşunlu, Eymir, Küçük Yenice, Bilal köylerinde oynanır. Formu karşılıklı ya da daire şeklindedir. Oyun aracı olarak genellikle kaşıklar kullanır. Oyun iki bölümden oluşur. Birinci bölümde öne, geri, sağ, sol adımlamalarla başlar ve karşılıklı hareket halinde doksan derecelik kaymalarla oynanır. İkinci bölümde sağ ayaküstünde yükselip esneme hareketi ve bu hareketle dönüşler yapılır. Birinci bölümde kol çevirmeleri ikinci bölümde ise omuz sallama daha baskındır.

Oyunun Alındığı Kişi: Fatma Kuzgun, Gülnur Parlak, Nurcan Baydemir

Doğum Yılı :1950, 1970, 1962

Doğum Yeri: İnegöl (Kurşunlu), İnegöl (Kurşunlu), İnegöl (Kurşunlu)

Meslek : Ev hanımı, ev hanımı, ev hanımı

Alan Çalışma Tarihleri ve Yerleri: 2004-2008-2018-2020 Kurşunlu, Küçük Yenice, Eymir, Bilal, Yeni Yörük

EZGİNİN VEYA TÜRKÜNÜN

Alındığı Kişi: Fikriye Kolay

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi:1943

Mesleği: Ev hanımı

Ezgiyi Notaya Alan: 2020-Rıdvan Sayın

Alan Çalışması Yapan Kişiler: Rıdvan SAYIN, Fatih ORAL

Oyunu Derleyen: FATİH ORAL

Oyun toplamda 2 farklı figürden meydana gelmektedir. Oyunun figür dağılımı $2F_1+2F_2+F_3+F_4$ şeklindedir. Figürlerin birim zaman dağılımı aşağıdaki gibidir:

$$F_1 = 4 \text{ BZ}$$

$$F_2 = 8 \text{ BZ}$$

$$F_3 = 16 \text{ BZ}$$

$$F_4 = 16 \text{ BZ}$$

Oyunun melodisi 2/4'lük ölçü işaretine sahiptir. Müzik cümlelerinin dağılımı A+B+A+B+C+D+C+D şeklindedir. Müzik cümlelerinin birim zaman dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

A = 8 BZ (4 Ölçü)

B = 8 BZ (4 Ölçü)

C = 8 BZ (4 Ölçü)

D = 8 BZ (4 Ölçü)

Salgıncılar (Kadın)

Oyunun Adı: Salgıncılar (Kadın)

Türkünün Adı: Salgıncılar

İnegöl'ün yerli köylerinde eşli formda icra edilir. Oyun bir bölüm iki adımdan oluşur, birinci adımda daire yönünde hareket edilir ikinci adımda ise karşılıklı geçişler yapılır ve dönüş vardır.

Oyun, toplamda 3 farklı figürden meydana gelmektedir. Oyunun figür dağılımı $2F_1 + F_2 + 2F_3$ şeklindedir. Figürlerin birim zaman dağılımı aşağıdaki gibidir:

$F_1 = 18$ BZ

$F_2 = 9$ BZ

$F_3 = 36$ BZ

Oyunun melodisi 9/8'lik ölçü işaretine sahiptir. Ritmik düzüm bakımından 2+2+2+3 şeklindedir. Müzik cümlelerinin dağılımı A+B şeklindedir. Müzik cümlelerinin birim zaman dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

A = 45 BZ (5 Ölçü)

B = 72 BZ (8 Ölçü)

Oyunun melodisi segâh makam dizisindedir.

Türkünün ve Oyunun Alındığı Kişi: Semiha BUYRUK

Doğum Yeri: İnegöl

Doğum Tarihi veya Yaşı: 66

Mesleği: Ev Hanımı

Alan Çalışma Tarihleri ve Yerleri: 2004, 2008, 2018, 2020 - Akbaşlar, Dömez köyleri.

Ezgiyi Derleyen: Ali Osman OLGUN

Ezgiyi Notaya Alan: Taner DEMİRALP (2008), Rıdvan SAYIN (2020)

Alan Çalışması Yapan Kişiler: Ali Osman OLGUN, Fatih ORAL

Oyunu Derleyen: Fatih ORAL

Bursa bölgesi hem tarihi hem de coğrafi açıdan farklı etnik gruplara ev sahipliği yapmış zengin bir ildir. Geçmişten günümüze farklı kültürlerle alışveriş ve etkileşim halinde olması Bursa'nın halk kültürüne, halk müziğine ve halk oyunlarının oluşumu ve şekillenmesinde de etkili olmuştur. Yöre insanları genellikle iki veya daha fazla kişi ile karşılama ya da halka biçiminde oyunlar oynamaktadır. Yörede, 2, 4 ve 9 zamanlı ritmik yapıya sahip “*kaşıklı karşılama, güvende ve kırık zeybek*” müzikleri kullanılmaktadır. Oyunlara eşlik eden bu müziklerin başlıca enstrümanları açık ve kapalı mekânda kullanımlarına göre aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır;

Açık Mekân: Asma Davul, Zurna, Kudüm, Klarnet

Kapalı Mekân: Bağlama, Cümbüş, Keman, Kabak Kemane, Klarnet, Kaval, Darbuka, Kudüm, Zilli Maşa.

Kadın Giyim-Kuşamı ve Aksesuarları

İnegöl yöresinde kadın giyim-kuşamı, sosyal statü, yaş ve töresel durumlara bağlı olarak katmanlı ve işlevsel bir yapı göstermektedir. Kadın kıyafetlerinin temelini alt giyim, iç ve dış giysiler, başa ve bedene giyilen örtüler ile aksesuarlar oluşturmaktadır.

1. Baş Giyimleri

Kadınların başlarına taktıkları giysiler ve örtüler, hem estetik hem de sosyal anlam taşımaktadır. Başlıca giysi ve örtüler şunlardır:

- **Fes çeşitleri:** Meldinli fes, mustafamlı fes, alpagut fesi, tülteği fes, elmalı fes, alı telli, çiçekli gelin fesi, gümüşlü fes, boncuklu fes.
- **Örtüler:** Bazi, bürgü, yazma, alı pullu örtü, yeşil-kırmızı gelin duvağı, mor yazma.

Boncuklu fes, dönemin genç kızlarının çeyizlerinde yer alan sanat eseri niteliğinde bir giysi parçasıdır. Fesin iç kısmında beyaz “hasa” kumaştan yapılan bir terlik bulunur; uç kısımlarda “kaşbastı” adı verilen yaklaşık 2 cm genişliğinde şeritler vardır. Tepesi renkli boncuklarla süslenmiş olan fesin kenarlarında boncuk ve püsküller yer almakta, ön kısmında genellikle baklava desenli üç parçalı sarkıtmalar bulunur. Bu sarkıtmalar genç kızlar için evlenmeden önce kullanılan “tülke” ya da “eldiven” olarak adlandırılır.

Pullu bez veya pullu krep, genellikle kırmızı renkte krep ya da ipek kumaştan yapılır ve üstüne bakır veya gümüş pullarla süsleme eklenir. Bürgü ise iki yanı kaneviçe ile süslenmiş örtüler olup, genç kızlar tarafından günlük yaşamda kullanılırken yaşlılarıinki daha sade bir yapıdadır.

2. Bedene Giyilen Giysiler

Kadınların bedene giydikleri giysiler, iç ve dış giyim olarak ayrılır.

- **İç Giyim:** Sıktırma, göynek, içlik, fistan, kapatma, fanila.
- **Dış Giyim:** Üçetek, kuşak, şal, güdük, fermana, sarka, önlük, arkalık, ibade, dallı, dizge, bindallı, saray bindallısı, harç entarisi, elmasıye.

İçlik ve fistan, kadınların tüm vücudunu örten uzun giysiler olup genellikle el tezgahlarında dokunmuş kumaşlardan yapılmaktadır. Kumaşlar beyaz veya krem renkte olup, kenar ve kol ağzları işlemelidir. Dış giyim olan üçetek (etekli entari), kırmızı ve siyah renkte olup genç kızlar ve gelinler tarafından tercih edilmektedir. Yakası “V” biçiminde açık, kolları boldur ve ipek, saten, kadife gibi kumaşlardan üretilir.

Önlük (peşkir, peşgir, ön aba, çufalık) yörenin el tezgahlarında yün ipinden dokunur, alt kısmında saçaklar bulunur ve belden eteğe bağlanır. Arkalık, kuşak ve dizge gibi katmanlar ile belden geçen aksesuarlar, hem estetik hem de fonksiyonel bir kullanım sağlar.

3. Alta Giyilenler

Kadınların alt giysileri; şalvar, paça, etek ve don şeklindedir. Pamuk veya keten ipliğinden el tezgahlarında dokunan şalvar, göyneğin altına giyilir. Paçaları büzgülü ve uçkurludur, uç kısmında paçalık adı verilen işlemler bulunur. Genç kızların şalvarları ipekli ve süslü, yaşlıların ise pamuklu ve sade yapılıdır.

4. Ayak Giyimleri

Kadınların ayak giysileri yün çorap, çarık ve yemeniyi kapsamaktadır. Bu giysiler, erkeklerin kullandığı ayak giysileri ile benzer özellikler taşır. Zamanla çarık yerini lastik ayakkabılara bırakmış, günümüzde ise modern ayakkabı kullanılmaktadır.

5. Takılar ve Aksesuarlar

Kadınlar tarafından kullanılan başlıca aksesuarlar şunlardır: gıdıklık, hamayıl (muskalık), boncuklu kemer, toka, kaşık ve tongurdaklı kaşık.

- **Gıdıklık:** Boncuklarla örülmüş ve boyna takılan bir aksesuardır.
- **Muska (Hamayıl):** Nazar ve kötü ruhlardan korunmak amacıyla kullanılır.
- **Toka:** Genellikle gümüşten yapılmış, alt kısmı gümüş veya delik kalp paralarla süslenmiş ve zincirlerle asılmıştır.
- **Beşi bir yerde:** Beş liranın tek bir büyük parça hâlinde boncuk dizilerine asılmasıyla kullanılan bir takıdır.

Erkek Giyim-Kuşamı ve Aksesuarları

İnegöl yöresinde erkek giyim-kuşamı, fonksiyonel, mevsimsel ve sosyal statüye bağlı bir yapı sergilemektedir. Erkek kıyafetlerinin temelini alt giysiler, iç ve dış giysiler, başa giyilen giysiler ile aksesuarlar oluşturmaktadır.

1. Alta Giyilenler

Erkeklerin alt giyiminde dizlik, potur ve karçın öne çıkmaktadır.

- **Dizlik ve Potur:** Başlangıçta dizlik üzerine pantolon yerine pırpıt giyilmekteydi. Yerleşik hayata geçişle birlikte pırpıt, tabiat şartlarına uygun yün abadan poturlar ile yer değiştirmiştir. Aba potur kış şartlarında lacivert veya kahverengi olarak tercih edilmekte, paça kısmı dar ve düğmelidir. Karçın ise tamamen dövme yünden yapılmakta ve kışın soğuktan koruma sağlamaktadır. Bel kısmı bollaşan potura yörede İngiliz donu denmektedir.

- **Alta Giyilen Diğer Giysiler:** Dimiler, karçın ve kırpıt poturlar da günlük kullanımda yer almaktadır.

2. Bedene Giyilen Giysiler

a. İç Giyim

- **Göynek:** Pamuklu kumaştan üretilmiş, bol yapıda ve uzun kolludur.
- **Zıbın (Gömlek):** Göyneğin üzerine giyilen, çizgili kumaştan ve kısa kollu bir giysidir.
- **Yün İçlik ve İç Yelek:** Soğuk iklim koşullarına karşı koruma sağlamaktadır.

b. Dış Giyim

- **Aba Yelek:** Aba kumaştan yapılmış, önü düğmeli ve yüzyıllardır kullanılan geleneksel bir giysidir.
- **Cepken:** Günümüzde ceket yerine geçen, çuha kumaştan üretilmiş bir dış giysi olup, sosyal statü ve yaşa göre farklı renk ve süslemeler taşır. Gençler mavi ve kırmızı, yaşlılar ise kahverengi ve siyah renkleri tercih eder. Kenar süslemeleri ipek sırma ile işlenmektedir.
- **Çoban Şalı:** Yün ipliklerden el tezgahlarında dokunan, sarı-siyah veya siyah-beyaz renklerde bir atkıdır; hayvancılık ve tarım işlerinde kullanılır.
- **Kuşak:** Belden dolanan, soğuktan koruyucu fonksiyonlu ve genellikle siyah renkli bir aksesuardır.

3. Başa Giyilenler

- **Fes ve Takke:** Püsküllü veya oyali fesler, renkli iplik ve boncuklarla süslenmektedir.
- **İraçkın:** Fes üzerine sarılan renkli kumaş ve boncuk püsküller ile tamamlanır. Genellikle damadın ailesi tarafından yapılır.
- **Şapka ve Keçe Külah:** Mevsim ve sosyal statüye göre tercih edilir.
- **Kumaş Sarımlar (Kefiye, Kellepoş):** Zeybek ve halk kıyafetlerinde fes üzerine sarılır; ipek veya pamuklu olabilir.

4. Ayağa Giyilenler

Erkek ayakkabı ve çorapları işlevsellik ve korunmaya odaklıdır:

- **Çarık ve Yemeni:** Geleneksel olarak kısa kenarlı ve ökçeli pabuçlardır; zamanla ayakkabıya dönüşmüştür.
- **Çorap ve Tozluk:** 5 şişle örülen yün çoraplar diz altına kadar uzanır ve tozluklarla birlikte kullanılır.
- **Çizme:** Özellikle kırsal işlerde koruyucu olarak tercih edilmektedir.

5. Aksesuar ve Takılar

Erkeklerin kullandığı aksesuarlar hem işlevsel hem de sosyal simge niteliğindedir:

- **Köstek:** Gümüşten yapılmış, kuşak ile yelek cebine kadar uzanan bir aksesuardır.
- **Yağlık:** Nişanlanan erkeklerin kuşaklarına takılan, yöresel motiflerle süslenmiş bir işaret niteliğindedir.
- **Silahlık ve Hançer:** Bel etrafına dolanan ve çeşitli küçük malzemeler taşımaya uygun aksesuarlardır.
- **Tütünlük:** Boyundan bele kadar sarkan ve ipleri çeşitli süslemelerle tamamlanan işlevsel bir aksesuardır.
- **Kaşık ve Keyfiye:** Günlük ve töresel kullanımda yer alan diğer aksesuarlar arasında sayılabilir.

Halk oyunları, kültürel mirasın korunması ve kuşaktan kuşağa aktarılması açısından önemli bir rol oynamaktadır. İlköğretimden lise düzeyine kadar kurulan halk oyunları kulüpleri, öğrencilerin geleneksel bilgi ve becerilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu süreçte, usta öğreticiler aracılığıyla yürütülen çıraklık temelli atölye çalışmaları; sözlü ve uygulamalı kültürel mirasın pratiğe dönüştürülmesini sağlamaktadır. İnegöl Belediyesi Halk Dansları Topluluğu bünyesinde İnegöl oyunlarını öğrenen kursiyerler, edinilen bilgi ve becerileri kendi okullarında veya usta öğretici-antrenör olarak paylaşmaktadır.

Yerel ve ulusal düzeyde düzenlenen gösteri programları, festivaller ve uluslararası turneler aracılığıyla halk oyunları geniş kitlelere ulaştırılmakta; sahne, müzik ve kostüm öğeleri modern performans, tiyatro ve opera disiplinleri ile entegre edilerek yeni estetik deneyimler üretilmektedir. İnegöl oyunları, yerel festivallerden özel günlere kadar çeşitli platformlarda sergilenmiş, topluluklar uluslararası yarışmalarda başarıyla temsil edilmiş ve dereceler kazanmıştır. Ayrıca, topluluk tarafından sahnelenen “Zaferden Kurtuluşa” adlı dans tiyatrosu, halk danslarının farklı disiplinlerle buluşmasını sağlamıştır.

Akademik çalışmalara katkı amacıyla düzenlenen İnegöl Belediyesi Halk Bilimi Çalıştayları ile İnegöl oyunları, türküleri ve kıyafetleri sistematik olarak incelenmiş, kültürel mirasın belgelenmesi ve bilimsel anlamda değerlendirilmesine imkân tanınmıştır. Bu bağlamda, halk oyunları eğitimi ve uygulamaları, hem kültürel sürdürülebilirliğe hem de estetik ve akademik araştırmalara önemli katkılar sağlamaktadır.

Öneriler

İnegöl halk oyunlarının yaşatılması ve genç kuşaklara aktarılması, çok boyutlu bir yaklaşım gerektirir. İlköğretimden lise düzeyine kadar kurulan halk oyunları kulüpleri, öğrencilerin bilgi ve becerilerini geliştirmeyi hedeflerken usta öğreticiler aracılığıyla gerçekleştirilecek çıraklık temelli atölye çalışmaları, geleneksel bilgiyi pratiğe dönüştürür. Eğitim materyalleri, broşürler ve interaktif dijital

uygulamalar, halk oyunlarının figür, kostüm ve müzik öğelerini erişilebilir kılar. Gençlerin ilgisini çekmek amacıyla halk oyunları modern dans ve tiyatro unsurlarıyla harmanlanarak özgün koreografiler geliştirilirken, çok disiplinli ders içerikleri aracılığıyla dans, tarih, müzik ve beden eğitimi bir arada öğretilir. Atölye ve performans çalışmaları, dans, hikâye anlatıcılığı, ritim ve kostüm tasarımı gibi alanlarda çok yönlü gelişimi desteklerken engelli bireyler için tasarlanmış programlarla kapsayıcı kültürel katılım teşvik edilir. Geleneksel dansların AR, VR ve hologram teknolojileriyle sahnelenmesi, kısa film ve sosyal medya içerikleri, mobil uygulamalar ve web platformları aracılığıyla dijital erişim sağlanır. Yerel ve ulusal gösteri programları, festivaller ve yurtdışı turneleri ile halk oyunları geniş kitlelere ulaştırılır; sahne, müzik ve kostüm öğeleri modern performans, tiyatro ve opera ile entegre edilerek yeni estetik deneyimler üretilir. Ayrıca halk oyunlarının ritmik yapısı ve figürlerinden ilham alınarak senfonik düzenlemeler, hibrit müzik türleri, animasyon, grafik tasarım ve moda tasarımı gibi yaratıcı üretim alanlarında yeni projeler geliştirilir. Halk dansları, sosyoloji, antropoloji, etnoloji, folklor ve tarih disiplinleri çerçevesinde incelendiğinde hem toplumsal yapıyı hem de kültürel kimliği yansıtan çok katmanlı bir ifade biçimi olarak ortaya çıkar. Bu bağlamda, dansların yapısı ve figürleri beden dili, ritüel analizi ve toplumsal cinsiyet çalışmaları perspektifinden değerlendirilebilir; böylece hareketlerin kültürel anlamı, toplumsal normlarla ilişkisi ve cinsiyet rollerini yansıtırma biçimi daha derinlemesine anlaşılabilir. Ayrıca, üniversiteler ile yerel topluluklar arasında yürütülecek işbirlikleri, akademik araştırmaların saha verileriyle desteklenmesini sağlayarak hem dansların tarihsel ve kültürel bağlamını hem de toplumsal işlevlerini kapsamlı biçimde ortaya koyar.

Kaynakça

- Oral, F., & Kurtişoğlu, B. Alan araştırmaları. (2010–2025). *İnegöl alan araştırmaları*.
- Gümüş, T. (1999). *Kurşunlu folkloru*. [Yayıncı bilgisi yok].
- İnegöl Kent Müzesi. (2010). *İnegöl halk oyunları saba kayıtları* [Arşiv belgesi]. İnegöl Kent Müzesi Arşivi.
- Kartal, N. (1998). *İnegöl folkloru*. Köseleçililer Yayınları.
- Oral, F. (2023). *Halk oyunlarında alan araştırması: Bursa İnegöl örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ardahan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Türkiye Musiki Eseri Sahipleri Meslek Birliği [MESAM]. (t.y.). *MESAM müzik eserleri ve nota arşivi*. MESAM.

İNEGÖL TÜRKÜLERİNİN DERLENMESİ, KORUNMASI, GELECEK KUŞAKLARA AKTARIMI VE NOTALANDIRILMASI

Rıdvan SAYIN

Müzik Öğretmeni / Kültür Bakanlığı Mahalli Sanatçısı, ridvansayin@hotmail.com

1. Giriş

Anadolu'nun en köklü yerleşimlerinden biri olan İnegöl, tarih boyunca birçok farklı kültürün etkileşim alanı olmuştur. Manav, Yörük ve göçmen topluluklarının bir arada yaşadığı bu topraklar, zengin bir kültürel çeşitliliğe sahiptir. Bu çeşitlilik, yalnızca gündelik yaşam pratiklerinde değil, aynı zamanda halk müziği geleneğinde de kendini güçlü bir biçimde göstermektedir. İnegöl yöresi türkülerinde; aşk, gurbet, doğa, tarım, hayvancılık, düğün gelenekleri ve toplumsal dayanışma gibi temalar sıkça işlenmekte; böylece bu eserler, yöre halkının yaşam biçimini, duygularını ve değer dünyasını yansıtan önemli kültürel belgeler niteliği kazanmaktadır.

Ancak modernleşme süreci, hızlı göç hareketleri ve dijitalleşmenin getirdiği kültürel dönüşüm, yerel müzik mirasının aktarımında ciddi zorluklar yaratmaktadır. Popüler kültürün baskın hale gelmesi, geleneksel icra ortamlarının azalması ve genç kuşakların ilgisinin farklı müzik türlerine yönelmesi, İnegöl türkülerinin unutulma riskini artırmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu eserlerin derlenmesi, notaya alınması, arşivlenmesi ve dijital platformlarda paylaşılması, kültürel sürekliliğin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır.

İnegöl türkülerinin sistematik biçimde kayıt altına alınması yalnızca bir müzikoloji çalışması değil, aynı zamanda bir **kültürel koruma ve bellek projesi** niteliğindedir. Notalandırma süreci sayesinde eserler hem akademik çalışmalara kaynak oluşturmakta hem de eğitim kurumlarında icra edilebilir hale gelmektedir. Böylelikle yöre müziği, hem yerel halk hem de ulusal düzeydeki müzik çevreleri tarafından yeniden tanınmakta ve yaşatılmaktadır.

Bu bildiride, İnegöl yöresine ait türkülerin derlenmesi, korunması, notaya alınması ve gelecek kuşaklara aktarılmasına yönelik yürütülen çalışmalar, yöntemler ve öneriler ele alınacaktır. Ayrıca bu süreçte yerel yönetimlerin, akademik kurumların ve mahalli icracıların rolü tartışılarak, somut olmayan kültürel mirasın yaşatılmasında ortak sorumluluk vurgulanacaktır.

2. Literatür Taraması

Türk halk müziği derleme ve notalama çalışmaları, Cumhuriyet döneminden itibaren sistematik bir biçimde ele alınmıştır. 1920'li yıllarda başlatılan derleme faaliyetleri, özellikle **Muzaffer Sarısözen, Sadi Yaver Ataman, Nida Tüfekçi ve TRT Halk Müziği Arşiv Dairesi** gibi kurum ve isimlerin öncülüğünde geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Bu süreçte, halk ezgilerinin notaya alınması, kayıt altına alınması ve standart repertuvar oluşturulması yönünde önemli adımlar atılmıştır. Sarısözen'in "Yurttan Sesler" projesi, halk müziği ürünlerinin korunması ve yaygınlaştırılması açısından öncü bir örnek olarak kabul edilmektedir.

Sonraki dönemlerde yapılan araştırmalar, yöresel müzik kültürlerinin yalnızca melodik yapılarıyla değil, **sosyal, ekonomik ve kültürel bağlarıyla** da ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. **Boratav (1984)**, halk müziğinin toplumsal belleğin taşıyıcısı olduğunu belirtirken; **Erdem (2003)** ve **Özbek (2010)** gibi araştırmacılar, yerel müziklerin kültürel kimlik oluşumundaki rolünü ortaya koymuştur. **UNESCO'nun 2003 tarihli Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi** ise geleneksel müziklerin korunmasında toplumsal katılım, eğitim ve yerel aktörlerin önemine dikkat çekmiştir.

Bölgesel düzeyde yapılan çalışmalar incelendiğinde, Bursa yöresi ve çevresine ilişkin derlemelerin çoğunlukla **TRT Repertuarı, Bursa Uludağ Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarı** ve **yerel araştırmacılar (Ali Osman Olgun, Recep Erdoğan, Nedim Bayram, Bayram İnaltekin)** tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Ancak, **İnegöl yöresine** özgü sistematik bir notalama ve arşiv çalışması literatürde oldukça sınırlıdır. Mevcut derlemeler genellikle bölgesel kapsamda ele alınmış, İnegöl'e ait türkülerin müzikal analizi, söz-melodi ilişkisi ve tematik sınıflandırması gibi konulara yeterince yer verilmemiştir.

Son yıllarda yapılan akademik yayınlarda, dijitalleşmenin halk müziği aktarımında yeni bir araç olarak öne çıktığı görülmektedir. **Demir ve Yıldız (2019)**, dijital arşivlerin kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından önemini vurgulamış; **Kaya (2021)**, yöresel müziklerin eğitim kurumlarında öğretilmesinin kültürel aidiyeti güçlendirdiğini belirtmiştir. Bu yaklaşımlar doğrultusunda, İnegöl türkülerinin notalanarak dijital ortamlarda erişilebilir hale getirilmesi hem koruma hem de tanıtım işlevi taşımaktadır.

3. Amaç, Kapsam ve Yöntem

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, İnegöl yöresine ait türkülerinin derlenmesi, korunması, notaya alınması ve gelecek kuşaklara aktarılması sürecini sistematik bir biçimde ortaya koymaktır. Araştırma, yörede yaşayan mahalli sanatçılar ve icracılardan elde edilen özgün müzik ürünlerinin kayıt altına alınmasını; bu ürünlerin müzikal, sözlü ve tematik yönleriyle değerlendirilmesini hedeflemektedir. Ayrıca çalışmanın bir diğer amacı, İnegöl türkülerinin eğitim, arşiv ve dijital medya alanlarında sürdürülebilir bir biçimde kullanılabilmesine katkı sağlamaktır. Böylelikle hem yerel müzik mirasının korunması hem de İnegöl'ün kültürel kimliğinin ulusal düzeyde görünür kılınması amaçlanmaktadır.

Kapsam

Araştırmanın kapsamını, İnegöl ve yakın çevresinde söylenen anonim nitelikli halk türküleri oluşturmaktadır. Çalışma, özellikle Manav, Yörük ve Göçmen topluluklarının müzik geleneğine ait örnekleri kapsamakta; bu toplulukların sosyal yaşam biçimlerinin, tören ve ritüellerinin türkülere yansımaları incelenmektedir. Derleme sürecinde İnegöl'ün merkez mahalleleri ile birlikte kırsal yerleşimlerinde (Bilalköy, Maden, Kurşunlu, Akbaşlar, Eymir, Çitli, Tahtaköprü gibi köylerde) yapılan saha gözlemleri, görüşmeler ve ses kayıtları değerlendirmeye alınmıştır.

Yöntem

Bu araştırma, **nitel araştırma yaklaşımı** çerçevesinde yürütülmüştür. Çalışmada **derleme görüşme, doküman incelemesi** ve **notalama** yöntemleri birlikte kullanılmıştır.

Saha çalışması: İnegöl ve çevresinde yaşayan mahalli icracılar, halk ozanları ve yerel müzik ustalarıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler ses kayıt cihazlarıyla kaydedilmiş, elde edilen veriler çözümlenerek tematik olarak sınıflandırılmıştır.

Notaya alma süreci: Derlenen ezgiler, geleneksel Türk Halk müziği nota sistemine uygun biçimde notaya alınmış; ölçü, usul, makam ve seyir özellikleri belirlenmiştir.

Analiz süreci: Eserlerin melodik yapıları, söz temaları ve biçim özellikleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Dijital arşivleme: Notalandırılmış eserler ve ses kayıtları dijital ortama aktararak arşivlenmiş; gelecekteki müzik araştırmaları, belediye kültür projeleri ve eğitim faaliyetlerinde kullanılabilecek bir veri tabanı oluşturulmuştur.

Araştırmanın tüm aşamalarında **mahalli icracıların bilgi ve yorumları birincil kaynak** olarak kabul edilmiştir. Ayrıca İnegöl Belediyesi Kültür, Sanat ve Sosyal İşler Müdürlüğü arşivleri, Bursa Uludağ Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarı kayıtları ve TRT repertuvar veri tabanlarından yararlanılmıştır.

4. Model ve Hipotez

Araştırma Modeli

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde tasarlanmış betimsel bir alan araştırması modeline dayanmaktadır. Modelin temel eksen, İnegöl yöresine ait halk müziği ürünlerinin derlenmesi, notalanması ve dijital ortama aktarılması süreçlerinin kültürel sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesine yöneliktir.

Araştırma modeli üç temel boyut üzerine kurgulanmıştır:

Kültürel Bellek Boyutu:

İnegöl türkülerinin tarihsel süreçte toplumsal hafızayı nasıl yansıttığını, yerel kimliği nasıl pekiştirdiğini ve sözlü gelenekle nasıl ilişkilendiğini ele almaktadır.

Müzikal Analiz Boyutu:

Derlenen türkülerin ezgisel, ritmik ve tematik özellikleri incelenerek, bölgenin müzikal kimliğini belirleyen unsurlar ortaya konulmaktadır. Bu kapsamda ölçü, makam, seyir, form ve usûl analizleri yapılmıştır.

Aktarım ve Koruma Boyutu:

Elde edilen müzik verilerinin notaya alınması, arşivlenmesi ve dijital platformlarda paylaşılması yoluyla kültürel mirasın sürdürülebilirliği değerlendirilmektedir. Bu boyut, belediyeler, akademik kurumlar ve yerel icracılar arasındaki işbirliği modeline dayanmaktadır.

Model, “sahadan akademiye, akademiden topluma” yaklaşımını benimsemekte; yerel kültürel mirasın hem korunması hem de yeniden üretimi için üçlü bir etkileşim ağı önermektedir:

(1) Yerel aktörler – (2) Akademik kurumlar – (3) Kültürel yönetim birimleri (belediyeler, dernekler, müzeler).

Araştırma Hipotezleri

Araştırma kapsamında geliştirilen temel hipotezler şunlardır:

H1: İnegöl türkülerinin sistematik biçimde derlenmesi ve notalanması, yöreye ait müzikal kimliğin korunmasında ve gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir araçtır.

H2: Mahalli icracılar, derleme sürecinin en önemli kültürel taşıyıcıları olup, onların aktif katılımı olmadan yöre müziği özgünlüğünü koruyamaz.

H3: Belediyeler, akademik kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği ile oluşturulan yerel müzik arşivleri, somut olmayan kültürel mirasın sürdürülebilirliğine doğrudan katkı sağlar.

H4: Dijital platformlar aracılığıyla notalanmış eserlerin yaygınlaştırılması, genç kuşakların geleneksel müziğe ilgisini artırır ve kültürel aidiyet duygusunu güçlendirir.

H5: İnegöl yöresine ait türkülerin tematik ve müzikal analizi, bölgedeki toplumsal yapının, tarihsel değişimin ve kültürel kimliğin anlaşılmasına katkı sağlar.

5. Bulgular ve Sonuç

Yapılan derleme çalışmaları sonucunda, İnegöl yöresine ait türkülerin hem müzikal yapı hem de söz temaları açısından oldukça zengin bir çeşitlilik sunduğu belirlenmiştir. Elde edilen veriler, yöredeki kültürel katmanların —Manav, Yörük ve Göçmen topluluklarının— müzik anlayışına doğrudan yansıdığını göstermektedir.

1. Müzikal Bulgular

Derlenen türkülerde en yaygın usûllerin **2/4 (manav oyun havaları)** ve **9/8 (yörük zeybekleri ve kıvrak ezgiler)** olduğu tespit edilmiştir. Ezgi yapılarında genellikle **hicaz, hüseyini, kürdi ve uşşak dizileri** öne çıkmaktadır. Bu durum, bölgenin hem Marmara hem de İç Anadolu müzik sistemlerinden etkilendiğini göstermektedir.

Türkülerin çoğunda **bağlama, kemane, klarnet ve ritim çalgıları (davul, darbuka)** ön plandadır. Bazı köylerde **klarnet-zurna-davul üçlüsü** hâlâ düğün ve şenliklerde geleneksel biçimde kullanılmaktadır.

Eserlerin melodik seyirlerinde **süslemeler, portamento geçişler ve kısa motif tekrarları** dikkat çekmekte; bu da mahalli icra üslubunun karakteristik özelliğini oluşturmaktadır.

2. Tematik Bulgular

Sözlü içerikler incelendiğinde türkülerde belirgin temalar olarak **aşk, gurbet, doğa, tarım, toplumsal dayanışma ve düğün gelenekleri** öne çıkmaktadır.

Özellikle **gurbet** teması, İnegöl'ün tarihsel olarak göç yolları üzerinde bulunmasıyla ilişkilidir.

Aşk ve ayrılık temalı türküler, yöredeki duygusal ifade biçimlerini yansıtırken; **düğün, imece, yayla ve hasat** temaları sosyal dayanışmayı simgelemektedir.

Bazı türkülerde yer alan **yer adları (Maden, Kurşunlu, Akbaşlar, Dömez)**, türkülerle mekân arasındaki güçlü bağın bir göstergesidir.

3. Kültürel Bulgular

Mahalli icracılarla yapılan görüşmeler, İnegöl türkülerinin kuşaktan kuşağa aktarımında **sözlü gelenek** kadar **aile içi müzik eğitiminin** de önemli olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle düğünlerde, asker uğurlamalarında ve kış gecesi sohbetlerinde icra edilen türküler, yöre halkının ortak belleğini güçlendirmektedir. Bununla birlikte genç kuşakların geleneksel müziğe ilgisinin azaldığı, popüler müzik türlerinin daha baskın hale geldiği gözlemlenmiştir. Ancak yerel yönetimlerin düzenlediği kültürel etkinlikler, belediye koroları, gençlik merkezleri ve konservatuvar destekli projelerin bu ilgiyi yeniden canlandığı da tespit edilmiştir.

4. Değerlendirme

Elde edilen bulgular, İnegöl türkülerinin yalnızca bir müzik türü değil, aynı zamanda **kültürel kimliğin, toplumsal hafızanın ve yaşam biçiminin aynası** olduğunu göstermektedir. Türkülerin notaya alınması, kayıt altına alınması ve dijital arşivlerde paylaşılması, hem yerel müzik mirasının korunmasını hem de yeni kuşaklara aktarılmasını sağlamaktadır. Bu durum, UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması İlkeleri ile de örtüşmektedir.

Ayrıca, belediye–akademi–yerel halk işbirliği modeliyle yürütülen çalışmalar, kültürel miras yönetimi açısından örnek bir uygulama niteliği taşımaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonucunda, İnegöl yöresine ait türkülerinin derlenmesi, notalanması ve arşivlenmesi sürecinin kültürel sürdürülebilirlik açısından büyük önem taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu türküler, hem geçmişin tanığı hem de geleceğe taşınacak kültürel değerler olarak görülmelidir.

Sonuçlar

İnegöl türkülerinde tematik çeşitlilik, yöredeki kültürel zenginliğin yansımasıdır.

Mahalli icracıların bilgi birikimi, yerel müziğin özgünlüğünü koruyan en önemli unsurdur.

Belediyelerin ve kültür kurumlarının işbirliğiyle oluşturulan arşivler, kültürel belleği kurumsallaştırmaktadır.

Dijital ortamlar, yerel müziğin geniş kitlelere ulaşması için etkili bir araçtır.

Öneriler

İnegöl türkülerinin notaları ve ses kayıtları, **dijital bir platformda erişilebilir hale** getirilmelidir.

Güzel Sanatlar Liseleri ve Konservatuvarlarda İnegöl yöresi repertuarı ders materyali olarak kullanılmalıdır.

Yerel festivallerde, **“İnegöl Türküleri Özel Bölümü”** oluşturularak bu miras topluma tanıtılmalıdır.

Notalandırma çalışmaları, eserlerin akademik ve icrasal olarak standartlaşmasını sağlamaktadır.

Eserlerin akademik ve icrasal olarak standartlaşmasını sağlamak amacıyla notasyon işlemleri yapılan 9 eser.

Çitliden Harman Kalkar

Notaya Alan: Rıdvan Sayın

Derleyen: Rıdvan SAYIN-Fatih ORAL

Yaz ge lin ce bağ o lur dal la rın da gül o olur

gö nül ler hep bir o l sa da her i şi miz hal lo lur

düş tüm aşk a te şi ne yan dım gü zel der di ne

göz le rin der ya gi bi de da lı p git se m i çi ne

ge li yor yar yar gi di yor yar yar ba kış ı ye ter

ah be ni de li e der ge cem gün dü

züm sen sin de yo l la rım sa na çı kar

Yollarımız düz gider, hasret yükü kör eder
Yâr bakınca yüzüme, dertlerim uçar gider

Çitli'den harman kalkar, savrulur buğday teli
Kızılıklar kızarmış, değmesin rüzgar yeli

Düştüm aşk ateşine, yandım güzel derdine
Gözlerin derya gibi, dalıp gitsem içine
Geliyor yar yar, gidiyor yar yar
Bakışın yeter, ah beni deli eder
Gecem gündüzüm sensin de, yollarım sana çıkar

Halilim Ağıldı

Notaya Alan : Rıdvan SAYIN

Derleyen: Rıdvan SAYIN-Fatih ORAL

♩ = 52

Düz konak biçim biçim
Ağlarım için için
Hakkımı helal etmem
Yaram açtığın için

Uzun yola yürüdü
Dağı duman bürüdü
Halilimin kanları
Düz konağı bürüdü

Hamdiyem

Notaya Alan : Rıdvan SAYIN

Derleyen: Rıdvan SAYIN-Fatih ORAL

♩ = 130

Pa za rı pa zar la d m an ne mi a
Ça buk ol sun Ham di ye m na fi zi ha
zar la dı m gü m bür de sin bi lal kö yün ku yu su
zır la dı m
sa lih gü zel da ya nıl maz doğ ru su
gü m bür de sin ham di ye min ku yu su
as ye gü zel ay rı la mam doğ ru su

Pazarı pazarladım
Annemi azarladım
Çabuk olsun Hamdiyem
Nafiz'i hazırladım

Gidişin yar gidişin
Kahküllerin ibrişim
Dön yüzünü göreyim
Belki sondur görüşüm

İnegöl'e giderken
Köprü salladı beni
Sarı gömlekli yarım
Aşkıyla yaktı beni

Bağlantı

Gümbürdesin Bilalköy'ün kuyusu
Salih güzel dayanılmaz doğrusu
Gümbürdesin Hamdiyemin kuyusu
Asye güzel ayrılamam doğrusu

Kulaca'nın Lambaları Harlıyor

Notaya Alan: Rıdvan SAYIN
Derleyen : Rıdvan SAYIN - Fatih ORAL

$\text{♩} = 58$
Arasaz

Ku la ca nın lam ba la_ rı har lı_ yor_ a man am man

Ku la ca nın lam ba la_ rı har lı_ yor

Ha lil oğ lan_ me za_ rın_ da i_ n li_ yo_

Ha lil oğ lan me za_ rın_ da i_ n li_ yor

Gıy met ha nım baş u cu_ da ağ lı_ yor_ a man am man

15

Gıy met ha nım baş u cu da ağ lı yor

17

Git ti ha li l git ti de gıy_ met ne_ ça_ re_

19

Ha lil öl müş gıy me t ha_ nım bu_ l ça_ re

Kozulcayla kocaçınar arası aman amman
Yaktı beni halilimin yarası
Kadir mevlam böyle yazmış yazımı aman amman

Gitti halil gitti de gıymet ne çare
Halil ölmüş kıymet hanım bul çare

İstanbuldan gece geçtim görmedim aman amman
Arkadaşım düşmanımış bilmedim
Yedi yerden kurşun yedim ölmedim

Gitti halil gitti de gıymet ne çare
Halil ölmüş kıymet hanım bul çare

Ölüyom Kezbanım Ben

Notaya Alan: Rıdvan SAYIN

Derleyen: Rıdvan SAYIN-Fatih ORAL

$\text{♩} = 120$

Bir o da lı ev le ri_ yap tır_ dı_m po y ra za cam la rı_

tak tı r dı_m a ya rim i ki gö zü n kör o l sun ö lü yom

ke z ba nım be_n ge lin le ri yol la ra_ ba k tı r dı_n

Bağlantı

gel gel_ a_ ya rim ba na ba na gel_ gün doğ ma dan

yel al ma dan ya_r ba na gel_

Ay akşamdan ışıktır
Sofram dolu kaşıktır
Darılma komşu teyze
Ölüyom kezbanım ben
Kızın bana aşiktir

Çiğ süttten kaymak olmaz
Güzele doymak olmaz
Akbaş köyünden geçtim
Ölüyom kezbanım ben
Yolcuyum durmak olmaz

Bağlantı

Gel gel a yarım bana bana gel
Gün doğmadan, yel almadan
Yar bana gel

Şu Harmanın Yerine(Amman Döne Döne)

Notaya Alan : Rıdvan Sayın

Derleyen: Rıdvan SAYIN-Fatih ORAL

$\text{♩} = 120$

Şu har ma nın__

ye ri__ ne__ tes ti koy dum__ di bi__ ne

oğ lan kı za__ vu rul__ muş__ dü şü ver miş__

pe şi__ ne am man dö ne dö ne__ dö ne__ dö nü yo rum be_n

gün den gü ne ya__ rim i__ çin öl lü__ yo rum ben

Şu harmanın yerine
Testi koydum dibine
Oğlan gıza vurulmuş
Düşüvermiş peşine

Oğlan gızı alacak
Düğün dernek yapacak
Kaynanası sorarsa
Beşi birlik takacak

Amman döne döne döne dönüyorum ben
Günden güne yar için ölüyorum ben

Üzölce'nin Çamları

Notaya Alan : Rıdvan SAYIN

Derleyen: Rıdvan SAYIN-Fatih ORAL

♩ = 60

Ü zöl_ ce nin çam la rı ye re dü şer_ dal_ la_ rı

bi zim i çin a çıl mış_ yar yar_

yar a aman bur sa ma pus dam_ la rı

Avlıya mısır ekdim
Üstüne hasır çektim
Annen de yosma imiş yar yar yar aman
Sende mi ona çektin

At olurda depmez mi
Yar olurda öpmez mi
Yarin öptüğü yerde yar yar yar aman
Mor menekşe bitmez mi

Yalel

Notaya Alan: Rıdvan SAYIN

♩ = 122

En ta ri si kır mı z_ ı oy ne_ yor hız lı hız lı

e n ta ri si kır mı z_ ı oy ne_ yor hız lı hız lı

e vi_ mi ze a lay ce_ z bu gü zel kı zı mı zı_

ya lel ya_ le l ya_ lel_ l li_ m ya_ le_ le_ l li

m a_ ma_ n

ya le ya le ya_ le_ le l ya le le lel le le le le lel

ya le le l lim

Geline bak geline
 Tel dolamış eline
 Acımayın geline
 Tamam düşmüş yerine ya le
 Yalel yalelellim yalelellim
 Aman yale yalel yalelel
 Yalelelelele lelelele lelele yalelellim

Entarisi moruna
 Varmam köylü oğluna
 Altın bilezik taksa
 Gene girmem koluna ya le
 Yalel yalelellim yalelellim
 Aman yale yalel yalelel
 Yalelelelele lelelele lelele yalelellim

Yazmanın Ucu Oyalı

Notaya Alan : Rıdvan Sayın

Derleyen: Rıdvan SAYIN-Fatih ORAL

♩ = 130

Yaz ma nın u cu o ya lı

1. 2.

ba şı na gül ler sar ma lı lı

8 ya rim ba na dün den sev da lı

11 şöy le gel böy le gel gel sa rı la lım

15 a man a a man gel sa rı la lım

Yazmanın ucu oyalı
 Başına güller sarmalı (takmalı)
 Yarım bana dünden sevdalı
 Şöyle gel böyle gel
 Gel sarılalım
 Aman aman gel sarılalım

Yarimin tatlıdır dili
 Sesinde vardır işvesi
 Ne güzeldir yârin cilvesi
 Şöyle gel böyle gel
 Gel sarılalım
 Aman aman gel sarılalım

6. Tartışma

Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular, İnegöl yöresine ait türkülerin hem kültürel kimliği hem de toplumsal belleği yansıtan önemli birer miras unsuru olduğunu göstermektedir. Bulgular, literatürde yer alan halk müziği derleme, notalama ve kültürel aktarım çalışmalarının genel çerçevesiyle uyumlu olmakla birlikte, İnegöl’e özgü bazı farklılıkları da ortaya koymuştur.

İlk olarak, **usul ve melodik çeşitlilik** açısından İnegöl türkülerinin hem Marmara hem de Balkan müzik gelenekleriyle kesiştiği görülmüştür. Bu durum, göç yolları üzerinde bulunan İnegöl’ün tarihsel çok kültürlülüğünü doğrular niteliktedir. Literatürde, bölgesel halk müziği çalışmalarında coğrafyanın müzikal yapıyı şekillendirdiği sıkça vurgulanırken, bu çalışmada İnegöl türküleri özelinde Manav–Yörük–Göçmen hatlarının aynı repertuvar içinde kaynaştığı belirgin biçimde ortaya çıkmıştır.

Bir diğer tartışma noktası, **mahalli icracıların kültürel aktarımdaki rolünün vazgeçilmezliği**dir. Saha görüşmelerinde yerel ustaların aktardığı icra üslubu, süsleme teknikleri ve yorum farklılıkları, notaya alınmış standart repertuvarın ötesinde bir derinlik sunmaktadır. Bu bulgu, literatürde sıkça vurgulanan “somut olmayan kültürel mirasın taşıyıcısı” kavramıyla örtüşmekte; ancak İnegöl özelinde bu taşıyıcılığın çoğunlukla aile içi usta-çırak ilişkisi üzerinden ilerlediği görülmüştür.

Ayrıca türkülerin sözlü içeriklerinde ortaya çıkan **aşk, gurbet, imece, düğün ve doğa temaları**, bölgenin toplumsal yapısı ve ekonomik yaşam biçimiyle doğrudan ilişkilidir. Bu temalar, literatürdeki diğer bölgesel çalışmalarla benzerlik göstermesine rağmen, İnegöl’de özellikle **gurbet ve sevda temasının baskınlığı** dikkat çekicidir. Bunun, İnegöl’ün tarihsel göç hareketlerine ev sahipliği yapmasıyla bağlantılı olduğu düşünülebilir.

Çalışmanın bir başka önemli tartışma boyutu, **dijitalleşme ve kültürel sürdürülebilirlik arasındaki ilişki**dir. Bulgular, genç kuşakların geleneksel icralara ilgisinin azaldığını gösterse de türkülerin dijital platformlarda paylaşılmasıyla bu ilginin yeniden canlanabileceğini ortaya koymaktadır. Literatürde dijital arşivlerin kültürel mirasa katkısı vurgulanmakta olup, bu çalışmada da İnegöl türkülerinin dijital ortama aktarılmasının kültürel görünürlüğü artırdığı görülmüştür.

Son olarak, belediyeler, konservatuvarlar ve eğitim kurumları arasındaki işbirliği modeli, hem literatürle uyumlu hem de İnegöl özelinde uygulamaya dönük güçlü bir örnek oluşturmaktadır. Bu model, kültürel mirasın korunmasında kamusal kurumların rolüne dair yeni bir yaklaşım geliştirilmesine katkı sunmaktadır.

Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, İnegöl türkülerinin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması için çok yönlü bir stratejiye ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Tartışma bölümündeki değerlendirmeler, hem akademik çalışmalara hem de yerel kültür politikalarına yön verebilecek niteliktedir.

Öneriler

Yerel Hafıza Çalışmalarıyla Entegrasyon: İnegöl türkülerine ilişkin sözlü tarih kayıtları, kent müzesi ve arşiv çalışmalarıyla entegre edilerek çok yönlü bir kültürel hafıza oluşturulmalıdır.

Dijital Nota ve Ses Bankası: Her bir türkünün hem nota hem de ses kaydıyla erişilebileceği çevrimiçi bir “İnegöl Türküleri Dijital Bankası” kurulmalıdır. Bu platform, araştırmacıların ve eğitimcilerin kullanımına açılmalıdır.

Festival ve Etkinliklerde Repertuvar Kullanımı: İnegöl'de düzenlenen kültür-sanat etkinliklerinde yöre türkülerinin görünürlüğü artırılmalı; özel konserler, belgeseller ve halk müziği günleri organize edilmelidir.

Akademik İşbirliklerinin Artırılması: Üniversitelerle ortak araştırma projeleri, yüksek lisans-doktora tezleri ve müzikoloji çalışmalarının teşvik edilmesi, İnegöl müzik kültürünün bilimsel alanda kalıcı bir yer edinmesini sağlayacaktır.

Kaynakça

- Demir, M., & Yıldız, H. (2019). Dijital arşivlerin halk müziği aktarımındaki rolü: Kültürel mirasın korunmasında yeni yaklaşımlar. *Türk kültürü ve müzik araştırmaları dergisi*, 6(2), 45–62.
- Özbek, M. (2010). *Türk halk müziğinde sosyal ve kültürel yansımalar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Sarısözen, M. (1952). *Yurttan sesler ve derleme çalışmaları üzerine notlar*. Ankara: TRT Yayınları.
- UNESCO. (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. Paris: UNESCO.
- Kartal, N. (1998). *İnegöl Folkloru*.
- Gümüş, T. (2000). *Dünden bugüne İnegöl Kurşunlu*.
- İnegöl Belediyesi Şehir Araştırmaları Merkezi (2009–2025). *Derleme ve dijital arşiv çalışmaları*.

YAPRAK DESTANLARDA AİLE İÇİ ŞİDDET (EBEVEYN ÖLÜMLERİ VE KARDEŞLER ARASI CİNAYET): BURSA VE İNEGÖL ÖRNEKLERİ

Hatice SARGIN

Dr., Çankırı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni (MEB), haticesar07@gmail.com, orcid.org/0000-0002-3923-9751

1. Giriş

Yaprak destanların yazılıp satıldığı dönemlerde toplumun yaşadığı olaylar ya da toplumu oluşturan aile dramları halk gazetesi görevi gören yaprak destanlarda ağırlıklı olarak işlenmiştir. Yaşanan olayın tanıkları olan halk şairleri, göz şahidi oldukları olayları tüm ayrıntılarıyla işlemişlerdir. Özellikle aile içi dramları işleyen halk şairleri, olayları tüm detaylarıyla ele almışlardır. Sonraki süreç içinde tarihî vesikalar olarak görülen yaprak destanlarda toplumun temel birimleri olan aile, aile yaşamı ve aile içinde yaşanan olaylar tüm gerçekliği ile incelenmiştir.

Yaprak destanların fiziksel özelliğine bakıldığında işlenen konulara göre farklılık gösterir. “Destancı âşık, destanlarını kendisi de bastırıp satabileceği gibi gezici destancılara toptan satarak bir tür üreticilik de yaparlardı. Destanlar genellikle yaprak hâlinde basıldığı gibi 4, 8, 16 sayfalık risaleler hâlinde basıldıkları da olurdu.” (Koz, 1994)

“Halk destanları, önceleri muhtelif ebatlardaki kağıtlara basılarak satılmıştır. 1950’li yıllardan itibaren A4 kâğıdı büyüklüğündeki kağıtların tek yüzüne basılmıştır.” (Karakaş, 2023) Destanın fiyat bilgisi yaprağın sağ alt tarafında bulunmaktadır ve bu fiyatlandırma o dönemin fiyatına göre 25 kuruş, 50 kuruş, 100 kuruş şeklindedir. Ayrıca destanın basıldığı matbaanın adı, basıldığı il ve basım yılı sağ veya sol alta yazılabileceği gibi bu bilgiler destanın ortasına da yazılmış olabilir. Yani bir yaprak iki sütuna ayrılmıştır ve birden fazla destan olabileceği gibi bir yaprak ortadan ikiye ayrılarak bir destanın devamı olacak şekilde iki sütun hâlinde yazılmış olabilir. Bu, yaprak destanların satışını daha da artırmıştır. Bir yaprakta yer alan birden fazla destan aynı konuda olabileceği gibi birbirinden farklı konularda da olabilir.

Bir yaprakta yer alan destanın içerik özelliğine uygun resimler de bulunabilir. Bir destana ait bir resim bulunabileceği gibi birden fazla resim de yer alabilir. Resimler genelde siyah beyaz olup destanın üst kısmında bulunmaktadır. Ancak bu görseller her destanda bulunmayabilir. Destanlarda başlıklar manşet şeklinde çok uzun başlık şeklinde olabileceği gibi sadece işlenen konu kısa başlık şeklinde de verilebilir.

Çok uzun başlıklı destanların yanında, efsanevî hüviyete büründürülerek dikkati celp etmeye yönelik destan başlıkları da mevcuttur. Bu destanlara, ‘Zonguldak’ta Bir El Kızı Yüzünden Annesi Namaza Durunca Balta ile Öldürürken Taş Olan Mustafa’nın Destanı, Mersin’in Silifke Kazasından İki Yavrusunu Kollarına Bağlayıp Kaynı Yüzünden Kendisini Göksu Nehrine Atan Asker Ailenin Destanı’ örnektir. (Karakaş, 2023)

Destanlarda bir olay işlenmektedir. Ancak bu sıradan bir olay değil, toplumu derinden etkileyen olaylardır. Toplumun tamamını ya da bir kısmını derinden etkilemiş olaylar etkileyici, anlaşılır bir dille âşıklar tarafından işlenmektedir. Özellikle destanlar matbaanın yaygın şekilde kullanılmaya başlanmasıyla daha geniş kitlelere ulaşmış ancak taş basmaların kullanıldığı dönem olan Tanzimat Dönemi'yle birlikte edebiyatımızda yaprak destanlar varlığını göstermiştir. Gezginci destancılık olarak da adlandırılan yaprak destanlar yazıldığı dönemin sosyal tarihini aydınlatıcı bilgiler içermektedir. (Sargın, 2022/Güz)

Bireysel ve toplumsal olaylar şeklinde destanda işlenen olaylar, farklı başlıklar altında değerlendirilebileceği gibi bu ağıt-destanlar sipariş üzerine yazılan ve bizzat yaşanmış olayların işlenmesi ile oluşturulmuş destanlar şeklinde de değerlendirilmiştir. Çobanoğlu'nun belirttiği gibi sözlü kültür ortamından elektronik ortama ülkemizde geçiş 1900'lü yılların başında gerçekleşmiş olup elektronik ortama ilk olarak gramofonla geçilmiştir. (Sargın, 2022/Güz)

Halk gazetesi görevini gören yaprak destanlar,

özen gösterilip toplanmadığı ve ceplerde, kuşak aralarında saklanıp yıpratıldığı, güncelliği geçtikten sonra bir köşede unutulduğu için günümüze çok azı ulaşabilmiştir...Destancılık artık günümüz İstanbul'unda unutulmuştur. Ancak 1980'li yılların sonuna kadar zaman zaman Trabzon, Samsun, Bolu, Adapazarı gibi şehirlerde bastırdıkları destanları, boyunlarına astıkları teyplerden etraflarına biriken meraklılara dinleterek satan son destancılara Yeni Cami arkası, Beyazıt Meydanı gibi yerlerde arada sırada rastlanırdı. Son yıllarda bunlar da görülmez olmuştur. İstanbul'da destancılık Ermeni âşıklar tarafından da sürdürülmüştür. Özellikle Nâmi, Bidari, Lisânî gibi âşıkların Arap ya da Ermeni harfleriyle yaprak ya da risale halinde basılmış destanları, bu şairlerin de İstanbul hayatının güncellik taşıyan her yönüyle ilgilendiklerini göstermektedir. Destancılık 19. yy'ın son çeyreğinde şarkı, türkü ve kanto sözü satıcılığı gibi yeni bir mesleğin doğmasına da yol açmıştır. Yeni çıkan ya da çok beğenilen şarkıları tek yaprak üzerine ya da risale halinde bastıran şarkı sözü satıcıları son yıllara kadar varlıklarını korumuşlardır. (Koz, y.y)

Gezginci destancılık adıyla da anılan yaprak destanlarda işlenen bireysel konular içinde aile içi yaşanan olaylar da yer almıştır. Özellikle aile içi cinayetler içinde gelin ölümleri, anne baba ölümleri, çocuk ölümleri, kardeşler arası cinayet gibi konular başta yer almaktadır.

Türk toplumunun kanayan yarası olmaya devam eden ve ölümle neticelenen aile içi şiddet olayları günümüzde de devam etmektedir. Genellikle ölümle neticelenen aile içi şiddette ebeveyn tarafından çocuk ölümleri, kardeşler arası cinayet ya da tam tersi evlatları tarafından ebeveynin öldürülmesi şeklinde olabilmektedir. Günümüzde de var olan kardeşler arası cinayet ve evlatlar tarafından anne ile baba öldürülmesi geçmişte de çok yaşanmıştır. Bu hususlar yaprak destanlarda olayın tanıkları olan halk şairleri tarafından ayrıntılı şekilde işlenmiştir. Yaprak destanlar üzerinde yapılan değerlendirmeler günümüzdeki aile içi şiddetin de bir noktada boyutlarını ortaya koyacaktır. Bu konuların işlendiği yaprak destanlarda ölen kişinin adı, yaşı, kim tarafından ve nasıl öldürüldüğü ortaya konmuştur. Ayrıca anne ve babasını öldürürken ya da öldürdükten sonra taş kesilen yani efsanevî hüviyete büründürülerek ele alınan cinayetler de bulunmaktadır. Yani tüm detaylar net bir şekilde yaprak destanlarda verilmiştir. Tüm bunların yanında Türkiye'nin her bir tarafında görülen

bu aile içi şiddet, Bursa ve İnegöl'de de görülmüştür. Bursa'da işlenen cinayet eş ölümü olup İnegöl'de ise çocuk cinayeti şeklindedir. Bursa ve İnegöl'de işlenen cinayetler ayrı başlık altında alınacak olup detaya inilecektir.

Özellikle içerik yönüyle incelenen yaprak destanların genelinde fiziksel olarak bakıldığında ölen ve öldüren kişinin resimleri de yer almaktadır. Bu görseller siyah beyaz ya da turuncu renge kaçan bir renktedir.

2. Yaprak Destanlarda Aile İçi Şiddet (Ebeveyn Ölümleri ve Kardeşler Arası Cinayet)

Toplumun temel yapısını aile kurumları oluşturmaktadır. Ne kadar güçlü bir aile yapısı varsa toplum da o derece güçlüdür. Aile anne, baba ve evlatlardan oluşmakta olup bu aileler çekirdek aile adını almaktadır. Geniş ailede ise anne, baba, çocuklar, dede, amca, dayı ve teyze aynı çatı altındadır.

Yaprak destanlarda ebeveyn ölümleri, kardeşler arası cinayet ve çocuk ölümleri hem çekirdek hem de geniş aile tipinde görülmektedir. Bu hususları işleyen yaprak destanlar şöyle değerlendirilebilir:

“Tarsus'ta Nişanlısı İçin Kardeşi Tarafından Kesilen Askerin Acısı” başlıklı yaprak destanda ilk olarak katilin resmi yer almış olup hemen yanında talihsiz askerin sonra nişanlısı abisi ile birlikte verilmiş, talihsiz askerin resminin altında da cenaze töreninden bir resim bulunmaktadır. Destan 20 dörtlükten oluşmuş ve son dörtlükten önce destan şairi Âşık Mustafa'nın resmi bulunmaktadır. İlk dörtlükte askere giden gence nişanlısı tarafından verilen hediye ve askerin kardeşi tarafından katledildiği şöyle anlatılmıştır:

“Nişan oldum annem gittim askere

Bekliyordum günlerimi teskere

Nişanlım vermişti bana hediye

Katilim kardeşim yandım anneler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1972)

Asker genç askere gittiği andan ve o süreçte annesine yazdığı mektuplardan söz etmiştir. Keşan'da asker ve çavuş olarak görev yaptığını anlatarak vatan sevgisinden söz eden askerin ağzıyla yazılan destanda asker, isminin Mehmet Coşar olduğunu ve kardeşi tarafından kendisinin kesildiğini dile getirmiştir. Talihsiz annesinin kendisini beklediğini ve kardeşi tarafından kesildikten sonra savcı ve doktorun gelip kendisine baktığını “Savcı beyle doktor gelmiş bakıyor/annemin gözlerinden yaşlar akıyor” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1972) dizelerinde belirtmiştir. Kendi memleketine geldikten sonra bu cinayetin işlendiği ise diğer dörtlüğün “Yüzbaşım Keşan'da duydu acıyı/Tanrım bana yazmış kara yazıyı” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1972) şeklindeki dizelerinde verilirken Keşan'da yüzbaşısının da kendisinin kardeşi tarafından kesildiği bilgisini aldığını vurgulamıştır. Cinayetin kardeşi tarafından Bozanta'da işlendiği “Bozanta'da indim kardeşim bekler/Zalim kardeş vurma bu kadar yeter” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1972) dizelerinde belirtilmiştir. Bir izin dönüşü Toros Dağları'nda öldürüldüğü belirtilirken yirmi yaşında kardeşi tarafından öldürüldüğü ifade edilmiştir. Cesedinin ise su içinde bulunduğunu söyleyen asker, kardeşinin kendisi askerde iken nişanlısına âşık olması nedeniyle bu cinayeti işlediğini belirtmektedir. Nişanlısı Sevda'nın kendisinin ölümüne çok üzüldüğü

nü “Mezara gidiyor talihsiz asker/Nişanlım Sevda ah çekip inler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1972) ve mezarının Tarsus yakınlarında olduğunu “Mezarım kazıldı Tarsus'a yakın/Talihsiz asker

gidiyor bakın” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1972) şeklinde vermiştir. Anne ve babasının keder içinde olduğunu kendi ağzıyla anlatan asker son dördlükte şöyle der:

“Âşık Mustafa da yazdı yaralı

Talihsiz askerin bahtı karalı

Destanı okuyan sana ağladı

Gülmeyen askere yansın anneler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1972)

Bu destan başka bir yaprakta “Kardeşi Tarafından Öldürülen Askerin Destanı” ismi ile verilmiştir. Bundan önce “Kumkapı’da Kaçırılıp Vahşice Öldürülen Talihsiz Nilüfer’in Destanı” adlı eser yer almıştır. Bu destandan önce üç resim yer almış ve sayfa yarından itibaren diğer destan olan “Kardeşi Tarafından Öldürülen Askerin Destanı”na şiirine ayrılmıştır. İlk sayfada “Samsun’un Bafra’da Anne ve babasını uyurken vuran zalim evladı Nefretle oku” destanı bulunmaktadır. Bunun diğer sayfasında “Kardeşi Tarafından Öldürülen Askerin Destanı”ndan önce de başlıktan hemen sonra, öldürülen askerin nişanlısının resmine, yanında bir kadın resmine ve onun yanında da öldürülen askerin resmine yer verilmiştir. Destan on iki dördlükten oluşmuştur ve bu dördlükler resimlerin hemen altında yer almıştır. Destan bir askerin ağzından yazılmıştır. “Tarsus’ta Nişanlısı İçin Kardeşi Tarafından Kesilen Askerin Acısı”nda ise yirmi dördlük bulunmaktadır. Bu destanın son dördlüğü Ürgüplü Âşık Mustafa Duran’ın ismi verilerek Mustafa Duran tarafından yazıldığı net bir şekilde belirtilmiştir. “Keşanda askerdim çavuş da oldum/Milli vatanımı sever korurdum/Suçum ne idiki ben de vuruldum/Nişanlım ağlasın bana anneler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1972) dördlüğü “Kardeşi Tarafından Öldürülen Askerin Destanı”nda yoktur. Ayrıca şu dördlükler de bulunmamaktadır:

“Savcı beyle doktor gelmiş bakıyor

Annemin gözünden yaşlar akıyor

Kazanım kuruldu suyum kaynıyor

Çileli askere yansın anneler

Annem babam karalar giydiler

Bana da talihsiz asker dediler

Bütün dostlar cenazeme geldiler

Kardeşim katilim yandım anneler

Yüz başım Keşan’da duydu acıyı

Tanrım bana yazmış kara yazıyı

Bütün ağlatıyor anne bacıyı

Cenazem yıkanır bakın anneler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1972)

Ayrıca bazı dördlükler de “Kardeşi Tarafından Öldürülen Askerin Destanı”nda yer almış diğer “Tarsus’ta Nişanlısı İçin Kardeşi Tarafından Kesilen Askerin Acısı”nda almamıştır. Örneğin;

“Tarsus’a varmak kısmet olmadı

Garip anneciğim yanıp ağladı

Söylesinler bana bahtı karalı

Biçare askere yansın anneler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1978)

“Tarsus’ta Nişanlısı İçin Kardeşi Tarafından Kesilen Askerin Acısı”nda olup da “Kardeşi Tarafından Öldürülen Askerin Destanı”nda olmayan diğer dörtlükler şunlardır:

“Söylesinler bana talihsiz asker

Talihsiz nişanlım yolumu bekler

Annem babam karaları giydiler

Katilim kardeşim yandım anneler

Yaşım yirmide mezara girdim

Sevinerek Bozanta’ya girdim

Kardeşim vuracak nasıl bilirdim

Çileli asker desin anneler

Alkızıl kanlarım aktı sel gibi

Zalim kardeş beni kesti el gibi

Sarardı gül benzim soldu gül gibi

Nişanlım karalar giysin anneler

Gece gelmiş idim gören olmadı

Anneye babaya diyen olmadı

Benim gibi acı ölen olmadı

Bir çiçek misali soldum anneler

Âşık Mustafa da yazdı yaralı

Talihsiz askerin bahtı karalı

Destanı okuyan sana ağladı

Gülmeyen askere yansın anneler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1972)

Bu yaprağın ilk sayfasında bulunan “Samsun’un Bafra’da anne ve babasını uyurken vuran zalim evladı nefretle oku” destanı da Âşık Mustafa Duran tarafından yazılmıştır. Eser, yirmi bir dörtlükten meydana gelmiştir. Başlıktan hemen sonra babanın resmi yanında bir kadın resmi onun yanında zalim evladın resmi bu resimlerin altında annenin ve onun yanında bir silah resmi yer almıştır. Daha

sonra üç sütun hâlinde destan verilmiştir. Eserde yirmi bir dörtlük bulunmaktadır. “Para İçin Ana ve Babasını Öldüren Zalim Evladın Destanı” on üç dörtlükten oluşmuştur. Bu destanda olmayıp da “Samsun’un Bafra’da anne ve babasını uyurken vuran zalim evladı nefretle oku” destanında bulunan dörtlükler şöyledir:

“Zalim tabancayı durmadan attı

Vücudumuz al kanlara bulandı

Kıyma evlat kardeşin de uyandı

İkimizin katili oldu evladım” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, Halim Tuncel, 1972)

Bu dörtlüğün karşılığı olarak “Para İçin Ana ve Babasını Öldüren Zalim Evladın Destanı”nda şu dörtlük yer almıştır:

“Zalim usturayı ansızın çaldı

Vücudumuz al kanlara boyandı

Kıyma evlat anneniz de uyandı

Babanın katili oldun evladım” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1981)

Görüldüğü gibi “Para İçin Ana ve Babasını Öldüren Zalim evladın Destanı”nda anne ve baba ustura ile evladı tarafından öldürülmüştür. Bu destanda uykudan uyanan annedir, diğerinde ise kardeşir. Her ikisinde de anne ve baba öldürülmüştür. “Samsun’un Bafra’da anne ve babasını uyurken vuran zalim evladı nefretle oku” destanında vilayetın Samsun, kazanın Bafra olduğu şöyle belirtilmiştir:

“Vilayet Samsun Bafradır kaza

Anne baba diye şimdi yan ağla

Para için anne babayı yakma

Anne baba katili oldun evladım” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, Halim Tuncel, 1978)

Bu dörtlüğün yanında aynı destanda yani “Samsun’un Bafra’da anne ve babasını uyurken vuran zalim evladı nefretle oku” destanında âşık, annesini öldürmemesi için annenin oğlu için yaptıkları belirtilirken oğula beddualar yapılmış olup bu dörtlüklerle karşılık “Para İçin Ana ve Babasını Öldüren Zalim Evladın Destanı”nda şunlar söylenmiştir:

“Samsun’un Bafra’da anne ve babasını

Uyurken vuran zalim evladı nefretle oku”

“Para İçin Ana ve Babasını Öldüren Zalim

evladın Destanı”

(I)“Nice emek verdim büyüttüm seni

Acımadan zalim öldürdün beni

Kör olsun gözlerin vurma anneni

Kucağında seni salladı oğlum” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, Halim Tuncel, 1978)

(II)“Bafra’da daha böyle olmadı

(I) “Nice emek verdim büyüttüm seni

Nihayet usturayla kestın sen bizi

Kör olsun gözün kesme anneni

Kucağında seni salladım oğlum” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1981)

(II) “Para için daha böyle olmadı

Anne kırk yaşına daha doymadı	Annen kırk yaşına daha doymadı
Samsun'da komşular duyup hep yandı	Nevşehir Ürgüp duyup hep ağladı
Annenin sütünü emdin evladım” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, Halim Tuncel, 1978)	Annenin sütünü emdin evladım” (Ürgüplü Mustafa Duran, 1981)
(III) “Nasıl vurdun canı sen bu ananı	(III) “Nasıl kestin canı, sen bu ananı
Oğlum diye kucaklayıp yananı	Oğlum diye kucaklayıp yananı
Kalbinde yok muydu Hakkın imanı	Kalbinde yok muydu Hakkın imanı
İmanını şeytan almış evladım” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, Halim Tuncel, 1978)	Para için bize kıydın evladım” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1981)

“Para İçin Ana ve Babasını Öldüren Zalim Evladın Destanı”nda cinayetin ustura ile işlendiği belirtilirken “Samsun’un Bafra’da anne ve babasını uyurken vuran zalim evladı nefretle oku” destanında cinayetin neyle işlendiği belirtilmemiştir. Ayrıca her iki destanda da I. de III. ağızdan anlatımlar yapılmıştır. “Samsun’un Bafra’da anne ve babasını uyurken vuran zalim evladı nefretle oku” destanında olayın Bafra’da gerçekleştiği ve Samsun’da komşuların olaya çok üzüldüğü belirtilirken “Para İçin Ana ve Babasını Öldüren Zalim Evladın Destanı”nda olayın para için yapıldığı ve olayın Nevşehir Ürgüp’te yaşandığı ifade edilmiştir. V. dörtlükte oğulun anasını kestiği VI. dörtlükte ise oğulun anasını, babasını para için kestiği belirtilmiştir. “Samsun’un Bafra’da anne ve babasını uyurken vuran zalim evladı nefretle oku” destanında V. dörtlükten sonra verilen altı dörtlükte cinayeti işleyen oğula beddua edilmekte ve oğulun işsiz olması nedeniyle bu cinayeti işlediği “İşsizlik zalimin aklını aldı/Çekti tabancayı odaya daldı” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, Halim Tuncel, 1978) dizelerinde nakledilmiştir. Annenin çırpınıp durduğu, oğulun zalim olduğu, iki yıl süt veren annesine bile hiç acımadığı, annenin oğlu için ninniler söyleyip ağladığı dile getirilmiştir. Daha sonra “Para İçin Ana ve Babasını Öldüren Zalim Evladın Destanı”nın son dörtlüğünde yer alan şu dörtlük “Samsun’un Bafra’da anne ve babasını uyurken vuran zalim evladı nefretle oku” destanında da yer almıştır:

“Dünyanın düzeni bulunmaz oldu

Kötü evlatlara güvenilmez oldu

Aneye babaya hürmet edilmez oldu

Yeryüzüne çıktı bütün alamet” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1981). Sadece “Samsun’un Bafra’da anne ve babasını uyurken vuran zalim evladı nefretle oku” destanının ikinci mısrası “İyiler yok oldu kötüler doldu” (Âşık Mustafa Duran, Halim Tuncel, 1978) şeklindedir. Bu dörtlükten sonra “Samsun’un Bafra’da anne ve babasını uyurken vuran zalim evladı nefretle oku” destanında dört dörtlük daha yer almıştır. Burada da tüm evlatların bu destanı okuyup ibret alması istenmektedir. Sonraki dörtlüklerde de evlatların bu dünyada muradına ermesi için anne ve babasının intizarını almaması gerektiğini, asi evlatların sonunun kötü geldiği, bunun Kur’an’da bildirildiği, anne ve baba intizarının alınmaması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca “Samsun’un Bafra’da anne ve babasını uyurken vuran zalim evladı nefretle oku” destanı 1978’de Âşık Kardeşler Mustafa Duran ve Halim Tuncel tarafından yazılmış olup destan İstanbul’da basılmıştır.

“Üsküdar’da Öldürülen Anne, Baba ve Talihsiz Sedef’in Destanı” Ürgüplü Âşık Mustafa Duran tarafından yazılmış olup destan tek bir yapraktır ve risaleler hâlinde değildir. Yaprakta destanın isminin altında önce öldürülen anne ve babanın resmi hemen yanında öldürülen Sedef’in resmi yer almıştır. Onun yanında başka bir bayan resmi vardır. Destanda anlatılan olay ise on üç yaşında Sedef isminde çocuk ile anne ve babasının sarışın, uzun boylu birisi tarafından katlidir. Sedef yaralanmış ve hastaneye kaldırılmıştır. Cani ise satırla kestiği anne ve babayı gaz döküp yakmıştır. On üç yaşındaki Sedef’in ağzından yazılan ve anne ile babanın kesildikten sonra gaz dökülerek yakıldığı destanın “Anne ile baba kanları akar/Kesti kanlı zalim gaz döküp yakar” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1972) dizelerinde verilmiştir. Gece yarısı gerçekleşen olay sonrasında Sedef, cani kişinin idam edilmesini ve anne ile babasının arkasından mevlit okutulmasını komşularından istemektedir. Ayrıca caninin kendisini öldü diye bıraktığını ve evlerini ateşe verdiğini, kendini de komşularının kurtardığını “Beni öldü diye zalim bıraktı/Gaz döküp evimizi kül gibi yaktı/Beni de komşular alevden aldı” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1972) şeklindeki dizelerde vermiştir. Zalimin uyurken satırla anne ve babasını kestiği “Felek sillesini bize mi vurdu/Annam babam mışıl mışıl uyuyordu/Zalim satırı durmadan vurdu” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1972) şeklinde ifade edilmiştir. Buradaki anne ve baba ölümü bir evlat tarafından gerçekleşmemiş ancak evladın gözü önünde anne ve baba satırla kesilerek gazla yakılmıştır. On üç yaşındaki Sedef ise yaralı şekilde hastaneye kaldırılmıştır. Yukarıda “Samsun’un Bafra’da anne ve babasını uyurken vuran zalim evladı nefretle oku” destanı ile karşılaştırması da yapılan “Para İçin Ana ve Babasını Öldüren Zalim Evladın Destanı” adlı destan Ürgüplü Âşık Mustafa Duran tarafından kaleme alınmış olup yaprak destanda ilk olarak “Ata’ya Destan Yüce Atamızın İzinden Kahraman Türk Ordusu Varolsun” adlı destanda ve Atatürk’ün resimleri yer almıştır. Arkasından diğer destan yer almıştır. Zalim evladı anlatan destan, on üç dörtlükten oluşmuştur. Destanda genel olarak para için anne ve babasını kesen zalim evlada nasihat edilmiştir. İlk nasihat ile başlayan destan, sonraki dörtlüklerde 44 yaşındaki babasının başını uykuda ustura ile kesen zalim evladın bu sırada 40 yaşını bitirmemiş annesini hiç düşünmeden keserek buzdolabına bunları koymasını ve kız kardeşinin bu olay karşısında hüngür hüngür ağlayışını anlatmıştır. Son dörtlükte ise şöyle der:

“Dünyanın düzeni bulunmaz oldu

Kötü evlatlara güvenilmez oldu

Anneye babaya hürmet edilmez oldu

Yeryüzüne çıktı bütün âlame” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1981)

Görüldüğü gibi son dörtlükte destanı yazanın ismi ya da mahlası belirtilmemiştir. İlk destanın Âşık Mustafa Duran’a ait olduğu nettir. Ayrıca yaprak destanın o dönemin parasıyla 20 lira olduğu belirtilmiştir. “Para İçin Annesini ve Babasını Kesen Zalim Evladın Destanı” adlı eser Ürgüplü Âşık Mustafa Duran tarafından kaleme alınmış ve yirmi iki dörtlükten oluşmuştur. Bu destanın sadece başlığı değişerek başka bir yaprakta “Para İçin Ana ve Babasını Öldüren Zalim Evladın Destanı” ismi ile bastırılmıştır. Başlıktan sonra sırasıyla zalim evladın, gözü yaşlı halanın, talihsiz babanın, hemen altında kız kardeşlerin ve destanın sol yanında kesilen annenin resmi yer almıştır. Ayrıca farklı olarak bu destan yirmi iki dörtlükten oluşmuş, İstanbul’da basılmış ve fiyatı 500 kuruştur. Diğer “Para İçin Ana ve Babasını Öldüren Zalim Evladın Destanı” adlı eser on üç dörtlükten oluşmuştur. “Para İçin Annesini ve Babasını Kesen Zalim Evladın Destanı”nda diğerinden farklı olarak şu dörtlükler yer almıştır:

“Para zalimin aklını aldı

Kör olsun evlâdım uydun şeytana

Çekti usturayı haneye daldı Para için kıydın anne babaya
 Garip yuvamız kimsesiz kaldı Böyle zalim ipte sallana
 Sakın da yuvaya dönme evlâdım Hanemizi kül eyledin evladım

İki yıl süt verdi annem bir zaman Yavrum diye seni bağrına bastım
 Kestin ikimizi vermedin aman Kıyma oğlum diye sana yalvardım
 Kalbinde yok muydu senin hiç iman Zalim evlat sen paraya aldandın
 İmanı şeytana imiş evlâdım Allah sen kahreylesin evladım” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1978)

Dörtlüklerden sonra “Para İçin Annesini ve Babasını Öldüren Zalim Evladın Destanı”nın da son dörtlüğünü oluşturan bir dörtlükten sonra beş dörtlük daha yer almıştır. Şöyle ki:

“Bütün evlatlara bir ibet olsun Asi evlâdların sonu virandır
 Annenin babanın emi tutulsun Bunu bize haber veren Kur’andır
 Kötü evlatlar perişan olsun Evvel Allah sonra annen babandır
 Acımadan kesti bu zalim evlat Ana baba intizarı almayın sakın

Bu dünyada murat almak istersen Âşık Mustafa der ki böyle mi olur
 Ana baba intibarı almayın sakın Babaya ustura nasıl vurulur
 Huzuru mahşerde cennet istersen Annesini kesen eller kırılır
 Ana baba intizarı almayın sakın Nasıl acımadan kestin evladım.” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1978)

Bir gün gelir sen de baba olursun
 Ettiğini evladından bulursun
 Dertli başını yerden yere vurursun
 Ana baba intizarı almayın sakın

Bu destanın bulunduğu yaprağın ilk sayfasında “İzmit’te Dostuyla Bir Olup Kocasını Uyurken Öldürüp Sobada Yakan Kadının Destanı” ve “Düzce’nin Yahyalar Köyünde Gerdek Gecesi Bıçaklanarak Öldürülen Nursel Gelinin Destanı” adlı destanlar yer almıştır. “Annesini Babasını Bacısını Vuran Zalim Evlat” adlı destan Ürgüplü Âşık Mustafa Duran tarafından yazılmıştır. Yaprak destanda önce bu başlık yer almış ve zalim evladın resminin üstünde canavarlık yazısı, onun yanında babasının ve sonra annesinin resmi verilmiştir. Annenin resminin altında suç aleti silahın resmi yer almıştır. Destan, on dörtlükten oluşmuştur. Allah’ı unutan zalim evladın suçsuz yere annesini, babasını ve bacısını öldürdüğü, olayın Ankara’da gerçekleştiği belirtilmiştir. Olaya herkesin çok üzüldüğü, imanını şeytan almış bir evlat tarafından katlin gerçekleştirildiği, komşuların ise olaya çok üzüldüğü, bakıp büyüten, ekmek, aş veren anne ve babaya nasıl kıydığı destanda hep sorgulanmıştır. Komşuların bu üç kişiye mezar kazarak olaya çok üzüldükleri “Üç mezar kazılır görenler ağlar/Evlat

babasına böyle mi yapar/Duyan komşular bize yandılar” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1981) dizelerinde verilmiştir. Bu olayı gören komşuların gözyaşı akıttığı insafsız evladın bu cinayetleri işlediği dile getirilmiştir. Son dörtlükte zalimin kız kardeşini de öldürdüğü “Kız kardeşi daha gelin olmadı/Zalim tabancayı ona da çaldı” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1981) dizelerinde verilmiştir. Bu destanın hemen altında “İple Boğularak Asılan Talihsiz Yavrunun Destanı” ve talihsiz yavrunun iki resmi yer almıştır. Hemen altında Ürgüplü Âşık Mustafa Duran ve Halim Tuncel ismi yer almıştır. Ayrıca hemen altında İstanbul’da bir adres verilmiştir.

“Zonguldak Eflaniye’de Yengesine Âşık olup ağabeyini öldüren zalim kardeşin destanı” adlı yaprak destan Ürgüplü Âşık Mustafa Duran tarafından yazılmıştır. İlk sayfada Mustafa Duran’ın “Yanlılık Kurbanı Olan Talihsiz Askerin Acı Hatıra Destanı” adlı eseri bulunmaktadır. Destanın başlığından önce damadın ve gelinin resimleri hemen yanında bir bayan, bir erkek görevli tarafından kelepçelenerek götürülme ânı, onun yanında da gözü yaşlı anne yer almıştır. Destanda yirmi dörtlük bulunmaktadır. Bütün Karabüklü’nün bir kardeşin, yengesine âşık olup ağabeyini öldürdüğü olayını konuştuğu ilk dörtlükte belirtilmiştir. Ağabeyin ağzından yazılan destanda kendisinin kardeşine güvendiğini ve eşi ile birlik olup kendisini öldürdüklerini dile getirmiştir. Kardeşi ile karısının kendisini öldürüp bir lağıma koyduklarını destanı “Bütün Karabüklü acıyı duydu/Talihsiz cesedim lağıma kondu/Kardeşimle karım katilim oldu” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1975) dizelerinde vermiştir. Uyurken boğularak öldürüldüğü “Uyurken anneler canımı verdim/Sevinerek yuvar diye gelirdim/Acımadan beni boğdu zalimler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1975) şeklinde dile getirilmiştir. Kendisini öldürdükten sonra karısı ve kardeşinin İstanbul’a kaçtığını, komşuların üzüldüğünü ve sicimle boğularak öldürüldüğünü “Öldürüp te İstanbul’a gittiler/Ağlayıp komşular yazık dediler/Uyurken sicimle boğdu zalimler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1975) biçiminde nakletmiştir. Eşinin isminin Fatma olduğunu, arkadaşlarının kendi cesedini lağım kuyusunda bulduğunu belirten âşık, annesinin olaya çok üzüldüğünü, genç yaşta kardeşi tarafından öldürüldüğünü dile getirmiştir. Kardeşi ve karısına lanet okuyan âşık, on altıncı ve yirminci dörtlükte ismini vermiştir. Kardeşi ve karısına beddua ederken son dörtlükte şöyle der:

“Âşık Mustafa da bakın ne yazar

Güvenme karına kül edip yakar

Seviyorum diye yalan da yapar

Sicim boynumda kapandı ağzım” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1975)

Diğer destanlardan farklı olarak bu destanda âşık iki dörtlükte ismini vermiştir. Ayrıca bu destan “Zonguldak Karabük’te Yengesine Âşık Olup Ağabeyini Öldüren Zalim Kardeşin Destanı” başlığı ile de başka bir yaprakta verilmiştir. Sadece başlıkta küçük bir değişiklik vardır. Ayrıca destan Radyo Gazetesi Matbaası, İzmir’de basılmıştır. 1975’te basılan destanın ön sayfasında yine Mustafa Duran’a ait “Manisa’da beş aylık yavrusunu ve karısını satırla kesen zalim babayı nefretle oku” destanı yer almıştır.

“Adana’da Metres Olarak Kullanmak İsteyen Babasını Hiç Acımadan Tabanca ile Vuran Necla’nın Destanı” Ürgüplü Âşık Mustafa Duran tarafından yazılmıştır. Destan, on yedi yaşında bir lise öğrencisi olan Necla’nın ağzından yazılmış ve eser, yirmi bir dörtlükten oluşmuştur. Başlıktan hemen sonra Necla’nın iki farklı resmi verilmiş ve arkasından olay işlenmiştir. Necla on yedi yaşında bir lise öğrencisidir ve babası kendisine kötülük yapmıştır. Bu kötülüğün cezasız kalmayacağını ifade eden Necla, kendisinin ölme isteğini annesine hep anlattığını, çaresiz kalıp babasını öldürdüğünü

belirtmiştir. Dururken zehir içmeyeceğini, kendisinin çilesinin bitmediğini belirten Necla, babasının her gün kendisine zulmettiğini, elini her gün tutmak istediğini ve onu öldürdüğünü ve asmak isteseler de gam yemeyeceğini şöyle belirtmiştir:

“Her gün eder idi bana zulümü

Tutmak ister idi benim elimi

Vurdum onu hak etmişti ölümü

İsterse assınlar beni anneler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1970). Üç kurşunla acımadan babasını öldürdüğünü, bir yuva kurmanın kendisinin hakkı olduğunu “Acımadan babama üç kurşun attım/Bir yuva kurmak benim de hakkım” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1970) dizelerinde vermiştir. Neden kendisini zehirlediğinin sorulmadığı, Adana’da derdini bilenlerin olduğunu, kendisinin suçlu olmadığını suçlu ise Allah’ın kendisini yakması dileğini belirtmiştir. Sekizinci dörtlükte âşık ismini belirtmiş ve şöyle demiştir:

“Bir baba kızına böyle mi yapar

Kötüleri Tanrı elbette ki yakar

Âşık Mustafa acıyı yazar

Ağladı günlerce bilin anneler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1970)

Diğer dörtlüklerde Necla kendisinin günlerce ağladığını, kendisinin de bir gün gelin olmak istediğini belirten Necla, kendisinin babasını öldürdüğünü, bunu gazetelerin yazdığını dile getirmiştir. Babasının kendisine âşık olduğu, dururken babasını vurmayacağı “Bir baba kızına âşık olur mu/Dururken insan baba vurur mu” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1970) şeklinde ifade edilmiştir. Asla yaptığına pişman olmadığını, kendisinin metres olamayacağını, tüm Adana’nın bu işe şaştığını belirterek benzinlikte kendisine saldırdığını “Benzinliğe gittim saldırdı bana” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1970) dizesinde vermiştir. Babasının kendisi ile karı koca gibi olmak istediğini, kendisine kötülük yapmak istediğini “Karı koca gibi olmak isterdi/Bana çirkin işler yapmak isterdi” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1970) şeklinde belirtirken bunların zoruna gittiğini ifade edip üç yılın böyle geçtiğini ve artık elinin kalem tutmaz olduğunu “Üç senedir böyle sabır eyledim/Kalem tutmaz oldu elim anneler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1970) dizesinde ifade etmiştir. Babasını öldürdüğü olayın dilde dolaştığını belirterek son dörtlükte çaresizliğini şöyle gözler önüne sermiştir:

“Âşık Mustafa bakın ne yazdı

Ahir zaman geldi babalar azdı

Talihsiz Necla naçar kalmıştı

Dillerde okunsun destan anneler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1970)

Bu destan diğerlerin farklı olarak namus için işlenen baba cinayetini ele almıştır. Destanın arka sayfasında ise yine Mustafa Duran’a ait “Yanlıklık Kurbanı Olan Talihsiz Askerin Destanı” adlı bir yaprak destan yer almıştır.

“Adanalı Baba Katili Nejla Tütünün Destanı” başlıklı yaprak destan, on altı dörtlükten meydana getirilmiş ve İbrahim Bitiş tarafından yazılmıştır. Destan babanın ağzından yazılmıştır. Kızı tarafından öldürülen bir babanın feryadı ile başlayan destanda, Nejla babasını tabanca ile vurmuştur. Kızı tarafından beyninden üç kurşunla öldürülen babanın yanına annesi gelmiş ve oğlunu son kez

görmüştür. Kızının kendisini kırk yaşında iken öldürdüğünü belirten baba, evladına beddua etmiştir. Yatmış uyuyorken kızının kendisini öldürdüğünü ve oracıkta kefenin biçildiğini “Doktora gidecek halim kalmadı/Kefnim biçildi kanım durmadı/Yattım uyuyordum gözüm görmedi” (İbrahim Bitiş, 1967) dizelerinde anlatan âşık, kızına canına kıymaması için yalvaran baba, komşulardan bu sesi duyup gelmesini istemektedir. Âşık, “Evlat kurşununu yedim giderim” (İbrahim Bitiş, 1967) dizesini her dörtlüğün sonunda yineleyerek kullanmıştır. Kendini vuran kızını aç ve açık bırakmadığını, evlatları için acılar çektiğini, bunun aslında alınaya yazılmış kara bir yazı olduğunu belirten baba, kızının insanların yüzüne bakamayacağını, kızına olan bedduayı ve hakimlerin kızının sözüne inanmayacağını “Nasıl bakacaksın halkın yüzüne/Kan yürüsün perde olsun gözüne/Hakimler bakar mı senin sözüne” (İbrahim Bitiş, 1967) dizelerinde vermiştir. Nejla’nın kendisini tabanca ile vurduğunu belirten baba, evladına her şeyi haram etmektedir. Bir evladın babasına kurşun sıkamayacağını, evlada ümit bağlanmaması gerektiğini, dostlarının yanına toplandığını, al köpüklü kanına bakakaldıklarını, yan yana salına omuz verdiklerini ifade etmiştir. Nejla’nın on yedi yaşında olduğunu belirten baba, gücü yetmeye başlayınca ilk kendini öldürdüğünü ve kızına olan bedduasını destanın “On yedi yaşına çıkarttım seni/Gücün yeter oldu öldürdün beni/Yaradan Allah’ım kör etsin seni” (İbrahim Bitiş, 1967) dizelerinde vermiştir. Kendisini, kızı Nejla’nın, kırk yaşındayken vurduğunu belirtirken son dörtlükte ahirete giderken ki durumunu ve çocuklarından isteklerini şöyle sıralamıştır:

“Söyle bay İbrahim anlat derdini

Tuttum gidiyorum ahret yolunu

Evlatlarım seyir etsin halimi

Evlat kurşununu yedim giderim” (İbrahim Bitiş, 1967)

“Çarşamba’nın Gökceder Köyünde Babalarını Öldüren İki Kardeş Destanı” adlı yaprak destan, mısralar hâlinde yazılmış ve bir yaprak üç sütundan oluşmuştur. Destan, Âşık Arif Saraloğlu tarafından derlenip yazılmıştır. Destan bir babanın ağzından yazılmıştır. Babanın dört kızı üç erkek evladı vardır. Oğulları için cennet yüzü görmesin diye beddua eden baba, büyük oğlu Ali’nin öldüğünü, şimdi hain olanların daha o zaman küçük olduklarını ve kendisinin bu dönemde rahatının yerinde olduğunu, o sabilerin gönlünün gülleri olduğunu ve ancak şimdi bu güllerin canına kıydığını destanın “Büyük oğlum öldü ismi Ali’ydi/Onun gününde rahatım eyiydi/Şimdi hainler daha sabiydi/Okşayıp büyüttüm gönlüm gülüydü/Meğer onlar şimdi canıma kıydı” (Arif Saraloğlu, 1959) dizelerinde verirken oğlunun bıçakla bağrına vurduğunu “Nasıl vurdun oğlum bıçağı bağrıma” (Arif Saraloğlu, 1959) dizesinde belirtmiştir. Bu sırada evde olmadığını ahırda uyurken oğlu tarafından bıçaklandığını ve yaralı cesedinin doktora gösterildiğini, önce öldürüp suya attıklarını ve cesedini suda bulanların ağlamasını belirtmiş ve bunu destanın “Evde yatmadım indim ahıra/Meğer ben dalmışım gaflet uykuya/Yaralı cesedim gösterdiler doktora/Öldürdüler beni attılar suya/Cesedimi suda bulan ağlasın” (Arif Saraloğlu, 1959) dizelerinde dile getirmiştir. Evden ahıra korkudan indiğini, bıçağı vurduktan sonra uykudan uyandığını, Allah’tan korkmadan bıçağı sapladığını, acı acı bağırmasına rağmen duyanın olmadığını “Evden ahıra indim korkudan/Bıçağı vurunca uyandım uykudan/Acı acı bağırdım olmadı duyan/Sapladı bıçağı korkmadı Tanrı’dan” (Arif Saraloğlu, 1959) dizelerinde vermiştir. Allah’tan başka şahidinin olmadığını ve sadece şapkasının ahırda bulunduğunu, duyanın olmadığını belirterek yemlediği hayvanların şahidi olmasını dilemiştir. İkinci sütunda ise evlatlarını, birilerinin öğütlediğini düşünen baba, iki oğlu ve dört kızının yüzüne bakmaya ömrünün yetmediğini, kız evlatlarının karalar bağlamasını belirtirken öldüren evlatları için de beddua etmiştir.

Onların muradını alamayacağını, dualarının bu dünyada kabul olmayacağını belirten baba, oğullarının cennet yüzü görmemesi için beddua etmiştir. Birkaç arkadaşın ölüm kararını verdiğini ve uyurken kollarını kırdıklarını, bıçak ile öldürüp bu hadisenin duyulmayacağını düşündüklerini, yaralı cesedini suya attıklarını, kendisinin çocukları için dünyada zahmet çektiğini dile getirmiştir. Gökcedere muhtarının Hasan Patcı olduğunu, ne anasının ne kardeşinin ne de bacısının olduğunu belirten baba, diğer sütunda doktorun geldiğini ancak verdiği ilacın fayda etmediğini “Gökcedere muhtarı Hasan Patcı/Ne ona var ne kardeş ne bacı/Doktor geldi fayda vermez ilacı” (Arif Saraloğlu, 1959) dizelerinde nakletmiştir. Oğlunun kendine yakasız gömlek giydirdiğini, köylerinde Gobi ırmağının aktığını, çocuklarını zor şartlarda yetiştirdiğini ve toz dokundurmadığını ancak kendisini öldürüp sellere atanın oğlu olduğunu dile getirmiştir. Âşık isminin geçtiği son bölümde de şöyle dua etmiştir:

“Saraloğlu der ki nedir bu hata

Baba olsa kıymaz böyle evlada

Cümlemiz edelim Allah’a dua

Allah vermesin böyle bir kaza” (Arif Saraloğlu, 1959)

“Korgun’da Kolundaki Bilezikleri için Dayısı ve Kardeşi Tarafından Bıçakla Vahşice Öldürülen Alı Gelinin Acı Hatırası” adlı yaprak destan, Âşık Hüseyin tarafından yazılmıştır. Bu destandan sonra diğer sayfada “Servetini kumara verip ailesini ve üç yavrusunu kurşuna dizen zalim babayı nefretle oku” adlı destan yer almıştır. Yaprak destan, 1973 yılında basılmış olup ilk destanın başlığından sonra gelin ve damadın resmi onun yanında dayının resmi ve en sonda da kardeşin resmi yer almıştır. Eser yirmi bir dörtlükten meydana gelmiştir. İlk dörtlükte “Dinleyin kardeşler böyle olur mu” (Âşık Hüseyin Karapınar, 1975) şeklinde bir giriş yapılarak kardeşin kardeşe bıçak vuramayacağı vurgulanmıştır. Kezban isminde allar giyinmiş bir gelin olduğunu, kanının akıtıldığını, kara haberin her tarafa duyulduğunu, zalim olan dayı ve kardeşin zalimin sözüne uyduğu belirtilmiştir. Mezarının başında kuşlar ötüştüğü ve annesinin gözyaşı döktüğü ifade edilirken bu olayın kara yazısı olduğu dile getirilirken Ayşe ismindeki bacısının yanına gitmesini istediği ve annesinin gözyaşı akıttığı, bunun kara bir yazı olduğu “Bacım Ayşe gelsin benim yanıma/Garip annem baksın akan kanıma/Dayımla kardeşim kıydı canıma” (Âşık Hüseyin Karapınar, 1975) mısralarında nakledilmiştir. Âşık, altın için canına kıydıklarını “Altın için bana kıydı zalimler” (Âşık Hüseyin Karapınar, 1975) dizesinde belirtmiştir. Yeni evlendiğini ve muradına eremeden bıçakla öldürüldüğünü “Yeni evlenmişim murat almadım/Ağladım zalime hem de yalvardım/Vurdular bıçağı kana boyandım” (Âşık Hüseyin Karapınar, 1975) dizelerinde dile getirirken kardeşine öldürmemesi için gelin yalvarmıştır. Bu cinayetin bir pazar günü gece yarısı işlendiği ve elinin kınasının solmadan bağrının bıçakla parçalandığı “Günlerden pazardı gece yarısı/Daha solmamıştı elim kınası/Parçalandı bağrım bıçak yarısı” (Âşık Hüseyin Karapınar, 1975) şeklindeki dizelerde vurgulanmıştır. Anne ve babasının olayı sonradan duyup yanına geldiğini, bağrına kardeşinin bıçak vurduğunu, henüz on sekiz yaşında zalim olan dayı ve kardeşinin canına kıydığını, gelinin ağzından nakleden âşık, gelinin ağzından kardeşe beddua etmektedir. Adaletin kendi ahını alacağını belirten gelin, kardeşinin gelince sevindiğini ancak kardeşinin gelme amacının öldürmek olduğunu ifade etmiştir. Gelin, ilinin Çankırı, nahiyesinin Korgun olduğunu, kardeşinin de kallesçe bıçağı kalbine sapladığını “Vilayet Çankırı, nahiye Korgun/Kallesçe bıçağı kalbime vurdun” (Âşık Hüseyin Karapınar, 1975) şeklinde ifade etmiştir. Annesinin artık dilinin sustuğunu kardeşine yalvardığını ancak kardeşinin dinlemediğini, kardeşinin merhametsiz olduğunu zalimlerin elinde gece bıçakla

çıkıp geldiklerini belirtmiştir. Kardeşinin elindeki bıçaktan çok yara aldığını belirten Kezban gelin, son dörtlükte şöyle der:

“Bıçak yarısından al kanım akar

İnsan kardeşine bıçak mı atar

Âşık Hüseyin de acıyı yazar

Karalı yazıma yansın anneler” (Âşık Hüseyin Karapınar, 1975)

“Manisa Kasımpaşa’da Oğlu Tarafından Balta ile Koyun Gibi Kesilen Talihsiz Babanın Destanı” başlığından sonra eli baltalı katilin resmi sonra ölenin kişinin geride kalan annesinin resmi ve kesilen babanın resmi vardır. Resimlerin hemen altında Ürgüplü Âşık Mustafa Duran tarafından yazılan on sekiz dörtlükten oluşan destan yer almıştır. Destan, babanın ağzından yazılmış olup küçük yaşta elini kana buladığını oğluna söyleyen baba, balta ile oğlunun kendisini kesmesinin ardından tüm Kasımpaşa’nın olayı duyduğunu, annesinin üzüntüden saçlarını yolduğunu “Zalim baltayı ansızın vurdu/Bütün Kasımpaşa acıyı duydu/Talihsiz anne saçını yoldu” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1974) dizelerinde vermiştir. Nice emeklerle oğlunu büyüttüğünü ama baba diye seveceğine balta ile kafasına vurduğunu naklederken başının gövdeden ayrıldığını “Çırpınır gövdeden ayrılmış başı” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1974) dizesinde ifade etmiştir. Babasına nasıl kıydığını sorgulayan âşık, zalimin aklını şeytanın aldığını, baltayı alıp odaya daldığından aniden vurunca babasının şaşıp kaldığını belirtmiştir. Oğlunun hiç acımadan kendini öldürdüğünü söyleyen baba, mezarının kazıldığını ancak bir evladın babaya bunu yapamayacağını belirtmiştir. Gençlere şu dörtlükte nasihat edilmektedir:

“Bütün evlatlar alıp okusun

Annenin babanın sözü tutulsun

Dilerim Allah’tan islah olsun

Adalet cezanı versin evladım” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1974)

Komşularına “yetişin” diye bağırarak baba, evladının kolunu kanadını kırdığını belirtmiş, herkesin gözyaşı döktüğünü zalim evladının balta ile kendisini doğradığını dile getirmiştir. Son dörtlükte bu destanın okunmasını, kanlar içinde kefeneye konduğunu, feleğin ahına yandığını nakletmiştir. Bu destanın dörtlüklerinde âşığın ismine yer verilmemiştir.

“Manisa Kasımpaşa’da kendini döven babasını uyurken kesen zalim evladı nefretle oku” başlıklı yaprak destan Kemal Akbulut tarafından yazılmıştır. Daha sonra diğer giriş sayfasında “Bozantı’da kardeşi tarafından öldürülen askerin destanı, Maraş’ta Öldürülen talihsiz Gönül’ün acı hatırası” destanı bulunmaktadır. “Manisa Kasımpaşa’da kendini döven babasını uyurken kesen zalim evladı nefretle oku” başlığından sonra kesilen babanın, sonra gelin ve damadın resmi, yanında hayırsız evladın resmi, gelin ve damadın resminin altında ağlayan ablanın ve hayırsız evladın resminin altında da geride kalan annenin resmi yer almıştır. Destan, yirmi bir dörtlükten meydana gelmiştir. Destan “Manisa Kasımpaşa’da Oğlu Tarafından Balta ile Koyun Gibi Kesilen Talihsiz Babanın Destanı” ile aynı olmakla birlikte bu destanda bazı dörtlükler yoktur. Bu destanda bulunmayan dörtlükler şunlardır:

“Baban ekmek verdi sana bir zarar

Vurdun baltayı vermedin aman

Kalbinde yok muydu senin hiç iman

İmanını şeytan almış evladım

...

İsmim Halil idi seni severdim

Büyüttüm zalim baltayı yedim

Küçük yuvamızı perişan ettin

Şeytanın sözüne uydun evladım

Söylesinler bana talihsiz baba

Böyle evlatlar kül olup yana

Allah'ın yanına ne yüzle vara

Şeytanın sözüne uydun evladım” (Halk Şairi Kemal Akbulut ve Mehmet Bora, 1978)

“Manisa Kasımpaşa’da kendini döven babasını uyurken kesen zalim evladı nefretle oku” destanının bulunduğu ilk sayfadan sonra arka sayfada iki resmin altında “Maraş’ta zalimce öldürülen talihsiz Gönül’ün acı hatırası” adlı destan yer alırken ortadan ikiye ayrılmış olan sayfanın ikinci yarısında “Bozanta’da kardeşi tarafından öldürülen askerin destanı” başlığı altında öldürülen talihsiz askerin resmi yanında zalim katilin eli silahlı resmi onun yanında da öldürülen askerin nişanlısı yer almıştır. Bu destanda on iki dörtlük vardır. Askerin ağzından yazılan destanda asker nişanlandıktan sonra askere gittiğini belirtmiştir. Kıtasına vardığında mektup yazıp postaya vermeye başladığını belirtmiştir. Destan “Tarsus’ta Nişanlısı İçin Kardeşi Tarafından Kesilen Askerin Acısı” adlı destan ile aynı olmakla birlikte, bazı farklılıklar da vardır. Kişi isimleri de aynı olmakla beraber yer isimleri farklılık göstermektedir. Bu destan, yirmi dörtlükten oluşmuştur. Diğer “Bozanta’da kardeşi tarafından öldürülen askerin destanı”¹ ise on iki dörtlükten oluşmuştur. Mesela her iki destanda da asker Mehmet Coşardır. Yaşadığı olaylar aynıdır. Ayrıca bu destanda sekiz dörtlük eksiktir. Her ikisi de Âşık Mustafa Duran tarafından yazılmıştır. Her ikisinde de Bozanta’da kardeşinin kendini beklediğini ifade eden asker, Toros Dağları’nda canını verdiğini nakletmiştir. Keşan’da çavuş olarak askerlik görevini yaptığı, vatan sevgisini belirttiği dörtlük “Bozantada kardeşi tarafından öldürülen askerin destanı”nda yoktur. Yaşının yirmi olduğu, cesetinin su içinde bulunduğu, nişanlısına kardeşinin âşık olduğunu belirttiği kısım, nişanlısının ismini verdiği ve kardeşine lanet edilen kısımlar, askerin talihsiz olduğu, askerin ölümü üzerine ailesinin durumunu verdiği kısım, kardeşini Bozanta’da vuracağını bilmediğini söylediği bölüm, zalim kardeşin el gibi ağabeyini öldürdüğü, gece geldiğini ölümünün acı olduğu ve âşığın ismini belirttiği son dörtlük yoktur.

“Fatsa Acekese Köyünde Baba Katillerinin Destanı” başlıklı yaprak destan Fatsalı Halk Şairi Râsim İrtem tarafından yazılmış olup on dört dörtlükten meydana gelmiştir. Destan babanın ağzı ile yazılmıştır. Mevsimin baharına ermeden yani hayatta mutlu olmadan dünyanın malına aldanmadan evlatları tarafından öldürüldüğünü belirten baba, atıyla çarşıya indiğini, konu komşunun o andan haberi olmadığını, atını bağlamak için indiğinde oğullarının zırvalamaya başlamış ve babalarının canına kıymıştır. Bunca sene emek verip beslediğini, yemeyip içmeyip çocuklarını beslediğini ve

¹ Bu destan, “Manisa Kasımpaşada kendini döven babasını uyurken kesen zalim evladı nefretle oku” adlı destanın bulunduğu yaprak destanın ilk sayfasında yer almaktadır.

tuzığa düşürüp babalarının canlarına kıydıklarını vurgulamıştır. Ciğerine kurşun atarak babalarına kıydıkları ve komşuların da bu durumu gördüğü destanın “Attılar kurşunu ciğerimi deldiler/Sanki şimdi muratlarına erdiler/Komşular cinyeti gözüyle gördüler” (Fatsalı Halk Şairi Râsim İrtem, 1958) dizelerinde verilirken anlatımda ağız özelliği de görülmektedir. Büyük oğlunun gelip babasının haline baktığını, al kanının ırmak gibi aktığını, bir oğulun babaya böyle yapamayacağını belirten baba, oğullarının neden böyle yaptığını anlamadığını, malına sahip olmak için böyle öldürdüklerini sorgulayan baba bunu destanın “Malıma tamah edip de mi vurdun beni/Nasıl yerlere serdin bu bedeni/Düşünmedin mi evdeki aileni” (Fatsalı Halk Şairi Râsim İrtem, 1958) dizelerinde vermiştir. Baba, oğullarına hapse gireceklerini ve orada rahat olmalarını, kimsenin yüzlerine bakmayacağını, evlatlarının da onlara aynı şeyleri yaşatacağını belirtmiştir. Mahpustan kaçıp kurtulamayacağını oğluna söyleyen baba, bu ölümün nedenleri ile ilgili tahminlerini şöyle bildirmiştir:

“Dedim size bir şey mi söyledim

Yoksa kötü yola mı sevk eyledim

O anda kurşunu beynimden yedim

Kıymayın evlatlarım tatlı canıma” (Fatsalı Halk Şairi Râsim İrtem, 1958)

Oğlunun askerden gelişinin nedeninin bile kendini öldürmek olduğunu belirtmiştir. Atını ahırda bağlarken oğlunun kendini öldürdüğünü “Aceb askerden benimcin mi geldi/Atımı bağlarken ahırda vurdu/Kanları beni yerlere serdi” (Fatsalı Halk Şairi Râsim İrtem, 1958) dizelerinde nakletmiştir. Bir yandan kanının aktığını, diğer yandan kurşunun yarasının yaktığını belirten baba, son dörtlükte Şair Rasim’in ismini vererek babayı vuranların cehenneme gideceğini ve destanın burada bittiğini belirtmiştir. “Kıymayın evlatlarım tatlı canıma” (Fatsalı Halk Şairi Râsim İrtem, 1958) dizesini dörtlüklerin dördüncü mısrası olarak tekrarlayan âşık, net olarak oğulların babalarını niçin öldürdüğünü belirtmemiştir.

“Samsun’da Babasını Tekme ile Öldüren Hasan’ın Destanı” Samsunlu Salim Yılmaz tarafından yazılmış ve eser, on dörtlükten meydana gelmiştir. Destan babanın ağzından yazılmıştır ve oğlu Hasan’ın içki içerek sarhoş geldiğini, bu sarhoş evladının canına kıydığını belirten baba, kendi isminin Ömer Altın olduğunu oğlunun adının da Hasan Altın olduğunu belirtmiştir. Evlat yetiştirmenin önemli olduğunu, Müslümana baba öldürmenin yakışmayacağını söyleyerek baba, kendini öldüren oğlu Hasan için “Oğlum Hasan cennet yüzü görmesin” (Samsunlu Salim Yılmaz, 1960) şeklinde beddua etmiştir. Ayrıca kendisini yumruklayarak öldürdüğünü destanın “Yumruğu vurunca kendimden bezdim/Okuyanlar ibret alsın halime” (Samsunlu Salim Yılmaz, 1960) şeklindeki dizelerinde vermiştir. Baba, evlat yetiştirdiğini ancak yüzünün hiç gülmediğini belirtirken Allah’ın Hasan’ın duasını kabul etmeyeceğini ve annesini garip bıraktığını ve içeri gireceğini belirtmiştir. Oğluna vurmaması için yalvarışını “Vurma Hasan vurma/Hep şahidim olur topraklar taşlar” (Samsunlu Salim Yılmaz, 1960) dizelerinde vermiştir. Destanda, oğula şu dörtlükte beddua edilmiştir:

“Kör olsun gözlerin dursun dillerin

Kırıldı bana vuran kolların

Duyan ahabplarım bunları görün

Servi kavak gibi budadın beni” (Samsunlu Salim Yılmaz, 1960)

“Bozantı’da Asker Kardeşinin Nişanlısına Göz Koyup Kardeşini Öldüren Zalimin Destanı” adlı destan yaprağın ilk sütununda bulunmaktadır ve destan altı üçlükten meydana gelmiş, Niğdeli halk şairi Bayram Baysal tarafından yazılmıştır. Yaprığın ikinci sütununda “Vatanımızın bekçisi asker destanı” bulunmaktadır. Asker kardeşini, ustura ile boynundan kestiğini, nişanlısının yolunu gözlediğini, el kızı için kardeşinin kendini öldürdüğünü, trenle gidip kıtasına evraklarını teslim ettiğini belirten asker, bir daha nişanlısını göremeden kardeşi tarafından öldürüldüğünü bildirmiştir. Yirmi yaşındayken kardeşini kendinin öldürdüğünü “Yaklaştı köprünün başına felek zehir kattı/Pişmiş aşım daha yeni girdim yirmi yaşım” (Niğdeli Halk Şairi Bayram Baykal, 1968) dizelerinde vermiştir.

“Bir adım tarla için kardeşinin kollarını kesen katilin destanı” halk şairi Mehmet Anarat tarafından yazılmıştır. Destanın bulunduğu yaprağın ilk sütununda “Gelinine göz diken babanın destanı”, ikinci sütunda “Bir adım tarla için kardeşinin kollarını kesen katilin destanı”, üçüncü sütunda “İki rupla buğday için öz evladını öldüren katil babanın destanı”, dördüncü ve son sütunda “3 yaşında yavrusunu kesen annenin destanı” bulunmaktadır. “Bir Adım Tarla İçin Kardeşinin Kollarını Kesen Katilin Destanı” halk şairi Mehmet Anarat tarafından yazılmıştır. Destan sekiz dörtlükten meydana gelmiştir. İlk dörtlükte kardeşine vurmaması için yalvaran kardeş, diğer dörtlüklerde kardeşinin yolunu kestiğini, tarla için balta ile kendisine kıymaya çalıştığını, kendisini öldürmemesini ve sonra pişman olacağını söylemektedir. Kardeşinin balta ile kollarını kestiğini “Kör olsun gözlerin dursun dillerin/Kırılardı beni vuran ellerin/Nasıl kestin balta ile kollarım” (Halk Şairi Mehmet Anarat, 1960) dizelerinde nakletmiştir. Diğer dörtlüklerde beddua eden âşık, vurmaması için kardeşi Hasan’a şöyle yalvarmıştır:

“Vurma Hasan vurma ayıp bu işler

Hep şahidim olur topraklar taşlar

Cenazem başında duruyor kuşlar

Çocuklar ağlıyor öldürme beni” (Halk Şairi Mehmet Anarat, 1960)

“Konya’nın Ermenek Kazasında Parası İçin Anasını Babasını Kız Kardeşlerini Kesen Katil Evladın Destanı” Ürgüplü Âşık Mustafa Duran tarafından yazılmış ve başlıktan sonra öldürülen anne ve kardeşlerin resimleri yer almıştır. İki sütun hâlinde yazılan destanın sütunları arasında katil evladın resmi bulunmaktadır. Bu destanın bulunduğu yaprağın hemen arkasında “Dedikodu yapanlara yuva bozanlara ahlaki öğütler ve ana baba hakkı” adlı destan yer almıştır. “Konya’nın Ermenek Kazasında Parası İçin Anasını Babasını Kız Kardeşlerini Kesen Katil Evladın Destanı” on sekiz dörtlükten meydana gelmiştir. Destan “Samsun’un Bafra’da Anne ve Babasını Uyurken Vuran Zalim Evladı Nefretle Oku” adlı destan ile aynıdır. Bu destan da Mustafa Duran tarafından kaleme alınmış ve yirmi bir dörtlükten meydana gelmiştir. Bu destanda sadece Samsun ve Bafra’nın ismi geçmiş ve orada yaşanan olay işlenmiştir. “Konya’nın Ermenek Kazasında Parası İçin Anasını Babasını Kız Kardeşlerini Kesen Katil Evladın Destanı”nda farklı olarak burada canı kız kardeşini de öldürmüştür ve bu husus destanın “İki yıl süt verdi annen bir zaman/Kestin üçümüzü vermedin ama” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1963) dizelerinde verilmiştir. Ayrıca bu destanda zalim evlat; anne, baba ve kardeşi ustura ile kesmiştir ve bu “Zalim usturayı ansızın çaldı/Vücudumuz al kanlara bulandı” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1963) şeklinde verilmiştir. Samsun Bafra’da yaşanan olayda suç aleti tabancadır ve bu “Zalim tabancayı durmadan atdı/Vücudumuz al kanlara bulandı” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, Halim Tuncel, 1972) şeklinde dile getirilmiştir. Bu destanda il ve

ilçenin isminin geçtiği dörtlükler Ermenek'te yaşanan olayın işlendiği destanda çıkarılmış diğer dörtlükler ise aynıdır.

“Urfa’da Beş Yüz Lira İçin Öz Ağabeyisini Beş Kurşunla Öldüren Zalim Kardeşin Destanı” adlı eser “İzmir’de Üç Aylık Gayrimeşru Yavrusunu Banyo Kazanında Boğarak Öldüren Canavar Annenin Destanı” adlı destandan sonra yaprağın ikinci yarısında yer almıştır. Her iki destanda da resimler yer almıştır. İzmir’deki olayı anlatan destanda tek resim diğerinde ise iki resim bulunmaktadır. “Urfa’da Beş Yüz Lira İçin Öz Ağabeyisini Beş Kurşunla Öldüren Zalim Kardeşin Destanı” adlı destanda on bir dörtlük bulunmaktadır. Destanda anlatılan olay şöyledir: Beş yüz lira için kardeşini vuran caninin hapse girdiği, paranın bulunacağı ama ağabeyin bulunamayacağı ve beş yüz lira için beş kurşunla kardeşini öldürdüğü “Para bulunur da abey bulunmaz/Beş yüz lira için insan vurulmaz/Beş kurşunla yere serdi kardeşim” (Murat Otay, 1971) dizelerinde verilmiştir. Vurulan kardeşin başucunda ailesinin ağladığı ifade edilirken kardeşine beş yüz lira borçlu olduğunu ve çalışıp borcunu ödeyeceğini söylediğini ancak kardeşinin buna müsaade etmediğini “Demiştim çalışıp borcumu veren/Müsaade etmedi bunu kardeşim” (Murat Otay, 1971) şeklinde vermiştir. Bütün Urfalı’nın bu olayı duyduğunu, kardeşinin kendini vurduğunu ve ailede sadece iki evlat olduklarını, kardeşini vurduğu için annelerinin ağladığını dile getirmiştir. Kendisini vurduktan sonra kardeşinin hapse, kendisinin de mezara gireceğini belirtmiştir. İşlerini görece kimsenin kalmadığını, yavruların boynu bükük kalacağını, kendisinin üç yavrusu olduğunu ve bunların da boynunun bükük kaldığını “Şimdi işlerimizi kimler görece/Yavrular boynunu her gün bükecek/Üç yavrumu yetim koydu kardeşim” (Murat Otay, 1971) dizelerinde nakletmiştir. Kendinin öldürülme haberinin gazetelerde verildiğini, para için kendisini kardeşinin öldürdüğünü ifade ederek kendini öldüren kardeşine diğer dörtlükte beddua etmiştir. Kardeşinin kendisini beş kurşunla vurduğunu, para için böyle yapılamayacağını, namusun parayla satılamayacağını nakletmiştir.

“Adana’da İki Kızına Tecavüz Eden Zalim Baba Babasını Öldüren Sultan’ın Destanı”ndan sonra aynı sayfada “Ankara’da Karısını Almanya’ya Gönderip 4 Çocukla Ortada Kalan İsmail’in Destanı” bulunmaktadır. Bu destanların bulunduğu yaprağın ilk sayfasında “Antalya’dan Dostu İle Gelip Ailesini Ve Çocuğunu Kesen Zalim Babanın Destanı” yer almıştır. Adana’da iki kızına tecavüz eden babanın öldürülmesini anlatan destanın başlığından sonra babasını öldüren öğretmen Sultan’ın resmi yer almış, onun yanında Sultan’ın tecavüz edilen kız kardeşlerinin resmi ve sonra tecavüz eden babanın resmi bulunmaktadır. Eser, on üç dörtlükten oluşturulmuş ve Âşık Muharrem Şentürk’e aittir. Olayın Adana’da olduğu, şarap içip iki küçük kızına tecavüz eden babanın elinden küçük kızı kurtarmaya çalışan abla Sultan öğretmenin beş kurşun ile babasını öldürdüğü olay tüm Türkiye’ye duyulmuştur. Babalarının ölümü hak ettiğini, anne ve kardeşlerinin ağladığını, kendisine de şarap içirip evde babasının kanına girdiğini belirten Sultan, nişanlısının da evinden kendini kovduğunu söylemektedir. Babanın ölümü “Odanın içi de boyandı kana/Beş kurşun attım zalim babama/Ders olsun dedim bütün cihana/Namusum için öldü babam anneler” (Muharrem Şentürk, 1973) dizelerinde verilmiştir.

“İzmir’de Para İçin Annesini ve Babasını Kesen Zalim Evladın İbretlik Destanı” 21 dörtlükten meydana gelmiş ve eser, Âşık Mustafa Duran tarafından kaleme alınmıştır. Yaprakta kesilen babanın, zalim evladın ve kesilen anne ve kalan kardeşin resmi yer almıştır. Destanın içeriği Mustafa Duran’a ait olan “Samsun’un Bafra’da anne ve babasını uyurken vuran zalim evladı nefretle oku” adlı destan ile benzerlik göstermektedir. Kırk dört yaşında bir babanın ve kırk yaşında bir annenin oğlu tarafından para için ustura ile kesilmesini anlatmaktadır. Bu cinayeti anne ve babası uyurken işleyen evlat, son dörtlükte şöyle der: “Baltayı vurdukça kanlarım aktı/Zalim evlat bana hiç

acımadı/Komşular zalimi çokça aradı/Hakkın huzuruna gelin evladım” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1970). Bu destanın bulunduğu yaprağın arka sayfasında “Gönen’de Miras yüzünden kız kardeşini ve eniştesini düğünde vuran zalim kardeşi Mehmedin destanı” bulunmaktadır ve aynı âşık tarafından yazılmıştır ve eser yirmi dörtlükten oluşmuştur. Miras için kardeşini ve eniştesini öldüren Mehmet, annesinin gözyaşları içinde kalmasına neden olmuştur. Babası ölünce mirasın kaldığı, cani ağabeyin cinayeti işlediği “Babamız ölünce miras kaldı/Zalim ağabeyim canilik yaptı” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1970) şeklinde verilmiştir. Ağabeyinin hakkından fazlasını istemesine rağmen verdiğini belirten kız kardeş, kendisinin boynunu kestiğini “Ağabeyim diye seni severdim/Hakkından fazlayı istedin verdim/Acımadan zalim boynumu kestin” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1970) dizelerinde anlatmıştır. Bütün Kemalpaşa’nın olaya üzüldüğünü, karı kocanın mezarının yan yana kazıldığını belirten kız kardeş, küçük yavrusunun arkasından ağladığını belirtmiştir. Kocasının da silah ile vurulduğunu “İlk defa zalim kocamı vurdu/Silah seslerini komşular duydu” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1970) dizesinde nakletmiştir. Kendisinin başının kesildiğini ve kanların aktığını söyleyen kız kardeş, isteğini “Zalim ağabeyim idam edilsin/Cenazeme bütün komşular gelsin/Miras için kimse kardeş kesmesin” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1970) dizelerinde belirtmiştir. Kendi isminin Filiz ve yirmi bir yaşında olduğunu söyleyen kız kardeş, küçük yavrusunun yetim kaldığını ve bir kardeşin böyle yapamayacağını belirtmiştir.

2.1. Efsanevî Yaprak Destanlar

“Annesini keserken donup da taş olan gencin destanı” adlı yaprak destan, Samsunlu Salim Yılmaz’a aittir. Destan, on altı dörtlükten oluşmuş ve olay 1961 yılında gerçekleştiği için yaprak destan 28/2/1961 tarihinde yazılmıştır. Olay annenin ağzından anlatılmıştır. Oğlunun kazma ile peşinden gezdiğini belirten anne, oğlunun kendini orman içine öldürmek için götürdüğünü ve burada baltayı başına vurmak için kaldırdığında oğluna verdiği sütünün tuttuğunu, hiçbir evladın annesine kıyamayacağını şu dizelerde vermiştir:

“Alıp beni gitti orman içine

Baltayı kaldırdı benim başıma

Verdiğim süt tuttu onun gözüne

Hiç evlatlar annesine kıyar mı” (Samsunlu Salim Yılmaz, 1961)

Halk arasında anne sütünün bazı kötülüklerin önüne geçebileceğine inanılmaktadır ve burada da aynı husus söz konusudur. Bazı hastalıklarda da anne sütünün şifalı olduğuna inanılmaktadır. Sonraki dörtlükte anne, oğluna yalvarmaktadır. Oğlunun izin vermesini ve son kez namazını kılmak istediğini, Allah’a dua edeceğini ve bundan sonra oğlunun eline baltayı vereceğini belirtmiştir. “Hiç evlatlar annesine kıyar mı” (Samsunlu Salim Yılmaz, 1961) dizesini tekrarlayarak kullanan Yılmaz, annenin ağzından kolları abdest almak için sıvadığını, iki rekât namaz için durduğunu, oğlunun da annesine vurmak için hazırlandığını ve Allah’a duasının neticesinde oğlunun taş kesildiğini şu dörtlükte dile getirmiştir:

“Rabbim Allah’ım da izin vermiye

Allah emir verdi ona donmaya

İbretlik oldu o da taş olmaya

Baltayı aldı da bana vurmaya” (Samsunlu Salim Yılmaz, 1961)

Annelerin hiç kötü öğüt vermeyeceğini, anne ve babanın evladının kötülüğünü istemediğini, bunlara el kalkmayacağını belirten anne, bu olayın insanlar için ibretlik bir olay olduğunu anne ve babaya karşı gelmenin sonucunu insanların gördüğünü dile getirmiştir. Bu olayı her görenin bayıldığı, duyan komşuların da bu vakayı anlattıkları vurgulanmıştır. Oğluna, gelini boşamasını söylediğini, gelinin başa dert açtığını, aslında oğlunun değil gelinin bu işte suçlu olduğunu “Dedim ki oğluma gelini boş/O da dert açar bizim dertli başa/Sözden anlamazlar gelinim taş” (Samsunlu Salim Yılmaz, 1961) dizelerinde vermiştir. Komşularının bu ibretlik hâli görmesini ve kendini meleklerin koruduğunu ifade eden anne, oğlunu dokuz ay karnında taşıdığını, eziyet çekerek onu doğurduğunu, kendisinin yemeyip ona yedirdiğini, kıtlık olduğu senelerde onu büyüttüğünü annenin ağzından veren âşığın burada bahsini ettiği kıtlık, yaprak destanın yazıldığı 1961 senesi dikkate alındığında 1961 yılından önce yaşanmış olan bir kıtlık dönemidir. 1961 yıllarından önce 1940’lı yıllar başta olmak üzere farklı dönemlerde Türkiye’de kıtlık yaşanmıştır. Oğlunun evli olması ve destanın yazıldığı döneme bakıldığında oğlunun 1940’lı yıllarda kıtlık döneminde doğduğu tahmin edilmektedir. Oğlunun kendisini ormanda kesip öldürmek istediğini ama Allah’ın buna izin vermediğini belirten âşık, her taraftan insanların gelip bu oğlun heykeline baktıklarını “Her taraftan ona millet gelir/Gelip heykeline millet baktılar” (Samsunlu Salim Yılmaz, 1961) dizelerinde vermiştir. Diğer destanlardan farklı olarak bu destanın son iki dördlüğünde âşığın ismi olan “Salim Yılmaz” ismi geçmiştir. Bu son dördlükte anne babaya karşı gelinmeyeceği vurgulanırken destanın fiyatının 50 kuruş olduğu dile getirilmiştir.

Neticede bu destanda iki toplumsal olay işlenmiştir. Özellikle anne ve babaya yani büyüklere karşı gelinmemesi gerektiği ve destanın yazıldığı yıllarda değil de daha önce toplumun kıtlık yaşadığı vurgulanmıştır.

“Annesini Keserken Donup da Taş Olan Gencin Destanı” adlı destan Celil Kandemir tarafından kaleme alınmıştır. Destanın başlığının hemen altında kara kalemle çizilmiş elinde balta bulunan bir erkek ve hemen yanı başında oturan başı kapalı gözlüklü bir anne oturmaktadır. Sonrasında on dört dördlükten oluşan destan verilmiştir. İlk dokuz dördlük diğer Salim Yılmaz’a ait olan “Annesini keserken donup da taş olan gencin destanı” ile aynıdır. Bu destandan farklı olarak Celil Kandemir’in destanında şu son üç dördlük vardır:

“Bafra’nın yolları kayalı taşlı
Garip annelerin gözleri yaşlı
Yapma oğlum yapma ayıp bu işler
Hep şahidim olur topraklar taşlar

Bilemedim oğlum kesmiş yolumu
Kırdı benim kanadımı kolumu
Yapma oğlum yapma bu zulümü
Çocuklar ağlıyor öldürme beni

Bir kız için anneye kıyılmaz
Lanet olsun kör şeytana uyulmaz

Yapma oğlum yapma zulümü

Çocuklar ağlıyor öldürme beni” (Celil Kandemir, 1964)

“Ünye’de Anasının Boğazına Baltayı Vururken Taş Gibi Donan Katilin Destanı” başlıklı yaprak destan, on sekiz dördlükten meydana getirilmiş ve destan halk şairi Kemal Albayrak tarafından yazılmıştır. Yaprak destanda böyle bir hakikatin daha önce duyulmadığını, emrin Allah’tan planın da felekten olduğunu belirterek bir giriş yapan âşık, olayı annenin ağzından anlatmıştır. Oğlunun kendini dağa çıkardığını ve kendisini keseceğini söyleyip Allah’a yalvarmasını istemiştir. Kendisinden istediğinin namaz kılmak olduğunu oğluna bildirdiğini söyleyen anne, namazı kılınca ilk sağa selam verdiğini, sonra kendisini oğlunun kesmek üzere dağa çıkardığını ve keseceğini, ayağa kalkmamasını söylediğini ve kesmemesi için oğluna yalvardığını nakletmiştir. Oğluna kesmemesi için çok yalvardığını, dokuz ay karnında taşıdığını söyleyen anne, uykulardan uyanıp onu emzirdiğini ve sütünü, kendini keserse helal etmeyeceğini belirtmiştir. Kendisini öldürüp ortalarda zalim, gaddar olarak gezemeyeceğini, el kızı olan eşine de bir gün doyacağını söyleyerek aslında bu cinayetin el kızı için işlendiğini “Beni öldürüp nasıl gezersin/Zalimsin, gaddarsın, kıyıp kesersin/El kızıdır oğul bir gün bezersin” (Halk Şairi Kemal Albayrak, 1961) dizelerinde vermiştir. Küçük yaşta oğlunu sırtında gezdirdiğini ancak bunun karşılığı olarak şimdi oğlunun elinde balta ile onu öldürmek için başında beklediğini yani ana katili olacağını naklederken hatalarının olduğunu, hatasız kul olamayacağını, el kızının bulunacağını ancak ananın bir daha bulunmayacağını “Hatasız dünyada bir tek kul olmaz/El kızı bulunur ana bulunmaz/Bulandırma suyu daha durulmaz” (Halk Şairi Kemal Albayrak, 1961) dizelerinde nakletmiştir. Eğer öldürürse hakkını helal etmeyeceğini, el kızı için bir ananın kesilmeyeceğini belirtirken mezarını kendi eliyle kazdığını, kesecekse de önce namaz kılmak istediğini ve Allah’a suçunun olup olmadığını sormak istediğini, abdestli Allah’ın huzuruna varmak istediğini, katil oğlunun kendini öldürmesi durumunda kardeşlerinin yetim kalacağını hatırlatan anne, ocaklarının babasız annesiz kalacağını “Kardeşlerin oğul yetim kalacak/Ben ölürsem tomurcuklar solacak/Babasız ve annesiz kalacak ocak” (Halk Şairi Kemal Albayrak, 1961) dizelerinde vurgulamıştır. Oğlunun küçükken beşiğini salladığını, oğlunun ise mezarını eştiğini söyleyen anne, kendisini oğluna kurban eylediğini, Ramazan çıktın sonra da bayram yapacaklarını dile getiren anne, diğer dördlüğün “Fikrin hakikatsa çiçeğim solsun/Bana balta vuran ellerin donsun/Benim emeklerimi Allah’ım sorsun” (Halk Şairi Kemal Albayrak, 1961) dizelerinde de oğlu için beddua etmiştir. Âşık diğer dördlükte oğlunun baltayı vurmaya çalışırken nasıl taş kesildiğini şu dördlükte vermiştir:

“İşte din kardeşler ibretlik oldu

Baltayı vururken taş gibi dondu

Suçun cezasını Allah’tan buldu

Yine de hakkımı helal eylemem” (Halk Şairi Kemal Albayrak, 1961)

Yaşananların bir el kızı için yaşandığını ve bu hâle şaşılacağını, oğluyla beraber dağlar aştığını ve tuzağa düşürüldüğünü “Bir el kızı için haline şaştım/Oğlumun peşinde dağları aştım/Nihayet anladım tuzağa düştüm” (Halk Şairi Kemal Albayrak, 1961) şeklinde belirtmiştir.

“Bafra’da Anasını Keserken Taş Olan Delikanlının Destanı”, Tokatlı Muzaffer Şahin tarafından yazılmıştır. Destan, on dördlükten meydana gelmiştir. Destan bir annenin ağzından yazılmış ve anne oğlunun kendine düşman olup peşinde gezdiğini anlatmıştır. Toprakların, taşların şahidi olduğunu belirten anne, bir kız için anneye kıyılamayacağını “Hep şahidim olur topraklar taşlar/İnsan

annesinden bu kadar bezer/Bir kız için anneye kıyılmaz” (Tokatlı Muzaffer Şahin, 1961) dizelerinde nakletmiştir. Oğlunu düşman olarak gören anne, düşmanı öldürmeden abdest aldığını “Düşman kesmiş yolumu bilmedim/Aptes aldım namaz kılmaya” (Tokatlı Muzaffer Şahin, 1961) dizelerinde vermiştir. Görüldüğü gibi ölümleri gerçekleşmeden her birinin son isteği abdest alıp son namazlarını kılmak olmuştur. Bu da Türk insanının dinine ne kadar bağlı olduğunu göstermektedir. Daha sonraki dörtlüklerde oğlun ağzından yazılmaya başlanmıştır. Oğul, annesini kesmeye Allah’ın izin vermediğini, balta ile donup kaldığını ve kaderinin kötü yazıldığını şöyle vurgulamıştır:

“Allah izin vermedi

Anneme balta vurmama

Balta ile donup kaldım

Ben de bilmedim Mevlam kara yazmış” (Tokatlı Muzaffer Şahin, 1961)

Komşuların oğlu almak için geldiği, geleceğinin kalmadığını bildiğini belirten oğul, annesinden helallik istemiş ve el kızı için anneye kıyılmayacağını belirtmiştir. Şeytana uyulup anneye kötülük yapılamayacağını el kızının bulunacağını annenin bulunmayacağını belirten oğul, olayın Bafra’da gerçekleştiğini dile getirmiştir. Kendisinin annesi için mezar kazmaya başladığını annesi abdest alıp iki rekât namaz kılmak için izin istemiş ve abdestini alıp sağ yanına selam vermiş sol yanına selam verirken balta ile beraber oğlunun taş kestiğini görmüştür. Bu olay şu dörtlükte verilmiştir:

“Sol yanıma çevirince başım

Oğlum taş kesilmiş ne acı işim

Balta ile vücudu dondu kaldı

Anneler anneler garip anneler” (Tokatlı Muzaffer Şahin, 1961). Bu dörtlükten sonra kısa bir çizgi çekilerek destanla konu birliği olmayan dört dörtlük ve bir ikilik verilmiştir.

2.2. Bursa ve İnegöl Örnekleri

2.2.1. Bursa Örneği

Birer halk gazetesi vazifesi üstlenen yaprak destanlarda dönem itibarıyla toplumu derinden sarsan olaylar, halkın diliyle âşıklar tarafından yapraklara yazılıp satılmış ve aynı zamanda âşıkların bu yaprak destanlar kazanç kapısı olmuştur. Toplumun genelini derinden etkileyen olaylar etkili bir dille âşıklarca işlenmiştir. Tüm ülke genelini etkileyen olayların yanında belli bir bölgeyi, ili ya da ilçeyi derinden sarsan olaylar da olmuştur. Halkının yaşadıklarına duyarlı olan âşıklar, belli bir dönem bu olayları destanlaştırıp satmışlardır. Aynı zamanda bu destanları belli bir ezgi ile de seslendirerek halk üzerinde silinmez etkiler bırakmışlardır. Depremler, kıtlıklar, kuraklıklar gibi pek çok konunun yanında işlenen cinayetler, aile içi dramlar, yaralanmalar, ölümler yaprak destanların konusunu oluşturmuştur. Aile içi şiddetlerin de işlendiği yaprak destanlarda özellikle Bursa ve İnegöl’de yaşanan aile içi dramlar ve çocuk ölümleri bağlamında ele alacağımız Bursa ve İnegöl’de yaşanan olaylardan birer örnek üzerinde durulacaktır.

Bursa’da yaşanan bir olay üzerine yazılan “Bursa’da Dostu ile Birlik Olup Kocasını Balta ile Kesip bahçeye Gömen Canilerin Destanı” adlı eser Kemal Akbulut tarafından kaleme alınmıştır. Yaprığın ilk sayfasında “İstanbul Beykoz’da Üç Zalim Tarafından Boğularak Öldürülen Gencin Destanı” yer almıştır. İkinci sayfada ise Bursa’da yaşanan olay işlenmiştir. İki sayfadan ibaret olan bu destanların

bulunduğu yaprak, resimli ve 45 cm'den oluşmaktadır. Bursa'da yaşanan olayın anlatıldığı destanda Kemal Karabulut ismini son dörtlükte vermemiştir. Destanın başlığından sonra ilk olarak bir bayanın vesikalık resmi ikinci ve üçüncü olarak da farklı iki bay resmi yer almıştır. Bu resimlerin altında sekizer dörtlük olmak üzere üç sütun hâlinde yirmi dört dörtlükten oluşan destan yer almıştır. İlk olarak âşık, birinci dörtlükte öldürülen koca bu olayın Bursa'da olduğunu, düşmanı olan karısının planı kuran kişi olduğunu belirtmiş ve bunu destanın “Bu acı olay Bursa'da oldu/Düşmanım karım pılanı kurdu” (Halk Şairi Kemal Akbulut, 1969) dizelerinde vermiştir. Kendisini canilerin balta ile öldürdüklerini, validesinin duyunca şaşırıldığını, canilerin kocaya kıydığını dizelerde ifade etmiştir. İsmi Mahmut olduğunu belirterek karısının canilerden olduğunu “Adım Mahmut kanlarım akar/Canı karım da geriden bakar” (Halk Şairi Kemal Akbulut, 1969) şeklinde vermiştir. Kendisinin balta ile başının kesildiğini ve öldürmemeleri için çok yalvardığını söyleyen Mahmut, kendisini öldürenin isminin Şaban olduğunu, kesilen başının bahçede olduğunu zalimlerin hiç acımadan öldürdüklerini şu dizelerde vermiştir:

“Katilim Şaban kanlarım akar

Kesik başımı görenler ağlar

Kesilen baş mı bahçede yatar

Acımadan bana kıydı zalimler” (Halk Şairi Kemal Akbulut, 1969)

Mahmut mahallesinin Davutgada Mahallesi olduğunu “Davutgada mahallesi mateme daldı” (Halk Şairi Kemal Akbulut, 1969) ve “Bu kanlı cinayet Davutgada da oldu” (Halk Şairi Kemal Akbulut, 1969) dizelerinde belirtmiştir. Kendisine baltayı vuranın karısı olduğunu planı ise dostu ile birlikte kurduğunu “Karım bana acımadan baltayı vurdu/Bu planı dostu ile ikisi kurdu” (Halk Şairi Kemal Akbulut, 1969) mısralarında vermiştir. Ayrıca öldürülen Mahmut ismindeki koca eşinin adının Hasibe olduğunu ve hem öldürüp hem polise başvuranın karısı olduğunu, kendisini kardeşi Halit'in bulduğunu belirterek bunu da destanın “Karım Hasibe polise baş vurdu/Kardeşim Halit arayıp buldu/Dostu ile bir olup baltayı vurdu” (Halk Şairi Kemal Akbulut, 1969) mısralarında vermiştir. Bütün Bursa halkının kendisi için üzüldüğünü, komşularının da karalar bağladığını, imamların kendini yıkadığını belirten Mahmut, salı giderken annelerin gözyaşı döktüğünü belirtmiştir. Arkasından gelen onuncu dörtlükte diğer destanlardan farklı olarak Âşık Kemal Karabulut'un ismi geçmiştir. Şöyle ki:

“Âşık Kemal der ki ah yerde kalmaz

Yapılan cezalar da cürümsüz olmaz

İyi bir insan olanlar da katil olamaz

Katilin elinde öldüm anneler” (Halk Şairi Kemal Akbulut, 1969)

Kadıköy ile Bursa arasının fazla olmadığını ve Kadıköy'den bir mektup geldiğini belirten Mahmut, katillerin yakalanıp hapse atılmasını istemektedir. Kardeşi Halit'in rüyasında Mahmut'un cesedinin bahçede olduğunu görüp bahçeyi kazarak cesedine ulaştığını “Kardeşim Halit rüyamı gördü/Kazdı bahçeyi cesedimi buldu/Talihsiz cesedim morga verildi” (Halk Şairi Kemal Akbulut, 1969) şeklindeki dizelerde vermiştir. Baltayı vurdukları yerden kanının aktığını, bunu görenlerin üzüldüğünü belirten Mahmut, Bursa emniyetinin katilini bulması nedeniyle emniyete dua etmiş, annelerin çok üzüldüğüne, görenlerin ise haber sorduğunu, imansızların kendine kıydığını şu dörtlükte nakletmiştir:

“Var olsun Bursa emniyeti katilimi buldu

Anneler ağlayıp ta saçını yoldu

Zalimler de yaptığına hem de pişman oldu

Adalet cezasız koymaz anneler” (Halk Şairi Kemal Akbulut, 1969)

Âşık, cesedin bahçeye gömüldüğünü ve ilgili makamlarca cesedin bulunduğunu destanın “İlgili makamlar hemen geldiler/Gömülen cesedimi bahçede buldular” (Halk Şairi Kemal Akbulut, 1969) dizelerinde vermiştir. Öldürülen Mahmut’un kardeşi gidip karakola haberi verdiğini, görenlerin ise karısı için kudurmuş dediğini, kendi canını eşi ile dostunun aldığını belirten âşık, Mahmut kendine kıyanın Şaban olduğunu, zalim karısının ise geriden olaya baktığını kesilen başından çok kan aktığını ifade etmiştir. İstanbul’dan mektup gelmiştir ve mektubun içi haber doludur. Kendini öldürenlerin meskeninin hapishane olduğunu dile getiren âşık, gelen mektubun elden ele okunduğunu, karısı ile dostunun dillerde dolaştığını, onlarda hayanın kalmadığını belirten Mahmut, bahçeye gömülen cesedinin morga verildiğini, akrabalarının ölümüne çok üzüldüğünü, bunun ecelsiz bir yazı olduğunu dile getirmiştir. Cesedinin bahçeye gömüldüğünü kardeşinin, anne ve babaların olaya çok üzüldüğünü belirterek karısı ile dostunun kendini öldürdüğünü, olayı duyanların çok üzüldüğünü “Karımla dostu kıydılar bana/Duyanlar da ağlayıp yandılar bana” (Halk Şairi Kemal Akbulut, 1969) dizelerinde vurgulamıştır. Zalim karısı ile dostunun sorguda çekindiğini, adaletin bunu yanlarına bırakmayacağını ve yapılanın cezasız kalmayacağını belirten Mahmut, son dörtlükte şöyle der:

“Güvendim karıma bakın ne yaptı

Al kızıl kanlarım sel olup aktı

Görenler de söylesin bana bahtı karalı

Eden cezasını çeker anneler” (Halk Şairi Kemal Akbulut, 1969)

Görüldüğü gibi olay detaylarıyla birlikte verilmesine rağmen İstanbul’dan gelen mektubun içeriği hakkında ve eşinin dostu olması dışında cinayetin nedenleri üzerinde durulmamıştır. Olay kahramanlarının isimleri net bir şekilde ortaya konmuştur. Ayrıca adalet ve emniyet güçlerine güvenin olduğu da ortadadır. Olayın ne zaman gerçekleştiği üzerinde de pek durulmamıştır.

2.2.2. İnegöl Örneği

Daha küçük bir yerleşim yeri olan İnegöl’de yaşanan olayın yankılarının geniş bir çevreye ulaşması ve yazılı kaynakta yer almış olması nedeniyle günümüze kadar olay ulaşmıştır. Yaprak destan “Bursa İnegöl’de Bir Zalim Tarafından Öldürülen Talihsiz 7 Yaşındaki Emel’in Destanı” ismi ile yazılmıştır. Eser, Ürgüplü Halk Şairi Âşık Mustafa Duran tarafından yazılmıştır. Yaprak destanlarda işlenen olaylar, olay olduğu anda yazılmış olması nedeniyle yaprak destanın 1973’te basıldığı dikkate alındığında olay da 1973’te yaşanmıştır. 40 cm olan yaprakta küçük Emel’in ve hemen yanında annesi olabileceği düşünülen kapalı bir bayan resmi bulunmaktadır. Hemen altında üç sütun hâlinde her bir sütunda 7 dörtlük olacak şekilde destan verilmiştir. Bir ilçe olan İnegöl’de yaşanmış olan çocuk cinayeti, aile içinden biri tarafından mı yoksa yabancı biri tarafından mı işlenmiş belli değildir. Yani aile içi şiddet neticesinde bu olayın yaşanıp yaşanmadığı döneminin yerel gazetesi olan yaprak standanda işlenmediği için tam olarak bilinmemektedir. Ancak öldürülen kişinin 7 yaşında Emel isminde bir çocuk olduğu nettir.

“Bursa İnegöl’de bir zalim tarafından öldürülen talihsiz 7 yaşındaki Emel’in destanı”nın ilk dördlüğünde Bursa İnegöl’ün masum yavru Emel’in ölümüne çok üzüldüğü, anne ve babaların olaya çok üzüldüğü belirtilmiştir. Destan, 7 yaşındaki Emel’in ağzından yazılmıştır. Anne ve babasının ölümüne çok üzüldüğü herkesin bu olaydan çok etkilendiği belirtilirken “Zalim katil bu yanına kalmasin” şeklinde cani için beddua edilmiştir. Caninin kendinin boğazını sıkarak öldürdüğünü, çok bağırmasına rağmen sesinin duyulmadığını ve kaderinin kötü olduğunu şu dizelerde belirtmiştir:

“Sıktı boynumu çıkmıyor sesim

Öldürdü zalim kesti nefesim

Ne kadar bağırdım duyulmaz sesim

Kötü kaderime yansın anneler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1973)

Kendisi için tüm İnegöl’ün yandığını, artık anne ve baba diyemeyeceğini, artık okuluna gidemeyeceğini “Bütün İnegöllü tutuyor matem/Artık ben de annem babam diyemem/Giyinip de okuluma gidemem” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1973) dizelerinde vermiştir. Emel’i görenlerin ağladığını, anne ve babaların karaları bağladığını, Emel’i öldürenlerin imansız olduğunu destanda belirten âşık, Emel’in açmadan solan bir gül olduğunu, tüm İnegöl’ün bu acıyı duyduğunu, Emel’in gözü oyularak öldürüldüğünü “Emel’in gülleri açmadan soldu/Bütün İnegöllü acıyı duydu/Öldürüldü yavru gözü oyuldu” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1973) dizelerinde vermiştir. Destanda tüm gazetelerin bu acıyı yazdığı ifade edilirken tüm Bursa İnegöllü’nün Emel’e yandığı, yaşına daha doymadığı, çileli annenin de ağladığı, Emel’in kaderinin kötü olduğu şu dördlükte verilmiştir:

“Bursa İnegöllü yandılar sana

Doymadın yaşına sen kana kana

Ağlasın acına çileli ana

Kötü kaderime bakın anneler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1973)

Minicik bir kızın suçunun olamayacağı, bu acı haberin çabuk duyulduğu, annesinin yavrusu için gözyaşı döktüğü destanda net bir şekilde verilmiştir. Annesinin, babasının arkasından çok üzüldüğü, arkasından da Emel’e talihsiz dedikleri, herkesin bu olaya çok üzüldüğü vurgulanırken babasının çok ağladığı, gözlerinin de oyulduğu “Babacığım kızım diye yan ağla/Küçücük resmimi hatıra sakla/Emel gelir diye yollara bakma/Oyuk gözlerime bakın anneler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1973) şeklinde verilmiştir. Doktor ile savcının gelip Emel’in cesedini inceledikleri, Emel’in durumuna çok üzüldükleri, bu işin canice yapıldığı, bu işi başına felek getirdiği vurgulanırken başka bir dördlükte masumlar için dua, caniler için beddua edilmiştir. Anne ve babasının arkasından mevlüt okutmasını ablasının da yasını tutmasını şöyle belirtmiştir:

“Annem babam mevlüdümü okutsun

Böyle canilerin gözü kör olsun

Söyleyin ablama yasımı tutsun

Gülmeyin Emel’e bakın anneler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1973)

Emel’in ölümünü sadece İnegöllüler değil Bursalılar da duymuş, Emel’in yazısının kara yazıldığını, annelerin ve bacaların bu olaya çok üzüldükleri dile getirilmiştir. “Zalim katil ablam sana mı kaldı”

(Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1973) dizesinden bu cinayetin namus boyutu olabileceğini de göstermektedir. Emel'i öldürürken zulmettiğini, öldürdükten sonra Emel'i merdivenin altına bıraktığını ve kaderinin kötü olduğunu “Öldürdü zalim zulüm de yaptı/Merdiven altına beni bıraktı/Kötü kaderime bakın anneler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1973) dizelerinde vermiştir. Canavar katile sehpa kurulmasını ve bir imansızın elinde can verdiğini belirten Emel, canının dağlarda yakalandığını, tüm İnegöl'ün Emel için yandığını “Caniyi dağlarda yakaladılar/İnegöl'de duyan bana yandılar/Kaderin kötüsü bende anneler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1973) dizelerinde nakletmiştir. Jandarma ile polisin el ele caniyi yakaladığını ve hapse atıldığını, tüm İnegöllü'nün toplanıp cenaze evine geldiği ve caniyi lanet okuduklarını şöyle ifade etmiştir:

“Jandarma polis el ele verdi

Katil yakalandı hapis edildi

Bütün İnegöllü toplanıp geldi

Katile lanet etti anneler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1973)

Talihsiz yavrunun mezara konulduğu, suçsuz yere öldürölüp gözünün oyulduğu kara haberin İnegöl'e duyulduğu ifade edilirken son dörtlükte Emel'in ölümünden sonra annenin, babanın durumu şöyle vurgulanmıştır:

“Âşık Mustafa da acıyı yazdı

Talihsiz yavruyu gören ağladı

Anesi babası kara bağladı

Şileli yavruya yandı anneler” (Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, 1973)

Dörtlüklerin çoğunluğu öldürölün Emel'in ağzıyla yazılmıştır. Ancak öldürölün Emel'in neden öldürölüğü net bir şekilde ortaya konmamıştır. Ayrıca destanda sadece öldürölün Emel'in ismi verilmiş, diğer yaprak destanlarda olduğu gibi öldüren kişinin ismi, 7 yaşındaki Emel'in anne, baba ve ablasının ismi verilmemiştir.

Sonuç ve Öneriler

Yaprak destanlar yazıldığı dönemin gazeteleri olması nedeniyle dönemin sosyal ve kültürel yapısı hakkında da bilgiler vermektedir. Toplumun temel yapısını oluşturan aile kurumu Türk toplumu için çok önemlidir. Çünkü toplumun devamlılığı aile kurumuna ve onun devamlılığına bağlıdır. Geçmişten günümüze Türkler aile kurumuna büyük önem vermiştir. Soyun devamlılığı ailede evlat ile mümkündür ve bu yüzden çocuksuz aile meyvesiz ağaca benzetilmiştir. Ailede çocukların ayrı bir yeri vardır. Evlatlar, soyun devamı için önemli olduğu kadar bir ailede canlar olarak aileyi de bitirmiştir. Elbette ki evlatların büyüklerini öldürmesinin ya da kardeşler arası cinayetlerin pek çok nedeni vardır. Bu nedenler incelenen yaprak destandan hareketle ağırlıklı olarak destanın başlığında geçmiştir. Çoğu yaprak destanda da evlatlar tarafından işlenen cinayetlerin nedenleri net olarak ortaya konmamıştır. Bazılarında nedenler belirtilmiştir.

İncelenen yaprak destanlardan da hareketle âşıklar olayı bizzat yaşadıkları ya da göz şahitliklerinin olması nedeniyle anlatımlarında ayrıntılara yer vermişlerdir. Olayı kimlerin yaşadığı isimleriyle birlikte verilirken bu olay dışında 1940'lı yıllardaki kıtlık olayı da belirtilmiştir.

Günümüzde de devam eden özellikle aile içi şiddetlerin büyük çoğunluğu ölümle sonuçlanmıştır. İnegöl’de 7 yaşındaki Emel’in öldürülmesi gibi çocukların öldürülme olayı genellikle aile içinden biri tarafından gerçekleştirildiği gibi aile dışından biri de olabilmektedir. Günümüzde bu tür ölümlerin nedenleri otopsi raporları ile ortaya konmakla birlikte geçmişte yaprak destanlardan hareketle ölümden sonra bu şekilde bir rapora gerek duyulmamaktadır. Bu da o dönemde otopsi raporunun ne olduğunun bilinmemesi ya da tıbbın bu derece gelişmemesinden kaynaklanmaktadır. Ancak aile içi işlenen cinayetlerde özellikle de kardeş cinayetleri ve ebeveyn cinayetlerinin nedenleri destanın başlığında da ifade edilmiş ve içerikte de ayrıntıya inilmiştir. Efsanevi destanlarda genellikle oğulların annelerini el kızı yani eşleri yüzünden öldürmek istedikleri ortadadır. Bu destanlarda da sonuç ölümle bitmemiş öldürmek isteyen oğlun taş olmasıyla neticelenmiştir. Bu tür oluşumlar özellikle taş kesilme efsanelerinde görüldüğü için bu olayların işlendiği yaprak destanlar da efsanevi destanlar olarak isimlendirilmiştir.

Görüldüğü gibi evlatların anne ve babasına kıyması ya da kardeşler arası cinayetler genellikle para, mal, mülk, altın, miras için yani dünyevi varlıklar için yaşanmış ya da destanlarda cinayetin nedeni net olarak ortaya konmamıştır. Bunun yanında namusuna göz koyan babaların evlatlar tarafından öldürüldüğü de olmuştur. Bu tür cinayetlerin günümüzde de işlendiği görülmektedir. Tüm bu olaylar 1950’nin sonlarından 1980’li yıllar da dahil ağırlık kazanmış olması yanında yaprak destancılığın revaçta olduğu bir dönem olması nedeniyle bu cinayetlerin yaprak destan şeklinde yazılıp satıldığı ortadadır.

Yaprak destanlarda âşıklar tarafından işlenen cinayetler özellikle öldürülen kişinin ağzından anlatılmıştır ki bu da anlatımı daha etkili ve olayı daha acıklı hâle getirmek için olsa gerektir. Çünkü bu yaprak destanlar âşıklar tarafından satılmış ve âşıklar, bu sattığı yaprak destanların geliri ile geçimini sağlamışlardır. Bunların yanında aynı âşık tarafından farklı illerde yaşanmış olaylar üzerine yazılmış olan destanların bazılarında sadece yer ve şahıs ismi değişerek farklı dörtlükler eklenerek verilmiştir. Bu tür yaprak destanlarda sadece ya farklı olan dörtlükler karşılaştırılarak verilmiş ya eklenen dörtlükler incelenmiştir.

Neticede aynı nedenlerle günümüzde de devam eden aile içi cinayetler (anne ve baba ölümleri, kardeşler arası cinayetler) son dönemlerde de toplumsal yozlaşmanın en büyük göstergelerinden olmuştur. Tüm bu cinayetlerin yaşanmaması için devletin hem psikolojik destek sağlaması hem ekonominin iyi olması yolunda adımlar atması gerekmektedir. Ailelere bu noktada rehberlik yapılarak aile her anlamda gözetim altında tutulabilir. Çocuk yetiştirme hususunda seminerler düzenlenebilir. Çocukların ilk doğumundan itibaren değerler konusunda donanımlı bir şekilde yetiştirilmesi için hem devlete, devletin kurumlarından okullara ve en başta ailelere büyük sorumluluk düşmektedir. Evlilik öncesi anne ve babaya “iyi bir anne baba olma” eğitimi verilerek doğacak çocuğun hayatını yönlendirme bu bağlamda profesyonelce yapılmalıdır. Evlatların iyi yetişmesi konusunda da anne ve babalara büyük görevler düşmektedir. Ayrıca ailelerin ekonomik düzeyleri takip edilerek aileler ekonomik olarak desteklenmelidir. Sosyal medyanın aile içi şiddeti normalleştirici çalışmalarından bir an önce vazgeçmesi gerekmektedir. Ölümle sonuçlanan aile içi şiddetlerde suçluya caydırıcı cezalar verilmelidir. Ek olarak ücretsiz aile danışmanlığının hayata geçirilmesi aile için hayati önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Âşık Hüseyin Karapınar. (1975). *Korgun'da Kolundaki Bilezikleri için Dayısı ve Kardeşi Tarafından Bıçakla Vahşice Öldürülen Alı Gelinin Acı Hatırası- Servetini kumara verip ailesini ve üç yavrusunu karşına dizgen zalim babayı nefretle oku*. İstanbul: Öztürk Matbaası.
- Arif Saraloğlu. (1959). *Çarşamba'nın Gökçeder köyünde babalarını öldüren iki kardeş destanı*. Samsun: Nur Matbaası.
- Celil Kandemir (Neşreden). (1964). *Annesini Keserken Donup Da Taş Olan Gencin Destanı*. İstanbul: ARK Matbaacılık.
- İbrahim Bitiş. (1967). *Adanalı Baba Katili Nejla Tütüni'nin Destanı*. Samsun: Aksiseda Matbaası.
- Halk Şairi Kemal Akbulut. (1969). *İstanbul Beykoz'da üç zalim tarafından boğularak öldürülen gencin destanı- Bursa'da Dostu ile Birlik Olup Kocasını Balta ile Kesip bahçeye Gömen Canilerin Destanı*. İstanbul: Öztürk Matbaası.
- Halk Şairi Kemal Akbulut, Mehmet Bora. (1978). *Manisa Kasımpaşa'da kendini döven babasını uyurken kesen zalim evladı nefretle oku, Bozantı'da kardeşi tarafından öldürülen askerin destanı, Maraş'ta Öldürülen talihsiz Gönül'ün acı hatırası*. İstanbul: Öztürk Matbaası.
- Halk Şairi Kemal Albayrak. (1961). *Ünye'de Anasının Boğazına Baltayı Vururken Taş Gibi Donan Katilin Destanı*. Giresun: Gündüz Matbaası.
- Fatsalı Halk Şairi Râsim İrtem. (1958). *Fatsa Acekese Köyünde Baba Katillerinin Destanı*. Samsun: Yeni Matbaa.
- Nigdeli Halk Şairi Bayram Baysal. (1968). *Bayram Baysal, Bozantı'da asker kardeşinin nişanlısına göz koyup kardeşini öldüren zalimin destanı; Vatanımızın bekçisi asker destanı*. y.y: y.e.y.
- Ürgüplü Âşık Mustafa Duran. (1963). *Konya'nın Ermenek Kazası'nda parası için anasını babasını kız kardeşlerini kesen katil evladın destanı; Dedikodu yapanlara yuva bozanlara ahlaki öğütler ve ana baba hakkı*. Eskişehir: Yeşilnur Matbaası.
- Ürgüplü Âşık Mustafa Duran. (1970). *İzmir'de Para İçin Annesini ve Babasını Kesen Zalim Evladın İbretlik Destanı-Gönen'de miras yüzünden kız kardeşini ve eniştesini düğünde vuran zalim kardeşi Mehmed'in destanı*. y.y: Öztürk Matbaası.
- Ürgüplü Âşık Mustafa Duran. (1970). *Adana'da Metres Olarak Kullanmak İsteyen Babasını Hiç Acımadan Tabanca ile Vuran Necla'nın Destanı; Yanlışlık Kurbanı Olan Talihsiz Askerin Destanı*. İstanbul: Öztürk Matbaası.
- Ürgüplü Âşık Mustafa Duran. (1972). *Tarsus'ta Nişanlısı İçin Kardeşi Tarafından Kesilen Askerin Acısı*. İzmir: y.e.y.
- Ürgüplü Âşık Mustafa Duran. (1972). *Üsküdar'da Öldürülen Anne, Baba ve Talihsiz Sedef'in Destanı*. y.y: y.e.y.
- Ürgüplü Âşık Mustafa Duran. (1975). *Yanlışlıkla Kurbanı Olan Talihsiz Askerin Acı Hatıra Destanı; Zonguldak Eflaniye'de Yengesine Âşık Olup Ağabeyisini Öldüren Zalim Kardeşin Destanı*. İstanbul: Öztürk Matbaası.

- Ürgüplü Âşık Mustafa Duran. (1978). *Para İçin Annesini ve Babasını Kesen Zalim Evladın Destanı-İzmit'te Dostuyla Bir Olup Kocasını Uyurken Öldürüp Sobada Yakan Kadının Destanı-Düzce'nin Yahyalar Köyünde Gerdek Gecesi Bıçaklanarak Öldürülen Nursel Gelinin Destanı*. y.y: y.e.y.
- Ürgüplü Âşık Mustafa Duran, Halim Tuncel (1978). *Samsun'un Bafra'da anne ve babasını uyurken vuran zalim evladı nefretle oku-Kumkapı'da kaçırılıp vahşice öldürülen talibsiz Niliüferin destanı (Halim Tuncel), Kardeşi Tarafından Öldürülen askerin destanı*. y.y: y.e.y.
- Ürgüplü Âşık Mustafa Duran. (1981). *Ata'ya Destan Yüce Atamızın İzinden Kahraman Türk Ordusu Varolsun-Para İçin Ana ve Babasını Öldüren Zalim Evladın Destanı*. İstanbul: Lâtif İş Basımevi.
- Ürgüplü Âşık Mustafa Duran. (1981). *Annesini Babasını Bacısını Vuran Zalim Evlat- İple Boğularak Asılan Talibsiz Yavrunun Destanı*. İstanbul: y.e.y.
- Ürgüplü Âşık Mustafa Duran. (1973). *Bursa İnegöl'de bir zalim tarafından öldürülen talibsiz 7 yaşındaki Emelin Destanı*. İstanbul: Öztürk Matbaası.
- Karakaş, M. (2023). Destancılık Geleneği ve Sivas Halk Destancıları. *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 14 (51), 308-327. <https://www.ijoess.com PDF>.
- Koz, S. (1994). *Destancı*. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 3, 39-40.
- Koz, S. (y.t.y). Destan Anlatma Geleneği Nedir? Tarihi. <https://www.okudum.net/destan-anlatma-gelenegi-nedir-tarihi/>.
- Samsunlu Salim Yılmaz. (27/10/1960). *Samsun'da Babasını Tekme ile Öldüren Hasan'ın Destanı*. Samsun: Nur Matbaası.
- Samsunlu Salim Yılmaz. (28/2/1961). *Annesini keserken donuhta taş olan gencin destanı*. Samsun: Nur Matbaası.
- Sargın, H. (2022). Depremi Yaşayanların Çığılığı: Yaprak Destanları. *Turan Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)*, sayı: 3, 23-56. <https://www.turanusbb.com/DergiTamDetay.aspx?ID=22>.
- Tokatlı Muzaffer Şahin. (8/3/1961). *Bafra'da Anasını Keserken Taş Olan Delikanlının Destanı*. Samsun: Nur Matbaası.
- Mehmet Anarat. (1960). *Bir adım tarla için kardeşinin kollarını kesen katilin destanı*. Sivas: Esnaf Matbaası.
- Muharrem Şentürk. (1973). *Antalya'da dostu ile gelip ailesini ve çocuğunu kesen zalim babanın destanı; Adana'da iki kızına tecavüz eden zalim baba, babasını öldüren Sultan'ın destanı*. İstanbul: Esnaf Matbaası.
- Murat Otay. (1970). *Para koleradan ölen vatandaşlarımızın hatıra destanını okuyunuz-İzmir'de üç aylık gayrimişru yavrusunu banyo kazanında boğarak öldüren canavar annenin destanı-Urfa'da Beşyüz Lira İçin Öz Ağabeyisini Beş Kurşunla Öldüren Zalim Kardeşin Destanı- adlı eser*. İstanbul: Öztürk Matbaası.

İNEGÖL YERLEŞİMİNDE ALEVİLER: İNANÇLARI, KURUMLARI VE UYGULAMALARI

Ali AKÇA

Emekli Kimya Mühendisi, aliakca.1240@gmail.com

Giriş

Anadolu, tarih boyunca çok katmanlı bir inanç ve kültür mozaği oluşturmuş, farklı etnik ve dini grupların bir arada yaşadığı bir coğrafya olmuştur. Bu coğrafyada Alevi-Bektaşî inancı, İslam düşüncesinin Anadolu'ya özgü heterodoks ve insan merkezli bir yorumu olarak ortaya çıkmış, özellikle 13. yüzyıldan itibaren toplumsal ve kurumsal bir kimlik kazanmıştır. Horasan'dan Anadolu'ya yönelen dervişler, Alp-Erenler ve sufiler aracılığıyla yayılan bu inanç sistemi, yerel kültürlerle etkileşerek kendine özgü ritüeller, kurumlar ve semboller üretmiştir.

İnegöl, bu tarihsel sürecin önemli merkezlerinden biridir. Osmanlı Devleti'nin kuruluş coğrafyasında yer alan İnegöl ve çevresi, sadece siyasi ve askeri tarih açısından değil; tasavvufî, inançsal ve kültürel yapılanmalar açısından da dikkat çekicidir. Şeyh Edebali, Geyikli Baba, Abdal Musa gibi şahsiyetlerin manevi etkisi, bölgede Alevi-Bektaşî kültürünün şekillenmesinde belirleyici olmuştur.

Bu çalışmanın amacı, İnegöl'de yaşayan Alevi-Bektaşî topluluklarının inanç dünyasını, bu inancı taşıyan kurumsal yapıları ve gündelik hayata yansıyan ritüel pratikleri akademik bir çerçevede ele almak; yerel ölçekte Alevi-Bektaşî inanç mirasının belgelenmesine katkı sağlamaktır.

1. Alevilik ve Bektaşîlik Üzerine Genel Çalışmalar

Alevi-Bektaşî inancı, tarihsel ve kültürel olarak Anadolu'da derin izler bırakmış bir inanç sistemi olarak araştırmacıların ilgisini çekmiştir. **Vural (2018)**, Alevilikte sözlü geleneğin önemine dikkat çekerek, deyişlerin, nefeslerin ve halk edebiyatının inancın kuşaktan kuşağa aktarılmasındaki rolünü vurgulamıştır. Benzer şekilde **Yıldırım (2015)**, Bektaşî tarikatının Osmanlı dönemindeki kurumsal yapısını incelemiş ve ocak sisteminin toplumsal düzeni sağlamadaki işlevine değinmiştir.

Alevilik ve Bektaşîlik üzerine yapılan çalışmalarda, inancın merkezi kavramları olan **Dört Kapı Kırk Makam, 12 Erkân 17 Hizmet** ve **Müsahtiplik kurumu** sıkça ele alınmıştır. **Köse (2012)**, Dört Kapı Kırk Makam öğretisinin bireyin manevi gelişim sürecini sistematik bir biçimde aktardığını, aynı zamanda toplumsal ahlak ve sorumluluk ilkelerini pekiştirdiğini belirtmiştir.

2. İnegöl ve Çevresinde Alevi-Bektaşî Yerleşimleri

İnegöl ve çevresinde Alevi-Bektaşî yerleşimlerine dair literatür sınırlı olsa da bazı çalışmalar bölgenin tarihsel önemini vurgulamaktadır. **Akça (2020)**, İnegöl ve civarındaki Şehitler, Kurşunlu ve Alanyurt gibi yerleşimlerdeki Alevi-Bektaşî nüfusun yoğunluğunu demografik verilerle ortaya koymuştur. Bu yerleşimlerde, Horasan kökenli **Alp Erenlerin** manevi etkisi ve türbelerin kültürel hafıza üzerindeki rolü önemli bir araştırma konusu olmuştur (**Çelik, 2017**).

Tarihsel olarak, Osmanlı'nın kuruluşunda etkili olmuş **Şeyh Edebali ve Ertuğrul Gazi** gibi şahsiyetlerin Alevi-Bektaşî kültürüyle olan bağlantısı, bölge inanç tarihinin anlaşılmasında kritik bir unsurdur (**Öztürk, 2016**).

3. Alevi-Bektaşî Kurumsal Yapıları ve Toplumsal İşlevleri

Ocak sistemi, dedelik ve dede-talip ilişkisi, Alevilikte sadece dini değil aynı zamanda toplumsal bir işlev taşır. **Koç (2014)**, dedelerin yerel toplumdaki hakemlik ve uzlaştırıcılık rollerine dikkat çekmiş; **Müftüoğlu (2013)** ise Müsahiplik kurumunun toplumsal dayanışmayı güçlendiren önemli bir yapı olduğunu vurgulamıştır.

Bu kurumların İnegöl özelinde incelenmesi, yerel düzeyde inanç ve toplumsal ilişkilerin nasıl iç içe geçtiğini anlamak açısından önemlidir. Özellikle Şehitler Mahallesi ve Kurşunlu Beldesi örnekleri, bu yapının günümüzde hala canlı olduğunu göstermektedir.

4. Cem İbadeti ve Günlük Ritüel Uygulamaları

Alevilikte cem ibadeti, toplumsal barışı ve dayanışmayı sağlama işleviyle dikkat çeker. **Karakaş (2011)**, cem ritüellerinde 12 Erkân ve 17 Hizmet uygulamalarının hem sembolik hem de toplumsal bir iş bölümü oluşturduğunu belirtmiştir. Günlük uygulamalarda ise güneşin doğuşu öncesi yapılan **gülbanklar**, lokma paylaşımı ve akşam muhasebesi gibi ritüeller, ibadetin gündelik yaşamla bütünleştiğini göstermektedir (**Özdemir, 2018**).

5. Tarım, Hayvancılık ve Doğa Odaklı İbadet

Alevi-Bektaşî inancında doğaya ve emeğe verilen önem, çeşitli antropolojik ve sosyolojik çalışmalarda ele alınmıştır. **Demir (2012)**, hayvancılık ve tarım faaliyetlerinin, Alevi toplumlarında ahlaki ve toplumsal sorumluluk anlayışıyla birlikte yürütüldüğünü vurgulamış; **Yılmaz (2016)** ise doğa merkezli ritüellerin ve bereket inançlarının kırsal yerleşimlerde kültürel sürekliliği sağladığını belirtmiştir.

Şehitler Mahallesi örneğinde görüldüğü üzere, tarım, hayvancılık, meyvecilik ve orman ürünleri üretimi yalnızca ekonomik bir faaliyet değil; aynı zamanda ibadet ve ahlaki sorumluluk çerçevesinde yürütülen bir süreçtir.

6. Bayramlar ve Takvimsel Ritüeller

Alevi takvimi ve bayram uygulamaları, hem doğa döngüsüyle hem de inançsal hafızayla bağlantılıdır. **Öztürk ve Akın (2019)**, Hızır Orucu, Nevruz, Hıdırellez ve Muharrem orucu gibi ritüellerin toplumsal ve kültürel bir işlev taşıdığını; Kerbela mateminin ise Alevilikte şiddet karşıtı ve ahlaki bir duruşu sembolize ettiğini ifade etmiştir.

7. Literatürün Değerlendirilmesi

Literatür incelendiğinde, Alevi-Bektaşî inancının Anadolu'daki tarihsel ve kültürel yayılımına dair çok sayıda çalışma bulunduğu; ancak yerel düzeyde, özellikle İnegöl örneğinde saha temelli araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışma, İnegöl'de Alevi-Bektaşî yerleşimlerinin demografik yapısını, inanç sistemlerini, ritüel pratiklerini ve günlük yaşamla bütünleşmiş üretim faaliyetlerini belgeleyerek literatüre önemli bir katkı sunmaktadır.

Yerel düzeyde yapılan saha çalışmaları, hem sözlü kültürün hem de toplumsal uygulamaların kayıt altına alınmasını sağlamış; Alevi-Bektaşî inancının yaşayan bir kültürel sistem olarak analiz edilmesine olanak tanımıştır.

Bu çalışmanın temel amacı, Bursa ili İnegöl ilçesinde yaşayan Alevi-Bektaşî topluluklarının inanç sistemlerini, kurumsal yapılarını ve gündelik yaşam pratiklerine yansıyan ritüel uygulamalarını detaylı olarak incelemektir. Çalışma, Alevi-Bektaşî inancının tarihsel sürekliliğini, toplumsal işlevlerini ve kültürel değerlerini açığa çıkararak, yerel düzeyde belgelenmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca, İnegöl örneği üzerinden Anadolu Aleviliğinin özgün ve yaşayan bir modelini ortaya koymak, Alevi-Bektaşî inancının toplumsal, kültürel ve ekonomik yaşamla olan bütünleşmesini göstermek amaçlanmaktadır.

Çalışmanın özel hedefleri şunlardır:

- İnegöl'deki Alevi-Bektaşî yerleşimlerinin tarihsel ve demografik yapısını ortaya koymak.
- Alevi-Bektaşî öğretisinin temel kavramlarını (Dört Kapı Kırk Makam, 12 Erkân, 17 Hizmet) açıklamak ve ritüel pratikler ile ilişkilendirmek.
- Günlük, haftalık ve yıllık ritüellerin yerel toplumsal yaşam ve doğa anlayışı ile ilişkisini değerlendirmek.
- Ocak sistemi, dedelik ve müsaheplik gibi kurumsal yapıları inceleyerek toplumsal işlevlerini ortaya koymak.
- Tarım, hayvancılık, meyvecilik ve ev içi üretim gibi ekonomik faaliyetlerle Alevi-Bektaşî inanç uygulamalarının nasıl bütünleştiğini göstermek.

Çalışma, İnegöl ilçesindeki Alevi-Bektaşî yerleşimlerini ve özellikle Şehitler Mahallesi, Kurşunlu ve çevre beldelerdeki toplulukları kapsamaktadır. İncelenen başlıca konular şunlardır:

- Tarihsel süreç ve demografik yapı: İnegöl'ün yerleşim özellikleri, Alevi-Bektaşî nüfus dağılımı ve tarihsel kökenler.
- İnanç sistemleri: Dört Kapı Kırk Makam, 12 Erkân, 17 Hizmet, İkrar ve Dar uygulamaları.
- Günlük ve ritüel yaşam: Cem ibadeti, gülbanklar, lokma paylaşımı, doğa merkezli ibadetler ve takvimsel ritüeller.
- Kurumsal yapılar: Ocak sistemi, dede-talip ilişkisi ve müsaheplik kurumu.
- Ekonomik ve kültürel pratikler: Tarım, hayvancılık, meyvecilik, orman ürünleri ve ev içi üretim faaliyetleri.
- Toplumsal ve kültürel değerler: Ahlaki sorumluluk, toplumsal dayanışma ve doğayla uyumlu yaşam anlayışı.

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde yürütülmüştür. Alevi-Bektaşî inancının büyük ölçüde sözlü kültür aracılığıyla aktarılması, saha çalışmasını ve katılımcı gözlemleri temel yöntem hâline getirmiştir.

Veri toplama teknikleri şunlardır:

1. **Saha çalışmaları:** 2023–2024 yıllarında Şehitler Mahallesi ve çevresindeki Alevi-Bektaşî yerleşimlerinde gerçekleştirilen gözlem ve incelemeler.
2. **Derinlemesine görüşmeler:** Yerel dedeler, zakirler ve ileri yaş grubu topluluk üyeleri ile yapılan sözlü tarih çalışmaları.
3. **Katılımcı gözlemler:** Cem ritüellerine ve günlük ibadetlere katılım yoluyla gözlemler yapılması.
4. **Yerel belgeler ve arşivler:** Mahalle ve belde tarihine ilişkin yazılı kaynaklar ve sözlü anlatılar.

Veri analizi: Toplanan veriler, betimsel ve yorumlayıcı analiz yöntemleri kullanılarak değerlendirilmiş; inanç sistemleri, ritüel uygulamalar ve toplumsal pratikler bütüncül bir çerçevede incelenmiştir. Bu yaklaşım, hem

tarihsel hem de güncel düzeyde Alevi-Bektaşî inancının İnegöl yerleşiminde nasıl yaşandığını anlamayı mümkün kılmıştır.

1. Araştırma Modeli

Çalışma, **Alevi-Bektaşî inancının İnegöl yerleşiminde tarihsel, kültürel ve toplumsal boyutlarıyla incelenmesi** üzerine kurulmuş bir **betimleyici ve ilişkisel model** çerçevesinde yürütülmüştür.

Modelde temel bileşenler:

1. Bağımsız Değişkenler:

- Alevi-Bektaşî inancının temel öğretileri (Dört Kapı Kırk Makam, 12 Erkân, 17 Hizmet)
- Kurumsal yapılar (Ocak sistemi, Dede–Talip ilişkisi, Müsahiplik)
- Ritüel uygulamalar (günlük, haftalık, aylık/yıllık ritüeller)

2. Bağımlı Değişkenler:

- Toplumsal yaşam (toplumsal dayanışma, ahlaki sorumluluk, cem katılımı)
- Ekonomik faaliyetler (tarım, hayvancılık, meyvecilik, ev içi üretim)
- Kültürel süreklilik ve toplumsal kimlik

3. Araştırma İlişkisi:

- Bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişkenler üzerindeki etkisi incelenerek Alevi-Bektaşî inancının gündelik yaşam, ekonomik faaliyetler ve toplumsal yapı ile bütünleşme düzeyi ortaya konulur.

Hipotez Önerileri

H1: Alevi-Bektaşî inancının temel öğretileri ve ritüel uygulamaları, İnegöl'de toplumsal dayanışma ve ahlaki sorumluluk üzerinde anlamlı bir etki göstermektedir.

H2: Ocak sistemi, dedelik ve müsahiplik gibi kurumsal yapılar, topluluk üyeleri arasında toplumsal uzlaşî ve işbirliğini güçlendirmektedir.

H3: Günlük, haftalık ve yıllık ritüel uygulamalar, Alevi-Bektaşî inancının kültürel sürekliliğinin korunmasında belirleyici rol oynamaktadır.

H4: Alevi-Bektaşî inancının insan ve doğa merkezli yaklaşımı, ekonomik faaliyetlerin yürütülme biçimini ve üretim süreçlerini şekillendirmektedir.

H5: İnegöl'deki homojen Alevi-Bektaşî yerleşimlerinde, inanç ve toplumsal yapı arasındaki bütünleşme düzeyi, heterojen yerleşimlere göre daha yüksektir.

1. Demografik ve Yerleşim Özellikleri

- İnegöl ilçesi 96 mahalle ve 5 beldeden oluşmaktadır; tarihsel olarak kırsal bir yapıya sahiptir.
- Yaklaşık 28 mahallede Abaza, Gürcü ve Çerkez kökenli topluluklar yaşamaktadır.
- Kurşunlu beldesinin yaklaşık %70'i, Şehitler Mahallesi'nin ise neredeyse tamamı Alevi-Bektaşî nüfusa sahiptir.

- Homojen Alevi-Bektaşî yerleşimleri, inanç pratiklerinin günlük yaşamla iç içe yaşanmasına ve kültürel sürekliliğin korunmasına imkân tanımaktadır.

2. Alevi-Bektaşî İnancının Temel Öğretileri

- “Önce İnsan” felsefesi, bireyin kendisi, toplumu ve doğayla olan ilişkisini ahlaki sorumluluk çerçevesinde düzenler.
- **Dört Kapı Kırk Makam** anlayışı, bireyin manevi olgunlaşma sürecini aşamalar hâlinde açıklamaktadır: Şeriat, Tarikat, Marifet, Hakikat.
- **12 Erkân ve 17 Hizmet**, cem ibadetinde hem sembolik hem de toplumsal iş bölümünü temsil eder.

3. Kurumsal Yapılar ve Toplumsal Bağlar

- **Ocak Sistemi**, dedelik ve soy temelli ruhani yapılanmayı sağlar.
- **Dede-Talip ilişkisi** ahlaki ve toplumsal bağlar kurarak toplumsal uzlaşî ve hakemlik işlevi görür.
- **Müsahtiplik kurumu**, toplumsal dayanışmayı ve karşılıklı sorumluluğu güçlendirir.

4. Ritüel ve İnanç Pratikleri

- Günlük ritüeller güneş doğmadan önce başlar; lokma paylaşımı, hayvanlara saygı, akşam muhasebesi gibi uygulamalar gündelik yaşamla ibadeti birleştirir.
- Cemler, toplumsal barış ve uzlaşma mekanizması olarak işlev görür; abdest, rızalık ve ahlaki duruş cem sürecinin önemli unsurlarıdır.
- Aylık ve yıllık ritüeller (Muharrem orucu, Aşure, Hızır Orucu, Nevruz, Hıdırellez) doğa merkezli bir inanç anlayışını ve toplumsal birliği yansıtır.

5. Alp Erenler ve İnanç Mekânları

- Şeyh Edebali, Geyikli Baba, Hasan Dede, Abdal Musa gibi Alp Erenler, İnegöl ve çevresinde Alevi-Bektaşî kültürünün tarihsel taşıyıcılarıdır.
- Türbeler ve kutsal mekânlar, kolektif hafızayı ve inanç pratiğinin sürekliliğini destekler.

6. Ekonomik Faaliyetler ve Toplumsal Yaşam

- Ekonomik faaliyetler, geçim sağlama yanında ahlaki ve toplumsal sorumlulukla yürütülür: hayvancılık, tarım, meyvecilik, orman ürünleri ve ev içi üretimdir.
- Hayvanlar “can” olarak görülür; bakım, besleme ve sağlık uygulamaları titizlikle yapılır.
- Tarımda ekim-dikim ve hasat planlaması, devlet desteği ve yerel üretim odaklıdır.
- Meyvecilik ve orman ürünleri hem ekonomik hem de kültürel boyut taşır; ürünler geleneksel yöntemlerle işlenir.
- Ev içi üretim ve halk ekonomisi, kendine yeterlilik ve toplumsal dayanışmayı destekler.

7. Halk İnançları ve Takvim

- Topluluk, geleneksel töre ve ritüelleri (niyaz, türbe ziyaretleri, düğün, doğum, cenaze ritüelleri) yaşatır.
- Bayramlar ve inanç takvimi doğa döngüsüne uygundur; tarım ve hayvancılıkla ilişkili ritüeller, toplumsal birliği ve bereket dileğini pekiştirir.

Sonuçlar

1. İnegöl'deki Alevi-Bektaşî toplulukları, tarihsel ve kültürel sürekliliği koruyan, insan, toplum ve doğayı merkeze alan bütüncül bir inanç sistemini sürdürmektedir.
2. Cemler, Alp Erenler türbeleri ve sözlü kültür, inanç pratiğinin temel taşlarını oluşturmakta; toplumsal dayanışma, ahlaki sorumluluk ve kültürel sürekliliği güçlendirmektedir.
3. Günlük, haftalık ve yıllık ritüeller, Alevi-Bektaşî inancının gündelik yaşam ve toplumsal düzen ile bütünleştiğini göstermektedir.
4. Tarım, hayvancılık, meyvecilik ve ev içi üretim faaliyetleri yalnızca ekonomik amaç taşımamakta; toplumsal sorumluluk, ahlaki değerler ve doğayla uyumlu yaşam anlayışını yansıtmaktadır.
5. İnegöl örneği, Anadolu Aleviliğinin yerel düzeyde yaşayan ve özgün bir modeli olarak değerlendirilebilir. Bu çalışma, Alevi-Bektaşî inanç mirasının akademik olarak belgelenmesi ve değerlendirilmesi açısından önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

1. Alevi-Bektaşî İnancının Yerel Sürekliliği

İnegöl'deki Alevi-Bektaşî toplulukları, tarihsel süreç boyunca kültürel ve inançsal sürekliliği büyük ölçüde koruyabilmiştir. Saha araştırmaları, özellikle Şehitler Mahallesi gibi homojen Alevi yerleşimlerinde cem ritüelleri, abdest ve gülbank gibi günlük ibadetlerin hâlâ aktif olarak yaşandığını göstermektedir. Bu durum, sözlü kültürün ve aile-ocak yapısının inanç aktarımındaki merkezi rolünü vurgulamaktadır.

2. Kurumsal Yapılar ve Toplumsal Bağların Önemi

Ocak sistemi, dede-talip ilişkisi ve müshaplık kurumları, Alevi-Bektaşî topluluklarında yalnızca dini bir rol üstlenmemekte; toplumsal uzlaş, dayanışma ve ahlaki rehberlik işlevini de yerine getirmektedir. Bu yapılar, modern toplumda sosyal bağların korunmasında önemli bir mekanizma olarak değerlendirilebilir.

3. Ritüel Pratiklerin Gündelik Hayatla Entegrasyonu

Günlük, haftalık ve yıllık ritüellerin tarım, hayvancılık ve doğa ile uyumlu olması, Alevi-Bektaşî inancının doğa merkezli ve bütüncül bir sistem olduğunu göstermektedir. Bu, inancın sadece ibadet boyutuyla sınırlı olmadığını, toplumsal ve ekonomik yaşamla iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır.

4. Ekonomik Faaliyetler ve Toplumsal Sorumluluk

Hayvancılık, tarım ve meyvecilik gibi ekonomik faaliyetler, topluluk için geçim kaynağı olmanın ötesinde, ahlaki ve toplumsal sorumlulukla yürütülmektedir. Hayvanlara can gözüyle bakılması, ürünlerin yerel yöntemlerle işlenmesi ve ev içi üretimin sürdürülebilirlik ilkesine dayanması, toplumsal dayanışma ve doğayla uyum anlayışını güçlendirmektedir.

5. Alp Erenler ve İnanç Mekânlarının Rolü

Şeyh Edebali, Geyikli Baba ve Abdal Musa, Hasan Dede gibi Alp Erenler ve türbeleri, topluluk hafızasında manevi bir merkez olarak işlev görmektedir. Türbeler, sadece dini birer mekân değil; kolektif kimlik ve kültürel sürekliliğin somut sembolleri olarak da değerlendirilebilir.

Öneriler

1. Yerel Sözlü Kültürün Belgelendirilmesi: Alevi-Bektaşî inancının sözlü kültür aracılığıyla aktarılması, gelecekte kültürel kayıpların önlenmesi için sistematik olarak kaydedilmelidir. Sözlü tarih projeleri ve dijital arşivler bu amaca hizmet edebilir.

2. Ritüel ve İnanç Mekânlarının Korunması

Alp Eren türbeleri ve cem alanlarının korunması, hem kültürel miras hem de toplumsal dayanışmanın sürdürülmesi açısından önemlidir. Yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları iş birliğiyle restorasyon ve bakım projeleri yapılabilir.

3. Ekonomik ve Tarımsal Sürdürülebilirlik

Hayvancılık, meyvecilik ve tarım faaliyetlerinde devlet desteğinin artırılması, modern teknolojilerin uygun şekilde entegre edilmesi ve soğuk hava depoları gibi altyapı eksikliklerinin giderilmesi önerilmektedir. Bu, topluluk ekonomisinin sürdürülebilirliğini ve yerel üretimin değerini artıracaktır.

4. Eğitim ve Gençlik Katılımının Teşviki

Genç nesillerin Alevi-Bektaşî kültürüne ve ritüel pratiklerine katılımı teşvik edilmelidir. Eğitim programları, kültürel atölyeler ve gençlik projeleri, hem kültürel aktarımı hem de toplumsal bağlılığı güçlendirebilir.

5. Akademik Araştırmaların Derinleştirilmesi

İnegöl örneği, Anadolu Aleviliğinin özgün bir modeli olarak incelenmiştir; ancak farklı bölgelerdeki Alevi-Bektaşî yerleşimleriyle karşılaştırmalı araştırmalar yapılması, inanç ve kültür dinamiklerinin daha geniş bir perspektifle anlaşılmasını sağlayacaktır.

6. Kültürel Turizm ve Toplumsal Farkındalık

Alevi-Bektaşî kültürünün ritüelleri, türbeler ve geleneksel üretim yöntemleri, yerel kültürel turizme entegre edilebilir. Bu, toplumsal farkındalığı artırırken ekonomik katkı da sağlayabilir.

Kaynakça

- Akça, M. (2020). *İnegöl ve çevresinde Alevi-Bektaşî yerleşimleri: Demografik ve kültürel yapı*. Bursa Uludağ Üniversitesi Yayınları.
- Çelik, H. (2017). Anadolu'da alp-eren geleneği ve türbe kültürü. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 84, 55–72.
- Demir, A. (2012). Alevi toplumlarında tarım, hayvancılık ve emek anlayışı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 89–110.
- Karakaş, S. (2011). *Alevilikte cem ibadeti ve erkân yapısı*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Koç, Y. (2014). Alevilikte dedelik kurumu ve toplumsal işlevleri. *Din ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 23–41.
- Köse, A. (2012). *Dört Kapı Kırk Makam öğretisi ve Alevi inanç sistemi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Müftüoğlu, E. (2013). Alevi-Bektaşî geleneğinde müshiplik kurumu. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 101–120.
- Özdemir, R. (2018). Alevilikte gündelik ibadet pratikleri ve sözlü kültür. *Halkbilimi Araştırmaları*, 10(1), 67–85.
- Öztürk, M. (2016). Osmanlı'nın kuruluş döneminde tasavvufî yapılar ve Alevi-Bektaşî etkileri. *Osmanlı Araştırmaları*, 48, 145–168.
- Öztürk, M., & Akın, Z. (2019). Alevi inanç takvimi ve ritüel süreklilik. *Kültür ve İnanç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 33–52.
- Vural, H. (2018). *Alevilikte sözlü kültür, deyişler ve nefesler*. İstanbul: Kültür Ajans Yayınları.
- Yıldırım, A. (2015). *Bektaşî tarikatı ve Osmanlı dönemi kurumsal yapısı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yılmaz, F. (2016). Kırsal Alevi topluluklarında doğa merkezli inanç pratikleri. *Antropoloji Dergisi*, 31, 91–108.

ÇERKESLERİN İNEGÖL'E YERLEŞMELERİ ve KÜLTÜRLERİ

Ekrem Hayri PEKER

Kimya Mühendisi, Araştırmacı – Yazar, e-mail: ekrempeker@gmail.com

İnegöl ilçe nüfusunun göçmenlerden oluştuğunu söylemek abartı olmaz. İnegöl'e göçler, Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak kaybetme süreciyle atbaşı gitmiştir. Göç önce Kırım'dan başlamıştır. Balkanlar'da çıkan milliyetçi isyanlar ve bu isyanların sonucunda kurulan özerk prensliklerde yaşayan Müslüman halktan canını kurtaranlar Osmanlı topraklarına göç etmişlerdir. Bosna'dan Boşnaklar gelmiştir. Ancak Osmanlı topraklarına ilk kitlesel göç, Rus Çarlığı tarafından vatanlarından sürülen Adıgelerin, yani Çerkeslerin göçüdür.

ÇERKESLERİN SÜRÜLME SEBEBİ

Kafkasya'dan Anadolu'ya kitleler halinde akan nüfus hareketinin de siyasi ve dini boyutu da olmakla beraber en mühim sebebi, iki asır devam eden Rus savaşlarının Çerkesler aleyhine mağlubiyetle sonuçlanmasıdır.

Çarın Kafkasya naibi olarak atadığı kardeşi Grandük Michael, 1864 Ağustos'unda Batı Kafkasya sakinlerine şu fermanı tebliğ etmişti: "Bir ay zarfında Kafkasya terk edilmediği takdirde, bütün nüfus savaş esiri olarak Rusya'nın muhtelif mıntıkalarına sürülecektir" (Berkok, 526). Bu yüzden, esareti en büyük şerefsizlik addeden Çerkesler, güzel vatanlarını terk etmeye mecbur kalmışlardır.

HÜDAVENDİGAR VİLAYETİ'NE YERLEŞİM

Osmanlı Devleti 1867 yılında yaptığı idari reformla eyalet sistemini kaldırıp vilayet örgütlenmesine gitti. Bu tarihte kurulan Hüdavendigâr vilayeti dâhilinde Merkez Sancağı Bursa, bağlı sancaklar; Karesi (Balıkesir), Kocaeli, Karahisar-ı Salıp (Afyonkarahisar), Ertuğrul (Bilecik), Eskişehir ve Kütahya'dan oluşuyordu.

Bursa'daki resmi kayıtlarda, Kafkasyalılara 1830 yılındaki sayım kayıtlarında rastlanılır. Sadece erkeklerin sayıldığı bu sayımda beş Kafkasyalının ismi kayıtlara köle olarak geçer. Kadınlar sayılmadıkları için köle olan Kafkas kökenli kadınların sayısını bilemiyoruz. 1807 yılında Çerkes kökenli Rahmi Efendi Bursa kadısı olmuştur.

18. ve 19. yüzyıl seyahatnamelerinden bazılarında Lopodion/Uluabat'ta Aziz Michael adına kutlanan/düzenlenen panayır anlatılmaktadır. Seyyahlardan C. Macfarlane seyahatnamesinde panayırın 1845 yılında yöreye yerleşen Çerkesler tarafından hoş karşılanmadığını yazar.

Rumeli'nden gelen Kafkas göçmenlerinden 30 hane, Apolyont-Uluabat Köyü'ne yerleştirilir. Köyde farklı iki kültür arasında uyuşmazlık çıkar. Köye yerleşen Çerkesler, köyde düzenlenen panayırdan rahatsız olurlar. Süregelen savaşların getirdiği yoksullaşma ve dil farklılığından doğan iletişimsizlik

büyük problemler yaratır. Göçmenlerin beldenin yabancı olması sebebiyle dayanışmalarını artırıp dışa karşı kapalı bir vaziyet almaları da problemler yaratır.

Yerli halkla büyük boyutlara ulaşan çekişmeler çıkar. Sonraki yıllarda (1900-1920) Karacabey’de Arnavut-Çerkes kavgaları yaşanır.

Uluabat ve Haydar köyleri gibi sulak alanlara yerleşen çok sayıda Kafkasyalı sıtmadan kırılmıştır.

Göçmenlerin bir kısmı için Bursa’da genellikle saraya, hazineye ait çiftliklerde yer bulunmuştur. Bursa’nın dağ ilçeleri hariç, diğer ilçelerdeki köylerin çoğu yeni kurulan göçmen köyleridir. Nüfusu azalan birçok köye göçmenler yerleştirilerek nüfus takviyesi yoluna gidilmiştir. Göçmenlerin bu bölgeye yerleştirilmesinin sebebi, savaş ve salgın hastalıklar nedeniyle azalan Müslüman nüfusu arttırmaktır. Muhacirlerin iskânı için merkezden Nafiz Bey görevlendirilmiş ve Bursa’da “İdare-i Muhacirin Komisyonu” kurulmuştur.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’ndan sonra katliamdan kaçan Müslüman ve Kafkas göçmenlerden 162.028’i, iskân için Hüdâvendigar vilayetine gönderildi. Diğer bölgelerden gelen göçmenlerle bu sayı, 189.028’e yükseldi.

Bursa’ya yerleşen Kafkasyalılar içinde İmam Şamil’in Şapsığ ve Abzahlara naip olarak gönderdiği Muhammet Emin Paşa da vardır. Mezarı Armutlu köyündedir. Muhammed Emin Paşa’nın, bugün Tahtakale’de Aksu Hanı’nın karşısında bulunan Çerkes Hanı daha sonra başkalarına satılır.

BURSA İLÇELERİNDEKİ YERLEŞİMLER

KARACABEY: 1881’de Çerkes göçmenler Akça Sığırlık-Ekmekçi, Haydar, Canbaz ve Arap Çiftliği’ne yerleştirir.

İNEGÖL: 1887 Abhazlar Mezit ve Sultaniye köylerine; Çerkesler Güney Kestane, Gökpınar, Tüfekçikonağı, Kanlıkonak, Hacıkara, Fındıcık, Kestanealan köylerine yerleştirildiler.

ORHANGAZI (PAZARKÖY): 1900 yılında yüz yirmi sekiz hane Dağıstan Göçmeni yerleştirilir.

KIRMASTI: Güvem- Soğucak- Taşpınar- Kadirçeşme- Boğazköy (Eskimezarlık)- Koşuboğazı- Karaorman- Güllüce.

YENİŞEHİR: Yenişehir’deki tek Çerkes köyü Çerkes Kavaklı’dır.

ÇERKES KÜLTÜRÜNDE YEMEK, GİYSİ ve EVLİLİK

YEMEKLER

Günümüzde de yapılan bazı Çerkes yemekleri:

Çerkes Tavuğu: Bir tencerede sıvı yağ ile rendelenmiş soğan kavrulduktan sonra, içine biber salçası konulur ve üzerine önceden haşlanmış tavuğun suyu ilave edilip, kaynamaya bırakılır. Tavuk haşlanırken de Çerkes tuzu konulur. Bu arada başka bir tencerenin içine bir kâse soğuk su konulup, içine dört yemek kaşığı mısır unu, bir yemek kaşığından az kimyon, bir tatlı kaşığı kadar karabiber, reyhan, kişniş ve dövülmüş ceviz ilave edilir, çatala iyice karıştırıldıktan sonra diğer tencerede daha önce hazırlamış olan karışıma yavaş yavaş eklenir. Bunlar da kaynadıktan sonra küçük küçük kesilmiş tavuklar ilave edilir ve ikrama hazır hale gelir. Marketlerde “acıka” adıyla satılan Çerkes tuzunun

yapılışı şöyledir: Tuzun içine kişniş, kimyon, tavuk otu, bol sarımsak ve kırmızıbiber koyup karıştırılır. Sonra üzerine bir miktar ceviz yağı ilave edilir.

Fasulye ezmesi: Önce barbunya haşlanır ve suyu süzülür. Küçük bir tavaya biraz biber salçası konulur yağ, soğan ve sarımsak kavrulur. Sonra barbunyalar bu karışıma eklenip, üstüne sıcak su ilave edilerek pişirilir. Yemeğin ateşten indirilmesine yakın, daha çok lezzet versin diye Çerkes tuzu konulur. Daha sonra pişmiş olan barbunyalar kaşık yardımıyla ezilir ve servis yapılır.

Metaz: Un ve su karışımıyla yapılan mayalı hamur iyice yoğrulur. Daha sonra daire şeklinde açılan hamurlar, bir çay bardağının ağız kısmıyla hamurlar yuvarlak şekilde kesilir ve içine Çerkes peyniri, biraz da tuz konarak kapatılır. Kapatılan bu hamurlar, kaynar suyun içinde iyice haşlandıktan sonra sıcak olarak servis yapılır.

Köylerde gençler bir araya geldiklerinde mutlaka metaz yaparlar ve hamurların içine, nohut fasulye, mercimek gibi şeyler koyarlardı. Bununı kime rastlarsa o kişinin şanslı olduğuna inanılır.

Haluç: Un ve su karışımıyla elde edilen hamur küçük parçalara ayrıldıktan sonra daire şeklinde açılır. Bir çay bardağının ağız kısmıyla yuvarlak şekilde hamurlar kesilir. Daha önceden hazırlanmış patates, soğan ve biber karışımı bunların içine konulur ve yarım ay şeklinde kapatılır. Birbirine yapışmaması için hamurlar kaynamış suya tek tek atılır. Haşlandıktan sonra bunların suyu süzülür. Daha sonra üzerine sıcak tereyağı, pul biber ve yoğurt dökülerek yenilir.

Halug: Un, su ve tuz karıştırılarak hamur yapılır. Yarım saat dinlendirilir. Hamurlar somun haline getirilip ortasına ceviz konur. Fırında pişirilir.

Sızbal: Ispanaklar haşlanır. Sonra bir kabın içine ceviz ve Çerkes peyniri konulup üzerine ıspanaklar ilave edilir. Bunlar ateşte biraz kavrulduktan sonra üzerine yoğurt dökülüp yenir.

Çerkes Peyniri: İki ya da üç litre süt kaynatılır ve içine iki üç gün öncesinden kalmış, yoğurt suyu yavaş yavaş dökülür. Süt, içinde beyaz topraklar, üstünde yeşil su oluşuncaya kadar hafif ateşte kalır ve sonra tel süzgeç ile süzülür. Şekil vermek için kaşıkla bir iki defa çevrilir ve ılık iken iki tarafı tuzlandıktan sonra dolaba konularak kurutulur.

Tulen: Tavuk pişirilip, küçük parçalara ayrılır. Diğer bir kaptan, iki üç yemek kaşığı unla iki su bardağı süt yavaşça karıştırılır. Tencerede kaynayan tavuk suyunun üzerine yavaşça dökülür. Biraz karıştırıldıktan sonra, içine sarımsak, tuz ve tavuk parçaları da ilave edilir. Bir tavada ince doğranmış soğan yağda kavrulur ve içine kırmızıbiber eklendikten sonra tavuğun üzerine sos olarak dökülür.

Paçanga böreği: Kafkas böreğidir. Hamur yapıldıktan sonra açılır. Diğer taraftan hamurun içine konması için, bir tava içerisinde suyu alınmış domates, pastırma ve uzun kesilmiş biberler kavrulur ve soğumaya bırakılır. Malzemeler soğuyunca hamurun içine konulur, sigara böreği gibi ancak biraz yassı şekilde sarılır. Daha sonra güvecin dibine yağ sürüldükten sonra börekler içine yerleştirilir ve üzerine yumurta sürülüp fırında kızartılır.

GIYİM

Giysiler, o topluluğun yaşayış biçimini de yansıtmaktadır. Geleneksel Çerkes kıyafetleri ancak halk oyunları gösterilerinde giyilmektedir. Kafkasların giysileri gerek işleme gerekse görsel bakımdan oldukça zengindir. Kafkas erkekleri başlarına kalpak adı verilen, başı soğuk havadan koruyan bir başlık takarlar. Üstlerine setre adı verilen, genellikle siyah yünden yapılmış, yakasız ve göğüs hizasına

kadar v şeklinde olan giysiyi giyerler. Setre beyaz yün kumaştan da olabilir. Beyaz renkte olanları genellikle yaşlılar giymektedir. Bu giysinin etekleri belden sonra genişleyerek diz kapağının aşağısına kadar iner. Eteklerin geniş olması hareket etmeyi daha da kolaylaştırmaktadır. Setrenin kolları aşağıya doğru inerken genişlemektedir. Setrenin göğsünde ağaçtan yapılmış fişeklikler ve bunların gümüş renkte kapakları bulunur. Setrenin içine kaptan adı verilen dik yakalı gömlek giyilir. Belde kemer bulunur. Kemerin üzerinde ise kılıç, kama, yağdanlık yer alır. Pantolon, setrenin aynı kumaşından ve aynı renginden yapılır. Pantolon da ne sıkı ne de dar olmalıdır. Pantolonun üzerine siyah deriden diz boyuna kadar uzanan çizme giyilir.

Ayakkabı ve Mest: Ayakkabı siyah sahtiyandan yapılır. Kırmızı sahtiyandan ayakkabı giymek büyüklere mahsus gibidir. Güzel terbiye edilmiş, tüyleri alınmış sığır derisinden yapılmış yumuşak ayakkabıları daha çok fakirler ve özellikle piyadeler giyerler.

Kürk–Şibe: Çerkezler; kuzu derisinden soğuğa karşı kısa kürk (şibe) giyerler. Özellikle karlı havalarda bununla kendilerini muhafaza ederler. Kürkün tüylü kısmı içerde bulunur.

Erkek elbiseleri tamamen Çerkes kadınlarının imalatıdır. Yünden, deriden, pamuklu dokuma kumaşlardan yapılan bunu yapmak hususunda kadın ve kızlar takdire değer gayretler gösterirler. Evinde genç kadın ve kız bulunmayanlara komşularının genç kadın ve kızları elbise dikmek, kumaş dokumak için karşılık beklemeden yardımcı olurlar.

Çerkes kadınları üzerlerine kaftan adı verilen kadife ya da ipekten sırmalarla süslü olan giysi giyerler. Üst kısmı vücuda oturan bu elbisenin beline kemer takılır. Kaftanın kolları geniş ve işlemelidir. Kaftanın içine içlik giyilir. Başta, kep şeklinde el işi süslemeli başlık takılır. Başlığın üzerine ipek örtü örtülür.

Her Kafkasyalının kendini soğuktan ve yağmurdan koruyan iyi kalite koyun yünü ve keçi kılından yapılmış dizlere kadar inen bir yamçısı vardır. Adigeler yamçıya şalme derler.

EVİLİLİK

Kadın ve erkek her zaman yan yana

Çerkes halkında kadınlarla erkekler, toplumsal hayatın her alanında yan yana yer alır. Gelenekçi bir toplum olmalarına karşın, kadınlarla erkekler arasına bir duvar çekilmez. Tam tersine özellikle genç kızlarla genç erkeklerin, belirli bir saygı çerçevesinde bir arada olmaları teşvik edilir. Bu teşvikin en güzel örneği ise zehestir. Gençlerin tanışması, sohbet etmesi ve eğlenmesi amacıyla yapılan bu toplantılarda kızlar ve delikanlılar birbirlerini tanıma imkânı bulur. Bu yadırganan bir durum değildir. Ancak, bu sosyallik içinde, toplumun gelenek ve göreneklerinin dışında davranmak son derece ayıptır. Adetlerin, gelenek ve göreneklerin dışında davrananlara “çok ayıp” anlamına gelen “yemiku”veya “haynape” derler ki, bu ayıplama o hatanın bir daha yapılmaması için yeterlidir.

Adigeler Türkiye’de yaşayan birçok kesime göre, kadın erkek ilişkisinde daha geniş bir hoşgörüyü sahiptir. Beşik kертmesi, söz kesme diye bir adet yoktur. Görücü usulüyle evlenmeye hemen hemen hiç rastlanmaz. Gençler genelde birbirlerini tanıyarak, severek evlenirler. Çerkeslerde yedi kuşağa kadar akrabalarla evlenilmez.

Çerkeslerde evlilik, saygı uyandıran, mutluluk nedeni olan bir kurumdur. Evlilik kurumu büyük bir düğünle kurulur ve bu düğüne büyük önem verilir. Bu nedenle Çerkeslerde evlenme törenleri bir

kurallar manzumesidir. İster kaçırma yoluyla, isterse normal şekilde olsun, evlenmelerde mutlaka düğün yapılır. Çerkeslerde yaşamı “Xabze” denilen örf ve adetler manzumesi belirler.

“ZEHEs” Toplantı:

Adige genç erkek ve kızlarının birbirlerini daha iyi tanımaları, gelecekte yapılacak evliliklerin daha iyi temellere oturması, uzun ve huzurlu bir aile kurulması amacıyla çeşitli zamanlarda yapılan karşılıklı konuşmalardır.

Düğün zamanlarında, köye misafir Adige kız veya erkek geldiğinde, hasat sonu, mısır soyma zamanı imece usulü çalışılır ve konuşulur, şakalar yapılırdı. Zehesler çoğunlukla uzun kış gecelerinde yapılırdı.

Zehes yapmak isteyen mahalle veya köy kızları, arkadaşlarından birinin evinde toplanırlardı. Toplantı haberini küçük kardeşleri aracılığıyla haber verirlerdi. Veya gençler zehes olma ihtimalindeki olan evleri gece dolaşırlar, haberleri olurdu.

Delikanlı gençler toplantı olan eve giderler, odaya girip müsait bir yere otururlardı. Şayet konuşmak istedikleri, kaşen (sevgili) yapmak istedikleri kız varsa, kendi sözcüleri aracılığı ile kıza söyletir, kız da kabul ederse karşılıklı oturup tanışır ve sohbet edip konuşurlardı. Belli bir süre konuştuğuktan sonra müsaade isteyip toplantıdan ayrılırlardı.

Ancak günümüzde şehirleşme, diğer yerlerde olduğu gibi Çerkes köylerini de etkilemiş, göç sonucu nüfusun azalması bu etkinlikleri de olumsuz etkilemiştir.

HİSAŞE HABZE (Düğün Adetleri)

“Auj” Söz Verme:

Delikanlı zeheste beğendiği kıza evlenme teklif eder. Kız bunu kabul ederse delikanlıya mendil, yüzük gibi bir nesne verir.

“Lhixhu” Kız İsteme:

Delikanlının ailesindeki yaşlılardan bir grup, kızın ailesindeki en yaşlı amca veya dayıya giderek kıızı isterler. Olumlu cevap alınırsa “Wase”denilen başlık kararlaştırılır.

“Wnaplhe” Ev Görme:

Yakından tanışmayan aileler kızlarını isteyen ailenin yaşayışları ve varlıkları hakkında bilgi almak için güvendikleri birkaç kişiyi kızın ailesine gönderirler. Erkek tarafı da wnaplhe’ye gider.

“Wase ıx” Başlık Alma:

Kız tarafı, erkek tarafına başlık almaya gidilecek tarihi bildirir. Başlık almaya yakın akraba, komşu ve dayı tarafından bir genç olmak üzere üç kişi olur. Kızlar için yüksek wase istenir. Bunun amacı kıza biçilen hürmet ve önemi gösterir.

Geçmişte başlık olarak at, silah, elbiselik ipek ve kadife kumaşlar veriliyordu. Eski çağlarda wase olarak verilen eşyalar arasında ok ve yay da bulunmuş.

Dini Nikâh:

Nikâhta kız ve erkeği vekilleri temsil eder. Nikâhtan sonra kız ve erkek tarafı “Nish” dediğimiz nikâh yemeği verilir. Yemekte en yaşlı kişi “Thamade” yemekten önce “Xhuexsu” yapar.

“Ceuç” Düğün:

Genelde düğün bir yıl sonra yapılır. Kız ayrı köydeyse bir alay oluşturulur. Kızın ve delikanlının evinde iki ayrı düğün düzenlenir. “Nise” gelin, delikanlının köyüne getirilir. Bu serenomiye “Nisaşe Kıeşğ Ceuç” denilir.

“Nışase Kıeşğ Ceuç” Töreni:

Gelin almaya giden alayı yönetecek “Thamate” yanına kendine yardım edecek kişiler ve düğünü idare edecek “Hatıyakhue” ve kızların “Thamate”si seçilir.

Gelin alayına delikanlının akrabaları, arkadaşları katılır. Damadın kız kardeşi ve yardımcı olacak birkaç kız da alaya katılır.

Gelinin köyüne bir, iki kilometre yaklaşıldığında haber gönderilir. Köyden gelenlerin de katıldığı kabile gelinin evinin kapısına gelir ve davet edilinceye kadar beklerler. Davet edilince içeri girerler.

Gece köyde kalınacaksa eğlenceler düzenlenir, erkek tarafına muziplikler, latifeler, ağır şakalar yapılır. Kız tarafı, gelin alıcıya gelen konvoydaki genç kız ve erkeklerin yüzlerini boyarlar, saçlarına ilginç şeyler takarak, komik durumlara sokarlar, düğüne katılanların gülüşmelerine, şakalaşmalarına ve kahkahalarına neden olurlar.

Ertesi gün gelin alayı evin kapısına gelir, delikanlının küçük kardeşi veya akrabasından bir genç kızın odasına girip, gelinin koluna girer ve evden çıkarır. Bu sırada anne, baba ve yaşlı akrabalar evde yoktur. Evi bu şekilde terk etmek ayıp sayılacağından anne ve babanın elini öpmez. Çıkarken akrabalarından yaşlı bir kadın; “Lepe vesi daxe”mafe”, yani “Mesut adım atasın güzelim” der.

Bu hüznü uğurlamada kız tarafı silah atmaz, şarkı söylenmez. Onun yerine “pşına” –akordiyon benzeri bir çalgı- ile “Nise qış Wered” yani “Gelin uğurlama” çalınır. Gelin kendisi için hazırlanan arabaya biner. Arabanın iki tarafında bulunan direklerin sağında erkeğin, solunda kızın aile arması bulunur.

Yolda köyün/mahallenin gençleri, gelin alıcı konvoyunun önünü kesip, arabayı çeken öküzlerin sırtlarına binmek isterler. Onlarda bindirmek istemezler ve şaka amaçlı arbede yaşanır. Mahalle delikanlılarına verilen dizi lokma hediyesi sonucu yola devam edilir. Yol boyunca oyunlar oynanır, şarkılar söylenir.

Demirkapı köyünde bir düğün

“Nisaşe Ceuq” Gelin Getirme Düğünü:

Gelin alayı delikanlının köyüne yaklaşınca haber gönderilir. Gelenlerle beraber gelinin kalacağı eve getirilir. Gelenlere lokum, tıguji, soğuk söğüş et gibi ikramlarda bulunulur.

Bu düğüne gelin ve damat dışında anne ve babalar da katılmazlar. Gelinin kendi düğününde oynaması adetten değildir. Önce ev sahibi konumundaki “Şegerey” denilen kişi oynar. Düğünü “Hatıyakue” idare eder. Kimin kiminle oynayacağına karar verir. Bu şekilde herkes oynamış olur. Düğünde kardeşler birbiriyle oynayamaz. Sözlü kızlar ve evli kadınlarda oynamaz. “Hatıyakoe”, oynayacak kızı ve delikanlıyı çağırır. Her şey bir düzen ve disiplin içinde gider. Düğünlerin vazgeçilmez müzik aletleri, mızıka, akordeon ve tempo tutmaya yarayan tahtadan aletlerdir. Düğünlerde mızıka ve akordiyonları sadece erkekler değil, kadınlar da çalar. Bu düğünlerde erkekler ve kızlar aşırı hareketlerde bulunamazlar. Dans figürlerinde gösterişe gidilmez. İncelik, ustalık ve estetik esastır.

Düğün toplu halde yapılan ağır tempolu “Wuigg” dansıyla başlar. Sonra “Kafe” denilen yavaş ritimli dansla devam eder. Daha sonra “Şeşen”, “Apsuva” ve “Leperuj” gibi hareketli danslarla devam eder. Düğün süresince damat “Malxa” sağdıçın evinde, gelin “Nise” ise “Leğune” denilen gelin odasında kendilerini tebrike gelenleri bekler. Düğün sabaha karşı “Wuigg” dansıyla sona erer.

Gelin erkek evine dualarla girdikten sonra bir ay veya daha uzun süre “Nise lagun” denen özel bir odada kalır. Köyün insanları gelini ziyarete gider, başından aşağı şeker ve bozuk para atarlardı.

Damat da “şave vune” denilen, ayrı bir evde kalırdı. Damat düğün sırasında ve ondan sonraki günlerde bir arkadaşının evinde misafir kalır. Gelin de gelin odasında bekler. Yemek yemez, hatta konuşmaz.

Damat, evine geceleri gizlice gider, sabah erken gene kimseye görünmeden evden çıkar. Bu durum, bir müddet böyle devam eder. Bu sürede kayınpederine görünmezdi. Gelin kayınpeder, kayınvalide, büyük kayınbirader, kocasının amcalarının ismini söyleyemez.

Birkaç ay sonra davet üzerine gelin, baba evine gider ve ona verilen hediyelerle evine dönerdi. Gelin, belli bir süre pederinin evinde geniş aile şeklinde yaşadıktan sonra uygun şartlar oluşursa; ayrı eve çıkıp ayrı aile olarak hayatlarına devam ederlerdi.

Çerkeslerde boşanmak büyük bir toplumsal ayıptır ve çok az yaşanır. Çünkü Adıge erkekleri emanet olarak aldıkları eşleri ve ailesine karşı kaba kuvvet uygulamaz. Kötü söz, aşağılayıcı kelime bile söyleyemez. Aksi durum söz konusu olursa emanet alınan nise (gelin) ve ailesi tarafından yaptırıma uğrar. Özellikle erkekler erken evlenmezler. Ortalama bir evlilik yaşından söz etmek gerekirse bunun 25-30 arası olduğu söylenebilir.

Gelin çıkarma düğünü, Çerkesler dışındaki toplumlarda, görülmeyen bir gelenektir. Çerkeslerde düğün yapıldıktan sonra, gelin hemen evin bir parçası olmaz. Gelin, bir misafir gibi, hiçbir iş görülmeden gelin odasında aylarca ağırlanır. Yemeği odasına götürülür. Gelin bu sürede hiç yalnız bırakılmaz. Köyün kızları, gelinleri gelip onu ziyaret ederler. Hediyeler, yiyecekler getirirler. Yeni gelini eğlendirirler. Yani bu dönem, evde yaşanan bir çeşit balayı dönemi gibidir. Bu süre içinde damat, sadece geceleri eve gizlice gelir ve sabah erken saatte kimseye görünmeden evden çıkar. Gelinin evin bir parçası olması da yeni bir düğün gerektirir. İşte bu düğüne “Gelin çıkarma düğünü” denir. Bu düğün de gelin getirme düğünü gibi yapılır. Yani bir evlilik için iki düğün yapılır. Ancak, bu düğünden sonra gelinin zor günleri başlar. Artık balayı bitmiştir ve evin tüm işleri gelin tarafından yapılır.

Çerkeslerde kız kaçırmanın da yaygın olduğu söylenir. Ancak Çerkeslerdeki kız kaçırma eylemi bir anlamda danışıklı dövüş diyebileceğimiz türdendir. Çünkü kaçırmada zora başvurulmaz. Kız kaçırılacaksa erkeğin ailesi kızın ailesinden birisini mutlaka haberdar etmek zorundadır. Ayrıca kızı kaçırmaya damat adayının gitme zorunluluğu da yoktur. Damadın bir arkadaşı, bu görevi yerine getirebilir. Kaçırılan gelin adayı, damadın yakın bir akrabasına teslim edilir. Kaçırma olayından sonra ise devreye yaşlılar girer. İki aile arasında anlaşma sağladıktan sonra düğün yapılır. Adıgelerde erkek, karısını kendi adıyla çağırır.

Örneğin şöyle der: Hatkoların Kızı-Hatkoha yapleh diye seslenir.

Çerkes Vakıfları

Bursa'ya yerleşen Çerkesler bir müddet sonra İnegöl, Karacabey ve Mustafakemalpaşa'da 7 vakıf kurmuşlardır. Bunlardan birisi de Hicri 1301 (Miladi 1884) yılında Hacıkara köyünde kurulan Hacıkara Vakfı'dır (Defter no:590/22/15).

Söz konusu vakfiyeler üzerinde yapılan ilk incelemede; (H.1320/1903) tarihinde kurulan Arapçiftliği (Ekinli) vakfı dışında kalan vakıfların tamamı XIX. yüzyılın ikinci yarısında, Rumeli'den gerçekleşen zorunlu göç olayının hemen ardından üç ile yedi yıl gibi, çok kısa bir süre içinde tesis edildikleri belirlenmiştir.

Bursa'ya iskân edilen Kafkas göçmenlerin tesis etmiş oldukları vakıfların vakfiyelerinde, etnik menşee olarak "Muhacirin-i Çerakise" diye zikredilmekte olup, göç üzerine oluşmuş zengin literatürde kaynakların çoğunda Çerkes ve Türk kökenli boylar herhangi bir ayırımı tabi tutulmadan "Kafkaslı" veya özellikle Osmanlı belgelerinde daha çok "Çerkes Muhacirleri" ifadesi yaygın bir şekilde kullanılmıştır.

Bursa'da tesis edilen Kafkasyalı göçmen vakıfların kurucularının kimliklerine bakıldığında görüleceği üzere; Efendi, Bey, Hacı, Ağa gibi unvanlarla anılan vakıf kurucusu zikredilen Çerkeslerin sıradan göçmen olamadıkları, aksine varlıklı kimseler oldukları anlaşılmaktadır.

Çerkes göçmenler tarafından XIX. yüzyılın ikinci yarısında hayri gaye için kurulan söz konusu vakıflar, Cumhuriyetin kuruluşundan ve medenin kanunun kabulünden sonra bir müddet daha eski esaslara göre yönetilmişlerdir.

Vakıf idaresinde asıl değişiklikler, Cumhuriyet döneminde 5 Haziran 1935 tarihinde yürürlüğe giren 2762 sayılı "Vakıflar Kanunu" ile yapılmıştır.

XIX. yüzyılda Anadolu'da kurulan tüm Kafkasyalı göçmen vakıfları, hayri hizmetlerinin kalmaması üzerine, söz konusu Kanunun I. Maddesine istinaden, idareleri, belirtilen tarihten itibaren Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlanmıştır. (Bursa'da Kafkas Göçmeni Köy Vakıfları, Bi Mahmut; Bursa Araştırmaları Dergisi, S: 33, Yaz 2011)

Kaynakça

- Abacı, Z. & Gökçe, C. (2009). *Bursa'nın zenginliği, göçmenler*. Bursa.
- Baj, J. (2000). *Çerkesler*. Ankara.
- Berkok, İ. (1958). *Tarihte Kafkasya*. İstanbul.
- Berzeg, N. (2006). *Çerkesler*. İstanbul.
- Bi, M. (2011). *Kafkas tarihi*. Ankara.
- Bi, M. (2013). Çerkeslerde sosyal yaşam ve düğün adetleri. *Yeşil Bursa Dergisi*, 3, 25-30.
- Bi, M. (2011). Bursa'da Kafkas göçmeni köy vakıfları. *Bursa Araştırmaları Dergisi*, 33, 16-21.
- Bi, M. (2016). *Kaf Dağı'ndan Uludağ'ın eteklerine Kafkas göçleri*. Bursa.
- Bilge, M. S. (2007). *Osmanlı-Kafkas ilişkileri*. İstanbul.
- Çetin, Ö. (1999). *Sicillere göre Bursa'da ihtida hareketleri ve sosyal sonuçları 1471-1909*. Ankara.
- Fedâkar, C. (2014). *Kafkasya'da imparatorluklar savaşı*. İstanbul.
- Habiçoğlu, B. (1999). *Kafkasya'dan Anadolu'ya göçler*. İstanbul.
- Kaplanoglu, R. & Kaplanoglu, O. (2014). *Bursa'nın göç tarihi*. Bursa.
- Karpat, K. (2010). *Etnik yapılanma ve göçler*. İstanbul.
- Kurat, A. N. (2011). *Türkiye ve Rusya (1798-1919)*. Ankara.
- Lyulye, L. (2010). *Çerkesya, 19. yüzyıl tarih ve etnografyası*. İstanbul.
- Marigny, T. D. (1996). *Çerkesya seyahatnamesi*. İstanbul.
- Mustafakemalpaşa (Kirmasti) sempozyumu, bildiriler*. (2011). Bursa.
- Özsaray, M. (2012). *Çerkeslerin İslamlaşması*. İstanbul.
- Peker, E. H. (2015). *Kafkasya'dan Güvem'e Zekeriya Efendi*. İstanbul.
- Peker, E. H. (2021). *Çerkes sürgünü: Bir soykırım öyküsü*. Ankara.
- Peker, E. H. (2024). *Adıge tarihinden kesitler*. Ankara.
- Saydam, A. (2010). *Kırım ve Kafkas göçleri (1856-1876)*. Ankara.
- Spencer, E. (2014). *Türkiye, Rusya, Karadeniz ve Çerkezistan*. Ankara.
- Taitbout de Marigny, É. (1998). *Çerkesya seyahatnamesi*. İstanbul.
- Uluslararası göç sempozyumu bildirileri*. (2006). İstanbul.
- Vernadsky, G. (2009). *Rusya tarihi*. İstanbul.

GURBETE GİDEN İNEGÖL HAYRİYE KÖYLÜLERİNİN KÖYLERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Özdem SUVAT

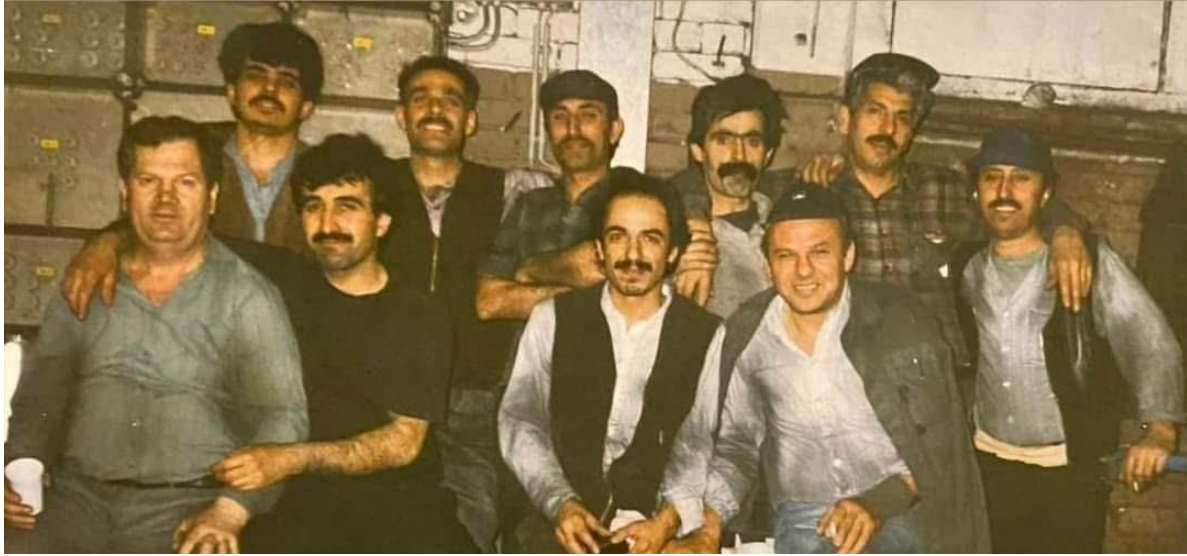
Öğretmen, ozisuvat@gmail.com, ORCID: 0009-0007-9455-7780

1.Giriş

Fotoğraf 1. Gurbete ilk yolculuk

Evet, işte bizim köyün hikayesi böyle bir fotoğraf ile başlıyor. İstanbul Sirkeci Garı'ndan Bavyera Eyalet başkenti Münih'in ünlü 11.Peronuna yapılan yorucu, tedirgin, ancak umut dolu yolculuk. Elleri içi pek dolu olmayan tahta bir davul, ceplerinde 90 Mark harçlık, akıllarında anne, baba, belki de bir eş veya sevgili varken umuda doğru yol aldılar. Anadolu'nun birçok köyünden, kasabasından, kentinden binlerce Türk genci Orta Avrupa'ya işçi olarak gitmişti. Avrupa'ya gidenler arasında Hayriye Köyü'nden 100 genç de vardır. Bu göç, Hayriyelilerin 1877-1878 yıllarındaki 93 Harbi sonrası ikinci göçü diyebiliriz.

Fotoğraf 2. Kimi Simav’ dan, kimi Balıkesir’ den. Biri Gemlikli, diğeri Konyalıydı Orada sırdaş oldular, yoldaş oldular, kardeş oldular.

2.Literatür Taraması

Tarih boyunca insanlar, çeşitli sebeplerle bulundukları yerleşim alanlarından ayrılmak durumunda kalmışlardır. “Göç” kavramıyla ifade edilen bu yer değiştirme olgusu, hem insan hem de mekân üzerinde çok yönlü etkiler yaratmıştır. Göç olgusu, öncelikle bireyi merkeze alarak, insana özgü inançların, düşüncelerin, toplumsal kuralların ve yapısal düzenlerin değişim ve dönüşüm sürecine girmesine zemin hazırlamıştır (Ekici ve Tuncel, 2015).

Göç Nedir? Göçün farklı tanımları vardır. Ancak bizim konumuz ile ilgili olan göç için şöyle yazılabilir; göç, insanların çalışabilmek, para kazanmak veya iş bulabilmek amacıyla yaşadıkları köyden, şehirden veya ülkeden başka yerlere gitmeleridir.

Avrupa’da Göç: Göç alma olgusu diğer kıtalara göre Avrupa’da daha sonra olmuştur. 19. asrın ikinci yarısı Avrupa Kıtasında kitlesel göç döneminin başlangıcı oldu. Savaş sonrası iş gücüne ciddi anlamda ihtiyaç duyan başta Almanya olmak üzere Avusturya, Fransa, Hollanda, Belçika, Danimarka gibi Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerine ilk iş gücü göçü 1955’ ten sonra başladı. Savaştan en çok yara alan Almanya gibi ülkeler ise 60’lı yıllarda Türkiye gibi sanayileşmesini tamamlamamış, yüksek iş gücü nüfusuna sahip ülkelere işçi temini yoluna gitti. Federal Almanya, önce Demokratik Almanya’dan, daha sonra kaybedilen topraklardan gelen yaklaşık 500 bin kişi aldı. Ancak bu yeterli olmayınca daha sonra sırasıyla İtalya, İspanya ve Yunanistan ile iş gücü anlaşmaları yapıldı. Bu işçiler de yeterli gelmeyince Batı Almanya yeni çözüm arayışlarına girdi. Kısa süre sonra 1961’de Türkiye, 1963’te Fas, 1964’te Portekiz, 1965’te Tunus, 1968’de Yugoslavya ile iş gücü göçüne imkân tanıyan anlaşmalar imzalandı. 1961’de Batı Almanya ile imzalanan ilk anlaşma yapıldı. Daha sonra 1964’te Avusturya, Hollanda ve Belçika, 1965’te Fransa ile anlaşmalar yapıldı. Bu anlaşmalar sonucu yüz binlerce işçi, Avrupa ülkelerine göç etti. Başlangıçta ne işçileri isteyen, kabul eden Almanya, ne de işçiler, Avrupa’da nesiller boyu sürecek olan bu zorlu göç sürecini öngereemediler. Nasıl olsa herkes 4 - 5 yılda ülkesine, köyüne geri dönecekti. Öyle olmadı. 2. Dünya Savaşı’nda yerle bir olan Almanya’nın kalkınmasına önemli bir ölçüde katkı verdiler. Türk işçileri dolaylı yoldan Almanya ekonomisine destek vermiş oldular.

3.Amaç ve Yöntem

3.1 Amaç: Bu araştırma, gurbetçilerin köylerine ve İnegöl'e katkılarını, olumlu ve olumsuz olarak etkilendikleri olguları belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda; “yurt dışına göçün köye olumlu katkıları oldu mu?” sorusuna yanıt aranmıştır.

Memleketin dört bir yanından gelip aynı ortamda çalıştılar. Bekar yurtlarında aynı odalarını paylaştılar. Yuva kurup komşuluk yaptılar. Çoğu artık kardeştan öte olmuştu. Hastalıkta, zorlukta kardeştan önce artık onlar vardı. Aynı binalarda oturdular, aynı pazardan alışveriş yaptılar, aynı kahvehanelerde dertleştirdiler. Birbirine abi oldular, yoldaş oldular, derttaş oldular. Çocuklarını birbirine emanet ettiler.

Zamanla göç ile ilgili şu kavramlar ortaya çıktı; Misafir İşçi Göçü, Kitlesele Göç, Göçmen, Misafir İşçi, İş Gücü Göçü, Sosyal Göç (Aile)...

3.2.Yöntem: Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Desen olarak doküman incelemesi seçilmiştir (Kitap, dergi, internet...) Ayrıca yaklaşık 50-60 yıldır Almanya, Avusturya ve Fransa' da yaşayan onlarca gurbetçi ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelere ait bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo. 1. Görüşmelere ait demografik bilgiler

Gurbetçi	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Meslek
G1	78	Erkek	İlkokul	İşçi
G2	79	Erkek	İlkokul	İşçi
G3	81	Erkek	İlkokul	İşçi
G4	82	Erkek	İlkokul	İşçi
G5	80	Erkek	İlkokul	Lise
G6	79	Erkek	İlkokul	İşçi
G7	82	Erkek	İlkokul	Lise
G8	85	Erkek	İlkokul	İşçi
G9	82	Erkek	İlkokul	İşçi
G10	80	Erkek	İlkokul	İşçi
G11	80	Erkek	İlkokul	İşçi
G12	79	Erkek	İlkokul	İşçi
G13	79	Erkek	İlkokul	İşçi

4.Bulgular

4.1.Bir Köyün Kaderini Değiştiren Adam: Behlül TAŞDEMİR

Bu başlığın merhum Behlül Taşdemir'e çok uygun olduğunu düşünüyorum. Muhtemel kendisi de böyle bir yakıştırmayı tahmin edemezdi. Merhum Behlül Taşdemir, 1962 yılına kadar köyde yaşayan bir gençti. Köydeki yaşam zordu. Tarla, bağ, bahçe, ormanda çalışmak, hayvanlarla uğraşmak, her gün kış için odun kesip eve getirmek öyle pek kolay değildi. 1-2 kez İstanbul'daki amcasını ziyaret ettiğinde şehir hayatından etkilenmiş olacak ki köyde kalmak istemeyen Behlül Taşdemir, İstanbul Üsküdar' daki amcasının yanına gitti. Kısa süre sonra gazetelerden Batı Almanya'nın işçi alacağını

duydu ve İşçi Bulma Kurumu'na başvurusunu yaptı. Kısa süre sonra bu kurum sayesinde Heidelberg'e gitti. Behlül Taşdemir artık bam başka bir yerde, köyünden çok farklı ortamda yaşamaktadır. 2 yıl sonra köyde yaşayan abisi ve 3 köylüsüne öncülük edip onların da Almanya'ya gitmesini sağladı. Kısa sürede bu olay Hayriye Köyü'nde duyuldu. Artık herkesin aklında gurbette gitme fikri vardı. Artık onlarca Hayriyeli, Almanya ve Avusturya'ya işçi olarak gidip orada çalışmak, para kazanmak istiyordu.

4.2.Neden Hayriye Köyü'nden Bu Kadar Gurbetçi Vardır?

Birçok İnegöllü veya bu konuya ilgili olanlar neden Hayriye Köyü'nde bu kadar çok gurbetçi olduğunu merak etmiştir. Bunun tek bir sebebi vardı. Almanya'ya gitmek isteyenlerin bir kooperatife üye olmaları mecbur değildi lakin bir kooperatife üye olanlara öncelik veriliyordu. Köyde kurulan Kırsal Kalkınma Kooperatifine (KKK) üye olanlara Almanya'ya gitmeleri için öncelik verilmişti. Köyün damadı olan ve Bursa'da yaşayan yüksek mimar Ahmet Özkan memuriyeti sayesinde kooperatiflere üye olanlara yurt dışında çalışmalarına öncülük verildiği duydu. Kısa süre sonra köye gelip Hayriyeli öğretmen Faik Ertan ile bu konuyu konuştu. Birkaç hafta sonra köylüler ile toplantılar yapıldı. Sonunda 1965 yılında Hayriye Köyü Kırsal Kalkınma Kooperatifi kuruldu. Almanya ve Avusturya'ya işçi olarak gitmek isteyenler kooperatife üye olup başvurularını yaptı.

Fotoğraf 3. Kooperatifin kurulmuş aşaması (1964)

Hayriye Köyü Kırsal Kalkınma Kooperatifine üye olanlar sabırla evrakların gelmesini bekledi. Bir - iki ay içinde onay evraklarını alan Hayriyeliler, İstanbul'a gidip orada sağlık kontrolünden geçti. Bazıları sağlık raporunu alamadığı için yurt dışına gidemedi, üzümlere köylerine geri döndüler.

1965 sonbaharında 100 genç Avrupa'ya gidince köyde genç nüfus epey azaldı. Bu sefer Hayriye Köyü'nün tarlada, bahçede veya ormanda çalışacak iş gücü ihtiyacı oluştu. İlginçtir, Almanya ve diğer ülkelerin yaşadığını, kısmen Hayriye Köyü de yaşamıştır. Sosyal hayatın bir parçası olan köydeki cenazelerde, düğünlerde veya yardımlaşarak köy adına yapılan ortak çalışmalarda genç sayısı az olduğu için sosyal hayat olumsuz etkilenmiştir. Bu gruplar halindeki göç, köyümüzün demografik ve sosyoljik yapısında kalıcı değişimlere yol açmıştır. Hayriyeliler artık sılayı yurt edinmişti. Kimse gurbete gitmeye çok meraklı değildi aslında, çoğu yoksul ve mecburdu. Ses sanatçı Yüksel Özkasap'ın dediği gibi "Mecbur Ettin Bizi Almanya" diyorlardı. Artık doğdukları yeri değil, doydukları yeri vatan tutmuşlardı. Belki vatani görevi haricinde çoğu şehir dışına hiç çıkmamış, dilini, dinini, yerini

yurdunu, kültürünü bilmediği bir ülkeye yol almıştı. Aslında yaptıkları bu yolculuk bilinmeyene bir yolculuktu.

Köyde yapılan toplantılar sonrası ailelerin gündeminde aynı konu vardı. Yurt dışına kim gidecek? Çoğu ailede 2, 3 hatta 4 erkek çocuk olduğu için karar vermek kolay değildi. Genelde evin küçük çocuğu geride kalanlara bakmakla yükümlü kılınmıştı. En sonunda ayrılık vakti gelmişti. Gidenleri, akrabalar, komşular, duyan duymayan herkes evlerinin avlusunu doldurup, arkalarından hayır duaları ediyor ve onları yolcu ediyordu. Bu vedalaşmaların çoğu Harmanlar olarak bilinen köyün çıkışına kadar yapılmıştı. Vedalaşmanın ardından aile yakınları hariç diğer insanlar evlerine dönerken aile bireyleri sevdiklerinin ufukta kaybolana kadar ağlamış bekliyorlardı. Çünkü gidip de dönememek, gelip görememek olabiliirdi.

Çoğu Hayriyeli İnegöl' ü biliyordu, ancak büyük çoğunluğu Bursa dışına çıkmadan Münih, Dortmund, Düsseldorf, Hamburg, Bremen, Frankfurt gibi büyük şehirlere gitmişti. Bam başka bir dünya ile karşılaşmışlardı. Çoğu çok şaşkıındı. 60 yıl önce gurbete gittiler. 5 yıl çalışıp bir çift öküz parası ile geri dönmeyi düşündüler. Maalesef büyük çoğunluğu geri dönemedi. Emekli olan 5-6 ay köyde, yılın kalan zamanında orada yaşıyorlar. Tamamen İnegöl veya köyde yaşamak isteseler de yurt dışındaki çocuk ve torunlarından ayrı kalamıyorlar. Orada yabancı, burada Almancı oldular.

Fotoğraf 4. İlk gidenlerden bugün sadece 11 gurbetçi hayattadır.

Bugün Hayriye Köyü' nden 250' den fazla aile Almanya' dadır. Bunun yanında yaklaşık 30 aile Avursturya, 7-8 aile de Fransa, İngiltere ve Belçika' da ikamet etmektedir. Bursa' da bu kadar gurbetçiye sahip bir köy sanırım yoktur. Yurt dışındaki Hayriyelilerin sayısı köydeki Hayriyelilerden çok daha fazladır. Köyde en fazla 40-50 hane yaşamaktadır.

Fotoğraf 5. Hayriye Köyü Kırşal Kalkınma Kooperatifine para yollayan Behlül Aydın' ın dekontu
(22.06.1966 ve 19.02.1966 tarihli dekontlar)

Fotoğraf 6. Hayriye Köyü Kooperatif Pikabı

Fotoğraf 7. Hayriye Köyü Kooperatif Bakkalı

4.3.Gurbetçilerin Katkıları

4.3.1.Gurbetçilerin Hayriye Köyü' ne Katkısı

Uzun yıllar köyünden uzak kalan gurbetçiler için köyün anlamı daha farklıdır. Geçmişleri, sevdikleri, anıları köydedir. Köyden alınan bir haber onları heyecanlandırır, köydeki her cenaze onları derinden üzerdi. Gurbetçilerin köyümüze birçok desteği olmuştur. İlk yıllar sadece ailelerine para yollayabildiler. Yurt dışına çalışma olanağı sağlayan köy kooperatifine 5 yılda toplam 5000'er Lira vermeyi taahhüt etmişlerdi. Bundan dolayı Hayriye Köyü Kırşal Kalkınma Kooperatifi' ne düzenli olarak para yolladılar. Böylece yeni kurulmasına rağmen yaklaşık 100 işçiden birkaç yıl içinde 5000'er Lira destek alan köyümüz kooperatifi kısa sürede maddi açıdan güçlendi. Kooperatifimiz bu desteklerle büyükbaş hayvanlar için mandıra kurdu, tavukhane yaptırdı, bakkal açtı, ulaşım için bir cip aldı. O dönemde bir köyün için bunları başarmak gerçekten önemliydi. Gurbetçilerin köyleri için bir sloganı olmuştur. "Hep Destek, Tam Destek"

4.3.1.1.Anne, baba ve kardeşlerine her zaman para göndermişlerdir. Böylece köyde yaşayan aile fertleri ekonomik olarak rahatlamışlardır.

4.3.1.2. Köyün kurulmasından sonra yapılan eski köy camisinin tadilatı için maddi destek vermişlerdir.

4.3.1.3. Köydeki eski okula maddi destek oldular. 1990' lı yılların başında köydeki eğitimde kullandıkları okulda TV, video ve eğitim ile ilgili video kasetleri vardı.

4.3.1.4. 1983 yılında köy meydanına köy kültür binası yapıldı. Gurbetçiler organize olup bu inşaata da para yollamışlardır. (200 Mark) Binanın zemin katında binlerce kitaptan oluşan bir kütüphane ve telefon santrali açıldı. Yine bu binanın bir bölümüne bir kültür odası kurulmuştur. İlerleyen yıllarda açılacak 4-5 farklı halk eğitimi kursu bu binada açılmıştır. Bu kursların en ilgi çekici olanı traktör kursudur. Bu kursta köyde yaşayan ve bugün yaşları 60-65 olan yaklaşık 12 kız kursiyer katılmıştı.

Fotoğraf 8. Bugün yaşları 60-65 olan dönemin kızları traktör ehliyeti alırken (1990)

4.3.2.5. 1990 yılında köyde yeni cami gurbetçilerin ön ayak olmasıyla gerçekleşmiştir. Gurbetçiler Bergneustadt adlı kasabadan başlayıp yakın, uzak yerlerde yaşayan Hayriyelileri ziyaret edip onlardan para toplamışlardır. O yıl Almanya ve Avusturya' dan cami inşaatı için 100.000 Mark gönderilmiştir.

4.3.2.6. Gurbetçiler orada yapı marketlerde gördükleri ve köyde pek olmayan farklı takım çantası, alet, özel iş ayakkabısı, kesim motor gibi eşyaları ormanda kullanmaları akrabaları için getirdiler. Bu da köy ekonomisine epey katkı sağlamıştır.

Fotoğraf 9. Gurbetçi Fahrettin Şentürk' ün satın aldığı köyün ilk traktörü

4.3.2.7. Bir köylüye göre zamanla zenginleşen gurbetçiler topladıkları paralar sayesinde köyde birçok villa veya yeni betonarme bina yaptı. Köyde evleri olduğu için yaz aylarında İnegöl yerine köyde kalmayı tercih ettiler. Böylece köy daha kalabalık olmuştur. Günümüzde köyde çok az sayıda eski veya virane bina vardır.

4.3.2.8. Köy mezarlığının yetersiz kalması sebebiyle köy mezarlığın yanındaki tarla satın alınırken Avrupa' dan maddi destek gönderildi.

4.3.2.9. 1971 yılında köy içindeki köprünün yenilenmesine maddi destek verildi.

4.3.2.10. Köyde meydana gelen 3-4 küçük çaplı yangınlara daha çabuk müdahale edebilmek için köye yangın tankeri alındı.

4.3.2.11. Cenazelerde gurbetten gelenleri 1-2 gün bekleyebilmek için klimalı tabut alındı.

4.3.2.12. Yeni yapılan caminin yanına cami lojmanı için para gönderildi. Bu bina iki katlı olup Kur'an kursu ve sağlık ocağı bu binanın zemin katındadır.

4.3.2.13. Gurbetçiler, köy kültüründe önemli bir yer tutan onlarca mızıka, akordeon gibi müzik aletlerinden köy gençlerine getirdiler.

4.3.2.14. Köye birçok turist geldi, köyümüz daha çok tanındı. Akrabalarının Avrupa' da olması sebebiyle birçok Hayriyeli Almanya ve Avusturya' ya gitme fırsatı elde etti.

Fotoğraf 10 ve 11. Köydeki olumlu değişim basının da ilgisini çekmiş, köy defalarca basına çıkmıştır.

4.3.2.15. Köydeki kültürel, sportif etkinlikler için gurbetten köye defalarca para yardımı gelmiştir.

Fotoğraf 12. ve 13. 08 Temmuz 2002 tarihindeki Hayriye Köyü Festivali Haberleri

4.3.2.16. Orada gördükleri fotoğraf makinesi, video, radyo ve teyplerden satın alıp köye getirdiler. Böylece İnegöl ve Bursa' nın birçok köyünden daha fazla köy arşive sahip olundu. Bu vesileyle bugün Hayriyeli Özdem Öğretmenin köyüyle ilgili 500' den fazla fotoğraf, onlarca video kaseti vardır.

4.3.2.17. Lise ve üniversite eğitimi için köyden ayrılan onlarca gence burslar verilmiştir.

4.3.2. Gurbetçilerin İnegöl' e Katkıları

Köye desteğini hiçbir zaman esirgemeyen gurbetçiler zamanla ekonomik olarak güçlendiler ve bağlı oldukları şehre yani İnegöl' e de bazı katkılar sağladılar.

4.3.2.1 İlki 1973 yılı, diğeri 1980 yılında olmak üzere İnegöl Belediyesine iki adet ambulans bağışlandı. Bu ambulanslar yıllarca İnegöllü hastaları taşımıştır. Behlül Taşdemir' in öncülüğünde Hayriyelilerin para toplayıp aldıkları ambulans İnegöl Devlet Hastanesi Ambulans Müzesinin ilk ambulansı olma özelliği taşımaktadır.

Fotoğraf 14. İnegöl Devlet Hastanesi Ambulans Müzesinin İlk Ambulansı

4.3.2.2. 1990 yılında Heidelberg' e giden İnegöl genç takımlar futbol karması ve Kafkas Folklor ekibinden oluşan ve İnegöl' ü temsil eden İnegöl kafilesini evlerinde misafir ettiler. Gençlere birçok konuda yardımcı oldular.

4.3.2.3. Hayriyeliler, İnegöl Belediyesine bir adet çöp toplama kamyonu bağışladı.

4.3.2.4. Heidelberg ve Bergneustadt' ta yaşayan Hayriyeliler, dönemin İnegöl Belediye başkanları Muhittin Tanoglu, Cemal Arık, Alinur Aktaş' ı ağırlamışlardır. Hayriyeliler bu ziyaretlerden ziyadesiyle memnun olmuşlardır.

Fotoğraf 15. ve 16. Eski İnegöl Belediye Başkanları Almanya' daki Hayriyelilerle

4.3.2.5. Hayriye Kırsal Kalkınma Kooperatifine üye olan çevre köylerden yaklaşık 10 vatandaşımız da Almanya' ya işçi olarak gidebilmişlerdir. Kooperatif sayesinde yurt dışına gidebilen komşu köylerimiz Muratbey ve Gazelli' den tanıdığımız işçiler vardır.

5. Gurbetin Hayriye Köyü' ne Olumsuz Etkileri

5.1. Parçalanmış Aileler

Yıllarca ailesinden ayrı kalan babalar, anne ve babasından ayrı kalan çocuklar, birbirinden ayrı büyüyen kardeşler, torununa çok alışıp sonra onlardan ayrılan nineler, dedeler... Gurbette yaşamak kolay değildi. Belki hayatında göremeyecekleri kadar paraları olmuştu. Çoğunun otomobilleri vardır. Ancak hepsinin yüreği yanıktı. Memleket hasreti çekiyorlardı. Radyoda duydukları bir türkü ile efkarlanıyor, üzüliyorlardı. Gurbetin bize verdiği en acı olay parçalanmış ailelerdir. Bu tedavisi olmayan bir yaradır aslında. İstemeyerek de olsa kimi kızını, kimi oğlunu köyde bırakmak veya köye yollamak zorunda kaldı. Kahrolsalar da buna mecburdular. Hemen hemen hepsi buna pişman oldu.

Bugün görüştüğümüz hiçbir anne, baba “İyi ki böyle yapmış ve daha çabuk dönme fırsatım olmuştur” diyemez. Hepsi “Keşke, böyle yapmasam da daha az para biriktirseydim.” derken gözleri doluyor, zor yutkunuyordu.

Fotoğraf 17. Oğlu Almanya’ da olan ve torunlarına bakan bir dede (Murat AYDIN)

5.2. Anahtar Çocuklar

İlk nesil evlenip kısa süre sonra eşlerini gurbete götürmüş, 1-2 yıl içinde çocuk sahibi olmuştu. Artık konutlar tutulmuş, yuvalar kurulmaya başlanmıştı. Ancak bir eksik vardı. Çocuklar. Bu aile birleşimleri kısa süre sonra yerini aile bölünmesine yol açacaktı. Daha çok para kazanıp memleketine daha çabuk dönebilmek için kadınların da çalışması gerektiğine inandılar. Hal böyle olunca çocuklar evde yalnız kalmak zorunda kaldı. Eşlerin çalışma saatleri farklı oluyordu. Buradaki gibi babaanne, anneanne, komşu olmadığından çocuklar 2-3 saat evde yalnızdı. Fabrikada çalışan anne, babanın akli evdeydi, ebeveynler tedirgin oluyordu. Okul çağına gelen çocuklar ev anahtarlarını okulda kaybetmemek için boyunlarına asarlardı. Bu durum Almanlar için alışlagelmiş bir durum değildi. Bu durum kısa sürede okul idarecileri, öğretmenlerinin dikkatini çekti. Türk çocuklarıyla yapılan konuşmalarda bunun sebebi anlaşılmıştı. Türk çocukları ev anahtarlarını kaybetmek istemiyorlardı. Bu uygulama belki de geçmişte bilgilerini kaybetmemek için boyunlarına asan anne, babalarının bir yol göstermesiydi. Böylece Alman eğitimcilerin “Anahtar Çocuk” tabiri ortaya çıkmış ve literatüre girmiş oluyordu.

5.3. Bavul Çocuklar

Bir diğer ilginç kavram da şudur; Çocukları evde yalnız kalsın istemeyen anne, babaların bir kısmı (özellikle 1970-1975 arası doğan çocuklar) çocuklarını Türkiye’ deki anne, babalarına göndermişti. Bazıları çok küçük yaşta anne, babasından ayrı kalmaktaydı. Kimileri Almanya ve Avusturya’ da 2-3 yıl kaldıktan sonra Türkiye’ ye götürülüyor, kimileri de Türkiye’ de yaşayıp okul çağında yurt dışındaki anne ve babasının yanına getiriliyordu. Bazı çocuklar yaz tatilinde tatile gelemeyen anne, babasının yanına Almanya, Fransa, Avusturya’ ya giderdi. Bu tür çocuklar büyüyünceye kadar birkaç kez gurbete gidip geldiği için bu çocuklara “Bavul Çocuklar” denmiştir.

Fotoğraf 18. Torunlarına bakan aile büyükleri

Fotoğraf 19. Bavul Çocuklar

6. Sosyal Hayat

6.1. Ticari Hayat

İlk giden işçiler kısa süre sonra köylerine gelmeyi umdular. Ancak köydeki yoksul hayatın aksine gurbette iyi para kazanıyorlardı. Bu sebeple dışlerini biraz daha sıkıp birkaç yıl daha gurbette kalmayı ve daha çok para ile memleketlerine dönmeyi düşündüler. Zamanla daha önce olmayan ihtiyaçlar ortaya çıkacaktı. Buna en güzel örnek temel gıda malzemelerinin temini olmuştur. Bu ihtiyacı gören ve cesur hamleler atan az sayıdaki gurbetçiler Orta Avrupa’ daki yaşadıkları şehirlerde Türk bakkalı açtılar. İlk yıllar kanunlar buna müsaade etmese de bazı çözüm yollarıyla bu sorunu ortadan kaldırıp 1970’ li yıllarda onlarca Türk bakkalı açılmıştır. Türklerin çok büyük bir kısmı alışverişlerini bu bakkallardan yapıyordu. Bakkal işleten gurbetçilerin fabrikada çalışan işçilerden daha çok para kazanmasıyla Türk bakkalların sayısı arttı. Buna benzer olarak kahvehane kültürünü seven Türk erkekleri için Türk kıraathanesi de birçok il, ilçe, kasabada açılacaktır. Hayriyeli Ahmet Uygur, Zekeriya Çevik, Abdullah Göksel, Cemal Şengün Türk bakkalı işletmişlerdir. Ayrıca Bergneustadt adlı bir kasabada Sabri ve Fevzi Cengiz, Viyana’da Süleyman ve Kemal Çevik Türk kıraathanesi işletmeciliği ile gurbetteki Türklerin önemli bir sosyal ihtiyaçlarına karşılık verebiliyordu.

Zamanla video ve kameraların çoğalmasıyla Türklerin açtıkları video kaset kiralayan dükkanlar da açılmıştır. Türkler hafta sonu kiraladıkları 3-4 video kasediyle cumartesi, pazar günlerini mutlu geçiriyordu. Bu video filmleri ‘Türkçe’ yi tam bilmeyen özellikle Türk çocuklarına fayda sağlamıştır diyebiliriz. Türk çocuklar ve gençleri, Türkçelerini geliştirmekle kalmayıp Türk kültürünü de yakından tanıma fırsatı elde ediyorlardı.

6.2. Bekar Yurtları (Heim)

İlk giden işçilerimiz bekar oldukları için aile ortamına sahip değildiler. Alman Hükümeti işçilerin bekar yurtları dedikleri Heimlerde yaşamalarını uygun görmüştü. Normal bir odanın büyüklüğünde 3-4 işçi olarak bu odalarda kalıyorlardı. İş bölümünü yapmaya mecburdular. Kimi yemekleri yapar, kimi bulaşık yıkardı. Temizliği dönüşümlü yapıp hayatlarına devam ettiler. Zamanla evlenen Türk işçileri eşlerini götürüp evlere taşınmıştır.

Fotoğraf 20. Bekar yurtlarındaki Hayriyeliler

Fotoğraf 21. Bekar yurtlarındaki Hayriyeliler

6.3.Kadınlarımızın Hayatı

Genelde erkekler evlenip eşlerini Almanya, Avusturya ve Fransa' ya götürseler de az sayıda kadın gurbete işçi olarak gitmiş, evlenip eşlerini de yurt dışına götürmüşlerdir. Avrupa' ya işçi olarak giden kadınların yanı sıra eşi sayesinde Almanya, Avusturya, Fransa' ya giden gelinlerimiz de oldu. Bu kadınların da çoğu köyde yaşamaktaydı. Kadınlar erkeklere göre evlerinden daha az dışarı çıkıyordu. Yani kadınların sosyal hayatı erkeklere göre daha azdı. Kısa süre sonra kadınlarımızın fabrikalarda çalışmasıyla aileler ekonomik olarak güçlendi. Kadınlarımız, erkekler kadar olmasa da Almanca öğrenmeye çalıştılar. Özellikle 1990' lı yıllardan sonra ehliyet alan, araba kullanan, alışverişe, doktora daha rahat gidebilen kadınların sayısı arttı.

Hayriye Köyü' nün gurbetteki en ikonik kadını "Nana" lakaplı Şadiye Atabay' dır. Şadiye Atabay, Almanya' da ilk ehliyet alan Hayriyeli kadındır. Yurt dışından kendi özel otomobilini kullanarak köye

gelen, kısa süre içinde Almanca' yı öğrenen ve birçok konuda kadınlarımıza öncülük eden bir bireydir. Yaşları 8-10 olan Hayriyeli futbol oynayan çocukları, çevre kasaba ve köylerdeki müsabakalara kendi arabası ile götürebilen, sigara içmekten çekinmeyen, kadın - erkek fark etmesinizin yakınlarına iğne yapabilen, Almanca bilmeyen tanıdık kadınları doktora veya avukata götürüp tercümanlık yapan baskın bir karakterdir.

Fotoğraf 22. Hüseyin – Şadiye Atabay

6.4.Eğlence Hayatı

Hayriyeli gurbetçiler diğer il, ilçe veya kasabalarında gelen gurbetçilere göre daha şanslıydı. Kooperatif sayesinde köyden giden gurbetçilerin sayısı daha fazlaydı. Böylece birbirini tanıdıkları için sosyalleşmeleri daha çabuk olmuştur. Gurbetçilerin eğlence hayatını dört bölüme ayırabiliriz.

- 1.Bekar yurtlarındaki eğlenceler
- 2.Kahvehane kültürü
- 3.Evlerde yapılan doğum günü partileri
- 4.Düğünler

6.4.1. İlk yıllar gurbetçilerin en önemli eğlenceleri, bekar yurtlarında mızıka eşliğinde köyde oynadıkları Gürcü oyunları oldu. Hayriyeli gençler hafta sonları arkadaş ve akrabalarının kaldığı diğer bekar yurtlarına gider, hasret giderirdi. Gençler burada köyde oynadıkları gibi Horon, Kolsama, Tıkva Tıkva gibi oyunlarla güzel anlar yaşardı.

6.4.2.İlk yıllar Türklerin gittiği kahvehaneler yoktu. İlerleyen yıllarda Türklerin işlettiği kahvehaneler açılınca gurbetçiler orada kahvehane kültürünü yaşamaya başladılar. Hafta sonu misafirlğe giden Hayriyeli ailelerin kadınları evde oturur, videodan Türk filmi izler, her zaman yapmadıkları yemekleri yapar, sohbet ederdi. Erkekler ise Türk kahvehanesinde geç saatlere kadar kağıt, okey oynardı.

6.4.3.1980' li yıllarda doğum günleri sosyal hayata dahil oldu. Çoğu kadınıımız köyden gurbete gittiği için doğum günü kutlamasını, doğum günü partisini bilmezdi. Çünkü köyünde böyle bir alışkanlık yapılmazdı. Alman komşularının yaptıkları doğum gününe davet edilen kadınlar ve çocuklar da ilerleyen yıllarda evlerinde doğum günü kutlaması yapmayı istedi ve bunu da yapmaya başladı.

6.4.4. Eğlencelerin en son aşaması orada yapılan düğünler oldu. İlk giden Almancıların büyük bölümü kendi köyünde biriyle evleniyor dolayısıyla kendi düğünlerini veya daha sonraki yıllarda çocuklarının sünnet cemiyetlerini hep köyde yaptılar. Zamanla bu alışkanlık değişti. Bazı gurbetçiler

düğün ve cemiyetlerini orada yapmaya başladı. Bunda Hayriye dışından yapılan evlilikler de etkili olmuştu. Gurbette yaşamak zordu. Sevdiklerinden ayrı kalmak, köyünden ve akrabalarından uzak düşmek, özlediğin türkülerden ve tatlardan mahrum kalmak... Her insanın içine işleyen bir acıydı bu. Gurbete gitmeden önce köyde doğum günü kutlamak gibi bir alışkanlığımız yoktu. Muhtemelen kimse doğum günü partisi yapmaz, pasta kesmezdi. Zaten o dönemde köyde pasta bulmak da neredeyse imkânsızdı.

Alman kültüründen etkilenecek yapılan doğum günü kutlamaları, bizler için zamanla çok özel anlara dönüştü. Uzaklarda kendine yakın hissettiklerinle buluşmak için güzel bir bahaneydi bu kutlamalar. Özellikle 1980’li yıllarda, küçük yaştaki çocuklara doğum günü yapmak bir moda hâline gelmişti. Bol kremalı büyük bir pasta hazırlanır, yanında meyve suyu ikram edilirdi. Kimi hediyesiyle gelir, kimi ise sadece tebessümüyle katılırdı. O günler, Türk çocukları için unutulmaz olurdu. Çocuklar evin bir köşesinde neşeye oynarken, anneler sık sık uyarırdı: “Sessiz olun, Hausmeister (bina yöneticisi) rahatsız olmasın.”

Fotoğraf 23 ve 24.Yurt dışındaki doğum günü partileri

6.5. Dil Sorunu (Almanca Öğrenememek)

Çoğu, hayatı boyunca sadece kasabaya, yani İnegöl’e gidebilmişti. Bursa’ya yolunu düşürenler ise oldukça azdı. İş, güç, yokluk, ulaşım zorluğu gibi nedenlerle köyden ayrılmak kolay değildi. Gençliklerini köyde geçirenler, genelde Gürcüce konuştukları için Türkçeleri de farklılık gösterirdi. Kader onları Avrupa yollarına düşürdü. Türkçeyi dahi zor konuşurken, şimdi bir de Almanca konuşmak zorundalardı. Yıllarca Almanya’da, Avusturya’da yaşamalarına rağmen çoğu Almancayı akıcı şekilde konuşamadı. 20-25 yaşından sonra bu kolay değildi haliyle. Yine de hayatın zorlukları onları bazı Almanca kelimeleri, iş terimlerini öğrenmeye mecbur bıraktı. Gündelik hayatı sürdürebilmek için en azından gerekli olanı bilmek zorundaydılar.

Gurbetçilerin ilk öğrendikleri sözcükler şunlardı; Heim (bekar yurdu), Meister (ustabaşı), Hausmeister (ev yöneticisi), Krank (hastalık), Leise (sessizlik), Cüs (Göüşmek üzere), Arbeiten (çalışmak), Tewes (Kasabadaki büyük fabrikanın adı), Kollege (iş arkadaşı), Hallo (merhaba), Arbeitsamt, Pause (mola), Schlafen (uyumak), Guten Tag (iyi günler), Urlaub (tatil), Ausländer (yabancı), Bitte (lütfen), Dankeschön (teşekkürler), Finanzamt, AOK, verboten (yasak), Nein (hayır), Ja (evet), Krankenkasse (sağlık sigortası)...

6.6. Rengarenk Otomobiller

Bir çift öküz parası için gittikleri Avrupa’ dan çeşit çeşit otomobiller ile geri döndüler. Alman, İtalyan, Fransız, Avusturyalı arkadaşlarının otomobillerini görüp onlara özendiler. 1970’ li yılların başında birçok Türk otomobil almaya başladı. Araba ile seyahat etmek ne kolaydı. Üstelik zamanla memleketine gitmek için de arabaya ihtiyaç duydular. Çünkü her sene onlarca eşyayı Türkiye’ ye götürmek istiyorlardı. Büyük çoğunluğu otomobil aldılar. İzne gelirken daha çok eşya getirebilmek veya iki aile gelebilmek için minibüsleri tercih ettiler. Temmuz ve ağustos aylarında HD (Heidelberg), GM (Gummersbach), ve V (Vienna) plakalı onlarca otomobili Hayriye Köyünde görmeniz mümkün olurdu. O dönem İnegöl’ de de yabancı marka otomobil çok fazla olmadığından bu durum İnegöl halkının da ilgisini çekmişti.

Fotoğraf 25, 26, ve 27. Hayriyelilerin Otomobilleri

Fotoğraf 28, 29, ve 30. Hayriyelilerin Otomobilleri

6.7. Çalışma Şartları

İspanyol, İtalyan, Portekizli işçilerden sonra Türklerin çalışması çok beğenildi. Türkler genelde zor işlerde çalıştırıldı. Kas gücü gereken işlerde zorlanmayan Türkler, patronlar veya Meister (ustabaşı) tarafından beğenilirdi. Vasıflı veya düşük vasıflı işçiler olarak Türklerin Almanya’ ya gelmesi sadece işverenleri mutlu etmemiş, aynı zamanda milyonlarca Alman işçiyi de memnun etmişti. Misafir işçilerin çalışmaya başlamasıyla yaklaşık 2 buçuk milyon Alman işçinin de vasıflı statüsü kazanarak daha iyi ücretli pozisyonlara yükselmesine neden oluyordu.

Fotoğraf 31. Hayrieli İşçiler

Fotoğraf 32. Almanya' daki İşçiler

6.8.Türkiye' den Gelen Gelin ve Damatlar

Avrupa' ya giden ilk nesil işçilerin çok büyük bir bölümü kendi köylerinden evlendiler. Yuva kurup çocukları olan Hayriyeliler yetişkin olan çocuklarının başka il ve ilçelerden oraya gelenlerin çocuklarıyla evlenmesine pek sıcak bakmadılar. Yurt dışında yetişen gençler genelde kendi köylerinden biriyle evleniyor, dolayısıyla eşlerini (gelin ve damatlar) yaşadıkları şehirlere götürüyorlardı. Böylece yurt dışındaki Hayriyeliler sayısı kısa sürede artıyordu. Bu durumun olumsuz yönleri de vardı. Özellikle dil bilmeyen ve iş bulamayan damat olarak yurt dışına giden genç erkekler zorluklarla karşılaşmış, iç güveysi olarak yaşamının zorluklarını bir hayli hissetmiştir.

Ancak yıllar geçtikçe değişen, globalleşen Dünya sayesinde Avrupa' ya gelin ve damat götürme oranının epey azaldığını görmekteyiz. Evlilik çağına gelen gençler, yakın kasaba ve şehirlerde yaşayan gurbetçilerle evlenmeye yönelmiştir. Bunun yanında artık Hayriye' nin Türk olmayan birçok gelini olduğunu biliyoruz.

7. Tartışma ve Sonuç

Gurbetçilerle yapılan görüşmelerden ve incelenen dokümanlardan elde edilen bulgular başlıklar halinde sunulmuştur. Yapılan analiz sonucunda gurbetteki Hayriyelilerin köylerine olumlu katkılarının olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu ailelerin yaşadığı olumsuz durumlar da bulunmaktadır.

Bu çalışmada Almanya'ya göç eden Hayriyeli ailelerin köye yaptığı katkılar ve etkilendikleri olumsuz durumlar ortaya konmuştur.

Sonuç olarak gurbetçi aileler köyü ekonomik olarak kalkındırmış, köyün sosyal gelişimini çevresine göre daha ilerletmiş ve hızlandırmıştır. Bu bağlamda köyde yaşayanların yaşam kalitesi artmış ve dayanışma, birlik ve beraberliği diğer köylere örnek olmuştur.

Aileler sosyal ve psikolojik açısından her ne kadar zarar görseler de göçün olumlu katkıları daha fazladır.

8. Öneriler

8.1. Gurbetçilerimizin çoğu Almanya, Hollanda, Belçika, Danimarka, Avusturya ve Fransa hakkında bilgi sahibi değildi. Büyük çoğunluğu Almanca, İngilizce, Fransızca ve diğer dilleri bilmiyordu. Bu sebeple orada bir hayli zorlandılar. Yurt dışına gönderilmeden önce dil kursları zorunlu tutulabilir, gurbetçilerin dil sorunları azaltılabilir.

8.2. Gurbetçilerimiz gideceği kasaba, ilçe, il ve ülke hakkında çok az bir bilgiye sahipti. Yaşayacakları ülkeler hakkında bilgilendirmeler yapılabilirdi. O dönemde internet olmadığı için köy muhtarları aracılığıyla mektuplar ulaştırılabilirdi. Bu bilgilendirmeler günümüzde yaygın eğitim kurumları aracılığı ile gerçekleştirilebilir.

8.3. Sosyal hakları hakkında bilgi sahibi olmayan misafir işçilerin bazıları fazla ve kötü şartlarda çalıştırıldı. Bu sebeple hakları, görevleri hakkında bilgilendirme yapılmalıydı.

8.4. İlk nesil işçiler memleketlerine gelip giderken başta Bulgaristan' da olmak üzere yollarda bazı zorluklarla karşılaştılar. Böyle bir durumda neler yapılması gerektiği konusunda işçilerimize yaz tatillerinde memleketlerinde toplantılar yapılabilir.

8.5. Farklı din inancına sahip ülkelerde yaşayan gurbetçilerimiz bayram namazları, kurban kesme, ibadethanelerin olmaması gibi sorunlarla karşılaşmıştı. Daha sonra bu sorunlar çözüldüyse de Avrupa ülkeleriyle daha önce anlaşmalar yapıp sorunlar çözülebilirdi.

8.6. Yurt dışında çalışıp para biriktiren gurbetçilerin büyük çoğunluğunun paralarını iyi değerlendiremediği açıktır. İşçilerimizin büyük bir bölümü yılda sadece 20-25 gün kaldıkları köylerinde 2 katlı binalar yaptıkları görülmüştür. Bilinçli bir yatırım ile ekonomik olarak daha iyi bir durumda olabilirlerdi. 'Türkiye' de ve yurt dışında işçilerimiz için bu konuda bilgilendirmelerin yapılabilmesi destekler verilebilirdi.

8.7. Orada 5-6 yıl kalıp 'Türkiye' ye dönmekten vazgeçen işçilerimiz için yaşadıkları ülkelerin kanunları hakkında bilgilendirmeler toplantı veya çeşitli uygulamalar, basın-yayın aracılığı ile verilebilir.

Kaynakça

11. Peron (Gökhan Duman)

Eine Geschichte der Einwanderung DoMit Klarteit-Verlag Essen 1998

Ekici, S. Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 9-22.
<https://doi.org/10.20493/bt.71783>

Eşyası Az, Umudu Çok: İlk Nesil Göçmen Evleri (Perspektif/Eylül-Ekim 2021 sayısı)

Görüşülen Kişiler (Rahmi Şen, Şevket Erdem, Servet Suvat, Nuri Ceyhan, Süleyman Özbay, Avni Atabay, Fikri Atabay, Zekeriya Çevik, Nurettin Arslan, Hüseyin Arslan, Osman Nuri Arslan, Yusuf Kayıhan, Ali Gültekin, Emrullah Başyigit, Ahmet Özdemir, Şaban Uçar, Erkan Ergün, Dursun Şenkul, Süleyman Çevik, Süleyman Tetik, Mehmet Tetik, Şadiye Atabay, Hüseyin Atabay, Remzi Aksel, Cemal Aksel, Şevki Tümer, Abdullah Göksel, Beytullah Göksel, Süleyman Güzel, Süleyman Özdemir, Süleyman Çevik, Behlül Aydın, Emine Suvat, Günay Suvat, Sabri Cengiz, Yusuf Çevik, Makbule Eroğlu, Nursefa Akdoğan, Adil Zengin, Cemal Şengün, Şevket Öner, Servet Malçok, Şevket Demirhan, Cevdet Erdem, Fatma Gültekin, Mehmet Kayacık) Görüşme tarih aralığı; 2020-2025.

Landesgeschichtliches Informationssystem

İNEGÖL MESLEKİ EĞİTİM VE REHBERLİK MODELİ ÇALIŞMALARINDA KULLANILAN PSİKO-SOSYAL DESTEK MODÜLLERİNİN MESLEKİ EĞİTİME YÖNELİK TUTUMLARA ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Emre BOZDEMİR & Gökhan DAYAN & Mehmet SARI

Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi/ İnegöl Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü,
bozdemre@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4831-2882 & Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, Vehbi Koç İlkokulu,
gokhandayan@yahoo.com , ORCID: 0000-0003-4883-0639 & Psikolojik Danışman/Rehber Öğretmen, Millî Eğitim
Bakanlığı, Şehit Fevzi Başaran Anadolu İmam Hatip Lisesi, pdrmehmetsari@gmail.com, ORCID: 0009-0007-6309-9262

1. Giriş

Bir ülkenin ekonomik kalkınmasında ve uluslararası rekabet gücü elde etmesinde sanayi politikaları kritik bir rol oynamaktadır. Özellikle birçok gelişmekte olan ülke açısından sanayileşme süreci, kalkınma ile neredeyse eşdeğer bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Bayar ve Tokpınar, 2014). Sanayi, hammadde ve insan ihtiyaçlarına uygun ürünlere dönüştürülmesi sürecini kapsayan; bu süreçte hammaddenin bulunması, işlenmesi ve üretime konu edilmesi olarak ifade edilmektedir (Koç vd., 2018; Koç vd., 2022). Ülkelerin ekonomik büyüme süreçlerinin sürekliliği ve kalkınmalarının sürdürülebilirliği, üretim kapasitelerinin gücüne ve sanayi sektörlerinin etkinliğine bağlıdır (Ferah-Korkmaz, 2025). Ekonomik büyümede sanayi sektörlerinin rolü; üretim süreçlerinin yenilenmesi, teknoloji transferinin gerçekleşmesi, istihdam kapasitesinin artırılması ve uluslararası rekabet avantajının geliştirilmesiyle doğrudan ilişkilidir (Üre, 2025). Sanayi kuruluşlarının yönlendirdiği üretim süreçleri, ülkenin iç ve dış pazarlarda rekabet gücünü artırmakta ve mevcut kaynakların daha etkin kullanılmasına katkı sağlamaktadır (Akyüz vd., 2004). Özellikle sanayi sektöründe başat konuma sahip olan imalat sanayisi bu noktada öne çıkmaktadır (Demirci, 2017; Has ve Çınar, 2022). İmalat sanayisinin ortaya çıkışı, uluslararası pazarlarda rekabet gücünü artırma hedefi doğrultusunda kalite standartlarının yükseltilmesi ve üretim maliyetlerinin azaltılması arayışına dayanmaktadır (Ulusoy, 2018). Küresel ölçekte değerlendirildiğinde imalat sanayisi, üretim ve istihdamdaki yüksek oranlarıyla ekonomilerin temel sektörü durumunda olmakla birlikte (Koç, vd., 2017), bölgesel ve yerel düzeylerde farklı gelişim düzeyleri göstermektedir (Çelik ve Sandal, 2022). Bu çerçevede, ekonomi içerisindeki konumu itibarıyla imalat sanayisi, bir ülkenin kalkınma sürecindeki en temel göstergelerden biri olarak görülmekte (Polat, 2011), sektör içerisindeki yüksek payı nedeniyle de ülkelerin refah düzeyinin ve kalkınma sürecinin temel belirleyicilerinden biri haline gelmektedir (Kundak ve Aydoğuş, 2018).

SITC (The Standard International Trade Classification – Standart Uluslararası Ticaret Sınıflandırması) çerçevesinde sanayi sektörü; imalat sanayi, madencilik ve enerji ile inşaat olmak üzere üç alt sektörde ele alınmaktadır (Sekreter, 2009). İmalat sanayi, tedarik zinciri yoluyla farklı sektörlerde çarpan etkisi oluşturmakta; hizmet sektöründe üretim ve istihdamı desteklemesinin yanı sıra inovasyona öncülük ederek sermaye birikimini hızlandırmaktadır (Demirci, 2017). İmalat sektörü, artan nüfus ve kentleşmenin etkisiyle 1980’li yıllardan itibaren sanayileşmiş ve hızlı bir gelişim göstermiştir (Ulusoy, 2018). Sektörün bu hızlı yükselişi çeşitli problemleri de beraberinde

getirmiştir. Bu problemler sektörün hızla ilerleyen gelişimini yavaşlatmış ve etkisini düşürmüştür. Ekonomik krizler, depremler, salgınlar ve savaşlar imalat sektörünü olumsuz etkilemiştir (Altun, 2018; Büyükmert ve Bilen, 2021; Marangoz ve İzci, 2023; Türk vd., 2020). Çelik (2012), bu genel sorunlara ek olarak sektörün genelinde yaşanan kayıt dışılık, araştırma-geliştirme faaliyetlerinin yetersizliği, finansman sorunları, kalifiyeli eleman eksikliği gibi problemleri, yükselişi baltalayan problemler olarak tanımlamaktadır. TÜİK 2023 verilerine göre sadece mobilya imalat sektöründe resmiyetteki çalışan sayısı 202.261'dir. Bu veri 2022 yılının çalışan sayısının %1,2 altında kalmaktadır. Çalışan sayısındaki düşüş, sektör problemlerinin bir sonucu olarak firmaların küçülmeye gitmesi ya da girişimlerin başarısızlıkla sonuçlanması olarak yorumlanabilir. Bu bağlamda firmaların istihdam sorunlarını tespit etmesi ve sorunlara yönelik çözüm yolları üretmesi sektör ve ülke gelişimi için kritik bir öneme sahiptir. Bu çözüm yollarının en başında tartışmasız bir şekilde mesleki eğitim gelmektedir.

2. Literatür Taraması

Mesleki ve teknik eğitim, bireylere belirli bir meslek alanına ilişkin bilgi ve becerilerin kazandırıldığı; uygun öğrenme ortamlarının sağlandığı eğitim-öğretim sürecini ifade etmektedir (Kozludere, 2022). Mesleki ve teknik eğitim, öğrencilerin iyi birer vatandaş olarak yetiştirilmelerinin yanı sıra, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda ortak bir genel kültür kazandırarak onları hem bir üst öğrenime hem de iş yaşamına hazırlamayı amaçlamaktadır (MEB, 2014). Mesleki eğitim ile sanayi sektörünün ihtiyaç duyduğu beceriler arasındaki etkileşim, politika yapıcılar açısından öncelikli bir politika alanı olarak öne çıkmaktadır (McGrath, Yamada, 2023). Bu çerçevede mesleki eğitim, iş piyasasının taleplerini karşılamada ve iş dünyasına özgü bilgi ile becerilerin kazandırılmasında üstlendiği rol nedeniyle genel eğitimden ayrılmaktadır (Dixit-Bajpai & Ravichandran, 2023). Piyasanın ihtiyaç duyduğu bilgili, becerikli ve etik değerlere sahip insan kaynağının yetiştirilmesi, bireylerin ilgi, istek ve değerleri doğrultusunda yapılan mesleki yönlendirmeler aracılığıyla mümkün olmakta ve bu durum mesleki ve teknik eğitim kurumlarının temel sorumluluklarından birini oluşturmaktadır (Gericke, 2022; Weijzen vd., 2023). Mesleki eğitim, özellikle de çıraklık programları, bireylere mesleki beceriler kazandırarak kısa vadede gençlerin işgücü piyasasına geçişini kolaylaştırmaktadır (Somuncu, 2020).

Kökenleri Büyük Selçuklu Devleti'ne dayanan mesleki eğitim sistemi, yaklaşık 800 yıllık bir tarihsel gelişim sürecine sahiptir (Kaygın vd., 2020). Türkiye'de mesleki ve teknik eğitim, 12. yüzyıldan 18. yüzyılın sonlarına kadar geleneksel yöntemlerle esnaf ve sanatkâr teşkilatları aracılığıyla yürütülmüştür. Selçuklu döneminde 'Ahilik' adıyla teşkilatlanmış bu yapı, Osmanlılar döneminde de bir süre varlığını sürdürmüş; zamanla 'Lonca' ve 'Gedik' teşkilatlarına dönüşmüştür. Mesleki ve teknik eğitim alanında modern anlamdaki ilk adımlar ise 18. yüzyılda ordunun yeniden düzenlenmesi amacıyla atılmıştır. 1860'lı yıllardan itibaren meslek öğretimi, örgün eğitim kurumları kapsamında değerlendirilen meslek ve sanat okullarında verilmeye başlanmıştır (MEB, 2014). Özellikle Türkiye'de 1970'li yıllardan sonra farklı zaman aralıklarında mesleki ve teknik eğitimin geliştirilmesine yönelik yapılan OSANOR, METGE, MTEM, MEGEP ve İKMEP projeleri ile mesleki ve teknik eğitimin gelişmesi ve güçlendirilmesine yönelik çalışmalar ivme kazanmıştır. Ancak çeşitli nedenlerden dolayı mesleki ve teknik eğitim halen istenilen düzeyde değildir (Ekşioğlu ve Taşpınar, 2019). Geçmişten günümüze mesleki eğitim; atölye ve donanım yetersizlikleri (Güzen ve Erbaş, 2023; Kayıkçı ve Aksoy, 2025; Kozludere, 2022; Özkan ve Göktürk, 2023; Tamer ve Özcan, 2014; Üstün ve Yiğit, 2022), öğretmen yetersizlikleri (Güzen ve Erbaş, 2023; Özkan ve Göktürk, 2023; Üstün ve Yiğit, 2022), mesleki eğitime yönelik olumsuz algılar (Ateş ve Arslan, 2023; Demir, 2017; Güzen ve Erbaş, 2023; Özer, 2020), öğrencilerin isteksizliği (Bağca ve Kazancı- Tınmaz, 2025;

Güzen ve Erbaş, 2023; Özkan ve Göktürk, 2023) ve disiplin sorunları (Ateş ve Arslan, 2023; Bağca ve Kazancı-Tınmaz, 2025; Güzen ve Erbaş, 2023; Üstün ve Yiğit, 2022) gibi çeşitli güçlüklerle karşı karşıya kalmıştır. Günümüzde de varlığını sürdüren bu problemler mesleki eğitimden istenen işgücünün sağlamasını engelleyebilmektedir (Yıldırım ve Şahin, 2015). En yüksek ekonomik kazanımlar işletme düzeyinde ortaya çıkmasına (Natalia vd., 2021) rağmen mesleki eğitim öğrencileri, mezuniyet sonrasında da iş piyasasında çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır (Somuncu, 2020; Yılmaz, 2016). Bu sorunların başında, mesleki ve teknik eğitim mezunlarının iş piyasasının gereksinim duyduğu sosyal becerilere yeterince sahip olmamaları (Damar ve Dolgunyürek, 2023) ve dolayısıyla iş ortamına uyum sağlamada güçlük çekmeleri (Dağ, 2018) gelmektedir. Sosyal destek, bireyin ruhsal ve fiziksel sağlığı üzerindeki olumlu etkilerinin yanı sıra, akademik yaşantılar üzerindeki belirleyici rolü nedeniyle de alanyazında önemli bir araştırma konusu olarak değerlendirilmektedir (Kapıkıran ve Özgüngör, 2009). Tamer ve Özcan (2014), meslek lisesi mezunlarının düşüncelerini açık ve etkili bir biçimde ifade etme yeterliğine sahip olmadıkları, ayrıca grup çalışmasına katılma ve ekip içerisinde iş birliği yapma becerilerinin de yeterli düzeyde gelişmediği ifade etmektedir. Dolayısıyla, alınan eğitimin niteliği, mesleki eğitim merkezleri ile işletmelerin öğrencilere kazandırdığı becerilerin bütüncül bir sonucunu oluşturmaktadır. Mesleki eğitimin başarısı, iş gücü piyasasının ihtiyaçları, öğrencinin eğitim süreci ve sonraki çıktıları ile uyumuna bağlıdır. Eroğlu (2017) işletmelerde eğitim faaliyetlerinin etkinliğinin ölçümüne ilişkin yapmış olduğu kapsamlı çalışmanın sonuçları da bu öngörüye destekler niteliktedir. Eroğlu'na (2017) göre bir işyerinde eğitimin etkililiği; işletmenin eğitim sistemi ile insan kaynakları yönetimine ait diğer alt sistemlerin birbirleriyle uyumlu bir şekilde çalışmasına, eğitim sistemini etkileyen içsel ve dışsal faktörlerin başarılı eğitimlerin gerçekleştirilebilmesi açısından planlı ve sistematik bir şekilde izlenmesine, eğitim sürecinin her aşamasında (planlama, tasarlama, uygulama, değerlendirme ve iyileştirme) ilgili eğitim paydaşlarının katılımının sağlanmasına, eğitim ihtiyaçlarının doğru bir şekilde belirlenmesine, eğitimlerin planlı ve sistematik bir biçimde yapılmasına, eğitimde fırsat eşitliği ilkesine uygun hareket edilmesine, eğitimlere ilişkin verilerin işlenmesi, raporlanması ve ilgililer tarafından etkin bir biçimde kullanılabilmesi için bir bilgi sisteminin oluşturulmasına, eğitim sistemi içerisinde kullanılan her dokümanın veri toplayacak şekilde tasarlanmasına, sistem içinde rol oynayan kişi ve birim sorumluluklarının açık bir biçimde belirlenmesine bağlıdır. Ancak mesleki eğitimin kalitesine yönelik eleştiriler genellikle mesleki eğitim merkezlerine atfedilmiştir. Oysaki öğrenciler eğitimlerinin büyük bölümünü işletmelerde uygulamalı olarak almakta olup, bu süreç onların okulda edindikleri teorik bilgileri pratiğe aktarmalarını, mesleki açıdan yeni yeterlikler kazanmalarını, gerçek yaşam koşullarını deneyimlemelerini ve bu koşullara uyum sağlayacak biçimde hazırlanmalarını desteklemek amacıyla yapılandırılmıştır (Yılmaz, 2016). Bu bakımdan beceri eğitimlerinde karşılaşılan sorunların yalnızca mesleki eğitim merkezlerinin programlarının iyileştirilmesiyle çözülemeyeceği; öğrencilerin edindikleri mesleki beceri ve yeterliliklerin ise ustaların sahip oldukları becerilerle sınırlı kalmaması gerektiği söylenebilir.

Gelişmiş ülkeler mesleki ve teknik eğitim süreçlerinde etkili iletişim ve problem çözme yetkinliklerine ve iş birliği içerisinde çalışmayı mümkün kılacak disipline sahip olmalarına özel bir önem vermektedir (Uçar ve Özerbaş, 2013). Bu noktada, meslek lisesi öğrencilerinin içerisinde bulunduğu ergenlik dönemi, çocukluktan farklı olarak bireylerin günlük sorunları çözmeleri, kişisel sorumluluklarını yerine getirmeleri ve sosyal ilişkilerini geliştirmelerinin beklendiği bir gelişim evresidir (Keçialan ve Ocakçı, 2018). Nitekim ergenlik sürecinde birey, çocukluktan yetişkinliğe geçişte çeşitli biyolojik ve psikolojik değişimlerle karşı karşıya kalmakta ve bu durum, onların mesleki yaşama hazırlık süreçlerini doğrudan etkilemektedir (Damar ve Dolgunyürek, 2023).

Nitekim Hayat ve Şölen'in (2021) gerçekleştirdikleri çalışmada, öğrencilerin %65'inin mesleki eğitim almaya kendilerinin karar verdiklerini fakat mezun olduklarında meslekleri ile ilgili bir yerde çalışmak isteyenlerin oranının %38 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, mesleki eğitim alan öğrencilerin eğitim süreçlerinde desteklenmelerinin ne kadar önemli bir konu olduğunu gösterir niteliktedir. Konu ile ilgili yapılan araştırmalar, olumlu duygusal desteğin akran ilişkileri, grup kabulü ve öğrenci katılımını güçlendirdiğini; ayrıca olumlu başa çıkma, iş özellikleri, örgütsel vatandaşlık davranışı ve bağlılık gibi psiko-sosyal özelliklerin, öğrenmeye motivasyon, öğrenme eğilimi ve bilgi transferi eğilimiyle anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu göstermektedir (Nor ve Smith, 2019; Santibáñez vd., 2025). Ancak literatürde, mesleki eğitim merkezlerinde öğrenim gören öğrencilerin mesleki eğitime başladıktan sonra psiko-sosyal destek aldıklarına yönelik sınırlı sayıda çalışmaya ulaşılmıştır. Geleneksel olarak verilen beceriler yalnızca iş gücünü doldurabilecek niteliktedir fakat sektörün gelişimine ve ilerlemesine katkı sağlayacak personel ihtiyacını karşılamamaktadır. Bu bakımdan mesleki eğitim merkezleri, öğrencilerin 9. sınıftan itibaren aldıkları uygulamalı eğitim süreçlerinde yalnız bırakılmamalı ve süreci destekleyecek çalışmalar başlatılmalıdır.

3. Amaç, Çalışma Grubu ve Yöntem

Bu araştırma, Mesleki Eğitim Merkezi, [MEM] öğrencileri için hazırlanan psiko-sosyal destek modüllerinin, öğrencilerin mesleki eğitime yönelik tutumları üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda; “Mesleki eğitim merkezlerine devam eden öğrencilerin psiko-sosyal destek modülleri uygulaması öncesi ve sonrası mesleki eğitime yönelik tutumları arasında anlamlı farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır.

Nicel yöntem kullanılan bu çalışma, ön test-son test tek gruplu deneysel desene uygun tasarlanmıştır. Bu desende, bağımsız değişkenin bir ya da daha fazla bağımlı değişken üzerindeki etkileri incelenir ve deneklerin bağımlı değişkene ilişkin ölçümleri uygulama öncesinde ön test, sonrasında son test olarak aynı denekler ve aynı ölçme araçları kullanılarak gerçekleştirilir (Büyüköztürk, 2024). Bu araştırmadaki bağımsız değişken “Psiko-Sosyal Destek Modülleri” iken, bağımlı değişken ise mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin mesleki eğitime yönelik tutumlarıdır. Araştırma desenine ait bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma deseni

Grup	Ön-test	Uygulama	Son-test	Denek Sayısı
Mobilya ve Dekorasyon Bölümü Öğrencileri	Mesleki Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği Uygulanması (8 Şubat 2024)	Psiko-Sosyal Destek Modüllerinin Uygulanması (12 Şubat-26 Nisan 2024)	Mesleki Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği Uygulanması (2 Mayıs 2024)	13

Araştırmanın çalışma grubunu 2023-2024 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] bünyesinde faaliyet gösteren bir mesleki eğitim merkezinde, Mobilya ve Dekorasyon Bölümü’nde öğrenim gören 13 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin ayrıntılar Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Öğrencilere ait demografik bilgiler

Öğrenci	Yaş	Cinsiyet	Sınıf	Anne Eğitim Durumu	Baba Eğitim Durumu	Anne Mesleki Durumu	Baba Mesleki Durumu
Ö1	15	Kız	9	Lise	Lisans	Ev Hanımı	Esnaf
Ö2	15	Kız	9	İlkokul	Lise	Ev Hanımı	İşçi
Ö3	15	Erkek	9	Lise	Lise	İşçi	İşçi
Ö4	15	Erkek	9	Önlisans	Lisans	Ev Hanımı	Öğretmen
Ö5	15	Erkek	9	Lise	Lisans	Ev Hanımı	Muhasebe
Ö6	15	Erkek	9	İlkokul	Lise	Ev Hanımı	İşçi
Ö7	15	Erkek	9	Lise	Lise	İşçi	İşçi
Ö8	15	Erkek	9	Ortaokul	Ortaokul	Ev Hanımı	İşçi
Ö9	15	Erkek	9	Lise	Önlisans	Esnaf	Esnaf
Ö10	15	Erkek	9	Önlisans	Lisans	Memur	Memur
Ö11	17	Erkek	9	İlkokul	İlkokul	İşçi	İşçi
Ö12	16	Erkek	9	İlkokul	İlkokul	Ev Hanımı	İşçi
Ö13	15	Erkek	9	Önlisans	Önlisans	Muhasebe	İşçi

Tablo 2 incelendiğinde mesleki eğitim merkezi, mobilya ve dekorasyon bölümünü genellikle erkek öğrencilerin tercih ettikleri, anne ve babaların eğitim düzeylerinin çoğunlukla ilkök, ortaokul ve lise olduğu, annelerin çoğunlukla ev hanımı, babaların ise işçi olduğu görülmektedir. Bu bulgulara dayanarak, mesleki eğitim merkezlerini daha çok dar gelirli ve eğitim düzeyi düşük ailelerin, çocukları için tercih ettiği söylenebilir. Hayat ve Şölen (2021) yapmış oldukları benzer bir çalışmada, mesleki eğitim alan öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim düzeyi yükseldikçe, çocuklarının mesleki eğitimi tercih etme oranının düştüğünü ifade etmişlerdir.

4. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Bu araştırmanın verileri, mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin mesleki eğitime yönelik tutumlarını ortaya koymak amacıyla Kaya-Kalkan (2014) tarafından geliştirilen “Mesleki Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği” aracılığıyla elde edilmiştir. Toplam 35 maddeden meydana gelen ölçek, beşli likert tipinde hazırlanmıştır. Maddelere verilen yanıtlar “tamamen katılıyorum”dan “kesinlikle katılmıyorum”a kadar uzanan beşli derecelendirme ölçeğiyle değerlendirilmiştir. Ölçeğin geçerliğini incelemek amacıyla yapılan temel eksen faktörleme analizi, ölçeğin tek boyutlu bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur. Tek boyutluluğun geçerliliği paralel analiz ile sınanmış olup, birinci faktör toplam varyansın %50,96’sını açıklamıştır. Ölçeğin benzer gruplarda aynı yapıyı sergileyip sergilemediğini test etmek üzere gerçekleştirilen çapraz geçerleme sonucunda, tüm gruplardan elde edilen yapının alt gruplarda da doğrulandığı görülmüştür. Ölçek maddelerinin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları 0,57 ile 0,81 arasında değişmektedir. Ölçeğin güvenirlik katsayısı $C_{\alpha}=0,97$ olarak hesaplanmış ve ölçeğin farklı tutum düzeylerine sahip öğrencileri ayırt edebildiği belirlenmiştir.

Veriler araştırmacılar tarafından, “Psiko-Sosyal Destek Modülleri” uygulanmadan önce ve uygulandıktan sonra, veri toplama aracı ile edinilmiştir. Uygulamalar, bir Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Uzmanı ve alanında uzman bir Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen tarafından gerçekleştirilmiştir. Beceri eğitimleri, işletmede oluşturulan sınıf ortamında, öğrencilerin uygulama eğitimleriyle eşgüdüm içerisinde yürütülmüştür. Modülde yer alan 14 oturum, her biri 80 dakika olacak şekilde uygulanmış ve her hafta düzenli olarak “Değerlendirme Formu (Öğrenciler İçin)” ile değerlendirilmiştir.

Psiko-Sosyal Destek Modülleri

Psiko-Sosyal Destek [PSD] Modülleri, MEB, Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü [MTEGM], Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [UNICEF] ve Eğitim Danışmanlık ve Uzmanlık Hizmetleri Şirketi [EDUSER] iş birliği ile uygulanan ‘Çocuk Hakları ve İş İlkeleri Programı’nın bir parçası olarak okul rehberlik hizmetleri kapsamında, mesleki eğitim merkezlerine devam eden öğrencilere uygulanması amacıyla hazırlanmıştır (MEB, 2019). Psikososyal destek modülü, bireylerin öz farkındalık, duygu yönetimi ve sosyal becerilerini geliştirmeyi amaçlayan bütüncül bir programdır. Katılımcıların kendilerini tanımaları, duygularını uygun biçimde ifade etmeleri ve akran ilişkilerinde sağlıklı iletişim kurmaları desteklenmektedir. Bu sayede öğrencilerin psikolojik dayanıklılıklarının artırılması ve toplumsal uyum süreçlerinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir (MEB, 2019). Bu yönüyle, öğrencilerin yalnızca okul yaşamlarına değil, aynı zamanda ileride karşılaşacakları iş ve sosyal çevreye uyum kapasitelerine de katkı sağlayabilecek bir program olduğu söylenebilir.

PSD Modülleri’nin hazırlık aşamasında, öğrencilerin psiko-sosyal gelişim ihtiyaçları, onların bakış açıları, yaşantıları, deneyimleri, düşünceleri, duyguları, tutum ve alışkanlıkları konusunda çok boyutlu nitel veriler toplanmıştır. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin beklenti ve ihtiyaçlarının belirlenmesi için ihtiyaç analizi çalışması yapılmıştır. Geliştirilen destek modüllerinin, ihtiyaç analizleri sayesinde, öğrencilerin yaşam deneyimleriyle örtüşmesi, onların ihtiyaçlarına cevap verebilmesi açısından anlamlı ve uygun olması sağlanmıştır. PSD Modüllerinin hazırlık çalışmaları, üç ayrı Mesleki Eğitim Merkezi’nde, 14-18 yaş arası toplam 207 öğrenci ile gerçekleştirilmiş, veriler ise grup toplantıları ve odak grup görüşmeleri ile edinilmiştir (MEB, 2019). Öğrencilerin ihtiyaçları, sorun ve beklentilerine göre hazırlanan, PSD Modüllerinin başlıkları ve oturum içerikleri Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Psiko-sosyal destek modüllerinin başlıkları ve içeriği

<i>Modül</i>	<i>Başlık</i>	<i>Oturum İçeriği</i>
<i>Giriş Modülü</i>	Tanışma ve Grup Kurallarını Oluşturma	Tanışma ve Kurallar
<i>1.Modül</i>	Kendini Tanıma, Kendine Değer Verme ve Kabul Etme	- Kendini Tanıma - Ben Kimim - Kendine Değer Verme - Kendini Kabul
<i>2.Modül</i>	Duyguların Fark Edilmesi, İfadesi ve Yönetimi	- Duygularımızı Tanıyalım - Kızgınlık Duygusu - Kızgınlık Duygusu Yönetimi
<i>3.Modül</i>	Sosyal Beceri	- Sosyal Beceri - Dinleme - Kendini İfade Etme - Arkadaşlık - Akran Baskısı - Benim Geleceğim

5. Verilerin Analizi

Araştırmada analiz sürecinde hangi analiz tekniğinden yararlanılacağına karar vermeden önce verilerin normal dağılım durumu incelenmiştir. Bu kapsamda araştırmada kullanılan ölçeğe ait ön test ve son test verilerine ait Shapiro-Wilk değerleri hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Ölçeklere ait normal dağılım verileri

Testler	Ölçek	Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	p
Ön Test	Mesleki Eğitime Yönelik Tutum	,964	13	,80
Son Test	Mesleki Eğitime Yönelik Tutum	,937	13	,41

Shapiro-Wilk testi, küçük örneklem büyüklüklerinde normallik varsayımını test etmek için yaygın olarak tercih edilen güçlü bir yöntemdir. Buna göre, ölçeğin hem ön test hem de son test verilerine ilişkin p-değerleri “,05” in üzerinde bulunmuştur. Bu durum, ölçeğin ön test ve son test verilerinin normal dağılım gösterdiğini (Bryman ve Cramer, 2001) ve parametrik testlerin uygulanması için gerekli varsayımların sağlandığını göstermektedir. Bu kapsamda araştırmada yalnızca deney grubundan veriler toplandığı için öğrencilerin ön test ve son test puanları arasındaki farklılık “ilişkili örneklem t testi” aracılığı ile belirlenmiştir.

6. Bulgular ve Sonuç

Araştırmanın “Mesleki eğitim merkezlerine devam eden öğrencilerin psikososyal destek modülleri uygulaması öncesi ve sonrası mesleki eğitime yönelik tutumları arasında anlamlı farklılık var mıdır?” problemi doğrultusunda elde edilen bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Mesleki eğitime yönelik tutum ölçeği ön test-son test verileri

Mesleki Eğitime Yönelik Tutum	N	X̄	S	t	p
Ön Test	13	3,07	,220	4,946	,00
Son Test	13	3,56	,308		

Araştırmanın problemine ilişkin elde edilen veriler, ilişkili örneklem t-testi ile analiz edilmiştir. Öğrencilerin ön testte mesleki eğitime yönelik tutum puan ortalaması $X=3,07$ ($S=,220$), son testte ise $X=3,56$ ($S=,308$) olarak bulunmuştur. Yapılan analiz sonucunda elde edilen $t_{(12)}=4,946$; $p<,05$ değeri, öğrencilerin modüllerin uygulanması öncesi ve sonrası mesleki eğitime yönelik tutumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark saptanmıştır. Bu bulgu, PSD modüllerinin öğrencilerin mesleki eğitime yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır.

Mesleki eğitim, öğrencinin ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda bulunduğu bölgenin istihdam açığını kapatmaya yönelik çıraklık, kalfalık ve ustalık eğitimleri alabileceği; işbaşı eğitim süreci ile mesleki becerilerin uygulamalı olarak kazandırıldığı, iş ortamına uyumun oluşturulduğu, iş ahlakının ve çalışanlar arası iletişim becerilerinin keşfedilmesine olanak sağlayan bir eğitim kurumudur (MEB, 2019). Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınma sürecine ivme kazandırmayı amaçlayan politika yapıcılar için mesleki eğitime yönelik yatırımların artırılması, ekonomik uyumun sağlanması ve sürdürülebilir ilerlemenin desteklenmesinde temel bir stratejik araç olarak görülmektedir (McGrath ve Yamada, 2023). Mesleki becerilerin çeşitli meslek alanlarına yönelik oluşturulması bazı problemlerin yaşanmasına sebep olabilir. Bunlar sektörlerin ihtiyaç duyduğu alanda yetişmiş insan gücünü sağlayıp sağlamadığı ve öğrencinin mesleki gelişiminde hangi uzmanlığı seçeceği yönünde kararsız kalması gibi sıralanabilir. Bu bağlamda öğrencinin mesleki rehberlik hizmetlerine ve seçmiş olduğu meslek dalına özel becerilerin kazandırılmasına ihtiyaç duyulabilir. Bu durum da öğrencilerin özellikle seçtikleri alandaki ilk uygulama tecrübelerinde farklı problemleri de beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan mesleki eğitim yalnızca kendi içindeki plan ve politikalar ile geliştirilemez ve iyileştirilemez. Bu araştırmanın bulguları, uygulanan PSD modüllerinin öğrencilerin mesleki eğitime ilişkin tutumlarını olumlu etkilediğini ortaya koymuştur. Bu sonucun ortaya çıkmasında, PSD modüllerinin içerik yapısının belirleyici olduğu düşünülebilir. İlk modülde öğrencilerin kendilerini tanımaları, kendilerine değer vermeleri ve kabul etmeleri, bireysel farkındalık ile öz-yeterlik algısını güçlendirebilir. Öte yandan, ikinci modülde duyguların fark edilmesi, ifade edilmesi ve yönetilmesine yönelik çalışmalar, öğrencilerin duygu düzenleme becerilerini geliştirerek mesleki ortamlarda karşılaşılabilecekleri zorluklarla başa çıkabilmelerini destekleyebilir. Son olarak üçüncü modülde ise dinleme, kendini ifade etme, arkadaşlık ve akran baskısıyla başa çıkma gibi sosyal becerilere odaklanılması, öğrencilerin iletişim ve iş birliği yeterliklerini artırarak mesleki eğitimin önemini daha yakından kavramalarına katkı sağlayabilir. Dolayısıyla modüllerin bireysel farkındalık, duygu yönetimi ve sosyal beceriler gibi çok boyutlu kazanımları, öğrencilerin mesleki eğitime yönelik olumlu tutum geliştirmelerine katkı sağladığı ifade edilebilir.

7. Tartışma

Literatürde de benzer biçimde psiko-sosyal destek ile mesleki eğitime yönelik olumlu tutumlar arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu görülmektedir. Nitekim Chen, He ve arkadaşlarının (2023) çalışmasında, sosyal destek, mesleki kimlik, okula aidiyet ve psikolojik uyum (iyi oluş ve benlik kimliği) değişkenlerinin birbirleriyle anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Bulgular, sosyal destek ile mesleki kimlik arasındaki ilişkide okula aidiyetin kısmi aracılık rolü üstlendiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, psikolojik uyum ve okula aidiyetin birlikte zincirleme aracılık etkisi gösterdiği belirlenmiştir. Bu sonuçlar, sosyal desteğin yalnızca mesleki kimliği doğrudan etkilemekle kalmadığını, aynı zamanda psikolojik uyum ve okula aidiyet üzerinden dolaylı bir etki yarattığını göstermektedir. Chen, He ve arkadaşlarının bulgularıyla paralel olarak, Rosyid ve Laili (2023) çalışmalarında yüksek düzeyde sosyal destek ve psikolojik iyi oluş gibi koruyucu faktörlerin mesleki kimlik gelişiminde de kritik bir rol üstlendiği vurgulanmaktadır. Kılıç ve İşören'in (2022) meslek lisesi öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmada, algılanan sosyal desteğin mesleki eğitime yönelik tutumlarla pozitif ve güçlü bir ilişki içinde olduğu belirlenmiştir. Aynı doğrultuda, Andersen vd. (2018) mesleki eğitim öğrencilerine yönelik sosyal ve destekleyici öğrenme ortamları yaratmayı amaçlayan sosyal müdahale programı, okul bağlılığını ve öğrenci iyi oluşunu güçlendirmiştir. Ayrıca Weidling ve arkadaşlarının (2025) bulguları, mesleki eğitim sürecinde psikososyal

destek uygulamalarının öğrencilerin iyi oluşunu geliştirdiğini ve mesleki eğitime ilişkin tutumları olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Araştırmamızın sonuçları, mesleki eğitim süreçlerinde, PSD modüllerinin yaygınlaştırılmasının mesleki eğitime yönelik olumsuz algıların azaltılmasına ve öğrencilerin alanları ile ilgili iş yaşamına hazırlık süreçlerinin güçlendirilmesine katkı sağlayabileceğini göstermektedir. Ayrıca, gelecekte farklı bölgelerden daha geniş örneklemelerle yapılacak çalışmalar ve PSD' nin uzun vadeli etkilerini izlemeye yönelik araştırmalar önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, genellikle dar gelirli ve eğitim düzeyi düşük bireylerin tercih ettikleri mesleki eğitim ile ilgili politikalar belirlenirken, PSD modüllerinin mesleki eğitimin temel bir bileşeni olarak ele alınması, hem öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini destekleyecek hem de işgücü piyasasının beklentileriyle uyumlu nitelikli bireylerin yetişmesine katkı sunacaktır.

8. Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgular çerçevesinde, PSD modüllerinin kuramsal ve uygulamalı boyutlarda daha etkili, yaygın ve sürdürülebilir biçimde kullanılabilmesine katkı sağlayacak öneriler geliştirilmiştir. Bu kapsamda, eğitim-öğretim süreçlerinde görev alan uygulayıcılar ile eğitim politikalarının belirlenmesinden sorumlu karar vericilere yönelik çeşitli öneriler sunulmuştur. Elde edilen sonuçların hem kuramsal hem de pratik düzeyde katkı sağlayabilmesi amacıyla geliştirilen öneriler aşağıda yer almaktadır.

1. Modül değerlendirme süreçlerinin, ailelerin aktif katılımıyla da yürütülmesi sağlanabilir.
2. İlgili bakanlıklar ve kurumlar tarafından, mesleki eğitim merkezlerine yönelik ve işletmelerin de etkin biçimde yararlanabileceği dijital içeriklerin üretilmesi sağlanabilir. Bu doğrultuda, gelecekte hazırlanacak modül ve programların dijital materyaller (mobil uygulama, AR, VR, XR vb.) ile desteklenerek geliştirilebilir.
3. Bu araştırma kapsamında PSD modülleri öğrencilere işyerinde aldıkları mesleki eğitim boyunca uygulanmıştır. Modüller işyerinde mesleki eğitim öncesinde de uygulanabilir ve etkisi araştırılabilir.
4. İleride mesleki eğitime yönelik karma desende çalışmalar tasarlanabilir ve çalışma grubuna öğretmen, aile, firma personeli vb. eklenebilir.
5. Farklı yaş grupları ile psikolojik iyi oluşu destekleyen farklı teknik, yöntem, yaklaşım, model vb. kullanılarak, daha fazla örneklem ile çalışmalar yapılabilir.
6. Öğrencilerin daha aktif öğrenmelerini sağlamak amacıyla, işyerinde mesleki eğitim dersi kapsamında PSD modüllerini destekleyici etkinlikler, örneğin turnuvalar, yarışmalar ve geziler düzenlenebilir; ayrıca belirli aralıklarla çeşitli pekiştireçler verilerek daha verimli bir öğrenme ortamı oluşturulabilir.
7. PSD modülleri, öğrencilerin 21. yüzyıl becerilerini geliştirmeye yönelik farklı yöntem ve tekniklerle zenginleştirilebilir; ayrıca bu araştırmada PSD modülleri kullanılmış olmakla birlikte, ileride gerçekleştirilecek araştırmalarda farklı modül ya da programlar uygulanabilir.

Kaynakça

- Akyüz, K., Akyüz, İ., Serin, H. ve Cındık, H. (2004). Batı akdeniz bölgesinde yer alan orman ürünleri sanayi işletmelerinin ihracat problemleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 4(1), 97-110. <https://doi.org/10.18182/tjf.99974>
- Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 1-15.
- Andersen, S., Rod, M.H., Holmberg, Ingholt, L., Ersbøll, A. K. and Tolstrup, J. S. (2018). Effectiveness of the settings-based intervention Shaping the Social on preventing dropout from vocational education: a Danish non-randomized controlled trial. *BMC Psychol* 6(45), 1-11. <https://doi.org/10.1186/s40359-018-0258-8>
- Ateş, İ. ve Arslan, A. (2023). 21. yüzyıl Türkiye'sinde ortaöğretim kurumlarındaki mesleki ve teknik eğitimin mevcut durumu, sorunları ve çözüm önerileri. *ISPEC International Journal of Social Sciences & Humanities* 7(2), 243-266. <http://doi.org/10.5281/zenodo.7981931>
- Bağca, A. ve Kazancı-Tınmaz, A. (2025). 3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'nda mesleki eğitim merkezlerine yönelik yapılan düzenlemeye ilişkin işveren görüşleri. *Trakya Eğitim Dergisi*, 15(3), 1116–1141. <https://doi.org/10.24315/tred.145759>
- Bayar, G. ve Tokpunar, S. (2014). Türkiye imalat sanayi alt sektörleri üretiminin belirleyicileri-panel veri analizi. *Business and Economics Research Journal*, 5(1), 67.
- Büyükmert, N. ve Bilen, A. (2021). İmalat sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin ekonomik krizlere bağlı olarak finansal yapısı ve karlılığındaki değişimler: 2008 krizi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 289-306.
- Büyüköztürk, Ş. (2024). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (36. Baskı). Pegem Akademi.
- Chen, Y., He, H. and Yang, Y. (2023). effects of social support on professional identity of secondary vocational students major in preschool nursery teacher program: A Chain mediating model of psychological adjustment and school belonging. *Sustainability*, 15(6), 5134. <https://doi.org/10.3390/su15065134>
- Çelik, E. ve Sandal, E. (2022). Türkiye imalat sanayii ve alt sektörlerinin bölgesel yoğunlaşma yapısı: 2011-2020 yılı karşılaştırmalı yerelleşme katsayısı analizi. *Kabramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), 1452-1468. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.1122318>
- Çelik, N. (2012). Türkiye'de mobilya sektörü gelişim planı için bir karar modeli önerisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(1), 223-232.
- Dağ, A. (2018). Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin okula uyum süreçleri hakkında nitel bir araştırma. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7(3), 1995-2012.
- Damar, M. ve Dolgunyürek, O. (2023). MEB mesleki eğitim merkezlerine devam eden 14-18 yaş grubu çırakların sosyal becerilerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 53(244), 1983-2012. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.1282607>
- Demir, Ü. (2017). Mesleki ve teknik anadolu lisesi algısı: ortaokul 8. sınıf öğrencileri üzerine bir araştırma. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 13(2), 316-342. <https://doi.org/10.17244/eku.310228>
- Demirci, N. (2017). İmalat sanayi sektöründe üretim ve banka kredileri ilişkisi: Türkiye için eşbütünleşme ve nedensellik analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 35-61. <https://doi.org/10.16953/deusbed.38804>
- Demirci, N. S. (2017). İmalat sanayi sektöründe kârlılığın belirleyicileri: TCMB sektör bilançolarıyla panel veri analizi (1996-2015). *Ege Akademik Bakış*, 17(3), 381-394. <https://doi.org/10.21121/eab.2017328404>

- Dixit-Bajpai, P. and Ravichandran, R. (2023). The impact of vocational education on economic growth and development across the G20 countries. *Indian Journal of Vocational Education*, 35, 57-68.
- Ekşioğlu, S. ve Taşpınar, M. (2019). 'Türkiye'de mesleki ve teknik ortaöğretimin gelişimi. *Sakarya University Journal of Education*, 9(3), 614-627. <https://doi.org/10.19126/suje.657776>
- Eroğlu, U. (2006). İşletmelerde eğitim faaliyetlerinin etkinliğinin ölçümüne ilişkin bir model önerisi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 111-133.
- Ferah-Korkmaz, G. (2025). Makroekonomik değişkenlerin sermaye yapısı ve karlılığa etkisi: türkiye ana metal sanayi sektöründe panel veri analizi [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Gericke, E. (2022) Vocational guidance in general and vocational education schools in Germany: The relevance of informed choice for successful vocational education and the legacy of Aloys Fischer. *Journal of Philosophy of Education*, 56, 467–478. <https://doi.org/10.1111/1467-9752.12673>
- Güzen, B. ve Erbaş, Y. H. (2023). Ortaöğretim kurumlarında mesleki ve teknik eğitimin sorunları ve çözüm önerileri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 82-104. <https://doi.org/10.53629/sakaefd.1280501>
- Has, B. ve Çınar, S. (2022). Türkiye'de imalat sanayi ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Bucak İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(1), 7-22. <https://doi.org/10.38057/bifd.999364>
- Hayat, E. ve Şölen, Ş. (2021). İstihdamda mesleki eğitimin önemi ve öğrencilerin mesleki eğitime ilişkin tutumları: Aydın İli örneği. *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 70-85. <https://doi.org/10.30803/adusobed.912720>
- Kapıkıran, Ş., ve Özgüngör, S. (2009). Ergenlerin sosyal destek düzeylerinin akademik başarı ve güdülenme düzeyi ile ilişkileri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 16(1), 21-30.
- Kaya-Kalkan, Ö. K. (2014). Mesleki eğitime yönelik tutum ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 117-128.
- Kaygın, E., Yıldız, T., Topçuoğlu, E. ve Özkes, S. (2020). An investigation into apprenticeship education in Kars. *Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 99-105. <https://doi.org/10.47542/sauied.826948>
- Kayıkçı, K. ve Aksoy, B. (2025). Mesleki Eğitim Merkezi (MESEM) eğitim paydaşlarının mesem uygulaması hakkındaki görüşleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 548-568. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.1585210>
- Keçialan, R. ve Ocakçı, A. F. (2018). Ergenlere yapılan sosyal beceri eğitiminin iletişim ve öfke kontrolüne etkisi. *Medical Sciences*, 13(3), 58-65.
- Kılıç, M. ve İşören, H. (2022). The effect of vocational high school students'perceived social support and attitudes to vocational education on school engagement. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, 45, 37-55. <http://doi.org/10.17740/eas.soc.2022.V45-03>
- Koç, E., Kaya, K. ve Şenel, M. C. (2017). Türkiye'de sanayi sektörü ve temel sanayi göstergeleri-ekonomik güven endeksi. *Mühendis ve Makina*, 58(688), 15-37.
- Koç, E., Şenel, M. C. ve Kaya, K. (2018). Türkiye'de Sanayi Sektörünün Genel Durumu-Sanayi Ciro Endeksi. *Mühendis ve Makina*, 59(692), 17-34.
- Kozludere, Ö. (2022). Mesleki ve teknik eğitimin gelişim politikası ve modernizasyonunun değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 12-28.

- Kundak, S. ve Aydoğuş, İ., (2018). Türkiye’de imalat sanayinin ithalata bağımlılığının analizi, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (1), 252-266, <http://dx.doi.org/10.21547/jss.348833>
- Marangoz, M. ve İzci, Ç. (2023). Doğal afetlerin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerinin 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler bağlamında girişimciler açısından değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 24(52), 1-30.
- McGrath, S. and Yamada, S. (2023). Skills for development and vocational education and training: Current and emergent trends. *International Journal of Educational Development*, 102, 102853, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2023.102853>
- MEB. (2014). Türkiye mesleki ve teknik eğitim strateji belgesi ve eylem planı (2014-2018). Ankara: MEB Yayınları. Erişim: https://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_07/29122004_mte_stareji_belgesi_2014_2018_1.pdf
- MEB. (2019). Psiko-sosyal destek modülleri: mesleki eğitim merkezi öğrencileri için. Erişim: <https://orgm.meb.gov.tr/psikososyaldijitaldestek/pdf/meslekegitimmerkezleriicinpsikosoyall.pdf>
- Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü (2023). “Türkiye Geneli Meslek Öğrenci İstatistikleri”. Erişim: Öğrenci Mesleki Eğitim İstatistikleri (meb.gov.tr)
- Natalia, S., Yuriy B. and Halyna, M. (2021). Vocational training costs and economic benefits: Exploring the interactions, *Journal of Business Economics and Management (JBEM)*, 22(6), 1476-1491. <https://doi.org/10.3846/jbem.2021.15571>
- Nor, N. I. Z. and Smith, A. P. (2019). Psychosocial characteristics, training attitudes and well-being of students: A longitudinal study. *Journal of Education, Society and Behavioral Science*, 29(1), 1-26. <https://doi.org/10.9734/JESBS/2019/v29i130100>
- Özer, M. (2020). Türkiye’de mesleki eğitimde paradigma değişimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(2), 357-384. <https://doi.org/10.17152/gefad.752523>
- Özkan, N. ve Göktürk, Ş. (2023). Mesleki ve teknik eğitim kurumlarında mesleki eğitim merkezi uygulamasının okul paydaşları açısından incelenmesi. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 3(11), 2153–2175. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10420870>
- Polat, H. (2011). Türkiye ekonomisinde imalat sanayi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 24-39.
- Rosyid, M and Laili, N. (2024, February). Social support and psychological well-being as predictors of academic stress among vocational high school students. In *ISPsy 2023: Proceedings of the 6th International Seminar on Psychology, ISPsy 2023, 18-19 July 2023, Purwokerto, Central Java, Indonesia* (p. 333). European Alliance for Innovation. <http://dx.doi.org/10.4108/eai.18-7-2023.2343802>
- Santibáñez, R., Fonseca, J., Moro, Á. and Keser, A. D. (2025, 21-23 May). The importance of interpersonal and emotional variables for best practices in basic/initial vocational education and training. In E. Quintana-Murci, F. Salvà-Mut, B. E. Stalder, & C. Nägele (Eds.), *Towards inclusive and egalitarian vocational education and training: Key challenges and strategies from a holistic and multi-contextual approach*. Proceedings of the 6th Cross-ing Boundaries Conference in Vocational Education and Training, Palma, Mallorca, Spain, (pp. 496–501). <https://doi.org/10.5281/zenodo.15367360>

- Sekreter, M. H. (2009). İmalat sanayinde verimliliğin ücretler üzerindeki etkilerinin incelenmesi: Türk imalat sanayinde sektörel bir uygulama [Yayımlanmamış Doktora Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Somuncu, A. (2020). Türkiye’de mesleki eğitim ve istihdam-hayaller beyaz olsa da gerçekler mavi yaka. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24(1), 177-194.
- Tamer, M. A. ve Özcan, M. (2014). Örgün mesleki ve teknik eğitim sisteminin mesleki eğitimin paydaşlarıncı değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 44(203), 205-224.
- TÜİK (2023). “Ücretli Çalışan İstatistikleri” (Erişim Tarihi: 15.12.2023). TÜİK Kurumsal (tuik.gov.tr) adresinden erişilmiştir.
- Türk, A., Ak-Bingül, B. ve Ak, R. (2020). Tarihsel süreçte yaşanan pandemilerin ekonomik ve sosyal etkileri. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(COVID-19 Special Issue), 612-632. <https://doi.org/10.21547/jss.766717>
- Uçar, C. ve Özerbaş, M. A. (2013). Mesleki ve teknik eğitimin dünyadaki ve Türkiye’deki konumu. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 242-253.
- Ulusoy, G. (2018). İmalat sektöründe Endüstri 4.0 dönüşümü çabaları: Bazı gözlemler. *İktisat ve Toplum*, 8(92), 121-123.
- Üre, S. (2025). OECD ülkelerinde sanayi sektöründeki rekabet gücü ve büyüme üzerindeki etkisi [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Sivas Üniversitesi.
- Üstün, A. ve Yiğit, A. (2022). Mesleki eğitimde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri. *Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences (Joshas)*, 8(54), 827-839. <http://dx.doi.org/10.29228/JOSHAS.63315>
- Weidling, K., Spoerlé, D., Heller, F.M. and Stadtmann, M. P. “We are dragged along like dogs and take damage ...” – Adolescents’ experiences affecting their mental health during vocational training in a health or social care profession – an interpretative phenomenological analysis. *BMC Public Health* 25(1574), 1-16. <https://doi.org/10.1186/s12889-025-22852-8>
- Weijzen, S. M. G., Onck, C., Wals, A. E., Tassone, V. C. and Kuijer-Siebelink, W. (2023). Vocational education for a sustainable future: Unveiling the collaborative learning narratives to make space for learning. *Journal of Vocational Education & Training*, 76(2), 331–353. <https://doi.org/10.1080/13636820.2023.2270468>
- Yıldırım, K. ve Şahin, L. (2015). Osmanlı’dan günümüze mesleki eğitimin gelişimi. *Çalışma ve Toplum*, 1(44), 77-112.
- Yılmaz, Y. (2016). Ticaret meslek lisesi öğrencilerinin işletmelerdeki beceri eğitimi uygulaması aracılığıyla iş bulma olanaklarının incelenmesi: Erzurum ilinde bir araştırma. *International Journal of Social Sciences And Education Research*, 2(2), 554-566.

İNEGÖL'DE MESLEKİ EĞİTİMİN DÜNÜ BUGÜNÜ VE GELECEĞİNE BAKIŞ

Orhan ERDOĞAN

1. Giriş

Geçmiş milattan önce 3000 yıllarına dayanan 5000 yıllık İnegöl şehri 1900'lü yılların başından itibaren küçük sanayi işletmeleri ile adından söz ettirmiştir. Ahşap Kerestecilik kürekçilik Obutculuk at arabacılığı ile başlayan serüven 1933 yılından itibaren sandalyecilik ile kendini göstermiştir. Ahşap sektörünün hızla ilerlemesi ilçede kalifiye eleman ihtiyacını doğurmuştur. Bu değişim hızına paralel bir şekilde sanayinin istediği yeterli sayıda eğitilmiş eleman bulunmamaktadır halen mobilya sektörünün yanında diğer sanayi sektörleri de yeterli kalifiye eleman bulamamaktadırlar.

İnegöl'de mesleki eğitimin küçükte olsa ilk adımı Akşam Kız Sanat Okulu ile olmuştur. Mamas Turgut Can (1947) kızlarımızın elinden iş gelen ve iyi bir ev kadını olarak yetişmesini candan arzu eden Milli Eğitim Bakanlığı kazamıza bir Akşam Kız Sanat Okulu açılmasını kararlaştırdı, 1943 Temmuzunda hazırlık emri verildi okul için gereken eşyalar gelerek milli eğitim memurluğunun muhafazasına verildi. Binası da hazırlandı. 30 Ekim 1943'te resmen açıldı öğrenci yazarak derslere başladı bir müdür üç öğretmen bir kâtip ve idare memuru vardır biçki dikiş nakış ve çamaşır ev idaresi dersleri gösterilmektedir. Bugüne kadar muhtelif kısımlardan 107 mezun vermişti. Açıldığı günden beri yılda iki defa olmak üzere bir sergi açılıyor sergilerde her gün kadın erkek ve bilhassa kadın ve kızlar olmak üzere 700 kadar ziyaretçi gelmektedir kızlarımızın yaptıkları işler halkımız tarafından içten gelen bir ilgiyle takdir edilmektedir kültür aşığı olan halkımız Milli Eğitim Bakanlığı'nın gösterdiği ilgiyi derin saygı ve sevgiyle karşılayarak her fırsatta şükranlarını göstermeye çalışıyor bu okul bugün ilçemizin ihtiyaçlarını karşılayamıyor yeri hazır iyi ve geniş bir bina yapılarak tam teşkilatlı bile olmasını halkımızın sabırsızlıkla bekliyor. (ss 45,46)

93 yaşındaki canlı tarih Kemal Anıl'ın anlatımı ile 1958 yılında müteşebbis Kemal Anıl, Cevat Tuna, Nazmi Demiralp, mühendis İsmail Bilge Tekin İnegöl için ne yapabiliriz diyerek bir toplantı yapıyorlar. Çeşitli önerilerden sonra oy birliği ile sanat okulu yapılmasına karar veriyorlar. İlk olarak zamanın kaymakamı ve belediye başkanı Mehmet Çıracı'ya niyetlerini açıklayıp Çıracıdan bütün muhtarlar ve mahallelerinden hali vakti yerinde üçer beşer kişi ile büyük bir toplantı yapılmasında ricacı oluyorlar. Toplantıda toplanan parayla başkan Çıracı'dan okul yeri istiyorlar. Bir zamanlar ilçenin dışı sayılabilecek çöplük ve hayvan pazarı olarak kullanılmış olan 40.203 metre karelik şimdiki Endüstri Meslek Lisesi'nin yerini belediyeden dönümüne 1 TL, toplamda 40 TL ödeyerek tapusunu alıyorlar. Yıl 1963 İnegöl'de bugünkü ismi ile erkek sanat enstitüsü yaptırmak için bir dernek kurulur başkanlığına esas mesleği öğretmenlik olan ancak öğretmenlikten ayrılıp serbest çalışan Cevat Tuna getirilir.

İktidarda CHP-Adalet Partisi koalisyonu vardır. İsmet İnönü başbakan Dr. İbrahim Öktem Milli Eğitim Bakanıdır. İnönü bir Bursa ziyareti için İnegöl'den geçerken eski jandarma Komutanlığı önünde partililer ve İnegöllüler tarafından karşılanır. Pek tabii ki öncelik taşıyan konu Erkek Sanat Okulu yaptırılması. Gelen zevat içinde Başbakan İnönü milli eğitim Bakanı İbrahim Ökten Milli

Eğitim Bakanlığı ilgilileri dönemin Bursa Valisi kaymakam ve diğer bürokratlar vardır. Hazırlanan senaryo gereği aynı zamanda kurtuluş Savaşı yıllarında yedek subay olan Cevat Tuna ortaya atılır çelebi, civelek, atik, tetik ve de saygın bir vaziyette İsmet Paşa'nın karşısında Esas vaziyette selam durur. "Hoş geldiniz paşam" der. Zira Cevat Tuna garp cephesinde İsmet Paşa ile savaşan yedek subay mülazım evveldir (asteğmendir) İsmet Paşa mülazım evvelini tanır ve" hayrola mülazım evvel Cevat" der. Cevat Tuna " ben çizmeden yukarı çıkamam paşam" der. İsmet Paşa döner milli eğitim Bakanı Dr. İbrahim Öktem'e "mülazım evvel Cevat Bey'i bir dinleyin" der. Malum Cevat Bey'in isteği Erkek Sanat Okulu Paşa'ya iletilir paşa sorar" beş yıllık kalkınma planında var mı? Yoksa nafile bu isteğiniz mümkün olmaz" der.

Bakanlık ilgilileri bakarlar beş yıllık planda İnegöl erkek sanat okulu yapılması planı alınmış o zaman paşa" hah şimdi gelin bakalım der yoksa bütün İnegöl'ü ve Bursa'yı başıma toplasaydınız planda olmadığı zaman bana bir şey yaptıramazsınız" der. Milli eğitim Bakanı Öktem'e döner" bakanlık imkânları el veriyorsa yardımcı olun İnegöllere" der. Böylece savaş meydanlarında emir komuta zinciri altında başlayan silah arkadaşlığı ve dostluk barış zamanında Anadolu irfanı ışığı altında eğitim öğretim için fırsata dönüştürülmüştür.

O günkü duyulan söylentilere göre farklı miktarlarda Milli Eğitim Bakanlığından ödenek gelir ve dershanelerin bulunduğu iki katlı binanın temeli Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem ve diğer ilgililerin İnegöllerin hazır bulunduğu içten heyecanlı bir törenle atılır daha sonra gelen ödeneklerle tamamlanarak 1965 yılında bölge yatılı bölge Erkek Sanat Enstitüsü olarak hizmete açılır. İnegöl halkının maddi ve manevi gerektiğinde beden gücüyle katkıda bulunarak ilk erkek meslek lisesine kavuşmuş olduk eğer erkek sanat enstitüsü açılmasaydı bir çoğumuzun lise tahsili olmayacaktı çünkü her ailenin İnegöl dışında çocuk okutacak imkanı yoktu .Bu okulda uzun bir süre Pamukova, Geyve, İzmit, Yenisehir, Pazaryeri ve Domaniç'ten gelen bölge çocukları İnegöllü çocuklarla eğitim ve öğretim gördü.

1990-1991 öğretim yılında makine teknik lisesi öğretime açılmıştır 300 yataklı ve dört katlı inşa edilmiş yurt binası erkek teknik eğitim genel müdürlüğünce işletilmek üzere okula devredilmiştir. 04.06.1991 tarihinde yapılan protokol ile hayırsever vatandaş Mustafa Dörtçelik tarafından başlangıcında atölye olarak düşünülen daha sonra okulun ihtiyacına göre dersliğe çevrilen 830 metre² kapalı alana üç katlı derslik binası yaptırılıp 29 04. 1994'te öğretime başlatılmıştır bu derslik binası ile birlikte 384 metre² alan üzerine tek katlı kalorifer dairesi yapılmıştır. 29. 04. 1994 tarihinden itibaren okulun ismi değiştirilerek İnegöl Dörtçelik Teknik Lise Ve Endüstri Meslek Lisesi adını almıştır. 1994 -1995 Eğitim öğretim yılında makine teknik lisesine ilaveten elektrik teknik lisesi açılmıştır. Aynı öğretim yılında elektronik ve konfeksiyon bölümleri de açılmıştır. 1996-1997 öğretim yılında da Anadolu teknik lisesi elektrik bölümü açılmıştır. Şu anda okul Anadolu Teknik Lisesi elektrik bölümü teknik lise makine ve elektrik bölümleri ve endüstri meslek lisesi mobilya dekorasyon tesviye metal işleri elektrik elektronik ve konfeksiyon bölümleri ile eğitim öğretime devam etmektedir.

Daha sonraki yıllarda İnegöl'de mesleki eğitim alanında yeni okullar açılmaya devam etmiştir. 1992 tarihinde Sağlık Meslek Lisesi 1983 tarihinde çıraklık (Mesleki) eğitim merkezi 2005 tarihinde Yunus Emre Mesleki Teknik Anadolu Lisesi 2009 tarihinde Nene Hatun Mesleki Teknik Anadolu Lisesi açılmıştır. İnegöl mesleki eğitim tarihinde bir zirve olacak Hacı Sevim Yıldız Mesleki Teknik Eğitim kampüsü hayırsever işadamı Mehmet Yıldız tarafından Yaklaşık 305 dönüm (305.000 m²) arazi üzerinde 2006 yılında yapımına başlanmış Proje temeli 2006 civarında atılmış, yaklaşık 30 milyon dolar maliyetle inşa edilmiştir. 26 bloktan oluşan kampüs, meslek liseleri, pansiyon, spor salonu ve

anaokulu gibi birimleri içermektedir. Resmî açılış töreni 22 Ekim 2016'da yapılmıştır. Yaklaşık 6.000 öğrenci kapasitesi vardır. 2013'ten itibaren HSY-1 Mtl, 2014 yılından sonar HSY-2, HSY-3, HSY-4, HSY-5 Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi eğitime başlamış, ancak büyük açılış 22 Ekim 2016'da yapılmıştır. Tematik Mobilya ve İç Mekan Tasarımı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi) 2017-2018 eğitim-öğretim yılında resmen faaliyete geçmiştir. 2020 -2021 sonrası Atölye ve laboratuvarların modernizasyonu için Avrupa fonlu projeler devreye alınmış, yerel yönetimler de altyapı düzenlemeleri yapmıştır. Bununla birlikte BEBKA tarafından da bazı alanlarda altyapı düzenlemeleri yapılmıştır.

2. Literatür Taraması

İnegöl'de mesleki eğitimin dünü bugünü ve geleceğine bakış konusu çalışmamızın ana temelini oluşturmaktadır. Bu çalışmada hızla sanayileşen bir kentin bu hızına yetişebilmesi için kalifiye eleman ihtiyacı nasıl karşılanır sorusuna cevap aradık mesleki eğitimin yaygınlaşması konusunu ele alarak araştırmamızı sürdürdük araştırma konusuyla ilgili bugüne kadar elle tutulur bir kaynağa rastlanılmamıştır bu nedenle Yazılı metinlerden çok tarihe tanıklık etmiş kişilerle yüz yüze mülakatları yapılmıştır. İnegöl'de ilk mesleki eğitim veren Kız Akşam Sanat Okulu ile ilgili olarak 1947 yılında yayınlanmış İnegöl tarihi coğrafi iktisadi içtimai sıhhi ve kültür durumları isimli Turgut Can Mamas tarafından yazılan kitaptan yararlanılmıştır. İnegöl erkek sanat okulu mezunlarından Şükrü Kelebekle görüşülmüş, Kemal Anıl'la görüşülmüş Dörtçelik Endüstri Meslek Lisesi Müdürlüğü web sayfasındaki okulun tarihçesi kaynak olarak kullanılmıştır İnegöl'de halen eğitimine devam eden diğer mesleki eğitim kurumlarının tarihçeleri ve verileri de ilgili kurumların web sayfalarından ve İnegöl ilçe milli eğitim müdürlüğü istatistiki verilerinden alınmıştır. Hayırseverlerin yaptırmış olduğu okulların Bursa Valiliği ve İl Milli Eğitim Müdürlükleri ile yaptıkları protokoller dışında yazılı kaynak bulunmamaktadır. Bu konuda belki de ilk defa yazılı bir araştırma yapılmış olacaktır yapılan mülakatta biraz hikayeci bir anlatım içermekle birlikte o zamanı tasvir eden bilgilerde barındırmaktadır.

3. Amaç, Kapsam ve Yöntem

Bu çalışmada amacımız hızla sanayileşen İnegöl'de halen sanayinin aradığı ve istediği oranda yeterli sayıda kalifiye eleman bulunmamaktadır. Sorunu çözmek için kaynağına inmek gerekir. İnegöl'de kalifiye eleman ihtiyacı ne zaman ihtiyaç olmaya başlamıştır?. Bu sorunu çözmek adına neler yapılmıştır? Bu çalışmalar yeterli midir?. Çalışmamız İnegöl'deki örgün ve yaygın eğitim kurumlarıyla sınırlı kalmıştır Mesleki eğitimin İnegöl'deki sürecini ortaya koymak için halen hayatta olan erkek sanat okulunun yapılmasına vesile olan kişilerle görüşülmüştür. Erkek Sanat Enstitüsü ilk mezunlarıyla ve hayatta olan yöneticileri ile yüz yüze görüşülmüştür. Halen görevde olan ve mesleki eğitimin sorunlarının çözümü için fikirler üreten Teknik Öğretmen Karanı Biber'le görüşülmüştür. İnegöl İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ve Milli Eğitim Bakanlığının Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerinden İnegöl Ticaret Odası ve organize Sanayi bölgesi verilerinden faydalanılmıştır.

4. Model ve Hipotez

Araştırmamızın kapsadığı zamana göre modelimiz ileriye yönelik araştırmalar ve geriye dönük araştırmalar şeklinde olmuştur. İnegöl'de kalifiye eleman ihtiyacı ne zaman ihtiyaç olmaya

başlamıştır? Bu sorunu çözmek adına neler yapılmıştır? Bu çalışmalar yeterli midir.? Sorularına mülakatlarla resmi kurumların istatistiki bilgileriyle cevap bulunmaya çalışılmıştır.

5.Bulgular ve Sonuç

İnegöl'de 1900'lü yıllardan çırak kalfa usta geleneği ile başlayan ahşap sanayinin daha sonraki yıllarda mobilya sektörüne dönüşmesi ilçede mesleki eğitimi zorunlu hale getirmiştir İnegöl'ün kanaat önderleri ve bürokratları bir araya gelerek 20.09.1965 yılında tesviye metal işleri ve ağaç bölümleriyle bölgenin ilk yatılı Erkek Sanat Enstitüsü açmışlardır 40 dönüm arazi üzerine kurulan enstitü daha sonraki yıllarda bünyesine başka bölümler de alarak büyümeye devam etmiştir. Bugün gelinen noktada mesleki eğitim veren okul sayısı 12 öğrenci sayısı 7710'a çıkmıştır şehre çok büyük yatırımlar yapılmış şehrin içindeki meslek liselerine ilaveten ayrıca mesleki teknik eğitim kampüsü kurularak 22 branşta eğitim öğretime devam edilmektedir 1995-1996 tarihinde Uludağ Üniversitesine bağlı İnegöl Meslek Yüksek Okulu eğitim öğretime başlamıştır Meslek Yüksek Okulunun eğitim öğretime başlamasıyla mesleki eğitimin çitası ilçemizde biraz daha yükselmiştir üniversite iş birliği ile İnegöl sanayisinin vizyonunu artırmaya yönelik çalışmalara yön verilmiştir halen 11 ana bölümde Meslek Yüksek Okulu mezun vermektedir. İnegöl'de sayıları artan sanayi tesisleri üç organize Sanayi Bölgesi'ne (İnegöl Organize sanayi bölgesi (1977) 2. İnegöl mobilya ve ağaç işleri organize sanayi bölgesi (2006) Yenice organize sanayi bölgesi (2017) sığmamaktadır artan işletme sayısına karşın meslek lisesinden mezun olan öğrenci sayısı yeterli gelmemektedir. İnegöl sanayisinin üretim yaptığı alanlarla meslek liselerinin mezun verdiği bölümlerin uyumlu olması sağlanmalıdır 6000 öğrenci kapasiteli kampüsün tam kapasite eğitim verebilmesi için ilgili kamu ve kuruluşların çaba göstermesi gerekmektedir. Mesleki eğitim kampüsünün öneriler bölümünde yer alan acil çözüm bekleyen aşağıda sıralanan sorunları çözüldüğünde kampus tam kapasite eğitime devam edecektir.

OKUL ADI: HACI SEVİM YILDIZ-1 MTAL

SINIFLARA GÖRE ÖĞRENCİ SAYILARI

ANADOLU MESLEK PROGRAMI

S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
1	BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ ALANI	103	76	62	59	300
2	ELEKTRİK ELEKTRONİK TEKNOL	98	43	29	44	214
3	ENDÜSTRİYEL OTOMASYON TE	33	18	12	12	75
						0
		234	137	103	115	589

ANADOLU TEKNİK PROGRAMI

S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
1	ELEKTRİK ELEKTRONİK TEKNOL	29	25	25	11	90
						0
						0

MESLEKİ EĞİTİM MERKEZİ PROGRAMI

S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
1	BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ ALANI	7	7	1	1	16
2	ELEKTRİK ELEKTRONİK TEKNOL	50	44	16	18	128
3	ENDÜSTRİYEL OTOMASYON TE	1	3	1		5
		58	54	18	19	149

MESLEKİ AÇIK ÖĞRETİM LİSESİ

S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
						0
						0
						0

OKUL ADI: HACI SEVİM YILDIZ 3 TİCARET MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ						
SINIFLARA GÖRE ÖĞRENCİ SAYILARI						
ANADOLU MESLEK PROGRAMI						
S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
1	PAZARLAMA VE PERAKENDE	68	22	26	25	141
2	BÜRO YÖNETİMİ VE YÖNETİCİ ASİSTANLIĞI	31	10	10	23	74
3	MUHASEBE VE FİNANSMAN	163	70	35	52	320
						0
						535
ANADOLU TEKNİK PROGRAMI						
S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
						0
						0
						0
MESLEKİ EĞİTİM MERKEZİ PROGRAMI						
S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
1	PAZARLAMA VE PERAKENDE				10	10
2	MUHASEBE VE FİNANSMAN	8	19	11	8	46
						0
						0
						56
MESLEKİ AÇIK ÖĞRETİM LİSESİ						
S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
						0
						0
						0

OKUL ADI: HACI SEVİM YILDIZ-4 TURİZM MTAL

SINIFLARA GÖRE ÖĞRENCİ SAYILARI

ANADOLU MESLEK PROGRAMI

S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
	KONAKLAMA VE SEYAHAT HİZMETLERİ	69	30	24	35	158
	YİYECEK VE İÇECEK HİZMETLERİ	70	60	67	52	249
						0
						0
	TOPLAM	139	90	91	87	407

ANADOLU TEKNİK PROGRAMI

S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
						0
						0
						0

MESLEKİ EĞİTİM MERKEZİ PROGRAMI

S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
	YİYECEK VE İÇECEK HİZMETLERİ	36	44	7	9	96
						0
						0
						0
						0

MESLEKİ AÇIK ÖĞRETİM LİSESİ

S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
						0
						0
						0

OKUL ADI: DÖRTÇELİK MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

SINIFLARA GÖRE ÖĞRENCİ SAYILARI

ANADOLU MESLEK PROGRAMI

S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
1	MAKİNE VE TASARIM TEKN.	107	80	57	67	311
2	MODA TASARIM TEKN.	36	21	14	29	100
						0
						0
		143	101	71	96	411

ANADOLU TEKNİK PROGRAMI

S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
						0
						0
						0

MESLEKİ EĞİTİM MERKEZİ PROGRAMI

S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
1	MAKİNE VE TASARIM TEKN.	27	24	26	13	90
2	MODA TASARIM TEKN.	3	8	3	0	14
						0
						0
		30	32	29	13	104

MESLEKİ AÇIK ÖĞRETİM LİSESİ

S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
						0
						0
						0

OKUL ADI: İNEGÖL MESLEKİ EĞİTİM MERKEZİ						
SINIFLARA GÖRE ÖĞRENCİ SAYILARI						
ANADOLU MESLEK PROGRAMI						
S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
						0
						0
						0
						0
						0
ANADOLU TEKNİK PROGRAMI						
S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
						0
						0
						0
İNEGÖL MESLEKİ EĞİTİM MERKEZİ PROGRAMI						
S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
1	Elektrik- Elektronik Teknolojisi	0	0	0	2	2
2	Güzellik Ve Saç Bakım Hizmetleri	0	0	0	1	1
3	Gemi Yapımı	8	2	0	0	10
4	Kuyumculuk Teknolojisi	25	29	17	5	76
5	Metal Teknolojisi	17	15	8	6	46
6	Mobilya Ve İç Mekân Tasarımı	300	332	273	140	1045
7	Motorlu Araçlar Teknolojisi	87	117	62	44	310
8	Seramik Ve Cam Teknolojisi	3	0	1	0	4
9	Yiyecek İçecek Hizmetleri	6	11	4	0	21
		446	506	365	198	1515
MESLEKİ AÇIK ÖĞRETİM LİSESİ						
S.N.	ALAN	9. sınıf	10. sınıf	11.sınıf	12. sınıf	Toplam
						0
						0
						0

6. Tartışma

Bir insana meslek öğretmek oldukça meşakkatli ve maliyetli bir uğraştır. Hele ki okul ortamında ve çok da talep etmeyen çocuklara, gençlere, insanlara öğretmek çok daha zordur. Bu meşakkatli işi devletimizin okullarda üstlenmesi, yetişmiş insan gücüne ihtiyaç duyan üreticimiz sanayicimiz için büyük bir nimettir. 2025-2026 Eğitim öğretim yılında İnegöl’de 12 Meslek lisesinde 22 farklı bölüm ve 226 derslikte 7710 öğrenci eğitim görmektedir. Türkiye’de mesleki eğitime devam eden öğrenci yüzdesi %30 iken İnegöl’de mesleki eğitime devam eden öğrenci yüzdesi %12’dir. Bu durum İnegöl’ün Türkiye ortalaması altında olduğunu göstermektedir.

Özel girişimcilere baktığımızda genellikle kültür liseleri dediğimiz Anadolu liseleri veya fen liseleri açmaktadırlar. Çünkü meslek liselerine göre yatırım maliyetleri düşüktür. O yüzden çok fazla özel meslek lisesi bulunmaz. Çünkü; mesleki eğitim pahalı bir eğitimidir. Meslek liseleri bazı ortaokulların 7-8 sınıflarında, ödevini yapmayan, azıcık yaramazlık yapan öğrencilere “öcü” olarak gösterilmektedir. Öğrenci velileri bazı okul rehberlik öğretmenleri tarafından “çocuklar ders çalışmazsanız meslek lisesine gidersiniz veya veliler “çocuğunuz böyle giderse meslek lisesine gidecektir” diye korkutulmakta, meslek liseleri adeta bir öcü gibi gösterilmektedir. Son yıllarda yapılan en büyük yanlış, teknik eğitim/meslek liselerine bakış açısıdır. Toplumda zamanla şöyle bir algı oluşturuldu; meslek lisesine giden öğrenci ikinci hatta üçüncü sınıf bir öğrencidir. Meslek liseleri toplum dışına itilmiş, haylaz, yaramaz, kavgacı ve hırçın çocukların toplandığı okullardır. Öyle ki birçok aile çocuğunun gittiği okulun meslek lisesi olduğunu söylemekten çekinmektedirler. Çünkü meslek liseleri ile ilgili yargılardan utanmaktadırlar. Aileler çocuğunun meslek liselerinin atölyelerine değil de, masa başı bol maaşlı bir işe layık olduğunu düşünmektedirler. Bunu sağlayamamanın ezikliğini yaşamaktadırlar. Dokuzuncu sınıfta hiçbir Anadolu lisesine ve mahalle mektebine giremeyen çocuklarımız zorunlu olarak meslek liselerine kayıt yaptırmaktadırlar. Ancak, meslek liselerine gelen çocuklara diğer Anadolu liselerinde ve fen liselerinde okutulan tüm dersler verilir. Mevcut sistem, meslek liselerine kayıt yaptıran çocuklarımıza bir yandan, “sen akademik eğitim almaya uygun değilsin” diyerek, meslek liselerine yönlendiriyor, bir yandan da, “akademik eğitim veren Anadolu ve fen liselerinde okutulan dersleri okuyacaksın” diyor. Bunda ciddi bir çelişki ve yanlışlık olduğu düşüncesindeyim. Bu çocuklar meslek liselerine yönlendirildiğine göre, doğrudan istediği bölüme, alana kaydedilmesi gerekir. Öğrenci bilsin ki ben artık makineci olacağım, mobilyacı olacağım, tekstilci olacağım. Bir an önce okuluna ve mesleğine adapte olsun. Şu anki sistemde çocuklarımız bir yıl boyunca kendini hiçbir mesleğe uygun görmüyor, fırsatını bulan bir şekilde mahalle mekteplerine nakil gidiyor. Diğerleri de nakil hayali ile okuduğu okulun ne kurallarını ne de disiplinini benimsiyor. Dolayısıyla verimsiz bir yıl geçiriyor. Ne kültür derslerinde başarılı olabiliyor. Ne de mesleğine adapte olabiliyor. Öğrencimiz bir yılın sonunda Anadolu ve fen liselerinde okutulan derslerin tümünü görmüş ve öğrenmiş (!) olarak onuncu sınıfa geçiyor. Geçiş öncesi hangi alanda mesleki eğitim alacağını içeren dilekçeyi okul idaresine veren öğrenci başarı sıralamasına göre okulunda bulunan bir alana yerleşir. Kendi okulunda istediği alan yoksa ilgi duyduğu alan/bölüm bulunan başka bir meslek lisesine kayıt yaptırır. Bundan sonra artık mesleki eğitimin ayrıcalıklı bireyi olmuştur. Peki, bu kadar maliyetli bir eğitim olan mesleki eğitimi almış okulların hakkını vererek mezun olmuş gençlerimiz piyasada hak ettiği değeri buluyor mu? Başka bir ifadeyle, meslek lisesi mezunlarının toplumda, itibarı var mıdır? Gerek ekonomik şartlar gerekse planlanmış bir üretim programı olmadığından meslek lisesi mezunlarına gereken değer verilmemektedir. Bir kaç istisna dışında, işe girerken asgari ücretle işe başlamaktadırlar. Uzun bir süre bu ücretle çalışmaktadırlar. Meslek lisesini bitiren gençler işe alımlarda öncelikli tercih sebebi

olmalı, işe başlama ücreti ise vasıfsız işçininkinden fazla olmalıdır. Ve bu rakam da meslek eğitimini özendirici bir miktar olmalıdır.

Ülkemizde ebeveynlerin çocuklarını yükseköğrenime gönderme sebebi, bilim insanı olsunlar, kendini bulsunlar, hayatı anlasınlar, evrensel normlara sahip insanlar olsunlar diye değildir. İnsanlar çocuklarının devlet memuru olmasını, makam sahibi, çok az emekle bol para kazanacağı mesleklerde çalışmasını arzulamaktadır. Üniversitede hangi bölümü, hangi mesleği okuduğunun hiçbir önemi yok, ön lisans ya da lisans bitirmesi önemli de değil. Yeter ki bir üniversite bitirsin devlet kapısında bir memuriyete yerleşsin veya özel sektörde beyaz yakalı bir pozisyon kazansın... Meslek Lisesini bitiren öğrenciler, kendi alanlarının teknik öğretmen okullarını tercih edip, teknik öğretmen oluyorlardı. Bu fakültelere sadece kendi alanından mezun öğrenciler gidebilmekteydiler. Meslek liseli öğrenciler sadece kendi alanında eğitim görmüş arkadaşları ile yarışıyorlardı. Bu durum 1999 yılına kadar böyleydi. Sonraki yıllarda düz liseden, Fen ve Anadolu liselerinden mezun olanlara da bu hak tanındı. Onlar da ‘bari öğretmen olayım’ diye meslek lisesi öğretmeni olmak için Teknik Eğitim Fakültelerine akın ettiler. Bu durum, hem meslek lisesi öğrencilerine büyük haksızlık oldu, hem de meslek liselerine eğitim için gelen öğrencilere haksızlık oldu.

Meslek deneyimi, mesleki bilgi birikimi sadece lisans seviyesinde olanlar, sırf garanti maaşım olsun diye meslek öğretmeni diploması aldılar, meslek dersleri öğretmeni olarak atandılar. Bu da yetmezmiş gibi mühendislik eğitimi görmüş reel sektörün zorlu şartlarına katlanamayan mühendisler teknik öğretmen olarak meslek liselerine atandılar. Bunun ne zararı var diyenler çıkabilir. Meslek lisesi eğitimi, kültürünü almayan ahilik anlayışı ile büyümeyen insanlar, meslek lisesi ortamını ve öğrenci psikolojisini kavrayamadıkları için verimli olamadılar. Meslek lisesi çıkışlı olamayıp eline tornavida almadan test kitaplarının arasında, üretimden kopuk, hayattan kopuk, sosyallikten kopuk gençlerin, sırf test sorularına doğru cevap verdikleri için teknik öğretmen olmaları meslek liselerinin niteliğini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Bugünkü durumda meslek liselerine öğretmen yetiştiren fakültelerin tamamı kapatılmıştır. Düşünsenize üretim diyoruz, “meslek lisesi memleket meselesi” diyoruz, lakin bir sonra ki kuşağı eğitecek meslek lisesi öğretmeni yetiştirmiyoruz. Bir zamanlar meslek lisesi öğrencilerine yüksek okullara sınavsız geçiş hakkı verilmişti. Çok da yerinde bir uygulamaydı. Meslek lisesinde, alanında eğitim alan gençler bunun üzerine bir de iki yıl yükseköğrenim aldıklarında tam donanımlı mesleki neferlere dönüşüyorlardı. Âmâ hangi akla hizmet bilinmez, Meslek Lisesi öğrencilerinin ön lisans programlarına sınavsız geçiş hakları elinden alındı. Şimdi ön lisans programlarına YKS barajını aşmış Anadolu lisesi öğrencileri doldurmakta ve biz bu öğrencilerden iki yıl içerisinde teknik resmi, malzeme bilgisini, tasarım ilkelerini, boyayı cilayı vs öğrenmesini istiyoruz. Üstelik birçok üniversitede uygulama atölyesi yoktur. Olanlar da faal değil ya da uygulama yapacak-yaptıracak yeterlilikte öğretim üyesi yoktur. Üniversite hocasının, gençlerin önünde yıllar boyu ezberlediği ders notlarını hızlı bir şekilde tahtaya yansıtmasını “lisans eğitimi” sandık. “Çocuklar burası üniversite burada size her şey gösterilmez, siz gidin araştırın, sorun soruşturun.” Böyle yapılarak gençliğin araştırmaya teşvik edildiği sanılmaktadır. Pırıl pırıl gençler mühendis olmak, meslek sahibi olmak için mühendislik fakültelerine gitmektedir. İlk üç yıl meslek lisesinde gösterilen bilgiler ezberletiyor. Son yıl ise tez adı altında, hayatında uygulama yapmamış öğrencilere birer icat yapın, getirin denir. Gençler de ne yapsın en yakın sanayideki ustanın yanında soluğu alırlar. Gittikleri ustanın birikimi doğrultusunda vidalı krikko, ceviz kıracağı vs. gibi şeyler yaptırıp öğretmenine verir. Ve artık o bir mühendistir, demire dokunmamış, makine yağı kokmamış, atölyede

terlememiş bir mühendis. Mezun olduklarında ise birkaç yıl KPSS hayali ile yaşarlar. Başvurduğu fabrikalardan asgari ücret teklifini duyunca da büyük hüsrana uğrarlar.

Peki, çözüm nedir?Çözüm çok basit... Eğer makine tasarlayacak ve onu üretecek makine mühendisi yetiştireceksek, mühendislik fakültelerinin öğrencilerini, meslek lisesi makine bölümünü bitirmiş öğrencilerden seçmeliyiz. Eğer işin ehli elektrik mühendisi yetiştireceksek, meslek lisesi elektrik-elektronik bölümünü bitirmiş öğrencilerin Mühendislik fakültelerine devam etmesini kolaylaştırmak zorundayız. İşinin ehli Mimarlar/iç mimarlar yetiştireceksek, Mimarlık fakültelerinin öğrencilerini meslek lisesi mobilya-dekorasyon bölümünü, yapı meslek lisesini bitiren öğrencilerden seçmeliyiz. Ziraat mühendislerini tarım meslek lisesini bitirmiş gençlerden seçmeliyiz... vs.

Şu an ülkemizde endüstri meslek liselerinin gerek atölye imkanları ve gerekse teknik öğretmenleri birçok mühendislik fakültesinden daha gelişmiş, güncellenmiş ve ileri düzeydedir. Bir çok okulun atölyesi orta düzeyde modern bir mobilya fabrikasından daha donanımlıdır. Buraya gelen çocuklar modern ve tam donanımlı sınıflarda dünyanın kullandığı tasarım programlarını kullanarak mobilyayı tasarlar, kullandıkları bilgisayar programlarında maliyet analizi yapar, kesim planını yapıp masa başından kalkıp atölyeye iner, son sistem bilgisayarlı makineleri kullanarak tasarladıkları ürünün aynısını üretirler. Ve bu ürünler gerek okullarda gerekse evlerde kullanılırlar. Bu okullarda üretmenin tadını alan 14-18 yaş arası çocuklarımız bu liselerden daha gelişmiş ve üst düzeyde donanıma sahip mühendislik fakültelerine gittiklerinde siz o vakit görün gerçek anlamdaki üretimi. İşte o zaman ülkemize katma değer katacak ürünler üretebiliriz. Mühendislik fakültelerinin ön gereksinimindeki eğitimi veren meslek liselerine bu hak verilirse mühendisliği, tasarımı, üretimi hakkıyla yapacak zihinler de meslek liselerini dolduracaktır.

Bir şey üretmek için bir düşünceye; düşünce ve hayal içinse mutlu ve başarılı insana ihtiyaç vardır. Ancak, üreten insan düşünür; düşünen insan üretir. Ürettiğiniz kadar varsınız, Zor günler geldiğinde, tek başınıza kaldığınızda kendi kendinize yetebilecek üretiminiz varsa ayakta kalırsınız. Üretme yeteneğinizi kaybettiğiniz zaman tökezlersiniz, yardıma muhtaç hale gelirsiniz. Ne ürettiğinizin bir önemi yok. Yeter ki nasıl ve kiminle üreteceğimize karar verelim. İşin tekniğini bilelim. Ondan sonra her şeyi üretebiliriz. Peki, göreceli olarak üretimden uzaklaşan genç nesle bu ruhu nasıl geri kazandıracacağız? Şu bir geçek ki üretim eğitime ne kadar erken yaşta başlanırsa o kadar kalıcı oluyor. Nitekim atalarımız, ‘ağaç yaşken eğilir’(doğruluk) demişlerdir. Birey el melekelerini kaybetmeden yani kemik yaşı olgunluğa ermeden, bu iş bitirilmelidir. Yirmi beş otuz yaşına geldikten sonra bir insanı üretime katmak çok zordur. Bunun için birkaç yolumuz var. Bu yollardan bir tanesi ve en önemlisi meslek liseleridir. Üretmek için teknik eğitime, teknik eğitim için de nitelikli öğrencilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun yolu da geçmişte olduğu gibi Meslek Liselilerin önü açılmalı, imkanları çoğaltılmalıdır. Üretime dair geçmişte çok güzel işler yapılmış Bir diğeri ve en önemlisi tematik meslek liseleridir. Bir diğeri ise mesleki ortaokullardır. Bakanlığımız 2025-2026 eğitim öğretim yılında biri de İnegöl’de olmak üzere üç ilimizde pilot meslek ortaokulu açmıştır. Meslek yüksekokulları ve mühendislik fakülteleri şeklinde sıralanabilir. Millî Eğitim Bakanlığı’mızın da bizlerle aynı kanıda olması mesleki eğitimin gelişmesi için sevindirici olmuştur. “Meslek lisesi memleket meselesi” söyleminin içi doldurulmadan, slogan düzeyinde kalacak ve “memleketin üretim meselesi” çözülmeyecektir

Uçak üretmek, otomobil üretmek, tank üretmek vs. gibi ağır sanayi hamlesi yapma hedefi olan çocuklar yanlış yönlendirmeler sonucu ya Anadolu liselerinde ya da kolejlerde vakit kaybetmektedirler. Okullarda test makinesine dönüşmüş fen lisesi öğrencileri ile ciddi anlamda bir üretim yapmak da ayrı bir sorun. Hayatı boyunca demire dokunmamış, eline tornavida almamış, T

cetveli ile 18-20 yaşında tanışmış gençlere “Bak burası üniversite burada mühendislik okuyacaksınız ve uçak yapacaksınız.” demekle olmadığını görüyoruz. Geleneğe bakmamız yeterli. Teknik eğitimde öze dönelim, yeter. Kırk yıl önce İnegöl Sanat Okulu’na her bölüm için sınav ile öğrenci alınıyordu, sanat okuluna giremeyen öğrenciler diğer okullara yöneliyorlardı. Meslek lisesine kaydolun öğrenciler okulun kıyafetini giydiklerinde gururla dolaşıyorlardı. O yıllarda, okulun ağaç işleri bölümünde kullanılan fireze makinesi, kalınlık makinesi, daire testere makinesi okulun tesviye bölümünde üretilmişlerdi. Düşünsenize, kırk elli yıl önce bir okul kendi bünyesinde bırakın dışa bağımlılığı devlete bile yük olmamayı başarmıştı. O yıllarda üretimle ilgili sorunu ve sorusu olan teknik destek almak için soluğu sanat okullarında alırlardı. Gerek meslek lisesi öğrencileri gerekse Teknik Öğretmenler (meslek öğretmenler) kıymetliydi, birikimliydi, gerek halk tarafından gerekse devlet tarafından saygınlıkları vardı

Öneriler

İnegöl’de mesleki eğitimin önündeki problemlere ve çözüm önerilerini ele alırsak şunlar söylenebilir:

- Okula alınacak öğrencilerin seçiminde LGS Sınavı baz alınacak. Belli bir yüzdenin altında kalan öğrenciler başvuruları kabul edilmemelidir.
- Ön başvuruları alınan öğrencilerin fiziki yapıları eğitim görecekları alana uygun olup olmadığı doktor raporu ile belgelenmeli. Uygun olmayanların kesin kayıtları yapılmamalıdır. Örneğin mobilya bölümünde eğitim alacak öğrenciler anemi, sara, panik atak gibi hastalıklarının olmaması gerekmektedir.
- İlaveten öğrenci seçiminde bölgenin mesleki STK’larının temsilciliklerinde oluşan kurulun karşısında mülakata girmeleri istenecektir. Bu üç aşamayı geçen öğrenciler okula kesin kayıt yaptırma hakkı kazanacaktır.
- Meslek lisesini okul tercihlerinde ilk sıraya yazan öğrencilere karşılıksız burs verilmelidir.
- Meslek liseleri tam gün olduğundan tüm öğrencilere ücretsiz yemek verilmelidir.
- Meslek liselerine idareci atamalarında Müdür, Teknik müdür Ön başvuruları alınan öğrencilerin fiziki yapıları eğitim görecekları alana uygun olup olmadığı doktor yardımcısı ve koordinatör müdür yardımcıları mutlaka teknik eğitim fakültesini bitirmiş meslek öğretmenlerinde seçilmeli.
- Ayrıca atamalar yapılırken yirmi yıl önce olduğu gibi okulların büyüklüklerine göre, A,B,C ... gibi sınıflandırılmalı ilk atamalara küçük okullardan başlanarak yükselmeliler.
- Meslek liselerinin oluşturulması ve yeniden yapılandırılması için bölgesel şartlar gözetilmelidir.
- Bölgelerin özelliklerine göre meslek lisesi yerleşkeleri oluşturulmalıdır.
- Meslek eğitimi oldukça pahalı bir eğitim olduğu hepimizce bilinmektedir, bu yüzden her yere her meslek eğitimi açmak yerine yatılı bölge meslek liseleri oluşturulmalıdır.
- Meslek liseleri açılırken organize sanayi siteleri bulunan bölgelerde okullar bu alanların içerisine açılmalı.
- Bünyesinde meslek lisesi mezunu öğrenciler çalıştıran işletmelere pozitif ayrımcılık yapılmalıdır.
- Meslek lisesi mezunların işe başlama maaşları asgari ücretin yüzde ellisinin üzerinde olmalı.
- Meslek lisesi mezunları yüksek öğrenime gitmek istediklerinde kendi bölümleri ve yakın bölümlerinde eğitim almak istediklerinde öncelikli ve ayrıcalıklı puanlama sistemi uygulanmalı.
- Tematik Meslek Liselerine alınacak öğrenciler, eskiden olduğu gibi LGS + özel yetenek sınavı STK’ların, meslek odalarının temsilcilerinde bulunduğu kurul önünde mülakat yapılmalıdır. Öğrenci mülakat kuruluna niçin tematik meslek lisesinde eğitim almak istediğini anlatmalı kurulu ikna

etmelidir. Çünkü meslek eğitimi pahalı bir eğitimidir. Bu eğitim maliyetinin büyük bir kısmı sektör ile imzalanan protokoller ile gerçekleştirilmektedir. Bu yüzden yapılacak masrafın doğru insana yapılması gerekmektedir. Ayrıca bu mülakatlarda öğrencinin fiziki özellikleri, mesleğin gereksinimlerini karşılamaya engel bir hastalığının olup olmadığı gözlemlenir. Tüm bu aşamalardan geçer not alan aday okula kabul edilmelidir. . Bu uygulama tecrübe ile sabittir. İnegöl Tematik mobilya lisesine kayıt yaptıran İlk öğrenciler bu şekilde sınava tabi tutuldu. Son derece istekli son derece başarılı öğrenciler oldular. İlk mezunların tamamı alanında dolgun ücretle iş buldular, inanıyorum ki gelecekte her biri bir fabrikanın ya sahibi ya da karar mercisinde olacaklar. İlk 90 öğrencinin kabul sınavına yaklaşık beş yüz kişi müracaat etti, bunların arasından seçilerek alındılar. Maalesef bu yöntemden, toptancı anlayış ve mantıktan dolayı vaz geçildi.

- a. Tematik meslek liselerinin bünyesinde tematik fen liseleri açılmalıdır. Bu Liseden mezun olan öğrenciler alanı ile ilgili bir yüksek öğrenimi tercih ettiğinde ciddi bir puan verilmeli, ayrıca yüksek öğrenime geçişlerde diğer alanlar için özendirici ek puanlar verilerek bu okulları cazip hale getirilmelidir.
- b. Liselere giriş sınavı sonucunda tematik meslek liselerini tercih listelerinin birinci sırada yazanlara karşılıksız eğitim bursu verilmelidir.
- c. Mimarlık, mühendislik, tasarım, pazarlama, işletme vb. gibi üretimi direk ilgilendiren yüksek öğretim kurumlarının öğrenci kontenjanlarını %80 'i meslek lisesi öğrencilerine ayrılmalıdır.
- d. Kapatılan Teknik Eğitim Fakültelerinin bir kısmı yeniden açılmalıdır. Teknik Öğretmenlik süresini altı yıla çıkarmak da doğru bir yaklaşım olacaktır. İlk yıl hazırlık sınıfı olmalı. Hazırlık sınıfında yabancı dil eğitimi verilmelidir. Hazırlık sınıfı meslek alanına uygun olmalıdır. Örneğin; Mobilya Meslek öğretmeni eğitim alacaksa bu adaylara İtalyanca hazırlık sınıfı oluşturulmalı, Makine öğretmeni olacak adaylar da Almanca hazırlık sınıfı oluşturulmalıdır. Hazırlık sınıfların ilk altı ayı üniversitede ikinci altı ayı ise yurt dışında pratik geliştirme şeklinde olmalıdır. Teknik Öğretmenlik eğitimi alan adaylar kendi alanlarında en az üç fabrikada üretim teknikleri görmeleri incelemeleri için staj yapmalıdırlar. Öğretmenlik stajını da alanında eğitim verilen üç farklı okulda yapmalıdırlar. Teknik Eğitim Fakültelerine Meslek Liselerinde alanında eğitim görmüş öğrenciler kabul edilmelidir. Bu yöntem eskiden uygulanmış çok ta başarılı olmuştur. Teknik eğitim fakültelerine, Fen lisesini bitirmiş, Anadolu Lisesini bitirmiş, veya Meslek Lisesinde alanı dışında başka dalda teknik öğretmen olmamalıdır. Örneğin; makine alanını bitiren bir genç, gidip giyim öğretmenliğini veya bilgisayar öğretmenliğini seçmemelidirler.
- e. Bu fakültelerden mezun olan teknik öğretmenler doktora yapmış sayılmalı bu unvanla mezun olup tüm haklardan yararlanmalıdır.
- f. Tematik liselerin döner sermaye işletmeleri daha işlevsel kullanılmalı, nitelik ve nicelik yönünden kaliteli üretimler yapılmalıdır.
- g. Hacı Sevim Yıldız Mesleki Teknik Eğitim kampüsünde her an toplu ulaşımın olmaması ya da yetersiz olması,
- h. Kampüse ulaşım yollarının yetersiz ve bakımsız olması,
- i. Yeterli sayıda kadrolu Güvenlik Görevlisinin bulunmaması,
- j. Aydınlatma ve ortak bölgelerin bakım onarım ihtiyaçları konusunda İl Mem'e bağlı olunması nedeniyle yaşanan eksiklikler,

- k. Ortak Alanların bakım onarımı ve çeşitli malzeme ihtiyaçları ile güvenlik kameralarının arıza ve tamir işlemleri için yeterli bütçenin bulunmaması,
- l. Kampüs tanıtımında; Ortaokullar tarafından yapılan ya da yapılacak olan tanıtımlarda bazı yöneticiler ile Rehber öğretmenler tarafından olumsuz bir dil kullanılması,
- m. Yemekhanesi olmayan okullardaki idareci öğretmen ve öğrencilerle birlikte tüm personelin öğle yemeği konusunda kantinlere mecbur kalması,
- n. Kampüs içerisinde bulunan ve tüm okulların kullanımına açık olan Spor Salonu , Z kütüphane, Mescit, Konferans Salonu, Amfi Tiyatro gibi bakım ihtiyacı olan alanların yetersiz bütçe nedeniyle bakım onarım ve tadilat işlemlerinde karşılaşılan güçlükler,
- o. Toplu ulaşım araçlarının kampüs içerisine girmeyerek kampüs dışında öğrencileri bindirip indirmesi nedeniyle oluşabilecek tehlikeler,
- p. Kampüs çıkışında bulunan yolun Hafriyat, çimento kamyonlarının ve çeşitli traktör iş makinelerinin tehlike oluşturacak şekilde kullanımı

Kaynakça

- Can Mamaş, T. (1947). *İnegöl: Tarihi, Coğrafi, İktisadi, İhtimai, Sıbbi Ve Kültür Durumları*. Halk Evi Yayınları.
- Biber, K. (26.09.2025). Karani Biber ile mülakat [Sözlü görüşme].
- Bursa Valiliği. (04.06.1991). Hayırseverler ile yapılan eğitim protokolleri.
- İnegöl İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü. (18.09.2025). Mesleki eğitim istatistikleri ve verileri.
- Kelebek, Ş. (22.09.2025). Şükrü Kelebek ile mülakat [Sözlü görüşme].
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). İnegöl ilçesine ait istatistikî veriler. <https://www.tuik.gov.tr>

1927-1950 YILLARI ARASINDA İNEGÖL'DE NÜFUS VE OKUR-YAZARLIK DURUMU

Esin YÜZBAŞI

Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi/Eğitim Fakültesi, esinyuzbasi@bartin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0685-6120

1. Giriş

Bursa'nın İnegöl ilçesi ne kadar meşhur olsa da Osmanlı Devleti zamanında iki İnegöl daha mevcut olup bunlar Aydın ve Saruhan'a bağlı olmuştur. İnegöl adı nerden gelmektedir, kökeni nereye dayanır sorusuna bakıldığında (Tarakçı, 2019, s.25); Eynegöl olarak Osmanlı arşivlerinde bahsedilen İnegöl'ün, Türklerin fethi öncesinde adı Angelokoma veya Angelokomis olarak geçmektedir. “Koma”, Roma ve Bizans zamanlarında “*polis*” yani küçük yerleşim yeri anlamına gelen köyleri ifade etmiştir. Angelo ise melek anlamına gelip melek köyü, kilise ya da bir meleğe adanmayı temsil eden yer şeklinde bir anlamı temsil etmiştir (Tarakçı, 2019, s.20). Ayrıca İnegöl kelimesinin bir dilden alınarak Türkçeye çevrildiği ya da köken olarak Türkçe olduğu şeklinde yorumlar da yapılmıştır. İnegöl'ün isminin kökeni hususunda ortaya atılan tezlerin ortak noktası ise bu adın ine ve göl kelimelerinden geldiği ve mutlaka göl ile temellendirildiği düşüncesi olmuştur. Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde Ezine göl olarak burayı adlandırmış “*eżine*” cuma anlamına gelip, fethinin cuma gününe gelmesinden dolayı bu tabir kullanılmıştır. Ayrıca Altay Türkçesinde de “iki yamaç arasındaki düz ve verimli toprak” manasına gelen “Ene” den türetildiği geçmektedir. Ya da buranın Eyne göl olarak tabir edildiği ve Eyne'nin küçük anlamına geldiğini savunanlar da olmuştur (Tarakçı, 2019, s. 23-25).

Marmara Denizi'nin güneyinde bulunan Bursa, 10.737,73 kilometrekare alanıyla karadan güneyinde Kütahya, batısında Balıkesir, kuzeydoğusunda Yalova ve de güneydoğusunda ise Bilecik ile komşu durumundadır. Denizden ise kuzeyindeki İstanbul ile kuzeybatıdan bulunan Tekirdağ ile bağlıdır (Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2014, s. 25).

İnegöl, beylik döneminden yıkılış zamanına kadar devletin her aşamasına şahitlik eden manevi bir şehirdir. Osmanlı'da 16. yy'ın ortalarında Hüdavendigâr Livasında bulunan kazalardan biri de merkez 4 mahallesi 55 köy ve çiftliği ve de mezra ve yaylaları ile İnegöl olmuştur (Şahin, 2020, s.30-31). Sancak temelli bir idari sistem yerine eyalet üzerine bir idari sisteme 19.yy'da geçen Hüdavendigâr Sancağı Osmanlı Devleti'ndeki 15 sancaktan biri olmuştur. İnegöl de kaza olarak Bursa livası içinde yer almış olup bu dönemde 3 mahalle ve 42 köyde 436 ev 1025 kişi ve de mahallelerde ise 1930 hane ve 5054 kişi yer almıştır (Şahin, 2020, s. 39). Cumhuriyet ilan edilmeden önce Kurtuluş mücadelesi verirken bile milli eğitimden bahseden, köylünün; milli eğitim hususunda eksik bırakıldığını ve bunu telafi etmeyi milli eğitim politikası olarak gördüğünü belirten Mustafa Kemal Atatürk, Cumhurbaşkanı olmasaydınız ne olmak isterdiniz? sorusuna karşı Milli Eğitim Bakanı olmak yanıtını vermiştir. 1927'de %10 okuma yazma oranına sahip olan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde bu oranı artırmak adına 1927'deki halk derslikleri 1 yıl sonra Millet Mekteplerine dönüştürülmüştür. 1928'de Latin harflerinin kabulüyle birlikte de okuma yazma adına seferberlik başlatılmış (Acuner, 1990, s. 162) ve okur yazar oranı artırılmak istenmiştir (Akyüz, 2020, s. 345).

Ancak köylerin çoğunun uzun yıllar okul ve öğretmen ihtiyacı giderilememiştir. 40 bin köyün 35 bininde öğretmen ve okul olmaması kırsal çevrelerin ilkokul açısından mahrum olduğu ve buralarda eğitim açısından gelişim ortaya konulmadığı görülmektedir (Akyüz, 2020, s. 346). 1928 yılında Türk Ocakları da Millet Mekteplerine ilaveten gönüllülük esasında okuma yazma seferberliğine dahil olmuştur. Hatta 1930'da Halk Okuma Odaları ve 1932'de de hem eğitim seferberliğinde hem de yurttaşlık eğitimine katkı sunan Halkevleri faaliyetlerine başlamıştır (Acuner, 1990, s.162).

Bu çalışmada; Türkiye'de demografik olarak ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927 nüfus sayımından başlanarak, 1935 nüfus sayımı ve daha sonra her beş yılda bir tekrarlanan 1940, 1945 ve 1950 nüfus sayımları ışığında İnegöl'ün demografik yapısı ele alınmıştır. Bu demografik yapı çalışmasında ana veri kaynağı olarak Türkiye İstatistik Kurumu'ndan faydalanılmış olup İnegöl ilçesinin ve köylerinin nüfusları, cinsiyet durumuna göre nüfus, okuryazarlık durumları ele alınarak İnegöl'de yaşayan toplumun yapısı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

2. 1927-1950 Yılları Arasında İnegöl'de Nüfus

Cumhuriyetin ilanı bize sadece yönetim biçimi değil pek çok yönlerden (ekonomik, sosyal, siyasal, eğitim vb.) değişim ve yenilikleri de beraberinde getirmiştir. Bu da il, ilçe ve köylerin nüfuslarına etki etmiştir.

1927-1950 yılları arasında cinsiyet durumlarına göre İnegöl'ün şehir ve köy nüfusu ile toplam nüfus bilgileri Tablo 1'den görülmektedir.

Tablo 1: 1927-1950 yılları arasında cinsiyet durumuna göre İnegöl'ün şehir ve köy nüfusu (T.C.B.İ.U.M., 1929, s. 5), (T.C.B.D.İ.G.D., 1937, s. 5), (T.C.B.D.İ.G.M., 1941, s. 127), (T.C.B.D.İ.G.M., 1950, s. 12), (T.C.B.D.İ.G.D., 1961, s. 14):

Yıllar	Şehir Nüfusu			Köy Nüfusu			Toplam			Önceki sayıma göre artış/azalış miktarı ve oranı
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	
1927	5.601	6.281	11.882	22.184	25.095	47.279	27.785	31.376	59.161	-
1935	6.206 (%47,5)	6873 (52,5)	13.079 (%100)	19.562 (%48,8)	20.502 (%51,2)	40.064 (%100)	25.768 (%48,5)	27.375 (%51,5)	53.143 (%100)	6.018 azalma (%10,1 azalma)
1940	6.340 (%46,1)	7.400 (%53,9)	13.740 (%100)	18.868 (%47,3)	21.032 (%52,7)	39.900 (%100)	25.208 (%47)	28.432 (%53)	53.640 (%100)	497 artma (%0,9)
1945	7.296 (%48,1)	7.869 (%51,9)	15.165 (%100)	21.684 (%48,9)	22.586 (%51,1)	44.270 (%100)	28.980 (%48,7)	30.455 (%51,3)	59.435 (%100)	5.795 artış (%10,8)
1950	-	-	16.696	-	-	46.247	-	-	62.943	3.508 artış (%5,9)

Tablo 1'den görüleceği üzere; 1927 yılında İnegöl'ün nüfusu 27.785'i erkek ve 31.376'sı kadın olmak üzere toplam 59.161'dir. 1927-1935 yılları arasında ise İnegöl'ün nüfusunda ciddi bir oran olan

%10,1 oranında bir azalma gerçekleşerek 1935 yılı nüfusu 53.143'e gerilemiştir. 1935-1940 yılları arasında ise İnegöl nüfusunda çok fazla bir değişiklik olmamak ile birlikte %0,9 oranında bir artış gerçekleşerek 1940 yılında nüfus 53.640'a yükselmiştir. 1940-1945 yılları arasında ise nüfus %10,8 oranında artarak 1945 yılında 59.435'e çıkmıştır. İnegöl nüfusundaki artışın 1945-1950 yılları arasında da devam ettiği görülürken İnegöl nüfusu 1950 yılında 62.943'e yükselmiştir. 1945-1950 yılları arasındaki nüfustaki artış oranı ise %5,9 olmuştur.

1927-1950 yılları arasında nüfusun çoğunluğunu köyler nüfusu oluşturmuştur. İnegöl'de 1927 yılında şehir nüfusu 11.882 iken, 1935 yılında; 13.079'a, 1940 yılında; 13.740'a, 1945 yılında; 15.165'e ve 1950 yılına gelindiğinde ise 16.696'ya yükselmiştir. 1927-1950 yılları arasında şehir nüfusu devamlı artmıştır. Köy nüfusu ise 1927 yılında 47.279 iken 1927-1935 yılları arasında %15,2 oranına azalarak 1935 yılında 40.064'e gerilemiştir. 1935-1950 yılları arasında ise köy nüfusu artmıştır. 1927-1935 yılları arasında şehir nüfusu 1.197 kişi artarken köy nüfusunun 7.215 kişi azaldığı görülmektedir. Köy nüfusundaki bu azalmanın şehir nüfusundaki artıştan çok fazla olduğu görülmüştür. 1935-1940 yılları arasında şehir ve köy nüfusuna bakıldığında; 1935 yılında 13.079 olan şehir nüfusu 1940 yılında 13.740'a yükselirken 40.064 olan köy nüfusu ise 39.900'e düşmüştür. Ancak 1935-1940 yılları arasında İnegöl'ün nüfusunda ciddi bir değişiklik olmadığı görülmektedir.

1940-1945 yılları arasında ise hem şehir nüfusu hem de köy nüfusunda artış olmuştur. 1940 yılında şehir nüfusu 13.740 iken 1940-1945 yılları arasında %10,3 oranında artarak 15.145'e yükselmiştir. 1940 yılında 39.900 olan köy nüfusu ise beş yıl içinde %10,9 oranında artış göstererek 1940 yılında 44.270'e çıkmıştır.

II. Dünya Savaşı'nın etkisinin Türkiye'de de hissedildiği 1940-1945 yılları arasında doğurganlık noktasında ülkede bir gerileme görülmesine rağmen (Güneş ve Güneş 2006, s.301-302) İnegöl kendi içindeki ekonomik faaliyetleri ile bu etkinin dışında kalmış bu dönemde nüfus artış hızında artış görülmüştür.

İnegöl'ün 1945-1950 yıllarında da şehir nüfusu ile köy nüfusunda artış görülmüştür. 1945 yılında 15.165 olan şehir nüfusu %10 oranında artarak 16.696'ya ve 44.270 olan köy nüfusu %4,5 oranında artarak 46.247'ye yükselmiştir. 1927-1950 dönemine bakıldığında hem şehir hem de köy nüfusunda en çok artışın olduğu dönem 1940-1945 yılları arasında olmuştur.

Burada 1923-1945 yılları arasında kentleşmenin oldukça yavaş ilerlediği, 1945'ten sonra da sanayileşme hareketlerinin görüldüğü bilinmektedir. 1927 ilk nüfus sayımında İnegöl'ün nüfusunun artış oranı düşük olmuştur. Şehrin ise batıya doğru geliştiği görülmüştür. 1934'te ilçeye elektrik gelmiştir. Devlet hastanesinin olduğu caddeye; ortaokul ve Elektrik İdaresi yine bu yılda kurulmuştur. 1942'de Hükümet Konağı yapılmıştır (Şahin, 2020, s.134). İlçede 1949'da Kereste fabrikası, Tekel ambarı ve Elektrik fabrikası bulunmaktadır (Şahin, 2020, s.136). Bütün bu ekonomik, eğitim ve toplumsal gelişmeler, nüfusa da etki etmiştir. 1950 yılı ve daha sonraki yıllarda nüfusun ilçedeki hızlı artışı ise mekânsal olarak düzenleme ve genişleme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır (Şahin, 2020, s.138).

3. 1927-1950 Yılları Arasında İnegöl'de Okur-Yazarlık Durumu

Alfabe tartışmaları 1923'ten itibaren başlamış olup 1928'de Latin alfabesinin kabulüne kadar devam etmiştir. Gerekçe olarak ise insanların Arap alfabesini geç ve zor öğrenmesi ve belirli bir yazım kuralına sahip olmaması ve bir kelimenin birden fazla şekilde yazılabilmesi vb. sorunlara dikkat

çekilmiştir. Ülkedeki okuma yazma oranının da ki düşüklükte buna bağlanmıştır (Yalçın vd., 2005, s.111-112). Türkiye’de bu dönemde görülen okuma yazma oranındaki düşüklük İnegöl’e de yansımıştır.

Ayrıca Cumhuriyet Döneminde 24 Kasım 1928’de açılan Millet Mektepleri ve 1932’de Türk Ocakları yerine daha sonra kurulan halkevleri ile ülke genelinde eğitim adına seferberlik başlatılmıştır (Şimşek, 2007, s. 458).

1927 yılında İnegöl’de okuma-yazma bilen ve bilmeyenlerin durumu (T.C.B.İ.U.M., 1929, s. 5)

	Okuma Yazma Bilen			Okuma Yazma Bilmeyen			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Genel Toplam
Şehir Merkezi	382	135	517	5.219	6.146	11.365	5.601	6.281	11.882
Köyler	424	60	484	21.760	25.035	46.795	22.184	25.095	47.279
Toplam	806	195	1.001	26.979	31.181	58.160	27.785	31.376	59.161

1927 yılında İnegöl’de okuma-yazma bilenlerin sayısı 1.001 iken okuma-yazma bilmeyenlerin sayısı 58.160’dır. Okuryazar nüfus, toplam nüfusun ancak %1,6’sı olurken bu oran oldukça düşüktür. Nerdeyse nüfusun tamamına yakını okuma-yazma bilmemektedir. Okuma-yazma bilen 1.001 kişinin 517’si şehir merkezinde yaşarken 484’ü ise köylerde yaşamıştır. Okuma-yazma bilen 1.001 kişinin 806’sı erkek iken 195’i kadındır. Okuma-yazma bilenlerin sayısı çok az olmakla birlikte okuma-yazma bilen kadınların sayısı ise okuma-yazma bilen erkeklerin sayısının yaklaşık dörtte biri kadardır. Şehir merkezinde okuma-yazma bilenlerin oranı %4,35 iken köylerde ise bu oran %1’dir. Şehir merkezinde okuma-yazma bilen 517 kişinin 382 (%73,4)’ü erkek iken 135 (%26,6)’sı kadındır. Şehir merkezinde okuma-yazma bilen erkeklerin sayısı kadınların yaklaşık üç katıdır. Köylere bakıldığında ise; 484 okuma-yazma bilen nüfusun 424 (%87,6)’sı erkek olurken 60 (%12,4)’ü kadındır. Şehir merkezinde olduğu gibi köylerde de okuma-yazma bilen erkek sayısı kadınların sayısından fazla olup köylerde okuma-yazma bilen erkeklerin sayısı kadınların sayısının yedi katından fazladır. Köylere göre şehir merkezinde okuma-yazma bilen kadınların sayısı/oranı daha fazladır. Ancak şehir merkezine göre köylerde okuma-yazma bilen erkeklerin sayısı/oranı daha fazla olduğu görülmektedir.

1935 yılında İnegöl’de şehir merkezinde okuma-yazma bilenlerin durumu (T.C.B.D.İ.G.D., 1937, s. 59):

Tahsil durumu	Erkek	Kadın	Toplam	Oran (%)
Okuma-yazma bilen	2.762	1.924	4.686	35.8
Sadece-okuma bilen	34	52	86	0.7
Okuma-yazma bilmeyen	3.410	4.897	8.307	63.5
Toplam	6.206	6.873	13.079	100

1935 yılında İnegöl şehir merkezinde bulunan 13.079 nüfusun 4.686'sı okuma-yazma bilirken 86'sı sadece okuma bilmektedir. 8.307'si ise okuma-yazma bilmemektedir. Nüfusun %35,8'i okuma-yazma ve %0,65'si sadece okuma bilirken %63,5 okuma-yazma bilmemektedir. 1927 yılı okuma-yazma bilenlerin oranı ile karşılaştırıldığında 1935 yılında şehir merkezinde okuma-yazma bilenlerin oranı %4,35 (517 kişi) iken 1935 yılında bu oran 35'8 (4.686 kişi)'ye yükselmiştir. Diğer taraftan 1927 yılında olduğu gibi 1935 yılında da okuma-yazma bilen kadınların sayısı erkeklerin sayısına göre daha düşük olmuştur. Ancak 1927 yılında okuma-yazma bilen kadınların sayısı erkeklerin yaklaşık dörtte biri iken bu oran 1935 yılında yaklaşık onda yediye yükselmiştir. Yani; 1935 yılında okuma-yazma bilen kadın ile erkek sayısı arasındaki fark 1927 yılına göre büyük ölçüde azalmıştır.

1935 yılında İnegöl şehir merkezinde okuma-yazma bilen 4.686 kişinin 2.762 (%58,9)'u erkek ve 1.924 (%41,1)'i kadındır. Böylelikle okuma-yazma bilen kadınların sayısı erkeklerin sayısından azdır. 1927 yılında İnegöl şehir merkezinde 382 erkek ve 135 kadın olmak üzere toplam 517 kişi okuma-yazma bilirken 1935 yılında 2.762 erkek ve 1.924 kadın olmak üzere toplam 4.686 kişinin okuma-yazma bildiği belirlenmiştir. Dolayısı ile 1927-1935 yılları arasında İnegöl şehir merkezinde okuma-yazma bilenlerin sayısı hem erkek hem de kadın bireylerde oldukça artmış olup bu artış erkeklerde %623, kadınlarda %1325 ve genelde ise %806,3 oranında olmuştur.

Diğer taraftan 1935 yılında İnegöl'de köylerdeki nüfusun okuma-yazma durumlarını içeren bilgiye rastlanılmamıştır. 1940 yılı nüfus sayımı istatistikleri içerisinde okuma-yazma durumu ile ilgili herhangi bir bilgi mevcut olmadığı gözlemlenmiştir. 1935 yılının ardından 1945 yılı nüfus sayımı istatistikleri içerisinde okuma-yazma bilen ve bilmeyen nüfus ise şu şekilde olmuştur:

1945 yılında İnegöl nüfusunun okuma-yazma durumu (T.C.B.D.İ.G.M, 1950, s. 202):

İlçeler	Okuma Yazma Bilen			Yalnız Okuma Bilen			Okuma Yazma Bilmeyen			Toplam		
	Erkek	Kadın	Top.	Erkek	Kadın	Top	Erkek	Kadın	Top.	Erkek	Kadın	Genel Top.
Şehir Merkezi	4.117	2.626	6.743	24	40	64	3.155	5.203	8.358	7.296	7.869	15.165
Bucak ve Köyler	7.692	3.699	11.391	38	42	80	13.954	18.845	32.799	21.684	22.586	44.270
Toplam	11.809	6.325	18.134	62	82	144	17.109	24.048	41.157	28.980	30.455	59.435

1945 yılında 59.435 nüfusa sahip İnegöl'de okuma-yazma bilenlerin sayısı 18.134 (%30,5) iken okuma-yazma bilmeyenlerin sayısı 41.157 (%69,2) olmuştur. 144 kişi ise sadece okuma bilmektedir. Şehir merkezinde ise okuma-yazma bilenlerin sayısı 6.743 (%44,4) iken bilmeyenlerin sayısı 8.358 (%55,1)'dir. Sadece okuma bilenlerin sayısı ise 80 kişidir. Bucak ve köylere bakıldığında; okuma-yazma bilenlerin sayısı 11.391 (%25,7) olurken bilmeyenlerin sayısı 32.799 (%74) olmuştur. Bucak ve köylerdeki sadece okuma bilenlerin sayısı ise 80 kişi olduğu görülmektedir. İnegöl şehir merkezi ile bucak ve köylerinin okur-yazarlık durumu karşılaştırıldığında; şehir merkezindeki okur-yazarlık durumu 18.134 kişi (%30,5) ile bucak ve köylerdeki 11.391 kişi (%25,7)'ye göre daha iyi olduğu görülmektedir. 1945 yılında İnegöl nüfusundaki 28.980 erkeğin 11.809 (%40,7)'si okuma-yazma

bilirken 17.109 (%59,3)'ü okuma yazma bilmemektedir. 30.455 kadından ise 6.355 (%20,9)'unun okuma-yazma bildiği görülürken 24.048 (%70)'inin okuma-yazma bilmediği gözlemlenmektedir. Okuma-yazma bilen erkeklerin sayısı kadınların sayısının neredeyse iki katına yakındır. İnegöl nüfusunda okuma-yazma bilenler arasında cinsiyete göre okur-yazarlık durumu incelendiğinde; 6.325 (%34,9) kadın okuma-yazma bilirken 11.809 (%65,1) erkeğin okuma-yazma bildiği tespit edilmiştir. Okuma-yazma bilen erkeklerin sayısı, okuma-yazma bilen kadınların sayısının neredeyse iki katıdır.

Şehir merkezindeki 7.296 erkekte 4.117 (%56,4) erkek okuma-yazma bilirken 3.155 (%43,2) erkek ise okuma-yazma bilmemektedir. Şehir merkezindeki kadınlar arasında ise 2.626 (%33,4) kadın okuma-yazma bilirken 5.203 (%66,1) kadının okuma-yazma bilmediği anlaşılmaktadır. Şehir merkezi nüfusunda okuma-yazma bilen erkeklerin sayısı kadınların sayısından oldukça fazla olduğu görülürken bu oran neredeyse iki kata yakındır. Bucak ve köylere bakıldığında ise; 21.684 erkekte 7.692 (%35,4)'ü okuma-yazma bilirken 13.954 (%64,4)'ünün okuma-yazma bilmediği belirlenmiştir. Bucak ve köylerdeki 22.586 kadından ise sadece 3.699 (%16,4)'ü okuma-yazma bilirken kadınlardan 18.845 (%83,4)'ünün okuma-yazma bilmediği görülmektedir. Bucak ve köylerdeki okur-yazar olan erkeklerin sayısı kadınların sayısının iki katından fazladır. Dolayısı ile bucak ve köylerdeki erkeklerin okur-yazarlık durumu kadınlardan daha iyi durumda olmuştur.

İnegöl nüfusunda okuma-yazma bilen ve bilmeyenlerin sayıları ile ilgili 1945 yılı öncesindeki bilgiler 1935 yılına ait nüfus sayımı bilgileri içerisinde mevcut olurken bu bilgiler de sadece şehir merkezi bazında yapılmıştır. 1935 yılı ile 1945 yılı İnegöl şehir merkezindeki okur-yazarlık durumu karşılaştırıldığında; 1935 yılında 4.686 (%35,8) kişi okuma-yazma bilirken 1945 yılında 6.743 (%44,4) kişinin okuma-yazma bildiği anlaşılmıştır. Dolayısı ile 1935-1945 yılları arasında İnegöl şehir merkezinde okur-yazarlık durumu 2.057 kişi ve %43,9 oranında arttığı tespit edilmiştir. Burada 22 Şubat 1935'te faaliyete geçen ve 1940'ta da yeni binasında faaliyetlerine devam eden İnegöl Halkevi'nin etkisi karşımıza çıkmaktadır (Şahin, 2020, s. 138).

1935 yılında İnegöl şehir merkezinde 2.762 erkek ve 1.924 kadın okuma-yazma bilirken 1945 yılında 4.117 erkek ve 2.626 kadının okuma-yazma bildiği görülmektedir. İnegöl şehir merkezinde 1945 yılında 1935 yılına göre okur yazarlık durumu erkeklerde %49 oranında 1.355 kişi ve kadınlarda ise %36,4 oranında 702 kişi arttığı gözlemlenmektedir.

1950 yılında Bursa'da 5 yaş ve üstü nüfusun okur-yazarlık durumu (T.C.B.D.İ.G.D., 1961, s. 221):

Okur-Yazarlık Durumu	Erkek	Kadın	Toplam
Okuma-Yazma Bilen ve Okula Devam Etmeyen / Oran (%)	103.786 (%21,6)	53.551 (%11,2)	157.337 (%32,8)
Okuma -Yazma Bilen ve Okula Devam Eden / Oran (%)	26.156 (%5,5)	17.294 (%3,6)	43.450 (%9,1)
Okuma-Yazma Bilen Toplam	129.942 (%27)	70.845 (%14,8)	200.787 (41,8)
Okuma-Yazma Bilmeyen / Oran (%)	108.620 (%22,6)	168.260 (%35)	276.880 (%57,6)
Meçhul / Oran (%)	900 (%0,18)	1.226 (%0,25)	2.126 (%0,43)
Toplam	239.462 (%49,9)	240.331 (%50,1)	479.793 (%100)

1950 yılında Bursa'nın 5 yaş ve üstü nüfusu 479.793 olurken (T.C.B.D.İ.G.D., 1961, s. 221) İnegöl'ün nüfusu ise 62.943'tür (T.C.B.D.İ.G.D., 1961, s. 14). 1950 nüfus sayımında ilçeler bazında okur-yazarlık durumu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Bursa genelinde nüfusun %41,8 oranında 200.787 kişi okuma-yazma bilmektedir. Bursa nüfusunun %27'si olan 129.942 erkek okuma-yazma bilirken nüfusun %14,8'ine karşılık gelen 70.845 kadın okuma-yazma bilmektedir. Tahmini olarak bu oranların İnegöl'de de geçerli olduğu düşünülürse 62.943 İnegöl nüfusunun %41,8'i olan 26.310 kişinin tahmini olarak okur-yazar olduğu düşünülebilir.

4. Sonuç

Cumhuriyetin ilanı sonrasında; eğitim, ekonomik, siyasal ve sosyal değişim ve yenilikler de beraberinde gelmiş olup bu gelişim ve değişimler bölge nüfusu üzerine de etki etmiştir. 1927-1940 yılları arasında genel anlamda İnegöl nüfusunda azalmalar meydana gelmiştir. Bu dönemde nüfusta artış görülse bile bu oran çok düşük bir oran olmuştur. Bu azalmayı yeni kurulan bir devletin kırsal yerleşim yerinde ulaşılamayan yaşam şartlarına, özellikle de ekonomik şartlara bağlayabiliriz. Çünkü burada 1923-1945 yılları arasında kentleşme oldukça yavaş ilerlemiş ve 1945'ten sonra sanayileşme hareketleri görülmüştür. Böylece 1940-1945 yılları arasında nüfus %10,8 oranında artarak 1945 yılında 59.435'e çıkmıştır. İnegöl nüfusundaki artış, 1945-1950 yılları arasında da devam etmiş ve 1950 yılında 62.943'e yükselerek 1945-1950 yılları arasındaki nüfustaki artış oranı %5,9 olmuştur. İnegöl'deki nüfusa köy ve şehir açısından bakıldığında, 1927-1950 yılları arasında nüfusun çoğunluğunu köyler nüfusunun oluşturduğu görülmektedir. Bu da burada 1923-1945 yılları arasında kentleşmenin oldukça yavaş ilerlediğini, 1945'ten sonra da sanayileşme hareketlerinin görüldüğünü kanıtlamaktadır.

1927 yılında sadece %10 okuma yazma oranına sahip olan Türkiye'de, bu oranı artırmak için yapılan uygulama ve faaliyetler olarak; 1927 yılında kurulan halk derslikleri ve bunların 1928'de Millet Mekteplerine dönüştürülmesi, yine aynı yılda Latin harflerinin kabul edilerek okuma yazma

seferberliğinin başlatılması vb. örnekler verilebilmektedir. Böylece okuma yazma oranı artırılmak istense de bu dönemde özellikle köylerin okul ve öğretmen ihtiyacının giderilemediği yani kırsal çevrelerin, ilkokul bakımından mahrum olduğu da bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca 1928'de Türk Ocakları ve Millet Mekteplerinin yapmış olduğu faaliyetlerin yanı sıra 1930'da Halk Okuma Odaları ile 1932'de eğitim seferberliği ve yurttaşlık eğitimine katkı sağlayan Halkevlerinin kurulması yine okuma yazma seferberlikleri arasında olmuştur. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde %10 okuma yazma oranına sahip olan Türkiye'de, bu oranın sadece %3'ünün kadınları içermesi eğitim imkanlarından faydalanma açısından ülkemizin en büyük problemlerinden birini yani cinsiyet ayrımcılığını da ortaya koymaktadır. Şöyle ki; 1927 yılında yapılan inceleme de İnegöl'deki okuma-yazma bilenlerin sayısı 1.001 iken okuma-yazma bilmeyenlerin sayısı ise 58.160 olduğu görülmüştür. Neredeyse buradaki nüfusun tamamına yakını okuma yazma bilmemektedir. Okuma-yazma bilen nüfus, toplam nüfusun ancak %1,6'sı oluşturmuş olup bu oran oldukça düşüktür. Yine bir gerçektir ki; oldukça düşük bir sayı olan İnegöl'deki okuma yazma bilen 1.001 kişinin, 517'si şehir merkezinde yaşarken 484'ü ise köylerde yaşamış ve Okuma-yazma bilen 1.001 kişinin 806'sı erkek ve sadece 195'i ise kadın olmuştur. Buradan görülmektedir ki; yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde bir sorun olarak karşımıza çıkan okuma yazma bilmeme problemi İnegöl özelinde 1927-1950 yılları arasında bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca şehir ve köyler noktasında okuma yazma oranındaki farklılık problemi yine İnegöl'de de mevcuttur. Bu da bize ülkenin her köşesine, ülkenin şartları gereği eşit derecede sunulamayan eğitim imkanlarını göstermektedir. Bir de yine çok dikkat çekici hususlardan biri de okuma-yazma bilen 1.001 kişiden yalnızca 195'inin kadın olduğu yani cinsiyet ayrımcılığının varlığı ve köylerde bu ayrımın şehirlere göre daha fazla olduğudur.

İnegöl nüfusunda okuma-yazma bilen ve bilmeyenlerin sayıları ile ilgili 1945 yılı öncesindeki bilgiler 1935 yılına ait nüfus sayımı bilgileri içerisinde mevcut olurken bu bilgiler de sadece şehir merkezi bazında yapılmıştır. 1935 yılı ile 1945 yılı İnegöl şehir merkezindeki okur-yazarlık durumu karşılaştırıldığında; 1935 yılında 4.686 (%35,8) kişi okuma-yazma bilirken 1945 yılında 6.743 (%44,4) kişinin okuma-yazma bildiği anlaşılmıştır. Dolayısı ile 1935-1945 yılları arasında İnegöl şehir merkezinde okur-yazarlık durumu 2.057 kişi ve %43,9 oranında arttığı tespit edilmiştir. Burada 22 Şubat 1935'te faaliyete geçen ve 1940'ta da yeni binasında faaliyetlerine devam eden İnegöl Halkevi'nin etkisi karşımıza çıkmaktadır. 1950 yılında Bursa'nın 5 yaş ve üstü nüfusu 479.793 olurken, İnegöl'ün nüfusu ise 62.943 olmuştur. 1950 nüfus sayımında ilçeler bazında okur-yazarlık durumu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Bursa genelinde nüfusun %41,8 oranında 200.787 kişi okuma-yazma bilmektedir. Bursa nüfusunun %27'si olan 129.942 erkek okuma-yazma bilirken nüfusun %14,8'ine karşılık gelen 70.845 kadın okuma-yazma bilmektedir. Tahmini olarak bu oranların İnegöl'de de geçerli olduğu düşünülürse 62.943 İnegöl nüfusunun %41,8'i olan 26.310 kişinin, yani nüfusunun yarıya yakınının tahmini olarak okur-yazar olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Acuner, A. M. (1990). 'Türkiye Cumhuriyeti'nde Okuryazarlık, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2).
- Akyüz, Y. (2020). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi. (2014). *Bursa Şehir Sağlık Profili*, Bursa: Rota Barışçı.
- Şahin, T. (2020). *İnegöl Belediyeli Yıllar (1870-2020)*. Bursa: İnegöl Belediyesi.
- Güneş, G. ve Güneş, M. (2006). II. Dünya Savaşı Yıllarında Antalya. Ekinci, N. ve Akın, H. (Haz.), *Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu 18-19 Aralık 2003* içinde (s.297-324). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını
- Şimşek, F. (2007). *Antalya'da Eğitim-Öğretim Faaliyetleri (1923-1940)*. Oral, M. (Haz.), *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu* (Cilt: 2) içinde. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yayınları.
- Tarakçı, M. (2019). İnegöl Adının Menşei Üzerine. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28(1).
- T.C.B.İ.U.M., (1929). *28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri Fasikül I*. Ankara, İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası.
- T.C.B.İ.G.D. (1937). *20 Ekim 1935 Genel Nüfus Sayımı (Kat'i ve Mufassal Neticeler Bursa Vilayeti)*. Ankara: Başvekalet Matbaası.
- T.C.B.İ.G.M. (1941). *20 İlkteşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı (Vilayetler, Kazalar, Nahiyeler ve Köyler İtibariyle Nüfus ve Yüzey Ölçü)*. Ankara.
- T.C.B.D.İ.G.M. (1950). *21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı*. Ankara.
- T.C.B.D.İ.G.M. (1961). *22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı*. İstanbul.
- Yalçın, D., Akbıyık, Y., Özkaya, Y., Bozkurt, G., Akbulut, D. A., Tokgöz, E., ... ve Eraslan, C. (2005). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*. Ankara: ATAM Yayınları.

TARİHİ İNEGÖL ÇARŞISI'NIN 1975 - 2025 YILLARI

Turhan ŞAHİN

ÇARŞI:

“Çarşı kelimesi Farsça Cibar-Suk (=Dört Sokak) terkiibinden bozulmuş, alışveriş etmeye elverişli, iki tarafı dükkân, üstü örtülü veya açık sokak ve meydanlara verilen isimdir. Fars dilinde üstü kapalı alım-satım yerlerine ‘Bazar’ denildiği ve bu tabir garp dillerine de geçmiş bulunduğu halde bu kelime sonraları bırakılarak yerine çarşı tabiri kaim olmuştur.” (Özdeş, 1998)

“Gerek pazar, gerekse çarşı deyimleri yüzyıllar boyu, ticaret alanı adlandırılmasında kullanılmıştır. XVI. yüzyıl sonlarına kadar bazar sözcüğüne daha çok yer verildiği, daha sonra çarşı sözcüğünün öne geçtiği, çarşı sözcüğünün daha çok kullanılır hale gelmesi üzerine de her ikisinin anlamca nüans farklılığının doğduğu söylenebilir.” (Cezar, 1985),

“İnalcık çarşısı merkezinde bedesten olan ve etrafında çeşitli esnaf gruplarına ait dükkânlar, imalâthaneler, han, hamam, imaret, cami ve hastanenin olduğu sahnenin toplu adı olarak görmektedir. (Şahinalp, ve Günel, 2012)

TARİHSEL SÜREÇ: (1299-1975)

Osmanlı'nın 1299 yılında fethettiği “İnegöl'de büyük imar faaliyetleri I. Bayezid (1389-1402) zamanında başlamıştır. Bu dönemde Yıldırım ya da diğer adıyla Cuma Camii, hamam ve Kurşunlu'da cami yaptırılmıştır.” (Polat, 2018)

Yıldırım Camii “Evlîya Çelebi Seyahatnamesi'nde İnegöl ile ilgili başlıkta, kiremit örtüye sahip olduğuna değindiği Sultan Yıldırım Bayezid Han'ın yaptırdığı camiden bahseder. Arşiv kayıtlarında yapının 1800 yıllarının sonunda harap bir vaziyette olduğu, İstanbul merkezle yapılan yazışmalardan, istenilen yardım miktarından, toplanan ve bu paralarla II. Abdülhamid Han zamanında caminin minaresi hariç yıkılarak yeniden inşa edildiği belirtilmektedir.” (Kılıç, 2020)

Yıldırım Hamamı “Bayezit I Yıldırım (salt. 1389-1402) döneminde yaptırılmıştır. Evlîya Çelebi Seyahatnamesinde bu adla anılır. Halk arasında Salı Hamamı da denilir.” (Akkılıç, 2002) Günümüzde şahıs mülkiyetindedir. Yakın döneme kadar hamam olarak kullanılmıştır.

“II. Murat / 1421-1451) ve Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) dönemlerinin ileri gelen devlet adamlarından biri olan İshak paşa bin İbrahim (ö.1487) tarafından yapılan cami, medrese ve türbe XV. yüzyıldan günümüze kalan nadide eserlerdendir. 1486-1487 tarihli vakfiyesi külliyesinin bölümlerini ve bunların işlevlerini içermektedir. Kayıttan 1468-1469 tarihinden önce açıldığı anlaşılmaktadır. İmar faaliyetlerine paralel olarak yapıların etrafında dükkânlar açılmış, pazar oluşmuş ve ticari hayat canlanmıştır.” (Polat, 2018)

“İnegöl'de, çarşının içinde yer alan İshak Paşa Camii, medresesi ve türbesinden oluşan mimari manzumenin; sanat tarihimizde Bursa üslûbu adıyla anılan, XV. Yüzyıl Osmanlı Türk Mimarisinin günümüze gelen örnekleri arasında önemli bir değeri vardır. Günümüzde dahi şirin İnegöl ilçesinin merkezini oluşturmaktadır.” (Ülgen, 2006)

“Bugün halâ cami avlusundaki şadırvandan akmakta olan temiz ve leziz su tarihi öğretircesine külliyei tamamlamaktadır. İshakpaşa külliyesinin ayakta kalabilen tüm yapıları 1961-1969 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğüne onarılmıştır.” (Kahraman, 1996)

“Orijinalde bir imaret zaviye, medrese, han, türbe ve ahırdan meydana geldiğini vakfiyesinden öğrendiğimiz külliye, günümüzde kuzey – güney doğrultusunda yerleştirilen cami ile kuzeyde aynı eksen üzerinde yer alan medrese ve caminin güneybatısındaki türbeden oluşan bir yapı topluluğudur.

Orijinal kitabesi olmayan caminin inşa tarihi için araştırmacılar çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Ancak son olarak İshak Paşa'nın 1486 tarihli vakfiyesinde geçen bir bilgi yardımıyla eser tarihlendirilmeye çalışılmıştır. Vakfiyede; İnegöl'de kâin meşkur, imaret ve zaviyeyi bina edip onlara 873 tarihinde yukarıda zikirleri geçen emlak ve akarı vakfettikten sonra dendiğine göre, İshak Paşa Camii 873 H. / 1468-69 M. tarihinden önce tamamlanmış olmalıdır.

Bugün caminin harimine girişi sağlayan kuzey cepbedeki kapının üzerinde yer alan kitabe bir onarımı belgelemektedir. 59x83 cm. boyutlarında dört satırlık mermer kitabe İshak Veli Paşa Camiinin II. Abdülhamit (1876-1909) tarafından 1294 H. / 1877 M. tarihinde tamir ettirildiği belirtilir.

Medrese “Külliye içerisinde, caminin kuzeyinde yer almaktadır. ‘Dershane’ mekânı kapısı üzerinde 59x93 cm. boyutlarında üç satırlık mermer kitabe vardır. Kitabede son satırda geçen ‘Makamü’t tedaris’ ebced hesabıyla 887 H. / 1482-83 M. tarihini vermek ve yapının II. Bayezid döneminde tamamlandığını bildirmektedir. Kitabe ve vakfiyedeki bilgilerin ışığında medresenin 873 H. / 1468-69 M. yılı sonlarında inşasına başlandığını ve 887 H. / 1482 M. yılında hizmete açıldığını kabul ediyoruz. İshak Paşa Medresesi ‘U’ planlı şemaya sahip avlulu bir medresedir.” (Şener, 2000)

“1560’dan önce medresenin payesi ‘otuzlu’ (yani görev alan müderrisine günde otuz akçe verilmekteydi) iken daha sonraki dönemlerde bu giderek yükselmiş ve daha kaliteli müderrislerin görev aldığı bir kurum haline gelmiştir. Bu bağlamda, 1585’lerde “ellili” düzeyine çıkartılan medrese XVII. Yüzyıl ortalarından itibaren “Sahn” itibar edilmeye başlanmıştır ki, bu aslında İnegöl’ün de bilimsel ortam bakımından cazip yerlerden biri haline geldiğini göstermektedir. Medresede ilk dönemlerde görev alan müderrisler arasında bazı isimleri sıralamak istiyoruz:

Zeyrekzâde Rükneddin Efendi (Fatih Devri), Kıvamüddin Kasım Bin Halil (1513’ten önce), Şeyhulislam Ebussuud Mehmed Efendi (1516-1520), Molla Arapzade abdülbâki Efendi (Molla Kestelli (1535’ten önce), Sinaneddin Yusuf bin Yegani (1535’ten önce), Bağdadizade Hasan Çelebi (1537’den önce), İmamzade Mehmed Efendi (1539’dan önce), Şemseddin Ahmed bin Bedreddin mahmud (1559’dan önce), Manav Hasanzade Abdullah Efendi (1598). Medresede görev yapan müderrislerin sayısını çoğaltmak elbette mümkündür.

Ancak bunların arasında en göze çarpan isim, Osmanlı Devleti’nde yaklaşık otuz yıl boyunca şeyhülislamlık makamında bulunan Ebussuud Efendi’dir.” (Hızlı, 2009-Kış)

“Türbe, külliye içerisinde, İshak Paşa Camiinin güneybatısında yer almaktadır. İnşa kitabesi bulunmayan türbenin vakfiyesinden edinilen bilgilere göre, İshak Paşa'nın Eşi Tacü'n-nisa Sultan için yapıldığını öğreniyoruz. Vakfiyede geçen diğer bir bilgi yardımı ile adı geçen yapının, vakfiye tarihi olan 891 H./1486 M. tarihinde mevcut olduğu belirlenmiştir.” (Şener, 2000- 1 Ocak)

“Bu yapıları 1521’de inşası tamamlanan Kasımeffendi Camii izler. Böylece Osmanlı İnegöl’ünde fethedilmesinin hemen ardından güçlendirilen tarımsal ve ticari aktiviteye önemli dini ve eğitimsel fonksiyonların da eşlik etmeye başladığı anlaşılmaktadır. Bu yapıların şehrin en merkezi yerinde toplanmış olması, tipik bir Müslüman kasabası niteliğinde ortaya çıkan İnegöl’ü bu harzadaki en önemli Osmanlı kasabası yapmıştır.” (Yüceşahin, 2002),

Kasım Efendi Camii “İlk olarak H.941 (M.1521) yılında Antakya’dan Bursa’ya oradan da İnegöl’e geçen Şeyh Abdülkadir Geylani Hazretlerinin torunlarından Kasım b. Şeyh İlas b. İdris el-Antâki (Kasım Efendi) tarafından yaptırılmıştır. Kasım Efendi İnegöl’de 1521 yılında vefat etmiştir. 1955 yılında eski bina tamamen yıkılarak bahçe kısmını da içine alacak şekilde yeniden inşa edilmiştir.” (Bursa Müftülüğü, (2004)

Halk arasında Beylik Hanı diye anılan Cafer Paşa Han’da bölgedeki XVI. yüzyıla ait bir başka yapıdır. “Kitabe yeri olup kitabesi olmadığından yapım tarihi bilinmemektedir. 8 Ocak 1828 tarihli bir ferman suretinde belirtildiği üzere Beylik Hanı’nın Vezir Cafer Paşa inşa ettirmiştir. Evliya Çelebi’nin 1671’de geldiği İnegöl’de görüp İshak Paşa’ya izafe ettiği kurşun örtülü han da bu olmalıdır. Enderun’da yetişmiş bir vezir olan Cafer Paşa 1587’de vefat etmiş, İstanbul Eyüp’te 1585 yılında yaptırdığı külliyesine defnedilmiştir.” (Çuluk, 2016-14 Ocak)

Hacca gitmek için yola çıkan Evliya Çelebi, 21 Mart 1671’de uğradığı İnegöl’ün, çarşı bölgesi hakkında epey ayrıntı verir. “Kasabada beş mibrap (cami) vardır. Cemaat-i kesireye malik çarşı içinde İshak Paşa Camii vardır ki bir bina-i azîmdir. Medrese-i İshak Paşa, beynel-ulemâ, meşhur-ı âfâk bir medresedir. Bu külliye dâhil bir mükellef han ve bir de hoş-beva hamam vardır. Cümle İshak Paşa Külliyesi, kurşun örtülüdür. Mamur imaretlerdir.

Bir diğer cami daha vardır ki o, kâr-ı kadim, mabethây-ı Yıldırım Han Camiidir ve kiremitle mestur (örtülü) dur. Çatı örtüsü, kurşun değildir. Amma acayip ruhaniyetlidir. Yapılacak her duanın, müstecâb olacağı bir camidir. Bu camilerden maada zaviyeler vardır. İki medrese, iki tekke ve üç adet de mekteb-i sibiyan-ı tıflan-ı ebced-hân vardır. Diğer yanda; yedi adet çeşme-i âb-ı hayat ve bir hamam-ı Yıldırım Han dahi vardır. Kasabada 150 dükkân mevcuttur.

Haftada bir gün kasaba merkezinde Pazar kurulur. Etraftaki kuralardan / köylerden nice bin adem, burada cem olup bâzar-ı azîm kurarlar. Bey’i şira ederler. Yani alışveriş yaparlar. (Pazar da) her meta/ mal, bulunur.” (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 1935)

“1487 yılında 74 haneden ibaret olan İnegöl” “1521 yılı Tahrirlerinde İnegöl İlçe Merkezi 80 hane yaklaşık 400 nüfus, kırsal yerleşmeler ise 751 hane yaklaşık 3755 nüfustur. 1573 yılı tahrirlerine göre İnegöl ilçe merkezi 137 hane, yaklaşık 685 nüfus, kırsal yerleşmeler ise 1.344 hane yaklaşık 6.720 nüfustur.” (Yücesahin, 2002)

“Osmanlı şehir planında egemen öğeler cami, bedesten ve imaret siteleridir. Şehre gelen yollar buralarda sonuçlanır ve aralarında düzenli bir bağlantı vardır. Bu odak noktaları arasındaki çatı, ekonomik etkinliklerin sahnesi olan çarşı ve pazar yerleri ile doldurulmuştur.” (Aydoğan, 2019)

“XIII. yüzyıl sonu ile XV. Yüzyıl sonu arasında şehrin gelişimi, Cuma Tepe (Höyük) etrafında cereyan etmiş, ancak bu küçük kasaba, XVI. yüzyıl sonlarına doğru bugünkü Kasımefendi Caddesi ile Bursa (İstiklal) Caddesi boyunca gelişmeye başlamıştır.”

“Şekillenmesi XVI. yüzyıl sonunda belli bir aşamaya gelen Kasımefendi Caddesi, şehrin o dönemki merkezine (İshakpaşa Medresesi ve Cuma Camii civarı) bağlanırken doğudan şehre bağlanan Ankara Caddesi (Pazarıyeri Yolu) ve batıdan gelen Bursa yolu adı geçen merkezde düğümlenme göstermiştir.” (Yücesahin, 2002)

“1870 Tarihli Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi Bursa Sancağı Nüfus yalnızca erkeek nüfusa ait bilgiler incelendiğinde İnegöl kazasının 76 köyü, 4.578 hanesinin bulunduğu, kazada 3.170 gayrimüslim ve 9.277 Müslüman olmak üzere 12.447 erkek nüfusun bulunduğu anlaşılmaktadır.” (Polat, 2018)

“İnegöl’de şehirselleşme fonksiyonların gelişiminin önemli bir ayağını oluşturan belediye örgütünün kurulması, Tanzimat Dönemi’nin getirdiği yeni düzenlemelere dayalı olarak 1870 yılında gerçekleşmiştir.

Uzun yıllar İnegöl kasabasının nüfusunda önemli artışlar olmadığından alansal gelişim de oldukça yavaş meydana gelmiştir. Ne var ki 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nın ardından sabaya yönelen göçler ile saba, yeni köylere sahip olurken, İnegöl de nüfus kazanma ve hızlı alansal genişleme şeklinde üzerine düşeni yaşamıştır.” (Yücesahin, 2002)

“1885 – 1926 yıllarını Ertuğrul Vilayetinin kazası olarak geçiren İnegöl 1926 yılında yeniden Bursa vilayetinin kazası oldu.” (Şahin, 2020)

“Halk arasında Kapalıçarşı olarak bilinen bedestenin kuzey iç duvarında iki kitabesi vardır. Birinci kitabede yapının adının Belediye Çarşısı olduğu, ikinci kitabede ise yapının 1887-1888 tarihinde Belediye Reisi Sadıkkzade Süleyman Ağa tarafından yaptırıldığı yazılıdır. Doğu-batı yönünde 47.50 x 10.80 m. boyutlarında dikdörtgen planlı kâgır yapıli olan bedestenin farklı cephelerde üç kapısı bulunmaktadır. 1989 yılında tescillenen yapının 2011 yılında İnegöl Belediyesi tarafından restorasyonu yaptırılmıştır.” (Çakmak, 2024)

“XIX. Yüzyıl sonlarına doğru, gerek belediye binasının gerekse iş yerlerinin söz konusu meydana bir araya gelmesi, yeni gelişen konut alanlarının Bursa, Domaniç ve Pazaryeri yolları boyunca ortaya çıkması, şehrin bu eski çarşı kesimini daha güçlendirmiştir. Şehrin fiziki yapısının üç yola bağlı bir eksen üzerine oturması, çarşı kesiminin de bu üç güzergâha bağlı şekil alması ile sonuçlanmıştır.” (Yücesahin, 2002),

“İnşa edildiği tarih tam olarak bilinmeyen bina yapımından itibaren otel olarak kullanılmış, 1924-1988 yılları arasında ise belediye binası olarak hizmet vermiştir. 19. yy. sonlarında inşa edilen yapı üç katli, açık bir orta avlu etrafında yerleşen odalardan oluşan bir plan tipine sahiptir. Belediye olarak kullanıldığı süre içinde, ihtiyaç doğrultusunda binaya ilave bölümler yapılmıştır. 2009 yılı itibarı ile İnegöl Belediyesi tarafından restorasyonu tamamlanmış ve kent müzesi olarak tekrar halkın kullanımına sunulmuştur.” (Çakmak, 2024)

“Günümüzde Mobilya Ağaç İşleri Müzesinin bulunduğu bina belediyenin arka bahçesi olup ellili altmışlı yıllarda çöp arabaları ve atlarının muhafaza edildiği yer olarak kullanılmış. Sonrasında ise itfaiye araçları konulmuştur. 1979 yılında üzerine Belediye Ekmek Fırını inşa edilmiş, 14 Aralık 2014 tarihinden itibaren de Mobilya Ağaç İşleri Müzesi olarak kullanılmaktadır.” (Şahin, 2020)

Günümüzde İnegöl Kültür Sanat ve Gençlik Merkezi; “Tütün Deposu olarak kullanılmak amacıyla yapılan bina; Cuma Mahallesi, Atatürk Bulvarı, 2 pafta 16 ada 37 parselde yer almaktadır. 2 katli L plan tipinde ahşap kargir bir yapı olan binanın arka cephesinde avlusu bulunmaktadır. Zemin kat pencereleri 37 basık kemerli kâgır söveli, üst kat pencereleri ise dikdörtgen ve ahşap pervazlıdır. Çatı örtüsü kiremit kaplıdır.” (Çakmak, 2024)

“1325 H. 1908 M. Taribli Hüdâvendigâr Vilâyeti Salnamesine göre Kasabanın nüfusu 12.000'in üzerinde ve şehirleşme % 20'ler seviyesindedir.” (Yücesahin, 2002)

1912 - 1913 yılları Balkan Savaşları, 1914 - 1918 yılları Birinci Dünya Savaşı, 1919 - 1923 yılları Kurtuluş Savaşı yıllarıdır. Cumhuriyetin ilanı sonrası da Çarşı Bölgesi önemini korumaya devam etti. 1928 Harf Devrimi sonrası ilçe merkezinde oluşturulan beş ilkokuldan üçü; İshakpaşa, Gazipaşa ve Sinanbey İlkokulları bu bölgededir. 1931 yılına kadar Türkocağı binası olarak kullanılan yapı 1948 yılında Akşam Kız Sanat Enstitüsü olarak yetişkinlerin eğitimine tahsis edildi.

05.05.1934 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde “İnegöl kazası vilayet içinde ilk defa elektriğe kavuşan bir kasabadır” yazıyordu. 1934 yılında ilçemiz elektrikle tanıştı. İnegöl Belediyesi Elektrik İşletmesi, günümüzde İnegöl Kent Konseyi tarafından kullanılan Belediye Ek Hizmet Binasının arkasında kalan kısımda kurulmuş olup İşletme Sokak adı da oradan gelmektedir.

24.04.1936 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde "İnegöl'de Güzel Bir Park Yapıldı" başlığı altında; İshakpaşa Camii çevresindeki mezarlığın şehir dışına çıkarıldığı yerine güzel bir park (Çınarlaraltı) yapıldığı haberi yer alıyordu. 1936 yılında, ilçe merkezindeki diğer mezarlıklar da şehir dışına çıkarılarak, Hastane, Orhaniye ve Mahmudiye Mezarlıkları oluşturuldu.

30 Aralık 1949 tarihli İnegöl Halkevi Amaç Dergisi'nde 1949 yılına kadar ilçenin cadde ve sokakları toprak ya da Arnavut kaldırımı olduğu, belirtilip, İstiklal, Belediye ve Ankara Caddelerine parke taşı döşendiği belirtilmiştir". Sözü edilen güzergâh 1970'li yıllara kadar parke taşı idi. Yetmişli yıllar ise şehrin cadde ve sokaklarının önce betonlanma sonra asfaltlanma sürecine geçildi. Bu dönemde de çarşının cadde ve sokakları öncelikle yenilendi.

Sebze-Meyve Hali, 1950 yılında, Atatürk Bulvarında, faaliyete geçti. 1980'li yıllara kadar faaliyet gösterdi şehrin bir başka noktasında yeni Hal Binası yapılıncı 06 Ekim 1988 tarihinde açık otoparka dönüştürüldü. 16 Ekim 1993'de, anılan yerin İnegöl Belediyesi Ek Hizmet Binası, alışveriş merkezi ve otopark yapılmak üzere temeli atıldı.

"İshak Paşa Camii batısındaki on beş adet küçük sıra dükkânlar, külliye'nin etrafının genişletilerek daha güzel ve anlamlı hale getirilmesi amacıyla zamanın Belediye Başkanı Ahmet Akyollu önderliğinde 16.8.1966 tarihinde 601 No'lu Belediye Encümeni kararı ile istimlak edilerek yıkılmıştır." (Kahraman, 1996)

1959 yılında Nuri Doğrul Caddesi açıldı. Caddenin açılması ile Bursa-Ankara Karayolu çarşının ortasındaki Belediye ve Ankara Caddelerinden, çarşının kenarındaki Nuri Doğrul Caddesine aktarılmış oldu. 1970 yılına gelindiğinde, cadde ilçe halkı tarafından Bankalar Caddesi olarak adlandırılıyordu. Caddenin genişliği, büyük metrekarelerde işyeri yapımına uygunluğu, araç kullanmada ve park edilmesinde çarşı içine göre kolaylık sağlaması ilk anda ilçeye yeni gelen banka şubeleri için tercih sebebi oldu.

Belediye Aile Çay Bahçesi, İnegöl Lisesi, Sebze Meyve Hali ve Tekel Binası gibi kamu binalarının ağırlıkta bulunduğu Atatürk Bulvarı'nın ticari bölge haline gelmesi ise 1970'li yılları buldu.

"Modern şehrin tanımında mahalle değil de cadde esas alınmıştır. Modern kentler tüketim mekânıdır. Dolayısıyla orada yaşayanları temsil eden mahalle yerine, işyerine yakınlığı ve işlevi nedeniyle tercih edilen caddeler günümüzde daha önemlidir." (Aydoğan, 2019)

Nuri Doğrul Caddesi ve Atatürk Bulvarı Çarşının sınırı oldular. Her iki caddedeki konutların önce zemin, zamanla da diğer katları işyerlerine dönüşürken çarşı merkezi ile irtibatlarını sağlayan sokaklar da ticari bölgeye dönüşüm gösteriyordu. Atatürk Bulvarı ve Nuri Doğrul Caddesinin faaliyete geçmesi, mahalle yerine caddenin öne çıkmasının ilçedeki yansımasıydı. Sonrası gelişmelerde çarşı yerine cadde kültürünün etkisi daha fazla görüldü.

ÇARŞI KONUM (1975 – 2025)

1975 yılına gelindiğinde; yukarıdaki tarihsel geçmişi ile İnegöl'ün en önemli coğrafi bölgesi tabii ki Çarşı idi. Beş yüz yıllık İshakpaşa Külliyesi, arkasında altı yüz yıllık minaresi ve seksen yıl önce yenilenmiş binası ile Yıldırım (Cuma) Camii, biraz ileride ise dört yüz elli yıllık geçmişi ve yirmi yıl önce yenilenmiş binası ile Kasım Efendi Camii İslâm mabetleri olarak çarşının ihtiyacı olan manevi ferahlığı veriyordu.

Beylik Hanı, Eski Bedesten, Yeni Bedesten (Kapalıçarşı), Belediye Caddesi, Ankara Caddesi ve çevre sokaklardaki işyerlerinde, yüzlerce yıldır ilçede yapılagelen birçok mesleğin temsilcileri, alışveriş

yapacak kişinin ihtiyacı olan güven ve tecrübeyi sunuyordu. Çınarlaraltı Parkı ve İki Kapılı Çay Bahçesi, çarşısı daha da güzelleştiren birer unsurdu. Cadde ve sokak genişlikleri de, ticari hayata aksaklıklar vermiyordu.

2 Temmuz 1987’de Ahmet Akyollu Caddesinde Perşembe Pazarı, 16 Eylül 1987’de de Şükrü Naili Paşa İlkokulu karşısında Pazartesi Pazarı faaliyete geçti. Çarşının kuruluşundan itibaren çarşıda kurulan haftalık pazar, tarihte ilk defa çarşı dışına çıkıyordu. Kurulduğu 1870 yılından itibaren çarşı içindeki binalarda yer alan İnegöl Belediyesi 4 Temmuz 1988 tarihinde, Hükümet Konağının boşalttığı binaya geçti. Bunlar Çarşı için önemli değişikliklerdi.

Belirli bölgelerin trafiğe kapanması trafiği rahatlatmak için başvurulmuş uygulamadır. Çarşıdaki ilk uygulama 7 Aralık 1989 tarihinde Uzun Sokak 10.00 - 17.00 saatleri araç trafiğine kapatıldı. Kısa bir süre sonra bu uygulama tam güne döndü, aynı şekilde Sarraflar Çarşısı da araç trafiğine kapalıdır.

5 Eylül 1992 tarihinde faaliyete geçen İnegöl Belediyesi Kültür Sarayı ve 1984 yılından itibaren faaliyette olan çevresindeki 37 işyerinin 16 Mart 2016 tarihinde yıkımına başlandı.

21 Şubat 1995 tarihli Yıldırım Gazetesinde “*Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’nca 23 Aralık 1989 tarih ve 881 sayılı kararla İsbakpaşa Camiinin bulunduğu alanın Külliye Koruma Alanı, Kasımfendi Caddesi, Suyolu Caddesinde sağ sol yolları alan çınar ağaçlarının bulunduğu alanların ise korunacak yol hattı olarak ilan edildiği bildirildi.*”

“Şehrin asıl merkezini ‘Bedesten’ oluşturur. Etrafında yalnızca bir geceleme yeri niteliği taşımayan, aynı zamanda ticaret yeri olan hanlar yer almıştır. Çoğunlukla kentin büyük cami ya da camilerinden bazıları da burada yer alabilir. Bu merkezden diğer odak noktalarına doğru bir yayılma göze çarpar. Yayılmanın mihverini de bedesten den başlayan ve ‘Uzunçarşı’ denilen geniş cadde oluşturur. Uzunçarşı şehirde üretilen her türlü mal ve hizmet erbabının bulunduğu kesimdir. Uzunçarşıya açılan sokaklarda her biri ayrı iş kolunda mal ve hizmet üreten esnaf örgütleri yer alır.” (Aydoğan, 2019)

“Bedesten kelimesinin aslı Beziştan veya Bezzazıştan olup, bozularak Bedestan yahut Bedesten haline gelmiştir. Bez = Bezze, kumaş ve harpte ganimet olarak alınan eşya anlamına gelmektedir. Bedestenler, kumaş ve bez satılmak için yapılmış, sonraları kıymetli mallar ve antika eşya alım satımına tahsis edilmiş olan kapalı çarşılardır.” (Özdeş, 1998)

Çarşımızdaki Yeni Bedesten; Belediye Çarşısı ve Kapalıçarşı adlarıyla da anılır. “Kitabesinden anlaşıldığına göre (H. 1305 – M. 1887 yılında yenilendiği anlaşılmaktadır. İnegöl Çarşısının yenilendiği, üstü örtülü üç kapılı çarşının içinde 31 adet bezzaz ve tuhafiyeci, 2 bakkal, 1 aşçı ve kiraathane olmak üzere 35 adet dükkân olduğu (Ahmed Fuat Bey. 14.02.1888) Osmanlı arşivlerinde yazılıdır.” (Parlar, 2010-Ocak)

“Faaliyete geçtiği 1887 yılında, otuz beş olan işyeri sayısı “birleştirmeler nedeniyle günümüzde on birdir. İki manifaturacı, üç tuhafiyeci, dört yüncü, bir havlucu ve bir çantacı faaliyet göstermektedir. 2010 yılında İnegöl Belediyesi tarafından kapsamlı bir restorasyon ve konservasyon geçirmiştir.” (20.10.2025, Kapalıçarşı esnafı Yusuf Mete ile görüşüldü)

Çarşının geçmişinde bedesten olarak adlandırılmış diğer bölüm ise Eski Bedestendir. Günümüzde Kuyumcular Çarşısı olarak adlandırılmaktadır. 1975 yılında sokakta yer alan otuz iki işyerinin on beşi bezzaz idi. Diğer esnaflar; dört sarraf, iki kuyumcu, bir camcı, üç tuhafiyeci, üç terzi, bir bijuteri, üç adet saraçtır.

“Günümüzde sokağın lokomotif sektörü sarraflıktır. Sokakta yirmi beş adet sarraf-kuyumcu, beş adet de tamirci-kuyumcu yer almaktadır. Çarşının bütünündeki sarraf-kuyumcu sayısı kırk üçtür.

Kuyumcular Çarşısındaki diğer meslekler; bir bebe konfeksiyoncusu, iki konfeksiyoncu, bir manifaturacı, bir butik, bir hac malzemeleri satış dükkanıdır.” (25.10.2025, Kuyumcular Çarşısı esnafı Bekir Büber ile görüşüldü)

“1975 yılında Eski Bedestenden Kasım Efendi Caddesi istikametinde yüz metre kadar devam ettiğinizde, sağlı sollu işyerlerinde; dört terzi, üç lastik imalatçısı, üç bakkal, iki han, iki un ve zahireci, iki berber, bir kurabiye fırını, bir kadayıf imalatçısı, bir fırça imalatçısı, bir kireççi, bir kasap, bir leblebi imalatçısı, bir mestçi, bir radyocu, bir bakkaliye toptancısı, bir ayakkabı satış mağazası, bir cenaze levazımatçısı yer alıyordu.” (23.10.2025’ Kasımefendi Caddesi esnafı İbrahim Peynirci, 24.10.2025, Sarraflar Çarşısı esnafı Muammer Peker ile görüşüldü)

Aynı bölgede günümüzde; dört inşaat malzemecisi, dört konfeksiyoncu, iki eczane, iki fırın, bir terzi, bir ambalaj malzemecisi, bir sıhhi tesisatçı, bir tavukçu, bir kasap, bir tostçu, bir aktar, bir bebe konfeksiyoncusu, bir elektrikçi, bir çiğ köfteci, bir anahtarcı, bir pet shop, bir market, bir eczane, bir berber, bir tenekeci, bir ev aksesuar mağazası, bir bilişim firması, bir pastacı, bir fotoğrafçı, bir halıcı, bir şarküteri, bir kahvehane, bir pideci faaliyet gösteriyor.

1975 yılı, Çarşının doğu girişi Ankara Caddesi’nde; üç toptan bakkaliye, iki bakkal, üç plastik eşya satıcısı, iki konfeksiyon mağazası, iki zücciyeci, bir fırın, bir kahvehane, iki muşambacı, bir eczane, bir tuhafiyeci, bir nalbur, bir urgan-çuval satıcısı, bir boya satıcısı, bir tüp bayii, bir bakırcı, bir bisiklet tamircisi faaliyet gösteriyordu.

Günümüz Ankara Caddesinde; beş nalbur, dört konfeksiyoncu, üç cep telefonu iletişim mağazası, üç lokanta, iki berber, iki ayakkabı mağazası, iki bıçak satıcısı, bir av malzemecisi, bir boya malzemecisi, bir saat tamircisi, bir inşaat malzemecisi, bir muşambacı, bir kasap, bir tütüncü, bir plastik eşya satıcısı, bir kuruyemişçi, bir aktar, bir market, bir halıcı, bir tavukçu, bir tatlıcı, bir tenekeci, bir kahvehane ve bir bayan kuaförü, bir Suriyeli bakkal faaliyettedir.

İshakpaşa Camii bahçe yanındaki Medrese ve Çınaraltı Sokakları hazır elbiseci esnafı yoğunlukta idi. Terziler, şap kacılar ve bakırcılar da vardılar. Bugün için de erkek giyim esnafı yoğunluktadır. 1975 yılından günümüze çarşının en az değişime uğrayan bölgesidir.

İshakpaşa Camii bahçesinin batısı Camii Kebir Sokağı, Bakırcılar Sokağı olarak da bilinir. Yeni Bedestenin batı kapısı dibinden sola doğru İshakpaşa Sokağına kıvrılarak devam eden bölümde on kadar bakırcı esnafı yer alırdı. Günümüzde de aynı adla anılırsa da eski bakır eşyaların tamir ve bakımı dışında pek bir bakırcılık faaliyeti yoktur. Sokakta çifte fırın ve ilçenin iki önemli kırtasiyecisi de yer aldığı için her yaştan İnegöllü tarafından kullanılırdı.

“1947 yılında ihale edilerek özel sektöre satılan Beylik Han, günümüzdeki gibi 1975 yılında da dört ayrı cepheden girişi olan bir iş hanı idi. Bütün cepheleri işyerleri ile çevrili olup ortadaki avluya bakan iç cephelerde de işyerleri yer alıyordu.” (25.10.2025, Beylik Han sahiplerinden Mümin Tütüncü ile görüşüldü)

“1975 yılında, Beylik Han’ın Belediye Caddesi tarafında üç bakkal, bir aşçı, bir kitapçı, yer alıyordu. Belediye Meydanı Sokak tarafında ise bir kasap, iki aşçı, bir kumaşçı, iki saat tamircisi, bir radyo tamircisi, iki tenekeci, bir sobacı, iki nalbur yer alıyordu. Yoğurt Pazarı tarafında bir balcı, bir lastik ayakkabı satıcısı, bir ayakkabı tamircisi, bir kahvehane, bir ayakkabı imalatçısı faaliyettedir.

“Ayakkabıcılar Çarşısı Beylikhan tarafında bir ayakkabı tamircisi, bir çanta-bavul tamircisi, bir ayakkabı imalatçısı, dört ayakkabı satıcısı, bir köfteci, bir lastik ayakkabı satıcısı yer alıyordu. Sarraflar

Çarşısı tarafından girdiğinizde sağ tarafta bir züccaciyeci, bir elbiseci, üç ayakkabı satıcısı sol tarafta ise bir şekerçi dört ayakkabı satıcısı yer alıyordu.

Beylik Han'ın içinde ise üretim ağırlıklı meslekler yer alıyordu. Bir mest imalatçısı, iki ayakkabı imalatçısı, beş ayakkabı tamircisi, bir top imalatçısı, bir ayakkabı malzeme satıcısı, bir lastik ayakkabı toptancısı, bir terzi, bir hazır elbiseci yer alıyordu.” (25.20.2025, Çarşı esnafları Yasa Demiröz, Ahmet Küplü ve Saffet Önlü ile görüşüldü)

“Günümüzde Beylik Hanın içindeki dükkanlar zemin katta; bir züccaciyeci, bir kuru gıda ticareti, bir kuyumcu, bir elışı oya-dantelci, bir abiyeci, bir kumaşçı, bir tuhafiyeci, iki butik, bir bebe giyim mağazası, iki çocuk giyim mağazası yer alıyor. İkinci katta ise bir turizm bürosu, bir mimarlık bürosu, bir emlakçı, bir reklam ajansı ve üç adet kadın terzisi işyeri yer almaktadır.” (20.10.2025, Beylik Han esnafı Mümin Kurnaz ile görüşüldü)

2013 yılındaki yangında dükkanların tamamı zarar görmüştü. Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından tarihi yapısına uygun olarak yeniden inşa edildi. İki katlı binada 38 işyeri olarak 13 Aralık 2017 tarihinde kullanıma sunuldu. Belediye Caddesi tarafında işyeri yer almıyor. Belediye Meydanı Sokak tarafında lokantalar ve aperatif gıda satıcıları ve iki tenekeci, Yoğurt Pazarı tarafında ise bir kahvehane, Ayakkabıcılar Çarşısı tarafında üç sarraf ve kuyumcu, bir ayakkabı imalatçısı, bir ayakkabı ve bir çanta satıcısı yer almaktadır.

Seyyar bir meslek olsalar da Beylik Han'ın doğu tarafında 1950'li yıllardan beri kendilerine tahsis edilen yerde aralıksız hizmet veren ayakkabı boyacılarını da çarşımızın sabit mesleklerinden sayabiliriz.

“Karlhova İş Hanı, 1975 yılında çarşımızın bir başka iş hanı idi. 1961 yılına kadar ilçe hapishanesi olarak da kullanılmıştı. “Üst katları otel olarak kullanılmaya devam ediyordu. Kırkın üzerinde kişinin kaldığı olurdu. 1975 yılı Karlhova Hanında bir saatçi, bir lahmacun fırını, bir matbaa, İki soba imalatçısı, bir mesçi, bir yemenici, bir kundura frezecisi, bir futbol topu imalatçısı, bir mefruşat toptancısı, bir çorapçı, bir berber, bir kahvehane yer alıyordu. 1990'lı yıllara kadar faaliyet sürdü.” (24.10.2025'de, 1970'li yıllarda Karlhova İş Hanı esnafı Mustafa Karlı ile görüşüldü.)

“1975 yılı Yoğurt Pazarının Sarraflar sokağının sırtı ve Belediye Binasının bulunduğu sıradaki işyerlerine baktığımızda; bir eczane, bir bisiklet tamircisi, bir bakkal, iki aşçı, bir köfteci, bir tenekeci, iki ayakkabı imalatı, bir ayakkabı tamircisi, iki terzi, bir berber, iki saatçi, bir inşaat malzemecisi, bir helvacı, bir balcı, bir lastik ayakkabıcı, bir züccaciyeci, bir şeker imalatçısı, üç soba imalatçısı, üç adet nalbur, bir adet un ve zaireci yer alıyordu.” (25.10.2025, Yoğurt Pazarı esnafı Nurettin Uslu ile görüşüldü).

Günümüzde Sarraflar Sokağının sırtındaki beş dükkan Kuyumcular Çarşısındaki işyerlerinin arka cepheleri olarak birleşti. Onun dışında sakatatçı, saatçi, kumaşçı, ayakkabı satıcısı, hac malzemesi satıcısı gibi meslekler yer alıyor. Günümüzde Kent Müzesi sırasında ise konfeksiyoncu, sakatatçı, Butik, perdecı, çocuk giyimi, tenekeci, köfteci, nalbur, tavukçu, tatlıcı, boya malzemecisi, tostçu, sobacı, sakatatçı, saatçi, butik ve tatlıcı olarak yer alıyor.

Uzun Sokak 1975 yılında: “Üç tuhafiyeci, üç kolonyacı, bir ayakkabı imalatçısı, iki plak stüdyosu, iki halıcı, bir kuru temizlemeci, dört terzi, dört beyaz eşya satıcısı, bir matbaa, bir bakkal, bir tostçu, bir nalbant, iki Likit Petrol Gazı satıcısı, bir parfümeri, üç kumaşçı, dört konfeksiyoncu, iki bebe konfeksiyoncusu, bir eczane, bir kunduracı, beş terzi, bir kadın terzisi, bir gömlek terzisi yer alıyordu.” (30.10.2025, Çarşı esnafları, Zeki Karakoç ve Yasa Demiröz ile görüşüldü)

Uzun Sokak günümüzde; yirmi konfeksiyoncu, iki bebe konfeksiyoncusu, beş beyaz eşya satıcısı, iki halıcı, bir baharatçı, iki halıcı, iki çantacı, iki ayakkabı mağazası, iki dönerci, bir saatçi, bir market, bir kuyumcu, bir eczane, bir aktar, bir emlakçı, bir müzik aletleri satıcısı, bir helvacı, bir düğün organizasyoncusu, bir bijuteri, bir telefon mağazası faaliyet göstermektedir.

Günümüzde Uzun Sokaktan Kuyumcular Çarşısı istikametinde yürürken bir boşluk yer alır. 1980'li yıllara kadar, o boşluğun sağ tarafında 10 kadar dükkanın yer aldığı bir ada vardı. Adada bir inşaat malzeme satıcısı, iki terzi, bir yağhane, arka cephesinde de birkaç tuhafiyeci yer alırdı. 1980'li yılların ilk yarısında istimlak edilerek meydan genişletildi.

Aynı bölgede İki Kapılı Çay Bahçesi olarak bilinen küçük park da 1992 yılında istimlak edilerek aynı alana ilave edildi. Meydan günümüzde çarşıda vakit geçiren kişilerce oturma alanı olarak kullanılmaktadır. Günümüzde alan da Besler İnegöl Köftecisi, Helvacı Ali gibi iki ulusal markamızın dışında Yapı Kredi Bankası ve iki konfeksiyon mağazası da yer almaktadır. 1914-2019 yılları faaliyet gösteren Merkez Eczanemiz de o alandaydı.

Kuyumcular Çarşısına girişte sol taraf Yemeniciler Sokaktı. Tabakhane Sokak örneğindeki gibi bu sokakta da yemenicilik mesleği 1940'lı yıllardan önce sonlanmıştı. 1975 yılında bir eczane, eczanenin üst katında Türkiye İşçi Bulma Kurumu, bir plakçı, bir kahvehane, bir lokanta, bir gömlek imalatçısı ve bir camcı yer alıyordu. Bugün Belediye Caddesinin bir parçası olarak görülüyor. Bir dönerci, bir sarraf, bir mefruşatçı, bir iç giyim mağazası ve bir manifaturacı yer almaktadır.

Yemeniciler Sokağın tam sırtındaki Saraç Sokakta; bir terzi, bir şeker imalathanesi, bir kahvehane yer alsa da saraç esnafı ağırlıktaydı. Bugün Kuyumcular Çarşısının eklentisi gibi olup sarraf ve kuyumcu ağırlıktadır.

Birinci Tabakhane Sokağın, Tabakhane olarak kullanımı 1940'lı yıllardan önce sonlanmış. Balık Pazarı olarak 1980'li yıllara kadar kullanıldı. Hemen bitişiği de Manavlar Çarşısı idi. İşletme Sokak tarafından çarşıya girişte yolun solunda üç, sağında bir manav dükkânından oluşuyordu. Yolun solunda bir terzi, bir aktar bir de portatif bir kulübede bir radyo tamircisi vardı.

17 Eylül 1992 tarihinde Eski Balık Pazarı ve İsmail Efendi Caddeleri arasında kalan bölüm 50 araçlık açık otopark alanı olarak ayrıldı. 08 Nisan 2000 tarihinde Manavlar Çarşısı da istimlak edilerek otoparka ilave edildi.

Bugün için yeraltına alınmış küçük bir dere vardır. Atatürk Bulvarı, Ali Hatipoğlu Sokak, Dereyolu Sokak ve Dere Sokakları dolaşarak gelir. Zadelers Pasajının altından geçerek günümüzde açık otopark olarak kullanılan Birinci Tabakhane Sokağı geçip Kaptan İşhanı'nın bulunduğu bölgeye varır. Oradan da devam eder. O derenin bölgeden geçmesi, Bölgenin Tabakhane, Balık Pazarı ve Manavlar Aralığı olarak kullanılmasında etkili olmuştur.

1975 yılında, Arabacı Hanları çarşının önemli aktörlerindendi. *“Büyükçe bir cümle kapıdan hanlara girilirdi. Zemin katlar hayvanların bağlandığı damlara, yemlerin bulunduğu samanlıklara, malların korunduğu depolara ayrılırdı. Han avlusundan girilen ikinci üçüncü katlar ise yolcuların konakladığı odalar şeklinde olurdu. At arabasıyla, at üstünde veya yaya olarak gelen yolcular günün şartlarına göre konaklardı. Arabasını han avlusuna, hayvanını ise hanın bir köşesinde bulunan ahıra çekerdi. Hanlarda kahvehaneler de bulunur, peyke denilen uzun sedirlerde otururlardı. Yolcular durumlarına göre odalarda kalırlardı. Odalar karyolalı, yer yataklı olur, yatak sayısına göre fiyat değişirdi.”* (Şen, F. 2003-Ağustos)

Bazı hanlarda nalbant da bulunur, hayvanını nallamak isteyenlere hizmet verilirdi. İlçe pazarının yapıldığı Perşembe günleri ilçeye gelen ilçe köylüleri ya da komşu ilçelerden gelenler, satmaya geldikleri mallar ve hayvanlar ile hanlarda gecelerler, hayvanlarının su ve yem ihtiyacının karşılarıydı.

Acara Hanı, Alibeyköy Hanı, Bekârzade Hanı, Bozcaarmutlular Hanı, Eskişehir Hanı, Eymir Hanı, Gaddarın Hanı, Kireççinin Hanı, Konurlar Hanı, Mapushane Hanı, Ortaköy Hanı, Pekmez Han, Süpürtü Han, Yenicemüslimlilerin Hanı, Yeşil Bursa Hanı, Zeybek Hanı Çarşısı da çok yakınlarında yer alan hanlarımızdı. Binek hayvanı kullanımının giderek azalmasının bir sonucu olarak hızla azalarak kayboldular.

1974 yılında 13 dükkânla faaliyete geçen, Nuri Doğrul ve Ankara Caddelerine cephesi olan Kaplan Pasajı çarşının da ilçenin de ilk pasajıdır. Sonrasında İşletme Sokakta Akman Pasajı, Sarraflar Çarşısının Kasım Efendi Caddesi tarafından girişte Acara Pasajı, Nuri Doğrul Caddesinde Tabakoğlu Pasajı, Karlıova Sokakta Karlıova İşhanı, Halk Sokakta Zadelers Pasajı gibi pasajlarımız da oldu.

“Türk şebri için belirtilecek genellemeler arasında en dikkate değer noktanın, Türk şebriinde hareket istikametinin çarşıya yönelik oluşu hususudur. Şehirdeki gündelik yaşamda hareket sağlayıp insan çeken alan daha ziyade çarşıdır” (Cezar, M. 1985)

Bunu İnegöl Köy minibüslerinin hareket noktasının, İnegöl Çarşısı olmasında da görürüz. Altmışlı yıllardan itibaren köy ve belde minibüsleri ilçe trafiğinin önemli aktörleridir. Köylerinden ilçe merkezine giriş güzergâhındaki caddenin ilçe merkezine yakın bölümünde bir kahveyi gidiş ve dönüşler için konaklama merkezi yaparlardı. Caddeler yoğunlaşınca da cadde ile bağlantılı bir sokağı merkez edinirlerdi. İlçe pazarının kurulduğu Perşembe günleri çok yoğun olurlardı.

ÇARŞI MESLEKLER (1975-2025)

Meslekler Bölümüne Bankacılığın ilçe geçmişi ile başlayalım. 1888’de kurulan Ziraat Bankası Sandığı’nın ilçede faaliyete geçiş tarihi 1889’dur. 15.04.1942 tarihinde, T.C. Ziraat Bankası İnegöl Şubesi olarak tescil edilmiştir. 1927 yılında Adapazarı’nda kurulan Adapazarı Emniyet Bankası ülkedeki ilk ve tek şubelerini 1929 yılında ilçemizde açtı ve bu şube bankanın faaliyetlerini sonlandırdığı 1943 yılına kadar aralıksız sürdü. Aynı şekilde 1927’de kurulan Eskişehir Bankasının, 1955 yılında ülkede açtığı ilk üç şube Kütahya, Polatlı ve İnegöl’dür.

26 Kasım 1980 tarihli Emek Gazetesinde ilçedeki banka şubeleri; *“Akbank, Emlak Kredi Bankası, Eskişehir Bankası, Garanti Bankası, Halk Bankası, İş Bankası, Türk Ticaret Bankası, Vakıflar Bankası, Yapı Kredi Bankası ve Ziraat Bankası’dır.”* Ulusal düzeyde bilinirliği olan bütün bankalar İnegöl’e şube açma gereği duymuş.

İlçede ilk eczane Ali Reşit Eczanesi adıyla 1914 yılında Eczacı Ali Reşit Bey (Eralp) tarafından Yeni Bedestenin Belediye Caddesi tarafında faaliyete geçmiş. Aynı eczane 1955 yılından itibaren de Ahmet Zeki Kalyon tarafından Merkez Eczanesi adı ile aynı adreste 2019 yılına kadar faaliyet sürdü. İkinci eczanemiz Mediha Aras tarafından, 1948 yılında, Çınarlaraltı Bölgesinde, Çınarlaraltı Eczanesi adıyla açıldı. Üçüncü eczanemiz ise Mehpare Korgu tarafından 1952 yılında Uzun Sokak ile Atatürk Bulvarının birleştiği köşede açılmış.

Kitapçılar Kolektif Şirketi ve Köseleciler Limited Şirketi ilçedeki aktarlık geçmişi yüz yıla yaklaşan iki firmadır. Aynı şekilde Nuri Anık ve Mehmet Atıl da uzun yıllar mesleği ilçede sürdürdüler.

Günümüzde Kitapçılar Kollektif Şirketi, Atıl Baharatçılık, İbrahim Pala, İsmail Çam, Kasım Alkuş mesleği çarşıda sürdüren esnaflarımızdır.

Kitapçılar Kollektif Şirketi ve Köseleciler Limited Şirketi, kitapçılık-kırtasiyecilik mesleklerinin de ilçedeki geçmişini de temsil ederler. 1960'lı yıllarda Uzun Sokağın girişinde Rafet Hatipoğlu ve Beylik Han'ın Belediye Caddesi köşesinde Kemal Rubacı, 1970'li yılların başında Atatürk Bulvarında Fazilet Kitabevi faaliyete geçti. Günümüzde Kitapçılar Kolektif Şirketi, Fazilet Kitabevi, Arifan Kırtasiye çarşıda mesleği sürdürmektedir.

Çarşının bilinen ilk sarrafı Mustafa Ayta olup cumhuriyet öncesine giden sarraflık faaliyeti 1940'lı yıllara kadar sürmüştür. 1940 yılında Aslan Aytaer mesleğe başlamış. Esat?, Ali Yılmaz, Ahmet Gülerer olmak üzere 1960 yılında dört sarrafımız varmış. 1942 yılında Hilmi Cilam ilçedeki tek kuyumcudur. Yanında yetişen İsmail Hakkı Fidan ve Hasan Hüseyin Fidan ve torunu Ruhi Cilam, mesleğin akılda kalan ustalarıdır. 1980'li yıllardan itibaren ilçedeki sarraf-kuyumcu sayısı ve iş hacimleri günümüze kadar artarak devam etti. Günümüzde çarşıda kırkın üzerinde sarraf ve kuyumcu faaliyet göstermektedir.

1975-2025 yılları Ekmek Fırıncılığı için değişim ve gelişimin çok fazla yaşandığı bir süreç oldu. Çarşıdaki ilk matador ekmek fırını 1969 yılında faaliyete geçti. Sonrasında hızlı bir makineleşme yaşandı ve diğer fırınlar da bu sürece dâhil oldular. Fırıncıların ekmek satışının büyük bölümü bakkallar ve helvacılar üzerinden olurdu.

Ürün çeşidi olarak baston ekmek, yuvarlak ekmek, sodalı ekmek gibi günümüze göre az sayıda ürün çeşidi olurdu. Günümüzde birçok yeni ekmek türü ve birçok pastane ürününü çeşitlerine eklediler. Süleyman-İsmail Hakkı Hamurcu, Bekir Esgin, Mustafa-Abdül Güleç, İbrahim-Ferruh Demirtaş, Kadir Çepni, Cemal Acıbadem mesleğin çarşıda akılda kalan isimleri oldular.

Un ve zahire ticareti işletmelerinde un, hububat, yem gibi ürünler satılırdı. Fırınlara, hayvancılık yapan kişilere satış yaptıkları gibi perakende satış da yapardılar. Marketlerin ürün yelpazesi içinde yer alan ürün sattıkları için rekabet edemediler. Ahmet Duysak, Sabit Kaplan, Hayrullah?, Hüseyin Şahin, Hüseyin Güner, mesleği çarşı ve yakınında yapan esnaflardır.

1975 yılı İnegöl'ünde tahin helvası-ekmek yemek önemli bir beslenme alışkanlığıydı. Yarım ya da çeyrek ekmeğin içine bir miktar tahin helvası koydururdunuz, bu size öğün olurdu. Sulu yemeğe göre daha ucuz olduğu için de tercih edilirdi. Helvacılar genellikle çarşı güzergâhları üzerinde idiler. Belde ve köylerden gelen insanlar daha da tercih ederdi. O yüzden helvacılar önemli bir ekmek satış noktasıydı.

1980'li yılların başı bir sohbette fırıncı bir arkadaşım ilçeden bir helvacının Perşembe günleri 2000'e yakın diğer günler ise 1000'in üzerinde ekmek sattığını söylemişti. Hamdi Ataç, Ali-Remzi-Şadan Bozacılar, Mahmut Yunak, Sadettin-Abdurrahman-Orhan Balkan mesleğin akılda kalan isimleri oldular.

1975 yılına göre çarşıdaki aşçı sayısında azalma olmadı sanki. İnegöl insanındaki sabah çorbası alışkanlığı azalsa da sürüyor. Göç alan bir yer olmamızın olumlu etkisi sulu yemek çeşidi ve kalitesi her dönem iyi oldu. İlçemiz köfteciliği gibi sulu yemekçiliğimiz de ulusal düzeyde bilinmeyi hak edecek düzeydedir. O yüzden ilçe belediyemizin Gastro'ya odaklanmasının ulusal düzeyde de olumlu sonuçları olacağını düşünüyorum.

Geçmişte çarşıda aşçı olarak Boşnak ustalar oldukça fazlaydı. Necdet Çağlar, Şadan Çağlar, İbrahim Çağlar, Ekrem Özaşçı, Hasan Acar, Sabit Tokmakçı, İbrahim Derse, Kazım Derse, Hüseyin Güney,

Haşim Güney, Orhan Güney, Ayhan Güney, Sebahattin Türkseven, Cemal Sapmaz, Kazım Balkan mesleğin akılda kalan ustalarından bazılarıdır.

Tabii ki köftecilik; Bursa Ankara karayolunun İstiklal-Belediye-Ankara Caddeleri üzerinden, çarşının içinden geçmesi Çınarlaraltı gibi ferah bir ortamında çarşıda yer alması yolu kullananların konaklamalarında etkili olurmuş. Eski kuşaklar, İnegöl Köftesinin ulusal düzeyde bilinirliğine en önemli katkının bu olduğu söylerlerdi. Sonrasında da süreç iyi yönetildi. 1974 yılında Bursa Ankara Yolu şehir dışına çıkınca da ilçeden bazı köftecilerin işyerlerini Bursa-Ankara Karayoluna taşımaları çok değerliydi.

Sonuçta bugün ulusal düzeyde bilinen birçok köftecimiz oldu. Mustafa-İbrahim Besler, Mustafa-Yavuz Besler, Müfit-Mesut Besler, İsmet Tatlıdil, Hasan-Aziz-Nazmi Mete, Zeki-Hasan Mete, Yusuf-İsmail-Mesut Kurtuluş, Ali İpek, Zeynel Organ, Enver Organ, Orhan Çelik, Selim Yiğit, Eşref Güç mesleğin akılda kalan isimleri oldular.

İlçede ilk döner lokantası girişimi 1950'li yılların başında olmuş. İkinci Dünya Savaşı sonrası ekonomik şartlarının olumsuz etkisi ile işyeri uzun süreli olmamış. 1974 yılında Belediye Caddesi İki kapılı Kahvenin köşesinde açılan bir döner lokantası da bir yıl kadar faaliyet gösterdi. Yusuf-Osman-İdris-Arif Kardaşlar ise 1974-1986 yılları İstanbul'da yaptıkları döner lokantacılığını, 1987 yılı başında İnegöl'e taşıdılar. O tarihten beri de mesleği ilçemizde sürdürüyorlar. Cafer Sert, İrfan Günbay mesleğin akılda kalan diğer ustalarıdır.

1975 yılı İnegöl'ünde şeker üreten firmalarımız da vardı. Genelde akide ve mevlüt şekeri türleri üretirlerdi. Meslek, çarşıda günümüzde de sürmektedir. Sait Şekerciler oğulları Sabri-İrfan-İlhan Şekerciler, Şükrü Filiz oğulları Mesut-İbrahim Filiz, Sadri Dörtkardeş mesleğin akılda kalan ustalarıdır.

Bakkallar herkesten önce açılıp herkesten sonra kapanan işyerleridir. Çarşıda da epey vardılar. Osman Birincioğlu, Osman Aymir, Hüseyin Kula, Remzi Korkmaz, Ali Saraçoğlu, Cemal Şengün, İbrahim Yerekonmaz, Raif Rendaer, Üzeyir Çuluk, Halil Menderes, İsmail Erdem çarşının bakkalları idiler. Kurukahve, kuruyemiş, av malzemesi, sebze-meyve, damga-posta pulu, oyuncak, gibi ikinci bazen üçüncü bir ürün grubu ile de farklarını ortaya koymaya çalışırlardı.

Bakkallık konusundan çıkmadan, üç işyerinin İnegöl'ün geçmişindeki önemine vurgu yapmalıyım. Çarşıda bakkaliye ürünleri toptancılığı yapan Bakkaliye Şirketi ve Akansular Gıda Firmaları iki binli yıllara kadar ürün çeşitliliği ile İnegöl insanının bakkaliye ile ilgili her türlü ihtiyacına cevap verdiler. Üçüncü firmamız Mümin Dere ise 1960 yılından itibaren, ürün yelpazesi itibari ile günümüzün Bin Bir Çeşit firmalarının öncülü durumundaydı. Züccaciye, gıda, kırtasiye, bisiklet-motosiklet malzemesi gibi farklı binlerce ürünü bulabiliyordunuz.

Çoğu bir başka işin beraberinde de yapıyor olsa da kurukahveci dükkânlarının bulunduğu sokaklara girdiğinizde kahve kokusu hissedilir. Küçük kese kâğıdına kahvenizi koyar ve kokusu kaybolmasın diye ağzını bir kaç kez katladıktan sonra zımbalarlardı. Remzi Korkmaz, Ali Saraçoğlu, Cemal Şengün, Akif Yürür Kitapçılar Kollektif Şirketi, Köseleciler Ticaret bu işin en bilinenleri olarak hafızalarımızda yerlerini aldılar. Ulusal markalar her markette karşımıza çıksa da Coşkun Şengün ve Cengiz Kaya günümüzde de geleneksel yöntemler ile çarşıda kurukahve satışına devam ediyorlar.

Çorum, Tavşanlı, Denizli gibi bölgelerde endüstriyel üretimi yapılan leblebi bir dönem ilçemizde de üretildi. Bahti-Cavit-Tevfik Acabay kardeşler leblebicilik mesleğinin uzun yıllar öncülüğünü yaptılar.

İşyerleri Kasım Efendi caddesinde idi. Perşembe pazarlarında leblebici sergileri leblebinin sıcak olarak ısıtılıp satıldığı sergilerdi.

“İlçede susam, ceviz, haşhaş, fındık küspesi gibi ürünlerden yağ üretimi yapılmış. Yağlık siyah gündöndü (ayçiçeği) ağırlıklı tercih edilmiştir. Yağhaneler ilçedeki toptan bakkaliyecilere iş yaptıkları gibi değirmenlerdeki gibi pay karşılığında da üretim yapardılar. Hüseyin Şensoy, Osman Demirayak, Şükrü Ak, Mehmet Hilmi Sokullu, Vedat Tutuş, Elmas-Ruşen Elmas, İbrahim Kurulmaz, Salih Kemal Anıl, Nazlı Gür, Kazım Bircan meslekten aklımızda kalan isimlerdir. Günümüzde Kurşunlu Mahallemizde Yücel Sarıca’ya ait bir yağhane faaliyettedir.” (10.03.2018, Başka bir çalışma için Eski Yağhaneci Şükrü Ak ile görüşüldü.)

Tel kadayıf üretimi de geçmişte ilçemizde yapılmış mesleklerdendir. En bilinen ustası da Kasımefendi Caddesinde İbrahim Erdem’dir. Günümüzde ise yine çarşı esnafı Sebahattin Kabadayı’ya ait bir tel kadayıf üretim tesisi ilçemizde bulunmaktadır.

Manavlar, bakkallara yakın süre işyerlerini açık tutarlar. Her şeyi açıkta sattıkları için de işyerlerini temiz tutmaları kolay olmaz. Marketlerin etkilediği meslek gruplarından biridir. Mehmet-İbrahim Varyemişçi, Mesut Varyemişçi, Fehmi-Münir-İbrahim Özşargin,, Sabri Paksoy mesleğin akılda kalan esnaflarıdır. Günümüzde çarşıda faaliyet süren manav yoktur.

Gazlı içecekler sektörünün bir ürünü olan gazoz üretimi ilçemizin yakın tarihinde yer alan önemli bir iş kolu idi. Osman-Mustafa Fışkın, Bayram-Nuri Biçer Kardeşler, Şeref Kirişçi, Bıçakçı Ali? İlçemizde gazoz imalatı yapmışlar. Limon-elma-armut aromalı olmak üzere birçok türlü gazoz yapıp satılmış ilçemizde.

Gözlükçü Mümin Akan (1929-2011), Hüseyin Akan (1935-1983) kardeşler 1958-1964 yılları ilçede saf selüitten gözlük çerçevesi döküp ithalatçı kişilerden edindikleri optik camları takarak “Fenni Gözlük” ürettiler.

Okuma yazma bilmeyen vatandaşların imzası yerine de geçen ve resmi işlemlerde geçerli olan bir mühür türü vardı. Tamamen kişiye özel, el yapımı olurlardı, Kullanılabilmesi için noter onayı gerekirdi. Kaybolması durumunda bir kopyası yapılamaz yeni bir mühür yapımında ise yeniden noter onayı gerekirdi. Bir taban bölümü ve saptan oluşur, pirinç üzerine kişinin adının ilk harfi ve soyadı kazınarak yapılır, zincire takılarak boyunda ya da küçük bir kese içinde taşınırdı. Yüzük biçiminde olup parmağa takılanları da vardır. Alt tabana ters olarak kazınır, kâğıt üzerine basıldığında düz olarak imza çıkardı. Mehmet Fahri Tosun ve İlhan Ataç mesleğin ilçede bilinen ustalarıdır. Erhan Ataç günümüzde mesleğin tek temsilcisidir.

Saat tamircisi sayısı günümüze göre daha fazla idi. Cep telefonları, saat kullanan kişi sayısını geçmişe göre günümüzde azalttı. Eski saatlerin mekanik sistem olmaları da arıza çokluğunda etkili olurdu tabii ki. Salih Soyuer, İrfan Küplü, Yusuf Özcan, Ali Semiz akılda kalan ustalarımızdır. Ömer Özcan, İbrahim Semiz, Fevzi Soyuer, İbrahim? Saat tamirciliği mesleğini günümüzde de sürdüren ustalarımızdır.

Radyo hayatımızda çok şey ifade ederdi, radyocular da tabii ki. Selahattin Erhan, Hamdi Ispalar, Orhan Kavukçu, Ahmet Şensoy, Muharrem Şahar, Tahsin Yazıcı radyo tamirciliği mesleği ile aklımızda kalan ustalar oldular.

Plak stüdyoları vardı. Başlangıçta 1970’li yılların başında müzik dinleme aracı olarak plakları okuyan pikaplar kullanılırdı. Sonraları teyplerde çalınmak üzere şarkı kasetleri dolduruldu plak stüdyolarında. Çok keyif alırdı insanlar. Süleyman Fehmi alım, Oktay Demir, Orhan Kınabaş, İsmail Çulfa, İlhan

Ercağlı, Mustafa Başak, Mesut-Yusuf Kurtuluş çarşıda ya da çok yakınında plak stüdyosu işleten esnaflardı.

Tarihsel süreçte çarşının lokomotif mesleği Bezzazlık-Manifaturacılık oldu. Yeni Bedesten (Kapalıçarşı) ve Eski Bedesten (Kuyumcular Çarşısı) Sokak'ta yer alırlardı. Komşu ilçe pazarlarına giderler, komşu ilçelerden de İnegöl'e alışverişe gelinirdi. 1970'li yıllardan itibaren konfeksiyonun, her alandaki yükselişine kadar, çarşıdaki önemli konumları sürdürdü.

Nezir Dürüst, İbrahim-İhami Bosnalı, Hüseyin Eriş, İrfan-Ethem-İbrahim-Mithat Nazilli, Kani-Tarık Basmacı, Ziya-Saffet Zilcigil, Abdurrahman-Necdet Çelebi, Enis Usal, Hüseyin İnal, Mehmet Hayri Özer, Mehmet Gülerer, Ali-Mahmut-Mümin Yılmaz, Selim Mühürdar, Yusuf Türe, Ekrem Gürel, Tahsin Kurtalan, Mehmet Işıklar, Muammer Özlen, Savaş Laleci, Osman İçer ilçede mesleğin akılda kalan isimlerindendir. Ak İpek, Nazilli Manifatura, Kardeşler Manifatura, Şaban Mavili firmaları günümüzde manifaturacılık mesleğini sürdüren esnaflarımızdır.

İnegöl insanının çözüm üretme becerisi Bezzazlık mesleğinde de kendini gösterdi. Kendilerini kumaşçı olarak adlandıran yeni bir meslek grubu çıktı ortaya. Teknolojiyi de kullanarak ülkenin her yanına kumaş satıyorlar. Çevre il ve ilçelerden, çoğu Halk Eğitim Merkezi öğrencisi bayan, toplu taşıma araçlarıyla İnegöl'e gelip kumaş satın alıyor.

Kumaşçı Hikmet Arif Güner; Kendilerini, bezzaz-manifaturacı değil de kumaşçı olarak tanımlamalarını, Bezzaz ya da manifaturacılar ev tekstili ürünleri de yer alıyor. Biz sadece kıyafet için kullanılan kumaşları satıyoruz şeklinde ifade etti.

Çarşımızın bir kumaşçı grubu da ceket, yelek, pantolon, takım elbise, palto gibi erkek dış giyim kıyafeti kumaş satarlardı. Terziye sipariş verecek olanlar terzi ile birlikte gelir kumaş seçer ya da kumaş kendileri satın alır terziye öyle götürürlerdi. Vehbi-Şevki Demiröz, Ahmet-Varol Sünnetçioğlu, Hüseyin-Fahri Sünnetçioğlu, Orhan-İlhan Özen erkek dış giyim kumaş satan işyerleri idiler.

Terziler, Uzun Sokağın en kalabalık meslek grubu idi. Ülke genelinde konfeksiyonun hızla gelişim gösterdiği 1970'li yıllar sonrası terzilik ilçemizde de geriledi. Bir müşteri grubu konfeksiyona alışamayıp terzileri tercihe devam etse de, terziler işyerlerini merkezi yerlerden arka sokaklara, pasajlara taşıdı. Aynı dönemde eleman bulamama gibi sorunlar da yaşandı. Üç dört elemanın çalıştığı terzi dükkânları, yerini tek kişilik terzi dükkânlarına bıraktı. Bir kısmı konfeksiyon firmalarına iş yapmaya başladı, bir kısmı paça, tamir gibi işler yaptılar.

Mesleğin köklü geçmişi birçok ustanın da isminin hafızamızda yer etmesini sağladı. Mahmut-İhsan Şenal, Sadık Berker, Osman Koç, Enver Ünlüsoy, Hüseyin Yoğurtçu, Ahmet Ecerdir, Muharrem-Salih Oflas, Eşref Vatansever, Müstecep Gün, Selim Özçiftçi, Nurettin Ertopuz, Faik Ulusoy, İlyas-Metin İnkaya, Mehmet Serpen, Rasim Özkan, Mehmet Uslu, Mustafa Şahar bu isimlerden bazılarıdır. Günümüz çarşısında geleneksel terziliği Ziya Çelik sürdürmektedir.

Terzinin dikeceği kumaş da kendi işyerinde satanına Tüccar Terzi denirdi. Tüccar Terziler ağırlıklı Uzun Sokak'ta olsalar da çarşının her yanında vardılar. Eyüp Bilge, Cemal Okçu, Hüseyin Hatipoğlu, Mehmet-Fahri Çelikmakas, İbrahim (Hikmet) Furan, Selahattin Bayram, Necati Bayram, Müslim Erkan, Lülzüm-Abidin Kazımlar, Zafer Hasanlar Tüccar-Terzi olarak hatırladıklarımızdır. Günümüzde çarşının tek tüccar terzisi Zeki Bayram'dır.

Şapka imalatı yapan ustalarımızda aslında terzi idiler. Takım elbise ile aynı kumaştan şapka siparişi verenler de olurdu. Mustafa Kender, Kadir Atlı, Recep Atlı, Mehmet Atlı şapkacı olarak bilinen terzilerimizdir.

Gömlekçilerimiz de vardı; gömlek, pijama, şort, okul üniforması gibi kıyafetleri dikerdiler. Şaban Şahin ve Ali Atabay mesleğin ilk iki ustasıdır. Sonrasında Şaban Şahin'in kalfaları Nuri Eke, İhsan Biber, Fahri Durgut'da mesleği ilçede sürdüren esnaflar oldular.

Çarşıda kadın terzisi olarak Sabriye-Atilla Elman, İbrahim Öztürk, Hüseyin Bilbey gibi isimler yer aldılar. Kadın terzileri genellikle kadın olup işyeri olarak da evlerini kullanırdılar, dolayısı ile çarşı merkezinde azdılar.

1970'li yıllardan itibaren, ilçede bezzazlık ve terzilik gerilerken, konfeksiyon gelişme gösterdi. 1960'lı yılların sonlarına doğru, Yeni Karamürsel Mağazası gibi ulusal bir markanın çarşıya gelmesi, çarşıdaki diğer konfeksiyon firmalarının da çıta yükselmesine katkı sağladı. 1970'li yılların ikinci yarısından sonra da Yaşar Konfeksiyon çarşının lokomotif oldu ve yakın döneme kadar bu konumunu sürdürdü.

Ulusal markaların ilçedeki alışveriş merkezlerinde satış noktaları açması çarşıdaki konfeksiyon mağazaları için yeni bir durumdu. Kadın müşterilerin ilçedeki butik mağazalara yönelmesi konfeksiyon firmalarımızın olumsuz etkilendiği bir başka gelişme oldu. Butik Mağazacılık kadın giyiminde son on yılda inanılmaz gelişme gösterdi. İlçede günümüzde üç yüze yakın butik mağaza faaliyet göstermektedir.

Orhan Şenbel, Ahmet Tekyıldız, Hayrettin Tatlıdıl, Behçet-Ömer-Kadir Zambak, Enver-Halit-Cüneyt Yaşar, Nejat Türkel, Nusret-Ali Vardar, Ali Emre, Cemal Bayram, Nezih Bosnalı, Mehmet Duru konfeksiyonculuk mesleğinden aklımızda kalan isimler oldular.

1975 yılı çarşımızda, Hazır Elbiseciler de önemli bir meslek grubu idi. Elbiseci sözcüğü, konfeksiyon sözcüğü öncesinde ilçede yaygın olarak kullanılmış. Elbiseciler Ceket, yelek, pantolon, takım elbise, şapka gibi erkek dış giyim ürünlerini dikilmiş olarak satardılar. Müstamel (kullanılmış) elbise alım satımı yapan işyerleri de olmuş. Hasan Yoldaş, Mehdi-Necip-Necmettin Şayakçılar, İzzet-Adnan Rubacı, Salih Vardar, Ahmet Yetiştirici, Mustafa Lale, Nazif Duru, Yunus? Hazır Elbisecilerimizdir.

Tuhafiyeciliğin TDK sözlük tanımı; çorap, mendil, eldiven gibi giyim ile kurdele, dantel gibi giysi süsüne yarar şeylerdir. Öyle olunca da ürün çeşidi olarak çok ve değişken bir meslek olarak karşımıza çıkıyor. Tabii ki her dönem de gerekli oluyor. İlçede esnaf sayısında azalma yaşamayan mesleklerdendir.

Eyüp Sabri Tuncer, Şaban Akışın, Kerim Türkel, Nedim Türkel, Abdurrahman Güven, Mustafa Ülgen, Mustafa Yıldırım, Yunus Bingöl, Yaşar Büyükzeybek, Hayri Mete, Şerafettin Bilgiç, Yusuf Adil, Celal-Erhan Yurt, Mehmet-Gürsel Erdoğan, İbrahim-Fuat Peşteli, Nuri Irga mesleğin geçmişten bilinen isimlerinden bazılarıdır. Günümüzde Mustafa Karlı, Arslan Taşhan, Mehmet Peşteli, Ayhan-Gürcan Güçlü, Serkan Boşnak, Melahat Oral, Fahrettin Okumuş gibi isimler çarşıda mesleği sürdürmektedir.

İlçemiz kolonya üretiminin bilinen en eski ismi Mehmet Gören'dir. Mehmet Erdoğan, Saim Aygen, Hüseyin Zahireci, Ali Orhan, Ahmet Orhan, Yılmaz Barışman, gibi isimler de ilçede kolonya ürettirler. Kolonya üretimine Ankara'da başlamış olsa da ülke kolonyacılığının en önemli ismi Eyüp Sabri Tuncer'de bildiğiniz gibi İnegöl Çarşısı geçmişi olan bir esnaftır.

Çarşının kuru temizlemecilik geçmişi 1960'lı yıllara dayanır. Mehmet Kale mesleğin ilçedeki ilk ustasıdır. Sonrasında Hüseyin Durak, Faruk Şimşek, Erdoğan Şimşek, Nezih Metinbaş, Kemal Sivik gibi ustalar ilçede mesleği sürdürdüler. Meslek gelişerek devam etti, Aykut Şimşek, Ayşen Hazer, Muhammed Sivik mesleği günümüzde çarşıya yakın bölgelerde sürdüren esnaflarımızdır.

Yazma TDK Sözlük'te bohça, yemeni, başörtüsü, yorgan vb. şeyler yapmakta kullanılan, üstüne boya ve fırça ile veya tahta kalıplarla desen çizilmiş bezdir. Tek renkli ve çok renkli yazmalarda süsleme, ağaç kalıpların boyaya batırılarak kumaşa basılması ya da boyanın kumaşa fırça ile sürülmesi yoluyla yapılmaktadır. Meslek Ahmet Kafalı ve oğlu Hüseyin Kafalı tarafından 1940-1980 yılları ilçede yapıldı. Günümüzde ilçemizde olmayan bir meslektir.

Yünlü ve pamuklu yorganlar günümüzde de evlerimizde kullanılmaya devam etse de yeni yorgan türleri, ev tekstilinde konfeksiyonun yaygınlaşması, yorgancılığı ilçede gerileyen meslekler arasına soktu. Tahsin-Vasıf-Mustafa Yastıkçı, Mustafa Cum, Ahmet İzgi, Yılmaz Babacan, Emin Topaç, Süleyman Genç, Mehmet Serpen, Ahmet Yürür, Mehmet Sade, Sabri Sade, Nuri Sade, Coşkun Sade, Salim-Coşkun-Mehmet Tetik, Mehmet Hansu, Hayrettin Çağan, Mehmet Emin Kelebek mesleğin akılda kalan ustalarındandır.

Ergen Genç adlı ustamız İstanbul'da çalıştığı 1970'li yıllarda, İstanbul Yorgancılar Odası tarafından İngiltere Kraliçesi II. Elizabeth'e hediye olarak yaptırılan yorganı hazırlayan dört kişilik ekibin içinde yer almıştır. Eskiye oranla azalsa da meslek ilçemizde sürmektedir.

El yapımı bıçakçı esnafı, Ankara Caddesi ve bağlantılı Tellal İsmail Sokakta yer alıyorlardı. Sonrasında Sanayi Musa Durmaz Sokak tarafında meslek sürdü. Rasim Çalışkan, Mustafa Bıçakçı, İbrahim Bıçakçı, Ömer Faruk Bıçakçı, Ahmet-İsmail Bıçakçı, Mehmet-Mustafa-Sabri Gürbaş, Hasan İnan, Yaşar-Mesut-İhsan Uzbay, Cemil Dizdar, Ali Akarsu adlı ustalar mesleğin akılda kalanları oldular.

İnegöl'ün günümüzde başarılı olduğu işkollarından biri de endüstriyel fırça üretimi olup mesleğin geçmişi de çarşımızdır. Yusuf-Mehmet-Mesut Şehitoğlu, Hikmet-Ruhi-Hakan Koyuncu, Hüseyin-Şaban Aracıkan, İsmail-Sadık Çetinkaya, Veysel Erkal, Suat-Bülent Erol, İbrahim Rendesoy mesleğin akılda kalan ustalarındandır.

Bakırcılık mesleğinde İnegöl önemli bir üretim merkezi idi. İstanbul'dan ham bakır alıp işleyip satarlarmış. 1950'li yıllarda kırka yakın usta meslekte imiş. Zamanla alüminyum ve diğer metallerle de tencere, tava, gibi ev aletleri kullanımı yaygınlaşınca o ürünlerinde alım satımını yaptılar. Züccaciye ile birlikte yapanları da vardı.

Ragıp-Cemal-Eşref-Şevket Çilek kardeşler, Ali Güçlü, Necati-Şeref Çeşit, Mustafa Yerekonmaz, Asım Ercağlı, Zeynel Metingöz, Hasan Yalım, Rüştü Yılmazsoy, Adem Hassoy, Sebahattin Şahar, Mustafa Halis, Yıldırım Dizdar, Ahmet Özdemir bakırcılığın akılda kalan önemli ustalarıdır. Recep Serbest adlı ustamız çarşıda tamir-bakım yaparak mesleği sürdürmektedir.”

Kalaycılık da çarşımızın günümüzde devam etmeyen mesleklerindendir. Çarşıda bakırcıların devamındaki bölgede yer alırlardı. Bakırcılar gibi onlarda başka mesleklere yöneldiler. Hasan-Cumhur Zengin, Süleyman Ulama, İsmail-Ahmet Ulama, Yusuf Güçlü, Zeki Özaras, Hüseyin Akdağ, Mehmet Çeşit, Mehmet Erezkaya, İbrahim Güçlü gibi esnaflar mesleğin akılda kalanlarındandır.

Binbir Çeşit marketçiliğin ürün grubunda yer alan Züccaciyecilik mesleği geleneksel şekli ile rekabet edemedi. Emin Özgönül, Recep-Bedrettin-Şevki Bilgiç, Avni Bilgiç, Hüseyin Demirayak, Mesut Yenikan meslekten akılda kalan esnaflarımız oldular.

Tenekecilik ya da ilçedeki yaygın tanımıyla sobacılık Yoğurt Pazarı bölgesi ve Belediye Meydanı sokakların lokomotif mesleklerindendir. Tenekeyi kesip biçer çatı oluğu, soba, soba aksesuarı, su oluğu, su kovası, yağ ve peynir kapları gibi ürünler yapardılar. Doğalgazın kullanıma girmesi, ambalaj sektöründe yeni ürünlerin kullanıma girmesi gibi sebepler ile daha az ihtiyaç duyulan mesleklerden oldular. Hasan Doğdubay, Hasan Ünver, Osman-Hasan Özkan, Orhan-İrfan Karpuz, İrfan Memiş, Fuat Nazlı tenekeci ya da sobacı ustalarımızdır.

Sıvılaştırılmış Likit Petrol Gazı satışı günümüzdeki gibi metal tüpler içinde yapıldı. Piknik tüpü dediğimiz 8 Kg'lık küçük ebatlı olanını tüpünüz bittiğinde boşunu kendiniz gidip satıcıda değiştirirdiniz. 24 kg'lık olanı ise evlere servis yapıldı. Günümüzdeki içme suyu dağıtıcılığı gibi küçük araçlarla yapıldı. Bilgeler Ticaret, Sak Ticaret, Üdüm Ticaret, Varol Sünnetçioğlu Ticaret, Enderer Ticaret, Şenol Ticaret o işin ilçemizdeki firmalarıydı. İki binli yıllardan itibaren doğalgazın gelmesi ile büyük bölümümüzün hayatından çıktı.

Duvar minderi olarak genellikle sedirlerde, kullandığımız içi kamyos ve otlardan oluşan yastıklar da ilçemizde üretimi yapılan ürünlerdendi. Koltuk kullanımının yaygınlaşması sonucu hayatımızdan çıktılar. Bu mesleğin ilçemizdeki ustaları Yorgancılar Çarşısında Şakir Arga, Kasımefendi Caddesinde Süleyman ?, Kulacadan Osman Uz ve Ömer ?'dir.

Yün-Yapağı Ticaretinin, çarşıda akılda kalan esnafları Seyfettin-Memduh Anıl ve Kadir-Hakkı Coşar'dır. Mesleği günümüzde çarşıda sürdüren yoktur. Seyfettin-Memduh Anıl beraberinde içirikçilikte yapardılar. İçirik ilçemizde koltuk imalatçıların kullandığı bir üründü. İçirikçilik te günümüzde yapılmamaktadır.

Günümüzde ilçede devam etmeyen tarımsal bir meslekte düvenciliktir. *“İnegöl'de ürettikleri düvenleri kamyon kamyon ülkenin uzak noktalarına gönderirdiler. Zamanla inceli yamulan düvenlerin tamiri, altındaki düşen, körelen kesici çakmak taşlarını değiştirirdiler. Patozlar (harman makineleri) bulunmadan önce arpa buğday sapları parçalanamaz, taneler başaktan çıkmaz, saman elde edilemezdi.”* (Helvacı, R. (2016 –Şubat-Mart) Kaybolan Zanaatlar, Şehrengiz Prusa)

Mümin-Mustafa Mollaer, Mahmut-Şevket Kınabaş, Ramazan Astier, Salih İbrahim ve Halil İbrahim Döğenci, Mümin Kasap, Mümin Akpolat, Ahmet Yazıcı, Abdülkadir Neşe, Ahmet Kınabaş mesleğin akılda kalan ustalar oldular.

Ayakkabı imalatı ilçede önemli geçmişi olan mesleklerdendir. 1926 yılı Bursa Esnaf Dernekleri listesinde; 1918 yılından itibaren İnegöl Kunduracı Esnafı Cemiyeti'nin, 1922 yılından itibaren de İnegöl Dikici Esnafı Cemiyetinin faaliyette olduğu bilgisi yer alıyor. Bu konumunu 1970'li yıllara kadar sürdürdü. Ayakkabı sektöründe de fabrikasyon üretimin gelişimi ilçedeki küçük işletmelerimizin rekabetini zorlaştırdı.

1929 doğumlu kundura ustası Mehmet Ataş başka bir çalışma için yaptığım görüşmede; Necip Tezcan, Ali İpek, Halit Sallantı, Rıza Erşen gibi kendi dönem ustalarından söz etmişti. Ali Galip Hoban, İsmail Yaşar, Mehmet Yaşar, Mehmet Barışman, Sabri Yurtbak, Emin Özdoğural, Sami Kardaş, Fevzi Şabanlar, Niyazi Cevher, Orhan Erdal, Enver İleri, Celal İleri de bizim aklımızda kalan ustalarımız oldular. Aydın ve Sezai İleri ayakkabı imalatının ilçemizdeki son ustaları olarak mesleklerini sürdürüyorlar.

Ayakkabı mağazacılığında; İsmail-Metin Uysal, İsmail-Ahmet Yaşar, Mustafa-Ekrem Murabıt, Burhanettin Özbaba, Sabri Yurtbak, Niyazi Cevher, Emin Özdoğural, Naci-Ahmet-Kerim-Nedim Ersan, Burhan Ildırkaş, Ahmet-Necati Özer, Muzaffer Karakafa, Mustafa Sokullu mesleğin akılda kalan esnafları oldular. Metin Uysal, Baran Yünel, Naci Cevher, Enver İleri Ayakkabıcılar Çarşısında mesleği sürdüren esnaflarımızdır.

Ayakkabı mağazacılığı deyince yalnızca kara lastik dediğimiz ayakkabıyı satan iki işyerimiz de vardı. Harun Altan, Osman Bayram-Nezir Yıldız. Beylik Han'ın ayakkabıcılar Çarşısına bakan cephede kara lastik satardılar.

Ayakkabı üretiminde yüzeye kullanılan deri parçalarının dikilerek birleştirme işlemine Sayacılık denir. 1980'li yıllarda yok olmaya başlayan mesleklerdendir. Hüseyin Balkal, İzzet Erdem, Ali Koç, Mustafa Peştan mesleğin son dönem ustalarındandır. Fuat Türkay sayacılık mesleğinin ilçedeki son temsilcisidir.

Yemeni; Doğal deri ve ip kullanılarak üretilen bir ayakkabı türüdür. Mest, pantuf, kırmızı rugan terlik üretimi aynı üretim yapısı içinde olurdu. İnegöl'de kışın mest yazın yemeni üretimi daha yaygındı. 1970'li yıllar ve sonrasında çarşıda Beylik Han ve Halk Sokak'ta faaliyettediler. İki binli yılların başlarına kadar faaliyet gösterenler oldu.

“Nuri-Naci-Ahmet Ersan, İbrahim-Ekrem Yenisoğlu, Mehmet Malkaralı, İsmail Bayrak, Demirali Esadi, Enver İleri, İsmail Kızıllı, Halil Polat, Mustafa Yokuş gibi isimler son dönem ustalarımızdandı.” (23.10.2025, Ayakkabıcılar Çarşısı esnafı Nedim Ersan ile görüşüldü)

Tabii ki ayakkabı tamirciliği, çoğu ayakkabı tamircisinin önceki mesleği mestçilikti. İsmail (Kuşçu), Ramazan Kaya, Saffet Önlü, İsmet Gündoğdu, Ahmet Duman, Ahmet Karlıdağ, Arif-Rahmi Demirtok

İlçemizde futbol topu üretimi 1950'li yıllarda Süleyman Arabacılar tarafından başladı. Büyük bölümü Süleyman Arabacılar'ın yanında yetişen, Dahil-Mustafa Pehlivan, Hüseyin Akçasu, İsa Demir, Asım Şen, Adem Ulu, Adem Dönmez, Bilal Dönmez, Eyüp Varışlısoy, Ali Onay, Halil Onay, Bekir Akgüller gibi değerli ustalar futbol topu üretimini ağırlıklı olarak Beylik Handa, kısmen de Karlıova Hanında yerine getirdiler.

İnegöllü ustaların ürettiği toplar başta İstanbul olmak üzere ülkenin her tarafına pazarlanırdı. Serigraf baskı top üretimi de yapıldı. Yapıştırma top üretimine geçildikten sonra da bir dönem top üretimi ilçemizde sürdü. Bu dönemde Nuri Acar, İrfan Acar, Nuri Günyüz, Rıfat Şar, İlhan İşçi, Taner Dizdar, Tanık Özel gibi işletmeciler futbol topu imalatı yaptılar. İlçedeki top üretimi günümüzde sürmüyor.

Ham deriyi kullanılabilir hale getirmek için uygulanan işlemlerin tümüne tabaklama, bu işi yapana da Tabak denir. Debbaglık, Sepicilik gibi sözcüklerle de adlandırılır. Meslek 1970'li yıllardan itibaren ilçemizde yok. Mesleğin ilçedeki bilinen ustaları; Kadir Coşar, Salim-Ali Osman Kut, İsmail-Yusuf Erbaş, Tefik Işıksay'dır.

Saraçlar; koşum ve binek takımları, eyer, hamut, başlık, göğüslük, at gözlüğü, dizgin, kamçı, kırbaç gibi takımların deri ve meşin kısımlarını yapar ve tamir ederlerdi. Meslek 1980'li yılların sonuna kadar ilçede devam etti. Mehmet Tabaklar, İsmail Saraç, Hamit Üsküplü, Şaban Özşahin, Süleyman Özkotay son dönemin akılda kalan ustalarındı. Meslek günümüzde Arda ve Ufuk Usakesoy kardeşler tarafından sürdürülmektedir.

Nalbantlık, Gerileme yaşayan mesleklerdendir. Salim Akcan, Mustafa Ardıç, Hüseyin Aydemir, İbrahim Çırak, Osman-Hüseyin Erşahin, Halil-Sait Işıksay, Mustafa Sarışın mesleğin ilçede akılda kalan ustalarındandır. Günümüzde faaliyeti süren bir nalbant yoktur.

Semercilik de bu şekilde yok olan mesleklerimizdendir. İnegöl'ün son semercisi, Kasım Efendi caddesi esnaflarından Cafer Duman İnegöl Kent Müzesinin oluşumu süreci yapılan bir röportajda; 1950'li yıllarda İnegöl'de yedi semerci bulunduğunu belirtmişti.

At arabaları, çarşıda en önemli nakliye aracıydı. Bakkaliye şirketi, Akansular Gıda, İNBAK gibi gıda toptancısı firmaların önünde at arabalarının sıra beklediği olurdu. Uncular, süt toplayıcılar, inşaat malzemesi satıcıları, odun kömür satıcıları nakliye işlerini hep at arabaları ile yaparlardı. Yoğurt Pazarının bulunduğu açık alan bekleme noktalarıydı.

Hızla değişen koşullara ayak uydurabilmek için at arabacıları da çok çaba sarf etti. Cadde ve sokaklar beton ve asfalt olunca atların ayaklarına metal yerine lastik nallar taktılar. Ağaç çember üzerine metal çerçeveli tekerlekleri yerine traktör römorklarında kullanılan lastik tekerlekler kullandılar. Dışkılarını yerlere dökülmesini önlemek için atların arkalarına torba da taktılar.

Motorlu araç sayısının hızla artması ve at arabalarına göre kullanışlılığı gibi faktörlerle rekabet etmek zorlandılar. 31 Mart 2008 tarihinden itibaren de İnegöl Belediyesi tarafından trafiğe çıkışları yasaklandı.

Meslekler konusunu 2022 yılında yayımlanan “Asırlık Türk Firmaları Üzerine Bir Araştırma” adlı makale ile toparlamak isterim. Makalede, ülkemizde 100 yılın üzerinde geçmişi olan 279 firma tespit edilmiş. Çalışmada ilçemizden Besler İnegöl Köftecisi (1893) ve Helvacı Ali (1900) adlı firmalar yer alıyordu. İnegöl Çarşısı geçmişi olan Eyüp Sabri Tuncer (1924) adlı firma da çalışmada Ankara firması olarak yerini almıştı. (Eryılmaz, M. (2022-31.12), Asırlık Türk Firmaları Üzerine Bir Araştırma, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi.

Araştırma 2019 yılında yapılmış olsa; Eczacı Ali Şevki Eralp tarafından ilçede 1914 yılında kurulan ve 1952 yılından 2019 yılına kadar da Ahmet Zeki Kalyon tarafından aralıksız faaliyet süren Merkez Eczanesi de üçüncü İnegöl firması olarak yer alacaktı.

Ulusal düzeyde bilinirliği olmasa da 1912 yılında Sabri Şekercilerin kurduğu, oğlu Sait Neşet Şekerciler ve torunları Sabri ve İrfan Şekerciler tarafından günümüzde de aynı mesleği aynı adreste sürdüren “Şekerciler Ticaret” diye bir firmamız daha vardı ilçemizde.

Cumhuriyet öncesi, Bosna Göçmeni Mustafa Efendi'nin kurduğu bakkal dükkânı, İkinci kuşak Abdullah Akansu tarafından sürdürüldü. Üçüncü kuşaklar Mehmet Akif Akansu ve Mustafa Akansu, dördüncü kuşaklar Mehmet Ali ve Mustafa Akansu tarafından Akansu Ticaret adıyla 2002 yılına kadar faaliyeti sürdü.

İbrahim Bosnalı tarafından 1920'li yıllarda kurulmuş. 100 yıla yakın bir geçmişe sahip Bosnalı Giyim firması, İkinci kuşak İlhami Bosnalı ve üçüncü kuşak Nezih Bosnalı tarafından da devam ettirildi. İşyeri günümüzde de faaliyetini sürdürmektedir.

Aynı şekilde 1930'lu yıllarda İdris-İzzet Rubacı kardeşler tarafından kurulan erkek giyim firması, ikinci kuşak Adnan Rubacı ve üçüncü kuşak Gökhan Rubacı tarafından aynı alanda faaliyetini sürdürmektedir.

Kitapçı ve Aktar Hasan Efendinin işyerini, Elbiseci Hasan Efendi (Yoldaş), 1927 yılında devir aldı vefat ettiği 1943 yılına kadar işletti. İkinci kuşaklar Hüseyin Avni Yoldaş ve Alaattin Yoldaş

sonrasında üçüncü kuşaklar İsmail Hakkı Yoldaş ve Hakan Yoldaş aynı adreste, aynı alanlarda faaliyet sürdürdüler. İşyeri günümüzde de faaliyetini sürdürüyor.

Köseleciler Limited Şirketi 1933 yılında Bulgaristan Göçmeni Mehmet Köselecici tarafından kuruldu. Toptan Bakkaliye, aktariye ve kırtasiye alanlarında faaliyet gösterdi. İkinci kuşak Kadri Köselecici, 1975 yılından itibaren ise üçüncü kuşaklar Reşit ve Can Köselecici, günümüzde ise dördüncü kuşaklar Umut ve Egecan Köselecici tarafından devam ettirildi. Günümüzde “Magic Ajans Bursa” adıyla Bursa’da faaliyet göstermektedir.

1935 yılında İrfan Nazilli’nin başlattığı Manifaturacılık mesleği İkinci kuşak Ethem, İbrahim ve Mithat Nazilli, üçüncü kuşak Levent Ekmekçi, Ekrem Nazilli, Yusuf Nazilli, Ömer Nazilli, dördüncü kuşak Ethem Tayyip Nazilli tarafından yürütülmektedir.

Bir örnek de Ayakkabıcılık mesleğinden verebiliriz. Çakır Mustafa Ünsal’ın 1930’lu yıllarda başlattığı ayakkabıcılık mesleği, ikinci kuşak Metin Ünsal, üçüncü kuşaklar İsmail Ünsal ve Baran Yünel tarafından sürdürülmektedir.

Sarraflık mesleğinden örneğimiz Hafızoğlu Firması. 1940 yılında Aslan Aytaer tarafından kurulan firma, ikinci kuşak İsmail Hakkı Aytaer, Üçüncü kuşaklar Cihan ve Özkan Aytaer, dördüncü kuşaklar Oğuzhan ve Efehan Aytaer tarafından sürdürülmektedir.

1487 yılı tahrir defterlerinde 74 hane olan İnegöl’ün nüfusu “1975 yılı nüfus sayımında ilçe merkezi 37.805, belde ve köyler 50.200’dür. Görüldüğü gibi nüfusun % 40’ı ilçe merkezinde, % 60’ı belde ve köylerdedir. 2010 yılında ilçe merkezinde 167.419, belde ve köylerde 53.697 kişi yaşamaktadır, yani ilçe merkezinde yaşayan insan sayısı belde ve köylerde yaşayan insan sayısının üç katını aşmıştır.” (Erdoğan, 2019)

2025 yılı başında ilçenin toplam nüfusu 302.251’dir. İlçe merkezi ve belde-köyler ayrımı belirtilmemiş olsa da önemli bir oransal değişiklik belirtisi de yoktur.

Üretime dayalı mesleklerdeki esnaf sayısında azalma, alım satıma dayalı mesleklerde esnaf sayısında ise artış meydana gelmiştir. Fabrikasyon üretimin gelişmesi çoğu zanaat olan küçük işletmelerin rekabet edememesine neden olsa da, ilçede yeni alışveriş mekânları oluşsa da, yeni alışveriş yöntemleri gelişse de, çarşı günümüzde de önemini korumayı başarmıştır.

Fiziki olarak doğru seçilmiş bir çarşı mekânı, beş yüz yılın üzerinde tarihi yapılar, yüzlerce meslek, yüz yaş seviyesinde birçok işyeri ve son elli yıldaki hızlı değişim deneyimi yaşamış bir çarşıya sahibiz. Kapalıçarşı, Beylik Han ve Kent Müzesi binalarındaki düzenlemeler çarşısı güçlendiren gelişmelerdi. Çarşının bu geçmişi, İnegöl’ün geleceğinde önemli roller üstlenebileceği görüntüsünü de vermektedir.

Kaynakça:

- Akkılıç, Y. (2002), Yıldırım Hamamı, *Bursa Ansiklopedisi*, c.4, s.1740-1741.
- Aydoğan, F. (2019) *Türk Edebiyatında Şehir Denemeleri (1905-2015)*, Doktora Tezi, Ankara Gazi Üniversitesi, YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Bursa Müftülüğü, (2004), Bursa Camileri Albümü, Entegre Matbaacılık A.Ş.
- Cezar, M. (1985), *Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğine Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi*, İstanbul, MSGSÜ Yayınları.
- Çakmak, S. (2024) *İnegöl Tarihi Kent Merkezinin Değişiminin İncelenmesi ve Eski Hükümet Konağı Koruma Projesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çuluk, S. (2016-14 Ocak), *İnegöl İktisat Tarihi Sergisi*, İnegöl Kent Müzesi.
- Erdoğan, H. (2019), *Turizm Coğrafyası Açısından İnegöl'de (Bursa) Turizm*, Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, YÖK Ulusal Tez Merkezi
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi c.9, (1935) Devlet Matbaası, İstanbul.
- Helvacı, R. (2016 –Şubat-Mart) Kaybolan Zanaatlar, *Şebirengiz Prusa*
- Hızlı, M. (2009-Kış) İshak Paşa ve Medresesi, *Bursa Araştırmaları Dergisi*.
- Kahraman, K. (1996) *İnegöl İshakpaşa Külliyesi*, İnegöl Belediyesi Yayınları.
- (Kılıç, Ö. (2020), *Osmanlı Dönemi İnegöl Camileri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özdeş, G. (1998), *Türk Çarşıları*, Ankara, Tepe Yayınları.
- Parlar, M. (Ocak 2010), İnegöl'deki Kapalı Çarşının Mimari Analizi, *İnegöl Çınarları Dergisi*.
- Polat, M. (2018), *Osmanlı Döneminde İnegöl 19. Yüzyılda Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Hayat*, İnegöl, İhlas Gazetecilik A.Ş.
- Şahin, T. (2020) *İnegöl Belediyeli Yıllar (1870-2020)*, İnegöl Belediyesi Yayınları.
- Şahinalp, M. S. ve Günel, V. (2012) Osmanlı Şehircilik Kültüründe Çarşı Sisteminin Lokasyon ve Çarşı İçi Kademelenme Yönünden Mekânsal Analizi, *Milli Folklor*, (93), 149-168.
- Şen, F. 2003-Ağustos, Araba Hanları, *Bursa Araştırmaları Dergisi*.
- Şener, Y. S. (2000- 1 Ocak) İshakpaşa Külliyesi, *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*.
- Ülgen, A. S. (2006) İnegöl'de İshak Paşa Manzumesi, *Vakıflar Dergisi*, sayı IV, Tıpkıbasım, PYS Vakıf Sistem Matbaası, Ankara.
- Yücesahin, M. M. (2002), Doktora Tezi, *İnegöl İlçesinin Yerleşme Coğrafyası*, Ankara Üniversitesi, YÖK Ulusal Tez Merkezi.

SÖZLÜ KAYNAKLAR:

- 10.03.2018, Başka bir çalışma için Eski Yağhaneci Şükrü Ak ile görüşüldü.
- 18.10.2025, Kapalıçarşı esnafı Yusuf Mete ile görüşüldü.

18.10.2025, Beylik Han esnafı Mümin Kurnaz ile görüşüldü.

18.10.2025, Kuyumcular Çarşısı esnafı Bekir Büber ile görüşüldü.

24.10.2025, Kasımefendi caddesi esnafı İbrahim Peynirci.

24.10.2025, Sarraflar Çarşısı esnafı Muammer Peker ile görüşüldü.

24.10.2025, Beylik Han sahiplerinden Mümin Tütüncü ile görüşüldü.

25.10.2025, Ayakkabıcılar Çarşısı esnafı Nedim Ersan ile görüşüldü.

25.10.2025, 1970'li yıllarda Karlıova İş Hanı esnafı Mustafa Karlı ile görüşüldü.

25.10.2025, Yoğurt Pazarı esnafı Nurettin Uslu ile görüşüldü.

26.10.2025, Çarşı esnafları Yasa Demiröz, Ahmet Küplü ve Saffet Önlü ile görüşüldü.

26.10.2025, Çarşı esnafları, Zeki Karakoç ve Yasa Demiröz ile görüşüldü.

1939-1942 YILLARI ARASINDA İNEGÖL'DE SOSYAL, EKONOMİK VE KÜLTÜREL HAYAT: BİR BASIN ANALİZİ

Ünal ÜSTÜNDAĞ

Uzm., unalustundag@gmail.com, ORCID: 0000-001-5040-3551

Giriş

Türkiye’de kırsal kesime dair kalkınma hareketleri, köycülük politikaları kapsamında Cumhuriyet’in kurulmasıyla başlamıştır. Nüfusun çoğunluğunun kırsalda yaşaması ve tarıma dayalı ekonominin, iktisadi hayatın oldukça geniş bir kısmına yayılmış olması yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin modernleşme dinamiklerini küçük yerleşim birimlerine göre şekillendirmesini şart koşmuştur. Her ne kadar 1924 yılında kırsaldaki idari düzenlemeleri kalkınmayla birlikte ele alan Köy Kanunu çıkartılmış olsa da kanunun uygulamada hayata geçirilmesi 1930’lu yılları bulmuştur. Erken dönem köycülük politikası temelde küçük yerleşim birimlerinin Cumhuriyetin modern yapısıyla uyumlu olarak kalkınmasını önceleyen birtakım kültürel ve ekonomik kurallardan oluşmaktadır. Kırsala yönelik politikalar kapsamında daha çok jeopolitik öneme sahip sınır bölgelerinin incelendiği görülmektedir. Daha iç bölgelerde ise ancak 1935 sonrasında fiili bir kalkınma hamlesi görülmektedir. Ulusal gazeteler, dönemin en etkili kitle iletişim araçları olarak sayfalarına taşıdıkları çok sayıda yerel haberler ve köşe yazılarıyla küçük şehirlerin, kaza ve köylerin tanınmasına yardımcı olmuştur. Gazeteler bölgelerin sorunlarını ve eksikliklerini merkezi yönetime duyurmuş, hatta zaman zaman kamuoyu oluşturabilmiştir. Haberler bölgelerin görünür olmasını, turizm potansiyellerinin artırılmasını sağlarken, Ankara merkezli ekonomik, kültürel ve sosyal kalkınma politikalarının tanıtılmasını da sağlamıştır. Cumhuriyet’in erken dönem gazeteleri takip edildiğinde dinamik bir akışta programlı bir şekilde ilerleyen kırsal kalkınma hamlesinin II. Dünya Savaşı şartlarında yavaşladığı görülmektedir. Türkiye her ne kadar savaşa doğrudan dâhil olmadıysa da bu dönemde güvenlik politikalarına öncelik verilmiştir. Savaşın dolaylı etkileriyle iktisadi hayatta görülen buhran kalkınma hamlesindeki yavaşlamanın temel nedenidir. 1939–1942 yılları arasındaki dönemde İnegöl’ün sosyal, ekonomik ve kültürel yaşantısı, dönemin genel koşullarına göre şekillenmiştir. Bu dönemde İnegöl’de bayındırlık faaliyetlerinin hızlandığı ancak tarım ve hayvancılığa bağlı iktisadi hayatın kısmen sıkıntıya düştüğü görülmektedir. İnegöl, bu süreçte kırsal-aile odaklı üretim yapısına sahip bir ilçe olarak görülse de merkezi politikaların yerelde yarattığı etkileşimlerin ölçüsü ve etkisi bakımından dikkat çekici, örnek bir bölgedir. II. Dünya Savaşı’nın dolaylı etkilerinin getirdiği belirsizlikler ve devlet müdahalelerinin kırsal bölgelerde nasıl uygulandığına dair somut verilerin gazeteler üzerinden okunabilmesiyle İnegöl haberleri önemli detaylar içermektedir.

1939-1942 döneminde ulusal basındaki İnegöl haberlerinin incelenmesi döneme dair çok sayıda verinin analiz edilmesini sağlamaktadır. Haber detayları yer yer nicel ve nitel verilerle bu dönemde İnegöl’ün üretim ve ticaret ve istihdam dinamiklerine ışık tutulmaktadır. Diğer yandan bu değişimlerin kamu politikaları, altyapı yatırımları ve kültürel faaliyetlerle nasıl ilişkilendiği de haberler üzerinden takip edilebilmektedir. Özellikle tarım-hayvancılık ağırlıklı ekonominin karşılaştığı

zorluklar, kısmi müdahalelerin uygulanabilirliği ve ekonomik politikaların kent ekonomisine yansımaları gibi konular, gazete haberlerinde görülebilmektedir.

Dönemin ulusal basın haberlerinde İnegöl'ün ulusal gündeme nasıl dahil olduğuna dair bir profil çizilmektedir. Haberlerde altyapı projeleri (imar çalışmaları, yol ve demiryolu bağlantıları), eğitim ve kültür alanındaki girişimler, doğal afetler ile spor ve toplumsal yaşamın gelişim dinamikleri bağıntılı biçimde görülebilmektedir. Böylece, 1939–1942 dönemi İnegöl'ünün, dolaylı savaş koşulları altında bile sosyal dayanışma, kamu-yerel iş birliği ve mekân-politika etkileşimleriyle nasıl biçimlendiği hakkında bir fikir sahibi olmamız mümkündür.

1939 ve 1942 yılları arasındaki nüfus sayımları temel alındığında İnegöl'de yaklaşık 53.600 kişinin yaşadığı, 13.750 kişinin merkezde ikamet ettiği öngörülebilir. 1939-1942 yılları arasında Bursa Valiliği görevinde Refik Koraltan vardır. İnegöl Kaymakamları bu dönemde Baha Bayoğlu ve Remzi Emiroğlu'dur. Belediye Başkanlığı görevinde Nuri Doğrul vardır.

1. İNEGÖL'DE YÜRÜTÜLEN İMAR FAALİYETLERİNE DAİR HABERLER

1939–1942 yılları arasında İnegöl'deki imar faaliyetlerine dair ulusal basında yer alan haberler, basının kentleşme sürecine dair bakış açısını ve kamu altyapı projelerinin gündelik yaşamla etkileşimini göstermesi açısından önemlidir. Bu dönemde İnegöl'de Oylat Kaplıcaları'na dair iyileştirme faaliyetleri başlatılmış, hükümet konağı, yol bağlantıları, su ve kanalizasyona dair altyapı çalışmaları yapılmıştır. Çalışmalara dair haberler, kentleşmenin mekânsal dönüşümü üzerindeki etkileri köşe yazıları ve muhabirlerden elde edilen veriler ışığında fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır.

Bursa ve İnegöl'de 1939 ve 1942 tarihleri arasında yoğun bir imar faaliyeti gözlenmektedir. Bu faaliyetler ağırlıklı olarak ulaşım probleminin giderilmesiyle ilgilidir. Karayolu ve demiryolu ulaşım ağının genişletilmesiyle, savaşlar ve işgal dönemi sonrasında ihmal edilmiş Bursa'da ticari hayatı canlandırması umulmaktadır. Bursa'da 1939 yılında valilik görevine başlayan Refik Koraltan, Meşrutiyetin ilanından sonra oldukça genç bir yaşta şehirde 3 yıl kalarak temel problemleri yerinde gözlemlemiştir. Koraltan, Bursa'da 5 sene görev yapma niyetiyle göreve talip olmuştur. Ancak merkezi yönetimle yaşadığı finansal sorunlar neticesinde Refik Koraltan'ın valiliği üç sene sürmüştür. Koraltan, 1942 yılında İçel milletvekilliğine getirilmiştir. Vali Refik Koraltan göreve gelir gelmez yapılmakta olan Bursa-Mudanya karayolundaki çalışmayı hızlandırmış, Bursa-Yalova karayolunu inşa ettirmeye başlamıştır. Koraltan'ın en önemli çalışması ise merkezi yönetimle görüşerek İnegöl'ü de kapsayan Bursa-Bozüyük demiryolunu hayata geçirme çabasıdır. Koraltan bu dönemde şehir plancısı mimar Henri Prost'u getirerek Bursa yerleşimini yeniden ele alacak bir imar planı hazırlatmıştır (Koraltan, 2013: 69-80).

1.1.Bursa-Eskişehir Demiryolu Hattı ve Karayolu Projelerine Dair Haberler

1939-1941 yılları arasında gazetelerde sıkça yer alan konulardan biri Bursa'yı Eskişehir üzerinden Anadolu'ya bağlayacak bir demiryolu projesidir. Cumhuriyet gazetesi yazarlarından Musa Ataş, 21 Ağustos 1939 tarihinde “Bursalıların haklı dilekleri” başlığı altında bir haber yayınlamıştır. Bursa'nın Eskişehir üzerinden Anadolu'ya demiryoluyla bağlama projesinin hayata geçirilmesi gerekliliği Musa Ataş tarafından da belirtilmektedir. Ataş, gerekçesini bölgedeki iktisadi hayatın canlandırılması üzerinden örneklemektedir. Habere göre İnegöl-Pazarcık-Karaköy kara yolu üzerinden yapılan nakliyat daha çok Bursa yönünden Anadolu'ya gönderilen tarımsal ve endüstriyel ürünler dikkate

alındığında bu hat yalnızca Bursa için değil Anadolu için de önemli bir güzergâhtır. Bu hat ve benzeri hatların diğer şehirlerle irtibatında kara yollarından çok demiryoluna ihtiyaç durulmaktadır. Atatürk'e göre bu hattın devreye sokulması hayati öneme sahiptir (Atatürk, 21 Ağustos 1939).

İnegöl'ü de kapsayan, Bursa-Eskişehir hattında bir demiryolu ihtiyacı olduğu, ulusal basında sürekli vurgulanmasına rağmen 1939 yılı içerisinde kayda değer bir sonuç alınamamıştır. Ancak Son Posta ve Tan gazeteleri 3 Şubat 1940 tarihi haberlerinde Nafia Vekâlet'inin yeni demiryolları için bir çalışma başlattığını, bu kapsamda etütleri tamamlanarak inşasına başlanacak demiryolu hatları içerisinde Bozüyük-Yenişehir-İnegöl-Osmaneli demiryolunun da bulunduğu bilgisini vermektedir. Bu hat Bursa Ovası'nı baştanbaşa kat ederek Ankara-Bursa güzergâhı üzerindeki ulaşımı sağlayacaktır (Son Telgraf, 3 Şubat 1940; Tan, 3 Şubat 1940). Cumhuriyet gazetesi 29 Mart 1940 tarihinde bu hatla ilgili olarak yaptığı haberde, yeni demiryolu hattının Bursalılar tarafından sevinçle karşılandığı, 15 yıldan beri beklenen hattın Bursa'nın turizm ve ekonomisini geliştireceğini yazmaktadır. Habere göre bu hat İç ve orta Anadolu'nun ticaretini canlandırmakla kalmayacak aynı zamanda askeri bakımdan da önemli bir ihtiyaca cevap verecektir (Cumhuriyet, 29 Mart 1940).

Yeni demir ağlarımız

Nafia Vekili bir tetkik seyahatine çıkıyor

Nafia Vekâletinin Demiryolları - mız için yeni bir inşa programı hazırladığını yazmıştık.

Bir kısmını kaydettiğimiz bu programın diğer parçalarını da yazıyoruz: Bu sene etüdleri tamamlanarak inşaya başlanacak olan hatlar arasında Bozüyük - Yenişehir - İnegöl - Osmaneli demiryolu da bulunmaktadır.

Bu hat Bursa - Bozüyük - Inegöl - Bursa hattı

Bozüyük - İnegöl - Bursa hattı

Bursa (Hususî muhabirimizden) — Nafia Vekilimiz Ali Fuad Cebesoy Bursa'da iken; vilâyetin iktisadî bünyesini tamamlayacak ve muhitimize geniş bir refah ve servet getirecek olan iki mühim mevzuun tahakkuk edeceğine dair müjde vermiş, Bursalılar bundan çok sevinmişlerdir.

Bu müjdelerden biri; Bozüyük - İnegöl - Bursa şimendiferi, diğeri de Anadolu'ya Karaköy yolundan başka bir yol inşasıdır.

Öğrendiğimize göre, evvelâ Bozüyük - İnegöl şimendiferi yapılacak; aynı zamanda Yenişehirden Osmaneliye gidecek varyant hattı tesis olunacaktır. Bilâhare, müteakıb senelerde bu hat; İnegöl - Yenişehir arasından Mudanyaya ve oradan da garb istikametine doğru temdid olunacaktır.

Yeni Yapılacak Demiryollarımız

Bozüyük - İnegöl, Bursa - Mudanya, Bursa - Okçugöl Hatları

Hükümetimizin takip etmekte olduğu demiryolları siyaseti, aynı ehemmiyetle devam etmektedir.

Evvelce demiryollarımız 3286 kilometre idi. Buna ilâve olarak 159 kilometrelik Diyarbakır - Cizre hattının inşasına devam edilmektedir. Elâzığ - İran hattının beş milyon liraya ihale edilen 70 kilometrelik kısmının da inşasına, kış mevsimine rağmen, yakında başlanacaktır. Bu hat Ulus ve Palu ovalarından geçecektir.

Diğer taraftan memlekette madden kömürü ihtisalinin arttırmak, iktisadî durumu genişletmek maksadıyla Filyos - Ereğli hattının Kozluya kadar uzatılması için yapılmakta olan inşaat sona ermek üzeredir. Ayrıca Aydın hattının

bazı mntakalarındaki rampalar hafifletilmiş ve güzergâh tadil edilmiştir. Bu suretle gittikçe fazlalaşan münakalâta mâni teşkil eden haller kalkmıştır.

Nafia Vekâleti, iktisadî bakımdan ehemmiyetlerini gözönünde tutarak ilk plânda inşasına başlanması icap eden bazı demiryollarının istikşafını ikmal ettirmiştir. Bunlar Bozüyük - İnegöl, Bursa - Mudanya, Bursa - Okçugöldür.

Adapazarı - Bolu, İsmetpaşa hattının Boluya kadar olan arızalı kısmının haritaları hazırlanmıştır. Nafia Vekâletinin ilkbahara doğru bunların ve diğerlerinin ikmalî faaliyetine geçeceği kuvvetle tahmin edilir.

Bozüyük-İnegöl-Bursa şimendifer hattı

Bursa, — Nafia Vekâletinin 1941 inşaat programına koyduğu Bozüyük - İnegöl - Bursa şimendifer hattı için yapılan istikşaf işleri bitirilmiş ve şimdi güzergâhın plânları yapılmaya başlanmıştır. İnşaatı yakında başlanılması kuvvetle muhtemel görülmektedir.

Bozüyük - İnegöl - Bursa şimendifer hattı

Bursa (Hususî) — Nafia Vekâletinin 1941 inşaat programına koyduğu Bozüyük - İnegöl - Bursa şimendifer hattı için yapılan istikşaf işleri bitirilmiş ve şimdi güzergâhın plânları yapılmaya başlanmıştır. Haber aldığımıza göre, bu projeleri, Parlas isminde bir Fransız müttehassısı yapmaktadır. İnşaatı yakında başlanılması kuvvetle muhtemel görülmektedir.

Şekil 3. Hayata geçirilemeyen Bozüyük-İnegöl-Bursa demiryolu hattına dair *Son Posta*, *Cumhuriyet*, *Vatan* ve *Halkın Sesi* gazetelerinde yayınlanan haberler.

Cumhuriyet gazetesinin 29 Mart 1940 tarihli yayınında belirttiği askeri fayda, içinden geçilmekte olan II. Dünya Savaşı şartlarında, ağır bir ekonomik yükün altında olan Türkiye'de güvenlik politikalarının öncelendiği anlamına da gelmektedir. Zira aynı dönemde ulaşım hayvanları ıslahı ve üretimi için haralar kurulmakta, yurdun dokuz bölgesine demiryolu hattı döşenmektedir. Zira Cumhuriyet gazetesi 10 Nisan 1940 tarihinde Nafia Vekili Ali Fuat Cebesoy'un Bursa'da iki projenin

müjdesini verdiğini yazmaktadır. Ali Fuat Cebesoy'un bizzat ağzından Bursalılara verdiği müjdelere ilki, daha önce basın yoluyla duyurulan Bozüyük-İnegöl-Bursa demiryolu hattı, diğeri ise Karaköy yoluyla Anadolu'ya bağlanacak bir karayolu inşasıdır. Gazete demiryolu hattına öncelik verileceğini bildirmektedir (Cumhuriyet, 10 Nisan 1940).

17 Temmuz 1940 tarihli Cumhuriyet gazetesi Nafia Vekâleti mühendislerinden Necati, Refet ve Adil Beylerin beraberindeki ekiple demiryolu hattının inşa çalışmaları için Bursa'ya geldiğini haberleştirmiştir. Çekirge'de kamp kuran ekip Bozüyük-İnegöl-Bursa hattı çalışmalarına başlamak üzeredir. Gazete yapılacak olan yollarla Bursa'da ekonomik hayatın canlanacağını, turizm potansiyelinin artacağını bildirmektedir (Cumhuriyet, 17 Temmuz 1940). Anadolu Ajansı kaynaklı bu haber 18 Temmuz 1940 tarihli Ulus gazetesinde manşetten yayınlanmıştır. Ulus gazetesindeki habere "Bursa demiryoluna kavuşacak" başlığı atılmıştır (Ulus, 18 Temmuz 1940). Haber, Vakit ve Son Posta gazetelerinde "Bursa Anadolu hatlarına bağlanacak" başlığıyla yer almıştır (Vakit, 18 Temmuz 1940; Son Posta, 18 Temmuz 1940).

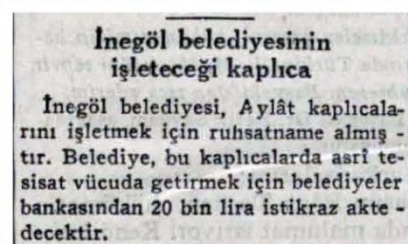
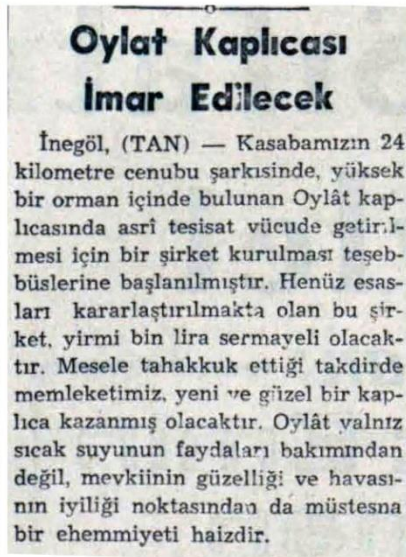
25 Temmuz 1940 tarihinde yeniden Bursa-Bozüyük demiryolu hattına dair haber yapan Cumhuriyet gazetesi haberine göre demiryolu inşa ekibi Mudanya-Bursa tetkiklerini bitirmiş Bursa-İnegöl-Bozüyük hattı incelemelerine başlamıştır (Cumhuriyet, 25 Temmuz 1940). İkdâm Sabah Postası gazetesi yeni demiryolu hattına dair 4 Eylül 1940 tarihinde ihaleye çıkılacağı bilgisini vermektedir (İkdâm Sabah Postası, 1 Eylül 1940). 1941 yılı ağustos ayı itibarıyla Bozüyük-İnegöl-Bursa demiryolu hattı ön çalışmaları tamamlanmış ve güzergâh planları yapılmaya başlanmıştır. Halkın Sesi gazetesine göre hattın inşasına yakın zamanda başlanacaktır (Halkın Sesi, 9 Ağustos 1941; Son Posta, 15 Ekim 1942). Cumhuriyet gazetesi projenin Parlas isimli bir Fransız mühendis tarafından yapıldığını aktarmaktadır (Cumhuriyet, 4 Ağustos 1941). Ancak bu hat hayata geçirilememiştir. II. Dünya Savaşı şartlarında Bursa Valisi Refik Koraltan'ın Ankara'dan ekonomik talepleri bir soruna dönüşmüş, bir süre sonra Koraltan İçel vekilliğine getirilerek ön görülenden iki sene önce görev yeri değiştirilmiştir. Ulusal basında bu hatta dair haberler 1941 sonrasında görülmemektedir. 1942 tarihi itibarıyla Bozüyük-Karaköy-Bursa karayoluna dair iyileştirme çalışmalarına başlanmıştır (BCA.30-18-1-2/101-22-11).

İnegöl'de planlanan karayoluna dair çalışmaların 1941 yılı nisan ayında başladığı anlaşılmaktadır. Bursa'da yapılan yolları tetkik eden Vali Refik Koraltan, Yenişehir, Orhangazi, Gemlik, Karacabey ve İnegöl'de yapılmakta olan kara yollarını denetlemiş denetim sonucunda "Her tarafta yol faaliyeti hararetle devam ediyor. Köylümüz mahsulünden, vaziyetinden memnun, bilhassa milli menfaatlere temas eden mevzularda her türlü fedakarlığı yapmaktadır" açıklamasını yapmıştır (Cumhuriyet, 28 Nisan 1941).

1.2.Dönemin Ulusal Basınında Oylat Kaplıcaları'na Dair Haberler

Erken Cumhuriyet basınında İnegöl'ün imarına dair ilk haber 26 Şubat 1939 tarihli Tan gazetesinde yer almıştır. Haber, İnegöl merkezinin 24 kilometre güneybatısında ormanlık alanda yer alan Oylat Kaplıcası'ndaki iptidai yapının yerine daha modern bir tesis inşa etmek için harekete geçildiğini bildirmektedir. Yenileme çalışmaları kapsamında 20 bin lira sermayeli bir işletme kurulması çalışmalarına da başlanmıştır. Haber, kaplıcanın yalnız faydalı sıcak suyuyla değil, bulunduğu bölgenin güzelliği ve havasının iyiliğiyle özel bir bölge olduğunu vurgulamaktadır (Tan, 26 Şubat 1939). Oylat kaplıcalarına dair geniş kapsamlı bir haber 8 Kasım 1939 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayınlanmıştır. Musa Ataş tarafından kaleme alınan habere göre, kanser hastalarını iyileştirdiği iddia

edilen kaplıcıyı bilimsel bir incelemeden geçirmek isteyen Bursa Valisi Refik Koralan, Fizik Profesörü Dember, kanser hastalıkları uzmanı Profesör Oberndorber ve Profesör Şuvartz'la birlikte çalışmalara başlamıştır. Bölgeye gönderilecek kanser hastaları üzerinde yapılacak çalışmalarla test edilecek kaplıca suyu, daha önce Ankara Numune Hastanesi fizyoterapi uzmanı Profesör Lakör ve Bursa Askeri Hastanesi fizyoterapi uzmanı Doktor Ziya Remzi tarafından incelenmiştir. Vali ile kaplıcaya giden uzmanlara eşlik eden gazeteci Musa Ataş, uzmanların öncelikle bölgedeki köylülerle görüşme yaptığını bildirmektedir. Köylüler uzman ekibe, kaplıca suyunun çiban, tümör, kellik, uyuz ve romatizmaya iyi geldiğini, kötürüm olarak kaplıcaya gelenlerin iyileşmiş olarak çıktıklarına şahit olduklarını söylemişlerdir. Gazeteci Ataş, uzmanların daha çok tümörlerin tedavisi konusundaki konuşmaları üzerinde durduklarını yazmaktadır. Yazısını bölgede anlatılan efsanevi iyileşme hikayeleriyle sürdüren Musa Ataş, kaplıca suyunun eski bir yapı içerisinde bulunan üç aslan heykelinin ağzından yoğun bir debiyle aktığını belirtmektedir. Uzmanlar ilk incelemelerinde bölgede hastaların konaklamasına dair imkanları araştırmışlar ve su örneği alarak Bursa'ya dönmüşlerdir. Cumhuriyet yazarı Musa Ataş, araştırmaların kaplıca suyunun kansere iyi geldiği yönünde çıkması durumunda İnegöl ve Bursa'nın bir şifa merkezi haline gelerek bölgenin ve ülkenin iktisadını canlandıracağını yazmaktadır (Ataş, 8 Kasım 1939).

Şekil 4. Oylat kaplıcalarının faydaları, ıslahı ve işletmesine dair *Cumhuriyet*, *Tasvir-i Efşâr* ve *Tan* gazetelerinde yayınlanan haberler.

Daha önce incelemesi yapılan ve tadilat kararı alınan Oylat Kaplıcaları'nın yenilenmesine başlandığı konusunda 26 Şubat 1940 tarihinde bir haber yayınlayan Cumhuriyet gazetesi, tadilat işine dair önemli detaylar vermektedir. Vali Refik Koraltan'ın emri ve direktifiyle İnegöl Kaymakamlığı ve Belediye Başkanlığı'nın uygulamaya geçirdiği tadilat işlemleri kapsamında Ankara'dan İktisat Vekâleti'ne bağlı mühendisler getirilmiş ve kaplıca sınırları belirlenmiştir. Vekâlet kaplıcaçı doksan

dokuz seneliğine İnegöl Belediyesi'ne devretme kararı almıştır. Belediye belirli bir bütçe ayırarak kaplıca ve çevresini vatandaşın ihtiyacına uygun, sıhhi bir şekle sokmaya başlamıştır (Cumhuriyet, 26 Şubat 1940). Bu haberden yaklaşık 4 ay sonra Ulus gazetesinde yayınlanan bir başka haber, İnegöl belediyesinin Oylat kaplıcalarını işletmek için ruhsatname aldığını bildirmektedir. Belediye, işletmesini aldığı kaplıcanın tadilatı için Belediyeler Bankası'ndan 20 bin lira alacaktır (Ulus, 27 Haziran 1940).

1942 yılına gelindiğinde Oylat Kaplıcaları gerek ticari gerekse turistik anlamda İnegöl'e büyük katkı sağlamaya başlamıştır. Ancak basının kaplıcanın şifa veren yönüyle daha çok ilgilendiği görülmektedir. Tasvir-i Efkâr gazetesi yazarı Kandemir, 15 Temmuz 1942 tarihinde gazetede ki köşesinde İnegöl-Karaköy yolu üzerinde bulunan Oylat Kaplıcası sularının akıp gittiğini ve heba olduğunu yazmaktadır. Yazar kaplıca suyunun faydasını anlatmak için bir örnek vermektedir; İnegöl Cumhuriyet Halk Partisi Başkanı Hüsnü Bey'in eşi Esma Hanım'a iki farklı uzman doktor tarafından mide kanseri teşhisi konulup, tedavisinin mümkün olmadığı söylenmiştir. Çaresiz kalan Esma Hanım kendilerine 25 kilometre mesafede olan Oylat Kaplıcaları'nın suyunu her gün içmiş ve iyileşmeye başlamıştır. Esma Hanım'ın bu yolla kanseri atlattığını iddia eden Kandemir, benzer iyileşme olaylarının bölgede sıkça görüldüğünü belirtmektedir. Yazar, Oylat kaplıcalarının bir oteli ve düzgün bir yolu olmadığını söylemektedir. Kandemir suya dair bir rapor da olmadığını belirtmektedir. 15 Temmuz 1942 tarihli bu haberden Oylat Kaplıcaları'nda daha önce yapılmaya çalışılan otel yapılarının henüz hayata geçirilmediği, çok sayıda uzman tarafından numune alınmasına rağmen 1942 yılı temmuz ayı itibarıyla, kayda değer bir tahlil sonucunun çıkmadığı anlaşılmaktadır (Kandemir, 15 Temmuz 1942).

1.3.İnegöl'de Yürütülen İmar Faaliyetlerine Dair Diğer Haberler

İnegöl'de yürütülen imar faaliyetlerine dair ulusal basında yer alan haberlerden biri yeni açılan hükümet konağıyla ilgilidir. İnegöl'de yeni bir hükümet konağına ihtiyaç duyulması üzerine harekete geçilmiş, 18 Nisan 1939 tarihinde Bursa Valisi tarafından yeni hükümet konağının temeli atılmıştır. Son Posta ve Cumhuriyet gazeteleri konuya dair görseller yayınlamıştır (Son Posta, 18 Nisan 1939; Cumhuriyet, 14 Nisan 1939). Diğer yandan İnegöl'de yoğun bir imar faaliyetlerine de girilmek üzere olunduğunu, bölgeye dair bir harita çıkartma ihtiyacının basına yansımından anlamak mümkündür. İçişleri Bakanlığı (Dâhiliye Vekâleti) tarafından yürütülen harita faaliyeti açık eksiltme yoluyla 1939 yılı temmuz ayında ihaleye konulmuştur (Son Telgraf, 19 Temmuz 1939). İnegöl merkezi ve yakın çevresine dair 270 hektar alanı kapsayan 1/4000 ölçekli harita çizim ilanı 25 Temmuz 1939 tarihli Ulus gazetesinde yayınlanmıştır (Ulus, 25 Temmuz 1939).

Cumhuriyet gazetesi 8 Ekim 1939 tarihinde de İnegöl'deki imar faaliyetlerine dikkat çeken bir haber yayınlamıştır. Haber, halkın ihtiyaçlarını önceleyen belediyenin faaliyetlerine detaylı şekilde yer vermektedir. Belediye yakın zamanda bir sucukhane açmış, temiz ve kaliteli suyun İnegöl'e ulaşmasını sağlamış, İnegöl sınırına bir levha yerleştirmiştir. Ayrıca çalışmalar sırasında belirli bölgelere, tüm köylerin yönünü ve mesafesini gösteren levhalar da yerleştirmiştir. Bulaşıcı hastalıklarla mücadele kapsamında İnegöl-Karaköy yolu üzerindeki tüm tarla sahipleriyle görüşen İnegöl Belediyesi, kuyu ağızlarına bir metre uzunluğunda beton çevirmeler konulmasını sağlamıştır. Belediye dört yıl önceki fırtınada zarar gören saat kulesinin yerine yeni bir saat koymuştur. Yeni saat belediye karşısındaki otomobil duraklarına konmuştur. Gazete haberinde Belediye binası ve karşısındaki saatin görselini yayınlamıştır (Cumhuriyet, 8 Ekim 1939). Son Posta gazetesi de aynı

görseli ağustos ayında yayınlayarak benzer bir habere imza atmıştır. Son Posta, belediye binasına konan canavar düdüğünün (alarm sisteminin) İnegöl'de muayyen zamanları, yangınları ve tören başlangıçlarını haber verdiğini yazmaktadır. İnegöl'deki başarılı imar çalışmalarının belediye başkanı Nuri (Doğrul) Bey tarafından yürütüldüğünü yazan gazete, yakın zamanda şehrin haritasını çıkartmak üzere Ankara'dan uzman bir ekibin İnegöl'e geleceğini bildirmektedir. İnegöl'de kaldırımlar yenilenirken bir yandan da yüzme havuzu yapılması fikri gündeme getirilmiştir (Son Posta, 25 Ağustos 1939). Daha önce de İnegöl'de bir yüzme havuzu yapma fikri gündeme getirilmiştir. Ancak 1934 yılında başlatılan yüzme havuzu projesinde çeşitli sıkıntıların meydana geldiği anlaşılmaktadır. İnegöl Kaymakamlığı tarafından hayata geçirilmek istenen yüzme havuzu, hijyenik koşulların sağlanamayacağı ve köylüye fazladan angarya yükü bindireceği gerekçesiyle durdurulmuştur. Durdurma kararında köylülerin şikayetinin etkili olduğu görülmektedir (BCA.490-1-0-0/1099-15-2, s.17).

İnegöl sulak bir alan olması nedeniyle sıklıkla sel felaketiyle de karşılaşmaktadır. Hemen her yıl meydana gelen sel felaketinde yaşanan kayıpların önüne geçmek adına 1939 yılında harekete geçilmiş, İnegöl Ovası'nın sel baskınlarına karşı dirençli hale getirilmesine karar verilmiştir. 21 Ocak 1939 tarihli Akşam gazetesi, her sene Uludağ eteklerinden İnegöl Ovası'na inen suların zirai alanlarda tahribata yol açtığı ve çiftçiyi zarar uğrattığını yazmaktadır. Bu nedenle hükümet tarafından dere yataklarının temizlenmesi, gereken yerlerde yeniden kanallar ve virajlar oluşturulması işlemine başlamıştır. Bu nedenle Kocadere bölgesine kadar bir buçuk aydan beri mühendisler tarafından yapılan çalışmalar bitirilerek diğer bölgelerde çalışmaya başlanmıştır. Habere göre İnegöl'de yürütülen önleyici çalışmalar için 800 bin ila 1 milyon lira arasında bir rakam sarf edilecektir (Akşam, 21 Ocak 1939).

İnegölde
*Belediye yeni yollar,
parklar yaptırıyor,
şehri ağaçlandırıyor*

İnegöl (Hususi) — Üç sene evvel belediye tarafından yaptırılmış olan hastane karşısındaki belediye bahçesi icara verilmekte iken bu sene belediye tarafında idare edilmesi kararlaştırılmış ve açılmıştır.

Şehrimizin Ankara caddesinden giriş vaziyeti bulvar olarak yapılmış ve şehrin muhtelif yerlerine binlerce akasya ağacı dikilmiş, yeni hükümet konağı önünde güzel bir bahçe yapılmıştır.

Şehrin ağaçlandırılması ihtiyacını karşılamak üzere belediyemizin kendi fidanlığında akasya yetiştirilmiştir ve masrafını da çıkaracak kadar komşu kazalara akasya satmaktadır.

Belediyemizin 941 bütçesi 65

İnegölde imar faaliyeti

İnegöl (Hususi) — Belediyemiz şehrin güzelleşmesine ehemmiyet verdiği kadar halkın ihtiyaçlarını da karşılamayı düşünmüştür. Bu arada asrı bir sucukhane, temiz ve güzel bir su, İnegölün hudedunda sabit hudud levhası, bütün köylerin yol başlarına beton ve demirden yolun uzaklık ve köyün adını gösteren lev-

İnegölde bir park

İnegöl (Hususi) — Her sene bir müstecire verilen Belediye park ve gazinosunun bu sene Belediye tarafından işletilmesine karar verilmiş ve umuma açılmıştır.

Eskiden bataklık halinde bulunan bu yer, çalışkan Belediye Reisimizin himmetile güzel bir park haline getirilmiştir.

İnegöl ovası su baskınından kurtarılacak

İnegöl (Akşam) — Uludağın muhtelif vadilerinden İnegöl ovasına inen sular zaman zaman taşarak ovanın bir kısmını istila ve bir kısım araziye tahrib eder, çiftçilere zarar verirdi. Hükümet bu ciheti nazarı dikkate alarak dere yataklarını temizlemeğe, icab eden yerlerde yeniden kanallar, virajlar yaptırmaya karar vermiştir. Bu maksadla Kocadere muntakasından bir buçuk aydanberi mühendisler yaptıkları tedkikatı bitirerek diğer muntakalardaki işlerine başlamışlardır.

İlk tahminlere göre İnegöl ovalarında yapılacak su işlerine 800 bin veya bir milyon lira kadar bir para sarfedilecektir.

Şekil 5. İnegöl'de yürütülen imar çalışmalarına dair *Cumhuriyet*, *Akşam*, *Son Posta* ve *Tasvir-i Efkâr* gazetelerinde yayınlanan haberler.

1939 yılı ağustos ayında İnegöl'e bazı incelemeler yapmak üzere gelen Bursa Valisi Refik Koraltan, kalabalık bir kitle tarafından karşılanmıştır. Koraltan incelemeleri sırasında çarşıda bulunan dükkânların karmaşık manzarasını düzeltmek adına buradaki yapıların aynı renkte boyanmalarını rica etmiştir. Gezisi sırasında idari sistemden, ziraata ve altyapıya kadar çok konuyla yakından ilgilenen Vali Koraltan, Hayriye Köyü muhtarının, yeni yapılan okul için talep ettiği 300 lirayı karşılama sözü vermiş, gezisini Oylat Kaplıcaları incelemesiyle bitirmiştir. Bursa Valisi Refik Koraltan'ın İnegöl seyahati, Vakit gazetesi tarafından yakından takip edilmiştir (Vakit, 31 Ağustos 1939).

İnegöl'de elektrik fabrikası kurma çalışmalarının hayata geçirilmesi 1930'lu yılların ilk yarısında olduğu anlaşılmaktadır (BCA.30-18-1-2/40-73-10). İnegöl'de 1941 tarihi itibarıyla çok sayıda fabrikada ve şehirdeki dükkânlar da elektrik tertibatı mevcuttur. Ancak İnegöl Elektrik Fabrikası olarak bilinen santralin pazar günü öğleden sonraları elektrik vermemesi, bölgede şikâyetlere neden olmuştur. Yeni Sabah gazetesine de yansıyan kesintilerin 12 bin nüfuslu İnegöl'de pazar günleri öğleden sonra yapıldığı anlaşılmaktadır. Üstiş isimli şirket tarafından kurulan santralde yedek bir motor olmasına rağmen kesinti yapılmasını eleştiren gazete İnegöl'de kereste, araba ve sandalye fabrikalarıyla kahvehane, gazino ve bazı evlerin mağdur edildiğini belirtmektedir (Yeni Sabah, 17 Mayıs 1941). İnegöllüler erken dönemde elektrikle tanışmış olmalarına rağmen bu yöndeki sıkıntıları 1943'te yapılacak olan elektrik zammıyla daha da artacaktır (BCA.30-18-1-2/102-48-4).

İnegöl'de 1941 yılında yoğun şekilde devam eden imar faaliyetlerine 6 Haziran 1941 tarihli Son Posta gazetesinde yer verilmiştir. İnegöl Belediyesi tarafından yürütülen imar faaliyetleri kapsamında belediye bahçesi icardan alınarak yeniden düzenlenmeye başlanmış, Ankara Caddesi tarafına bir bulvar yapılmış, muhtelif bölgelere binlerce akasya ağacı ekilmiş, yeni yapılan hükümet konağı önüne bir bahçe açılmıştır. İnegöl'ün ağaçlandırılması çalışmalarında, bölgenin kendi fidanlığında yetiştirilen akasyalar kullanılmış, komşu kazalara da fidan satışı yapılmıştır. Belediye yeni bütçenin belirlenmesiyle birlikte kanalizasyon işlerini hızlandırmış, Uzun Sokak Caddesi'ndeki kaldırımı hükümet konağı önüne kadar parke döşemeye başlamıştır. Son Posta gazetesine göre belediye bir süredir ekmek imal etmeye başlamıştır. Bu ekmekler halk arasında büyük rağbet görmüştür (Son Posta, 6 Haziran 1941). Tasvir-i Efkâr gazetesi ise İnegöl Belediyesi park ve gazinosunun 1941 yılı itibarıyla belediye tarafından işletmeye alındığını ve halka açıldığını yazmaktadır. Eskiden bataklık olan bahçe, İnegöl Belediyesi tarafından park haline getirilmiştir (Tasvir-i Efkâr, 5 Temmuz 1941).

Dönem basınında İnegöl'e dair imar haberleri, kentleşmenin ekonomik ve toplumsal hareketlilikle sıkı bir bağlantı içinde ilerlediğini gösterir. Haberler, uygulanan projelerin bölgesel ticaret, ulaşım akışları ve sosyal yaşam üzerindeki etkilerini özetleyerek, dönemin görsel kent kimliğini nasıl şekillendirdiğini vurgulamaktadır.

2. DÖNEMİN ULUSAL BASININDA İNEGÖL'DE TARIM-HAYVANCILIK

1939–1942 dönemi İnegöl'ün tarım ve hayvancılık temelli ekonomik yapısı gazetelerin üretim biçimleri, ticaret akışları ve merkezi müdahaleler üzerinden yaptıkları haberlerde izlemek mümkündür. Bu dönemde haberler, tütün, hububat ve hayvan yetiştiriciliğinin bölgesel üretim ve piyasa dinamikleriyle nasıl ilişkilendiğini, teknolojik ve organizasyonel gelişmelerin etkisini ortaya koymaktadır.

2.1. Dönem Basınında İnegöl'de Yürütülen Tarımsal Faaliyetler

Bursa Osmanlı döneminde olduğu gibi Cumhuriyet'in erken döneminde de önemli bir tütün üretim bölgesidir. Akşam gazetesi 17 Nisan 1939 tarihli haberinde Bursa'nın tütün rekoltesini 2.733.737 kilo olarak vermektedir. Miktarın yaklaşık olarak yarısı Bursa merkezinde geri kalan kısmı ise kazalarda yetiştirilmiştir. Bursa kazaları arasında en çok tütün yetiştiren bölge 650.000 kilo ile İnegöl'dür. İnegöl tütünlerinin çoğu çiftçilerin elinden çıkmıştır (Akşam, 17 Nisan 1939). Haberdan Bursa bölgesinden toplanan tütünlerin yaklaşık dörtte birinin İnegöl'de yetiştigi anlaşılmaktadır. Haber dönem şartlarında İnegöl'ün önde gelen tütün yetiştirme alanlarından biri olduğunu ortaya koymaktadır. 1940 yılında İnegöl'de tütün satışlarının çiftçi lehine olumlu bir seyir izlediğini yazan Tan gazetesi, fiyatların bir önceki yıla göre biraz daha yüksek olmasını sağlayan inhisarlar idaresinin bu eyleminde üreticilerin memnuniyet duyduğunu yazmaktadır (Tan, 16 Mart 1940).

Cumhuriyet'in erken döneminde İnegöl'de iktisadi hayatın temelinde tarım ve hayvancılık bulunmaktadır. Bursa hububat tarımı açısından önemli bir bölge olan İnegöl'e 1939 yılı mayıs ayında bir selektör makinesi getirilerek hububat tohumu ayırıştırması için önemli bir destek sağlanmıştır. Ziraat Vekaleti tarafından Bursa'ya alınan 5 selektör makinesi, il merkezi ve İnegöl dışında Karacabey, Kemalpaşa, Yenişehir kazalarına dağıtılmıştır. Tarım Vekaleti selektör makineleri için özel bir ekip de kurmuş, ekipman ve ekibi halka ücretsiz olarak sunmuştur. Konu Cumhuriyet gazetesinde yer almıştır (Cumhuriyet, 28 Mayıs 1939; Cumhuriyet, 24 Temmuz 1939; Son Posta, 10 Ağustos 1939). Gazetelerin haberlerinden İnegöl'de Cumhuriyet döneminde ilk tarımsal makineleşmenin 1939 yılında devlet eliyle başlatıldığını anlamak mümkündür. Diğer yandan erken Cumhuriyet döneminde Türkiye'nin çok sayıda kırsal bölgesine dağıtılan selektör makineleri, geleneksel yöntemlere göre çok daha hızlı ve sağlıklı bir şekilde ürünün ayrışmasını sağlayarak, tohumluk hububatın veriminin artmasını sağlamıştır.

Bursa Valisi Refik Koraltan, 1939 yılı ağustos ayında İnegöl'e düzenlediği seyahat sırasında muhtarların şikâyetlerini de dinlemiş, kuraklık yüzünden oluşan banka borçlarına kolaylık getirilmesi yönündeki görüşlere dair notlar almıştır (Vakit, 31 Ağustos 1939). Bu görüşmeye rağmen Akşam gazetesinin okur taleplerine ayrılan bölümünde 22 Ekim 1940 tarihinde yayınlanan bir mektup, benzer sorunların devam ettiğini göstermektedir. İnegöl ve Yenişehir tütün üreticileri adına mektubu kaleme alan Hasan ve Halil Akıncı, Bursa Valisi'ne seslenerek, Bursalı üreticilere Ziraat Bankası tarafından sağlanan avans kolaylığının İnegöl, Yenişehir ve Orhangazi yetiştiricilerine de sağlanmasını rica etmektedir. Hasan ve Halil Akıncı, bu bölgelerde önemli bir miktarda ekilmiş olan tütün için Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü nezdinde acilen çözüm beklediklerini yazmışlardır (Akşam, 22 Ekim 1940).

İnegöl'de tarımsal hayata önemli bir katkı 1940 yılında İnegöl'den Ankara'ya zirai kurslara katılmak amacıyla yerli bir ekibin gönderilmesi olmuştur. Vakit gazetesine göre Ziraat Vekaleti tarafından Ankara'da açılan bir aylık kurslara Bursa merkezi ve kazalarından seçilen kursiyerler gönderilmiştir. Bursa ve kazalarından dört kişinin yollandığı zirai kursa İnegöl'den ziraat öğretmeni Süleyman Bey de katılmıştır (Vakit, 21 Mart 1940).

II. Dünya Savaşı ekonomisinin kendini yoğun şekilde hissettirdiği 1941 yılında, Türkiye'de tarımsal ürünlerin yetiştirilmesi ve pazara doğru sunulması noktasındaki devamlılığın sağlanabilmesi için önemli kararlar alınmıştır. Bu kararlar çerçevesinde 1941 yılı temmuz ayında hükümet bazı bölgelerdeki mısır stoklarına müdahale etmiştir. Çiftçilerin elinde bulunan mevcut mısırları bedeli karşılığında satın alan Toprak Ofisi, öncesinde 1941 yılının nisan ayında mısır, arpa, yulaf, buğday ve

çavdar gibi ürünlere de müdahale etmiştir. Mısır stokunun bol miktarda olduğu anlaşılmaması üzerine, temmuz ayında mısıra yeniden müdahale etme kararı alınmıştır. Tan, Yeni Sabah ve Son Posta gazeteleri mısır stoklarının değerinde satın alınacağı bölgeleri sıralamıştır. Bu sıralamada ağırlıklı olarak Karadeniz, Ege ve Marmara bölgeleri görülmektedir. Mısır stokları alınacak Bursa kazaları, merkez dışında İnegöl, Karacabey ve Kemalpaşa olarak belirlenmiştir (Tan, 9 Temmuz 1941; Son Posta, 9 Temmuz 1941; Yeni Sabah, 11 Temmuz 1941; Son Posta, 9 Ağustos 1941). Bursa ve Balıkesir’den satın alınacak mısırların Bandırma ve Mudanya iskelelerinden birine aktarılacağı, mısıra kilo başına verilen 7 kuruş içerisinde masrafın tenzil edileceği, Ticaret Vekâleti’nin 1 Nisan 1941 tarihli tebliğinde duyurulmuştur. Mısır fiyatlarına dair haber 12 Temmuz 1941 tarihli Tan gazetesinde de yayınlanmıştır (Tan, 12 Temmuz 1941). Merkezi yönetimin mısır stoklarına müdahale etmesi, dönem basınında daha çok “el koyma” şeklinde yer almaktadır. Ancak mısırların bedeli karşılığında alınması karşılıksız bir el koyma durumunun olmadığını daha çok pazara yönelik fiyat ve gelir istikrarsızlığını önlemeye yönelik bir müdahale olduğunu göstermektedir. Diğer yandan bu müdahale olası bir sıcak savaş durumunda gıda güvenliğinin sağlamaya yönelik bir durumdur.

2.2. Dönem Basınında İnegöl’de Yürütülen Hayvancılık Faaliyetleri

Cumhuriyet’in erken döneminde Türkiye genelinde girişilen hayvan ıslahı çalışmaları Bursa’da da uygulamaya geçirilmiştir. Çiftlik hayvanlarında verimliliği artırmak, ulaşım ve yük taşıma amaçlı kullanılan at, eşek ve katır gibi hayvanlarda ise ulusal güvenliği önceleyen bir yaklaşımla ele alınan hayvan ıslah çalışmaları, II. Dünya savaşı yıllarında, titiz ve programlı bir şekilde hayata geçirilmiştir. Konuyla ilgili olarak 5 Haziran 1939 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan haber, Bursa’da hayvan ıslahı çalışmalarına değinmekte ve yetiştirilen hayvan sayıları hakkında nicel veriler sunmaktadır. İnegöl’ü de kapsayan hayvan ıslah çalışmaları kapsamında Bursa’da damızlık boğa alımları gerçekleşmiş, hayvan sergileri düzenlenmiş ve atlara yönelik çalışmalar yapılmıştır. Habere göre Çifteler Harasından getirilen damızlık atlar yoluyla İnegöl’de 22 tane tay elde edilmiştir. Damızlık boğalar Bursa merkez ve kazalarına daha çok Konya’dan, Karacabey’den getirilmiştir. Karacabey Harasından temin edilen damızlık Montafon boğalar merkez dışında Yenişehir ve İnegöl’e dağıtılmıştır. At yarışları da yapılan Bursa’da hayvan nesli açısından üremesi sakıncalı görülen 122 sığır ve 22 manda damızlıktan çekilerek tür ıslahının sağlıklı işlemesi temin edilmiştir (Cumhuriyet, 5 Haziran 1939).

1939 yılı haziran ayında Bursa Merinos Fabrikası, Bursa dışında İznik’ten Bergama’ya kadar olan bölgede Merinos cinsi koyun yetiştiricilerinden yün satın almıştır. Borsa fiyatı üzerinden alınan yünler yetiştiricileri memnun etmiştir. Toplanan yün 200 tonu geçmiştir (Son Posta, 25 Haziran 1939). Bursa’da 1930’lu yılların ilk yarısında başlayan Merinos cinsi koyun yetiştiriciliğinin 1939 yılında arttığı görülmektedir. Bursa’da Merinos Fabrikası’nın 1938 yılında açılmasıyla artan faaliyet Tan gazetesine de konu olmuştur. Gazete 1939 yılı temmuz ayı itibariyle Bursa merkezi dışında Karacabey, Kemalpaşa, Yenişehir dışında İnegöl’de de Merinos koyunu yetiştirildiğini yazmaktadır. Habere göre Eskişehir’den getirilen 5 memur ve ekipmanla bilimsel bir zeminde yapılan yetiştiricilik faaliyetlerinde, alınmaya çalışılan merinos kuzuları için yapay ve doğal dölleme yöntemleri uygulanmaktadır (Tan, 2 Temmuz 1939).

İnegöl iktisadi hayatında kozacılık önemli bir yer tutmaktadır. 1939 yılında İnegöl’de bir koza borsası açılmıştır. Zira 1932 tarihinde zarar ettiği gerekçesiyle kapatılan İnegöl Ticaret ve Zahir Borsası (BCA.30-18-1-2/28-37-9) sonrasında açılan yeni borsa, ekonomik hayatı da canlandırmıştır. Aynı yıl

ipek böceği tohumu bir önceki yıla nazaran daha az alınmıştır ancak Tan gazetesine göre alınan ürünlerin kalitesi iyidir (Tan, 2 Temmuz 1939). Kozalarda düşük verimin yanı sıra 1939 yılında İnegöl'ü etkileyen diğer bir sıkıntı karga istilasıdır. Bahçe ve tarla sahiplerini mağdur eden kargalar ağaçlara zarar vererek üst kısımlarının kurummasına neden olmuştur. Tan gazetesinin konuyla ilgili haberine göre bu sorunun geçmiş yıllarda da yaşandığı anlaşılmaktadır. Halk kendi imkanları ile kargalarla mücadele etmektedir (Tan, 10 Temmuz 1939).

Bursa Valisi Refik Koraltan, 1939 yılı ağustos ayında İnegöl'e düzenlediği seyahat sırasında, İnegöl Halkevi'nde bölgede yapılan tarım ve hayvancılığa dair, muhtarlarla görüş alışverişinde bulunmuştur. Vakit gazetesi tarafından takip edilen bu inceleme gezisinde Koraltan, İnegöl'de hububat ve tütün verimliliği konusunda muhtarlardan olumlu bilgiler almış, bölgede arıcılık faaliyetlerinden olumsuz sonuç alınıyor olması karşısında önerilerde bulunmuştur. Vakit gazetesinin aktardığı haberdan İnegöl'de I. Dünya savaşı öncesinde arıcılığın sepetler, kütükler ve duvar kovuklarında yapıldığı anlaşılmaktadır. Verimsiz bu yöntemler zamanla arıcılığı olumsuz bir çizgiye çekmiş, I. Dünya Savaşı sonrasındaysa arıcılık neredeyse yok olmuştur. Gazete arıcılığın İnegöl'de durma noktasına gelmesini İnegöl'ün coğrafi konumundan değil, bu alandaki teknik eksikliklerinden kaynaklandığını belirtmektedir. Vali Koraltan muhtarlarla görüşmesi sırasında, dört mevsim zengin bir bitkisel altyapı sunabilen İnegöl coğrafyasında, her köylünün kendi ihtiyacı oranında iki kovanla arıcılık yapmasını önermiştir. Koraltan konuşmasında İnegöl'de yapılan hayvancılığa da değinmiş, İnegöl'de merinos cinsi koyunun yetiştirilmesi noktasında geç kalındığını zira Bursa merinos Fabrikası'nın yüz binlerce kilo yüne ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. İnegöl'de yürütülen hayvan ıslahı çalışmaları konusunda da bir öneri de bulunan Koraltan, İnegöl'deki hevesli köylülerin her sene, on beş gün haralara gönderilerek uygulamalı eğitim almaları konusunda fikrini beyan etmiş, haralarda yetiştirilen güçlü katırların İnegöl'de verimli olacağını söylemiştir (Vakit, 31 Ağustos 1939).

Ulusal basının 1939-1942 tarihleri arasındaki İnegöl haberleri, tarımsal üretimin devlet müdahaleleriyle şekillenen dinamiklerini göstermesi açısından önemlidir. Bu dönemde ulusal basında yer alan gazete haberleri, ziraat ve hayvancılık konusundaki gelişmelerin yerel dinamiklere nasıl yansıdığını ve İnegöl'ün ulusal gündeme entegrasyon süreçleri hakkında veriler sunmuştur.

3.DÖNEM BASININDA İNEGÖL'DE KÜLTÜREL VE SOSYAL HAYAT

Dönem basınında 1939-1942 yılları arasındaki haberler daha çok halkevleri etkinlikleri, okullar ve kültürel faaliyetler üzerinden İnegöl'ün pedagojik ve sosyal dinamiklerini ortaya koymaktadır. Kentin eğitim ve kültürel altyapısının büyümesini, kitap sergileri, kültürel toplantılar ve toplumsal dayanışmayı nasıl şekillendirdiğini gazete haberleri üzerinden gözlemlemek mümkündür. Diğer yandan İnegöl'ün aktif fay hattı üzerinde kurulmuş olması nedeniyle bölgeyi etkileyen deprem haberleri dönem basınında yer almaktadır. Deprem dışında sel, fırtına, yangın ve toprak kaymaları gibi felaketler de dönemin ulusal basınının dikkatinden kaçmamaktadır.

3.1.Dönem Basınına Göre İnegöl'de Kültürel Hayat

Türkiye'de ilk Halkevleri 1932 yılında Türk Ocakları yerine yapılandırılan kurumlar olarak açılmıştır. Cumhuriyet kazanımlarını geniş kitlelere yaymak amacıyla yurdun hemen her yerine yayılmış halkevleri, kültürel, sanatsal, sportif faaliyetlerin yanı sıra bölge halkına hitap eden eğitici faaliyetlerle

devlet ve millet arasındaki ilişkinin pekiştirilmesine katkı sunmuştur. Halkevleri Atatürk ilke ve inkılaplarının toplumda derinleşmesini sağlamayı amaçlayan siyasal ve toplumsal kurumlardır.

Şekil 6. İnegöl'de sürdürülen eğitim ve kültür hayatıyla ilgili *Tan* ve *Son Posta* gazetelerinde yayınlanan haberler.

İnegöl'de Halkevi 1935 tarihinde açılmıştır. Halkevi İnegöl'deki kültürel faaliyetleri önceleyen önemli faaliyetlere imza atmıştır. Halkevleri ve İnegöl'le ilgili ilk haberlerden biri 10 Mart 1939 tarihli *Ulus* gazetesinde yayınlanmıştır. Halkevlerinin Ankara'da bulunan genel merkezi aracılığıyla hemen hemen her sene yapılan resim sergilerinin dördüncüsü 1939 yılında gerçekleştirilmiştir. Dönem sanatçılarından yanı sıra halkevlerinin eğitim ve ekipman desteğiyle ortaya çıkartılan 150 resim arasında Mehmet Esat Subaşı imzalı iki İnegöl manzarası sergilenmiştir (*Ulus*, 10 Mart 1939). Ankaralı bir ressam olmasına rağmen Subaşı'nın 1939 tarihli resim sergisi için İnegöl manzarası resmetmiş olması, İnegöl'ün Halkevi aracılığıyla görünür olmaya başlamasının da göstergesi kabul edilebilir. 1939 yılı kasım ayında *Son Posta* gazetesinde yenilenen halkevleri içerisinde İnegöl Halkevi de sıralanmıştır (*Son Posta*, 5 Kasım 1939). İnegöl Halkevi 1939 yılında yeni açılan binasına taşınmıştır. Sinema ve tiyatro salonlarının dışında yedi ayrı odası bulunan yapının salonu gerektiği zaman bölünerek spor salonu haline gelebilmektedir. Geniş bir bahçeye sahip İnegöl'ün yeni Halkevinin açık alanlarında toplantılar ve spor faaliyetleri yapılabilmektedir. Konuyla ilgili habere yer veren *Tan* gazetesi, İnegöl Halkevi kapsamında aktif dört farklı alanda eğitim verildiğini yazmaktadır. Bu eğitimler, halk dersleri, resim, müzik ve yabancı dil olarak ayrılmaktadır. Derslere toplam 75 kişi devam etmektedir. Halkevi idaresi yaptığı çalışmalarda iki yıllık dönemi gözden geçirmiş, yeni çalışmalar için program belirlemiştir (*Tan*, 12 Mart 1939). *Tan* gazetesi de 1939 yılı haziran ayında Halkevi temsil koluna dair bir haber yayınlamıştır. Aylık gösteriler düzenlediği anlaşılan İnegöl Halkevi temsil kolu haziran ayına özel Kızıl Çağlayan isimli piyesi sahneye

koymuştur. Temsil, birisi köylülere olmak üzere üç gösterim yapmıştır. Diğer yandan İnegöl Halkevinin yardım şubesi, bir güreş müsabakası düzenlemiş ve tanınmış pehlivanları bu organizasyona davet etmiştir (Tan, 17 Haziran 1939). 1939 yılı temmuz ayında İnegöl Halkevi bir kitap sergisi hazırlığına girmiştir. Halkevi, bir senelik yayınlarını ve dışarıdan gelen eserleri sergilenecektir. Bu sergiyle İshak Paşa halk kütüphanesinden gelen kitaplar da halka tanıtılacaktır. Haber Tan gazetesinde yayınlanmıştır (Tan, 10 Temmuz 1939). Bahsi geçen kitap sergisi aynı yılın ağustos ayında gerçekleşmiştir. Bir törenle açılan sergide Halkevleri yayınlarına ait 360 kitap ve 46 dergi teşhir edilmiştir. Kitap sergisine dair haber Vakit ve Tan gazetelerinde yayınlanmıştır (Uğurlu, 9 Ağustos 1939; Tan, 14 Ağustos 1939).

Erken Cumhuriyet döneminde İnegöl'de etkin bir eğitim hayatı mevcuttur. Tan gazetesinin 5 Mayıs 1939'da yayınladığı habere göre İnegöl merkezi ve köylerinde görev yapan 61 öğretmenler ayda bir toplanmak suretiyle aldıkları kararlarla önemli kolektif çalışmalar yürütmektedir. Haber detayından 1939 itibariyle İnegöl merkezinde 5 köylerde ise 25 okulun bulunduğu anlaşılmaktadır. Gazeteye göre çağdaş bir çizgide eğitim veren öğretmenler, her ay düzenlenen konferanslarda yeni eğitim ve öğretim metotlarını öğrenmektedir. Okullarda düzenlenen müsamereler, ebeveynlerle öğretmenlerin bir araya gelmesini kolaylaştırmakta, öğretmen ve velilerin, öğrencilerin eğitim hayatına dair iş birliği yapmalarını sağlamaktadır. Tan gazetesi, haber görselinde İnegöl'de bulunan öğretmenlerin toplu halde fotoğrafına yer vermiştir (Tan, 5 Mayıs 1939). Tan gazetesi 4 Haziran 1939 tarihinde de İnegöl'de ortaokullular tarafından sahneye konan bir müsamerayı haberleştirmiştir. İki gece üst üste sahneye konan müsamere İnegöllüler tarafından takdir toplamıştır. Gazete müsamereye dair bir görsel de paylaşmıştır (Tan, 4 Haziran 1939). Cumhuriyet gazetesi 2 Haziran 1939'da Bursa merkezi ve kazalarında kültürel duruma dair bir haber yayınlamıştır. Çok sayıda nicel veri içermesi bakımından önemli olan habere göre 1923-1924 eğitim yılında Bursa'da 11 bin ilkokul 330 ortaokul öğrencisi mevcuttur. Ancak 1939 itibariyle ilkokul öğrenci sayısı 28.904'e, ortaokul öğrenci sayısı ise 4.923'e yükselmiştir. Köylerde bulunan 176 okulda 247 öğretmen görev yapmaktadır. Tüm Bursa'da eğitim çağına gelerek eğitim alan kişi oranı ise yüzde altmış dokuz olup bu oran Türkiye ortalamasının üzerindedir (Cumhuriyet, 2 Haziran 1939). Haberlerden 1939 tarihi itibariyle İnegöl'de toplam 21 okul yapıldığı anlaşılmaktadır. 28 Mart 1939 tarihli Son Posta gazetesi haberine göre keresteleri hükümet tarafından verilen okullar, köy bütçeleriyle inşa edilmektedir. Beden gücüne dayalı işler belirli bir düzen çerçevesinde köylülerin iş birliğiyle yapılmaktadır. Okullar Maarif Vekâleti planlarına göre inşa edilmektedir. Okullardan dokuzu 3 dershaneli, öğretmen odası ve müzesi bulunan yapılar olarak inşa edilmiştir. 12 okul ise bir dershaneli, öğretmen odası ve müzesi olacak şekilde inşa edilmiştir. Habere göre İnegöl nüfusu göz önüne alındığında okul sayısı yeterli değildir. İnegöl'de altmış öğretmensiz ve okulsuz köy bulunmaktadır. Haberin devamında İnegöl'de 1939 yılı mart ayı itibariyle köy konakları yenilenmekte, okuma odaları, genel bir fidanlık, bahçeler ve yol kenarı fidanlıkları oluşturulduğu, köylerin imarına önem verildiği belirtilmektedir. Köy katipleri, köy postaları, sağlık ekipleri de köylerde aktif faaliyet göstermektedir (Son Posta, 28 Şubat 1939).

Cumhuriyetin erken döneminde başlatılan köycülük faaliyetleri kapsamında, kırsalda yaşayan nüfusun tüm ihtiyaçlarının yerinde temini önemsenmiştir. Bu nedenle köylerde çok sayıda kurs açılmış, eğitsel faaliyetler düzenlenmiştir. Muhtarlar kursu da bu faaliyetler kapsamında ele alınmıştır. Tan gazetesinin 2 Temmuz 1939 tarihli haberinden, İnegöl'de açılan muhtarlar kursunda daire amirleri ve öğretmenlerin eğitmenlik yaptığı anlaşılmaktadır (Tan, 2 Temmuz 1939). Erken Cumhuriyet döneminde, ilke ve inkılapların halka indirgenmesinde muhtarların rolü önemlidir. Bu nedenle muhtarların kültürel olarak donatılmasına dair girişimlerde bulunulmuştur. 1939 yılı ağustos

ayında İnegöl'e gelen Bursa Valisi Refik Koraltan, muhtarlarla görüşmesi sırasında, muhtarların genel sorumlulukları konusunda bazı örnekler vermiş, köycülük politikasını anlatmıştır. Refik Koraltan konuşması sırasında "Dünyada birçok cumhuriyetler vardır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti onlardan mümtaz vasıfları ihtiva etmektedir. Çünkü o Kemalizm dediğimiz ve Ebedi Şef Atatürk'ün dehasıyla meydana gelmiş yüksek esas ve prensiplere istinat etmektedir. Böyle örnek bir cumhuriyete yakışacak örnek köy yetiştirmek lazımdır. Bu suretle onun inkılapçı muhtarları olduğunuzu ispat etmelisiniz" diyerek muhtarların köy ve köycülük politikalarındaki yerinin altını çizmiştir. Vali bölgenin sorunlarını dinlerken eğitmen eksikliğinin gündeme getirilmesi üzerine Bursa'da açılacak eğitmenler kursu ile meselenin çözüleceği bilgisini vermiştir (Vakit, 31 Ağustos 1939).

3.2.Dönem Basımında İnegöl'de Yaşanan Afetler

İnegöl'ün sosyal hayatını yakından ilgilendiren önemli olaylardan biri de bölgede meydana gelen afetlerdir. Afetler de gazetelerde sıklıkla yer bulmuştur.

Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerinde yer alan İnegöl, tarihinde çok sayıda ölümcül deprem görmüştür. Depremselliği yüksek bir bölge olan İnegöl'de 1939-1942 tarihleri arasında çok sayıda deprem tespit edilmiştir. Bu depremler daha çok İnegöl çevresinde görülen ve ilçeye zarar vermeyen düşük riskli depremler olmasına rağmen halk arasında huzursuzluk yaratmıştır. 25 Temmuz 1939 tarihinde sabaha karşı 05.40'ta meydana gelerek Ankara, Eskişehir ve İnegöl'ü etkileyen depremin ortalama on saniye sürdüğü anlaşılmaktadır. Ana deprem sonrası artçı depremler de meydana gelmiştir. Ulusal gazetelerin yer verdiği bu depremde İnegöl'de can ve mal kaybının oluşmadığı anlaşılmaktadır. 2 Ağustos 1939'da bir deprem daha meydana gelmiş, sarsıntı İzmir, Uşak, İstanbul, Ankara, Kütahya, Eskişehir, Amasya, Erdek ve İnegöl'de hissedilmiştir. Bu defa öğleden sonra meydana gelen ve 20 saniye süren bu deprem Ege bölgesinde şiddetli bir şekilde hissedilse de, bir hasar oluşturmamıştır. Gazeteler deprem sırasında İnegöl'de hasar oluşmadığını bildirmektedir (Cumhuriyet, 26 Temmuz 1939; Ulus, 3 Ağustos 1939; Tan, 4 Ağustos 1939). Deprem ertesi gün yeniden tekrarlanmış bu defa 25 saniye kadar sürmüştür (Son Posta, 4 Ağustos 1939). Haber gazetesinde yayınlanan Anadolu Ajansı kaynaklı bir başka habere göre, İnegöl'de 10 Ağustos 1939 tarihinde 01.40'ta meydana gelen deprem şiddetli şekilde hissedilse de hasar oluşmamıştır. Kandilli Rasathanesi, Ankara ve Kocaeli'nde de hissedilen bu depremin artçı olduğunu düşünmektedir. Aynı haber Vakit ve Ulus gazetelerinde de yer almıştır (Haber, 11 Ağustos 1939; Vakit, 11 Ağustos 1939; Ulus 11 Ağustos 1939). 27 Eylül 1939'da İzmir Dikili merkezli şiddetli bir deprem gerçekleşmiştir. İlk belirlemelere göre İzmir ve çevresinde can ve mal kaybına yol açan deprem İnegöl'de de hissedilmiş, bir hasar oluşmamıştır (Cumhuriyet, 28 Eylül 1939; Son Posta, 28 Eylül 1939; Tan, 28 Eylül 1939; Haber, 28 Eylül 1939). Ancak Anadolu Ajansı tespitleriyle 30 Eylül 1939 tarihli ulusal gazetelere yansıyan bir habere göre bir gün önce İnegöl'de inşası bitmemiş bir beton bina çökmüştür. İnegöl'de insan kaybı yaşanmamıştır (Haber, 30 Eylül 1939; Ulus 30 Eylül 1939). 19 Ekim 1939 tarihli bir başka habere göre bir gece önce Ankara'da meydana gelen deprem İstanbul, Bursa, Kocaeli, Kütahya, Çanakkale, İzmir, Adapazarı, Eskişehir ve İnegöl'de hissedilmiştir. Bu depremde İnegöl'de bazı binaların duvarlarında çatlaklar oluşmuştur (Haber, 20 Ekim 1939). Gece saat 23:25'te başlayan ve 40 saniye süren deprem sonrasında halkın geceyi sokakta geçirdiği anlaşılmaktadır (Son Posta, 20 Ekim 1939; Haber, 20 Ekim 1939; Akşam, 30 Ocak 1940). 29 Ocak 1940 tarihinde 13.30'da meydana gelen ve iki artçı sarsıntıya da neden olan deprem, İnegöl'de hissedilmiş ancak bir hasara neden olmamıştır (Akşam, 30 Ocak 1940). İnegöl'de hissedilen bir başka deprem ise 18 Nisan 1940 tarihinde gerçekleşmiştir. Bu depremde de hasar oluşmamıştır (Haber, 19 Nisan 1940). 24 Ekim 1941

tarihinde İnegöl'de bir yer sarsıntısı daha olmuş ancak Ulus gazetesi tarafından kayda değer bir hasarın oluşmadığı bildirilmiştir (Ulus, 25 Ekim 1941).

Şekil 7. İnegöl'de yaşanan doğal afetlerle ilgili Son Posta, Ulus, Haber ve Cumhuriyet gazetelerinde yayınlanan haberler.

İnegöl'le ilgili olarak erken Cumhuriyet gazetelerine yansıyan en önemli olaylardan biri bölgede gerçekleşen sel felaketleridir. Her ne kadar 1939 yılında İnegöl ovasında sel felaketini önleyici yapısal tedbirler alınacağı duyurulsa da 1940 yılı İnegöl için bir felaketle başlamıştır. 1939 yılı aralık ayının son günlerinde yoğun bir yağış alan Bursa'da çok sayıda bölge sular altında kalmıştır. Karacabey, Halife, İnegöl, Yenişehir ve Kemalpaşa'da sel meydana gelmiş, Apolyon (Ulubat) Gölü taşarak çevresindeki setleri yıkmıştır. Bursa Valisi Refik Koraltan hızla Gemlik, Bandırma ve Mudanya kaymakamları ile jandarma komutanını ve sağlık ekiplerini toplayarak 31 Aralık 1939 tarihinde acil durum çalışmalarına başlamıştır. Çalışmaları yakından takip eden Vakit gazetesi, selden İnegöl ve Yenişehir'in de etkilenmiş olmasına rağmen, Bursa'nın diğer kazalarına nazaran sorun olmadığını yazmaktadır (Y.K., 1 Ocak 1940). Son Posta gazetesine göre sel felaketinde İnegöl de aşırı yağış nedeniyle derelerin taşmasına ve neredeyse tüm arazi yapısını su basmış olmasına rağmen geniş çaplı bir hasar oluşmamıştır (Son Posta, 1 Ocak 1940).

İnegöl'de 1940 yılında yoğun kar yağışıyla kendini gösteren kışın sosyal hayatı olumsuz etkilediğine dair önemli bir haber 3 Mart 1940 tarihli Son Posta gazetesinde yer almıştır. 2 Mart 1940 tarihinde öğleden sonra yoğun şekilde yağmaya başlayan kar bir süre devam etmiş, İnegöllüleri odunsuz kalma endişesi sarmıştır (Son Posta, 3 Mart 1940). 1940 yılının temmuz ayında yoğun yağmur yağışının getirdiği sel felaketi bu defa kendisini Hamidiye Köyü ve çevresinde göstermiştir. Sel felaketinde insan zayıtı olmazken 2 büyükbaş ve 7 küçükbaş hayvan telef olmuştur. Toplamda 21 bin dekar tarla ve bahçe sular altında kalmasından kaynaklı hasar 42.000 lira olarak belirlenmiştir (BCA.30-10-0-0/118-830-15). İnegöl'de Cumhuriyet tarihi boyunca yaşanmış en büyük afetlerden biri 1933 yılı haziran ayında gerçekleşmiştir. Fırtınayla birlikte gelen dolu ve yoğun yağmur İnegöl'e bağlı 16 köyün tarla, bağ ve bahçelerine zarar vermiştir. Fırtına sonrası 46.832 dönüm tarım alanı zarar görmüş on binlerce meyve ağacı devrilmiştir (BCA.30-10-0-0/117-820-13).

İnegöl'de erken cumhuriyet döneminde yaşanan felaketlerden biri de toprak kaymalarıdır. Zaman zaman tekrarlanan toprak kaymalarından biri 23 Mart 1940 tarihinde Sırnaz Köyü civarındaki tepelerde görülmüştür. Suların etkisiyle dere yatağına doğru kayan topraklar bazı evleri sürüklemiştir. Bedri Köyü'nde de benzer bir durum yaşanmış, kayan toprak İnegöl'e gelen içme suyu tesisatında tahribata neden olmuştur. Hızla müdahale edilen toprak kaymaları haberini bildiren Son Posta gazetesine göre herhangi bir can kaybı yaşanmamıştır (Son Posta, 23 Mart 1940). Haber, Cumhuriyet gazetesinin 28 Mart 1940 tarihli sayısına da yansımıştır (Cumhuriyet, 28 Mart 1940).

Orman ürünleri açısından zengin, mobilya üretimi de yapılan İnegöl'de olası yangınlar konusunda risk büyüktür. İnegöl'de önemli fabrikalardan biri olan Sandalye fabrikası 1941 yılı haziran ayında çıkan bir yangında tamamen kullanılamaz hale gelmiştir. Kemalpaşa Mahallesi'nden Halil Turhan'a ait fabrikada sabaha karşı çıkan yangına müdahale edilmiş olsa da fabrikanın küle dönüşmesi engellenememiştir. Son Posta gazetesine göre, yangından bir şey kurtarılamamış olmasına rağmen alevlerin çevredeki evlere ve tütün deposuna sıçraması önlenebilmiştir (Son Posta, 25 Haziran 1941). İnegöl'de Cumhuriyet'in erken döneminde gerçekleşen yangınlardan biri 1933 yılı mart ayında meydana gelmiştir. Toplam 6 hanenin yanması ve hayvan zaiyatı oluşturan yangında 60 bin liralık zarar meydana gelmiştir (BCA.30-10-0-0/120-853-21).

27 Aralık 1939'da meydana gelen büyük Erzincan depremi, ardından 1940 yılının ilk günlerinde Ege, Batı ve Orta Anadolu'da görülen yoğun sel baskınları sonucu, ülkede büyük bir yardım kampanyası başlatılmış, ulusal gazeteler kampanyalara, yardımsever listeleri yayınlayarak destek vermişlerdir. Her ne kadar İnegöllüler 1939 ve 1940 yıllarında sel, deprem ve toprak kaymalarından can kaybı vermeden maddi hasarlarla etkilenmişse de, yurdun çeşitli yerlerindeki felaketzedelere yardım yapmayı ihmal etmemiştir. İnegöllülerin Kızılay aracılığıyla yaptığı yardım, 5 Mayıs 1940 tarihli Ulus gazetesinde yayınlanan listelerde 102 lira 76 kuruş olarak görünmektedir (Ulus, 5 Mayıs 1940). İnegöl halkının milli yardım kampanyalarına desteği, 1940 tarihinde askerlere kışlık yardımı kampanyasında da görülmektedir. 1940 yılı aralık ayında Ulus gazetesinde yayınlanan bir habere göre İnegöl kazası halkı askerlere kışlık yardımı olarak 1750 çift yün çorap, 472 çift yün eldiven, 391 pamuklu, 117 parça muhtelif yünlü ve pamuklu eşya göndermişlerdir (Ulus, 28 Aralık 1940). İnegöl halkının yurt genelinde düzenlenen yardım kampanyalarına aktif katılımı millî değerler ve dayanışma konusunda bölge halkında oluşan hassasiyeti göstermesi açısından önemlidir. 6 Eylül 1941 yılında İnegöl'ün düşman işgalinden kurtuluşunun 19. yılı kutlanmış, kutlama haberi Ulus gazetesinde yayınlanmıştır (Ulus, 7 Eylül 1941). Bu haber de İnegöl halkının milli duygularını ve hassasiyetini göstermesi açısından önemlidir.

3.3.Dönem Basınında İnegöl'deki Sosyal Hayata Dair Diğer Haberler

Dönemin ulusal gazeteleri, İnegöl'le sosyal ve kültürel hayata dair çok çeşitli haberlere yer vermektedir. Örneğin Son Posta gazetesi 17 Haziran 1941 tarihinde küçük haberler başlığı altında İnegöl'de bir sene içerisinde 114 çiftin evlendiğini belirtmektedir (Son Posta, 17 Haziran 1941). 1926'da kabul edilen Medeni Kanun, resmî nikâhı teşvik etmiştir. Gazetelerin bu yönde verdiği haberler, uygulamada eksiklik görülen kanun hükümlerinin halka indirgenmesini amaçlamaktadır. Diğer yandan dönemin nüfus politikası, evliliğin ve nüfus artışının desteklenmesi yönündedir.

Dönem basınında yer alan ilginç haberlerden biri de 1941 yılı temmuz ayında Oylat kaplıcalarında geçirdiği bir kaza sonucu kolları işlemez hale gelen Başhekim Hadi Bey'e dair haber, 30 Temmuz 1941 tarihli Son Posta gazetesinde yer almıştır (Son Posta, 30 Temmuz 1941). Bir kaza sonucu ölüm

haberinin ulusal basında yer alması, Başhekim Hadi Bey'in bölgede sevilen bir karakter olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

II. Dünya Savaşı ekonomisini kontrol altına almak için çok sayıda önlem alan hükümet, stokçular ve ürünlerine kontrolsüz zam yapan tüccarlarla ciddi şekilde mücadele etmiş, 'Türkiye'nin çok sayıda şehrinde esnafa cezalar kesilmesi yoluyla ticari fırsatçılığın önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda 1941 yılı ağustos ayı içerisinde polis ve zabıta iş birliğiyle İnegöl'de bir bakkal ve manifaturacı hızla adliyeye sevk edilmiştir. Asliye Ceza Mahkemesinde hızla yargılanan esnaflar ihtikar yapma suçundan yedişer gün hapisleri ve 15 gün ticarethanelerinin kapatılmasına karar verilmiştir. Esnafların kendilerinden şikayetçi olan müşterilere paraları geri iade edecekler ayrıca ihtikar yapılan ürünlerin müsaderesine ve ücretlerinin kendilerinden alınarak, ulusal gazetelerden birine karar suretinin neşrine karar verilmiştir (Son Posta, 5 Ağustos 1941). Bu dönemde konuyla ilgili olarak ulusal gazetelere yansıyan çok sayıda haber mevcuttur. Hükümetin bu konudaki kararlılığı piyasa dengelerinin sürdürülebilir ölçütlerde kalmasını sağlamaya yöneliktir. Diğer yandan, olası savaş tehlikesine karşı gıda ve temel ihtiyaçlara dair sürdürülebilir bir pazar oluşturma çabasına girilmiştir. Stokçuluk dönemin en ağır suçları arasında görülmektedir.

İnegöl'de II. Dünya Savaşı şartlarında güvenliğe ve ekonomiye dair uygulamalar içerisinde memurlar için bir tüketim kooperatifi kurulması ve olası bir savaş haline karşın tayyare meydanının genişletilmesi çalışmaları da görülmektedir. Tüketim kooperatifi, İnegöl Memurlar İstihlak Kooperatifi 30 Temmuz 1942'de 1.000 lira sermaye ile kurulmuştur. Kooperatif satın alınan tüketim mallarının ortaklarına ve bölgedeki tüketicilere dağıtılması ve üyelerinin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla hayata geçirilmiştir (BCA.30-18-1-2/99-66-10). 17 Haziran 1941 tarihinde alınan kararla İnegöl Tayyare Meydanı'nın çevresindeki gayrimenkullerin istihlak edilmesi yoluyla genişletilmesi sağlanmıştır (BCA.30-18-1-2/95-52-4). 1942 yılı kasım ayında Bursa Valisi Fazlı Güleç tarafından Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâlet'inden Bursa ve İnegöl hastanelerinin acil masrafları için talep edilen ek ücretin, merkezi yönetim tarafından tasarruf tedbirleri çerçevesinde reddedilerek, hasta yataklarının ücretli hale getirilmesi önerisi, ülkenin içerisinde bulunduğu ekonomik sıkıntının boyutunu göstermektedir (BCA.30-10-0/191-309-16).

İnegöl'de dönemin ulusal basınında görülen kültürel ve sosyal hayata dair haberler, kırsaldan kente geçişte yerel kimliğinin oluşumunda kilit rol oynayan dinamikleri göstermesi açısından önemlidir. Haberler, eğitim hayatındaki gelişmeler ve kültürel alandaki girişimlerin uzun vadeli dönüşümlere dair yolu açtığını belgelemekte, bölgesel ve ulusal felaketler ile dayanışma gerektiren ulusal kampanyaların toplumsal dayanışmayı güçlendirdiğini ve kentleşmenin kültürel altyapısını pekiştirdiğini göstermektedir.

4. DÖNEM BASININDA İNEGÖL'DE SPOR HAYATI

1939–1942 döneminde İnegöl'de futbolun yükselişi ve Halkevlerinin spor etkinliklerindeki rolüne dair haberler, toplumsal yaşamın biçimlenişine dair önemli göstergeler sağlamaktadır. İnegöl İdman Yurdu'nun lig başarısı ve spor aktiviteleri, yerel yönetim ve merkezi yapı arasındaki bağı güçlendirerek, bölgeye bu alanda daha fazla yatırımın yapılmasını sağlamıştır.

Erken dönem gazeteleri tarandığında İnegöl özelinde sportif faaliyetler dikkat çekicidir. Özellikle futbol alanında önemli başarılarla imza atan İnegöl takımlarının faaliyetleri ulusal gazetelerde sıkça yer almıştır. 14 Mayıs 1939'da İnegöl karması ile Merinos takımı arasında yapılan futbol maçı Son Posta gazetesinde haber haline getirilmiştir. Maçı İnegöl takımı 4-2 kazanmıştır (Son Posta, 15 Nisan

1939). İnegöl İdman Yurdu takımı 1939 yılında Bursa'da kendi liginde şampiyon olmuştur (Tan, 10 Temmuz 1939). Ulusal gazetelerin yakından ilgilendiği Bursa ligi, 1 Ağustos 1939 tarihinde Bursa Atatürk Stadyumu'nda noktalanmıştır. Bir önceki hafta berabere kalan Bursa Acar İdman Yurdu ile karşılaşan kazalar şampiyonu İnegöl İdman Yurdu arasında gerçekleşen son karşılaşma 3-1'lik skorla sonuçlanmıştır. Sonuca göre İnegöl İdman Yurdu Bursa Şampiyonu olmuştur. Cumhuriyet gazetesinin yakından izlediği maçta İnegöl'ün gollerini Salahaddin, Demir Ali ve Kurt Ali atmıştır. Galatasaray oyuncusu Salahaddin'in hakemlik yaptığı maçın idaresinden İnegöllüler memnun kalmıştır (Cumhuriyet, 4 Ağustos 1939; Uğurlu, 9 Ağustos 1939). Son Posta gazetesi 25 Ağustos 1939'da Bursa Vilayeti Şampiyonu İnegöl İdman Yurdu takımının şampiyon oluşunun belediye ve partide memnuniyet yarattığını yazmaktadır. İlgili birimler harekete geçerek bir sonraki yıl için spora daha verimli yardımlar yapmaya karar vermişlerdir. Gazete İnegöl Belediye başkanının yakında büyük bir yüzme havuzu yaptırma niyetinde olduğunu yazmaktadır (Son Posta, 25 Ağustos 1939). Şampiyonluktan bir sene sonra Acar İdman Yurdu ile 10 Şubat 1940 tarihinde yeniden karşılaşan İnegöl İdman Yurdu takımı bu maçı farklı olarak kaybetmesi Son Posta gazetesinin gözünden kaçmamıştır. Bu maçta İnegöl İdman Yurdu 8 gol yemesine rağmen rakibine hiç gol atamamıştır (Son Posta, 10 Şubat 1940). İnegöl İdman Yurdu'nun Yenidoğan spor kulübüyle 1941 yılı mayıs ayı içerisinde 3 hafta boyunca süren kupa maçı sonucunda İnegöl maç serisini 2-1 kazanmıştır (Yeni Sabah, 17 Mayıs 1941). 1939-1942 yılları arasında gazetelerde kendine yer bulan İnegöl İdman Yurdu nedeniyle İnegöl'de sportif faaliyetlerin futbol merkezli olarak ilerlediği anlaşılmaktadır. Bu durumun nedeni ise İnegöl İdman Yurdu Kulübü'nün Bursa ve çevresinde gösterdiği başarılarla öne çıkmasıdır.

1940 yılı itibariyle Halkevleri, kendi şubelerinde verilen dersleri daha çok yurt savunmasını önceleyen bir noktaya çekme kararı almış ve uygulamaya başlamıştır. Konuyla ilgili haberler Son Posta, Vakit ve Cumhuriyet gazetelerine yansmıştır. Gazeteler, Batı Anadolu'da 12 halkevi ve bunlara bağlı 60 köyde inceleme yaparak buralardaki halkevlerine malzeme gönderme kararı alındığını yazmaktadır. Bu kapsamda yer alan halkevlerinden biri de İnegöl Halkevidir. Halkevlerine gönderilen ve gönderilecek olan spor malzemeleri güreş minderleri, voleybol, basketbol teçhizatları, salonlar için parmaklıklar, çerçeveler, atlama kasaları ve sehpaları, lobut ve bastonlar, süngü, eğitim tüfekleri ve teçhizatı, güller, barfiks ve tırmanma halatları gibi jimnastik malzemeleridir. Ayrıca atış tüfekleri, eskrim malzemesi ve kürek salları da halkevlerine gönderilecektir (Son Posta, 22 Mart 1940; Vakit, 25 Mart 1940; Cumhuriyet, 26 Mart 1940). 1940 itibariyle II. Dünya Savaşı'nın geniş bir alana yayılmış olması, halkevlerinde yurt savunmasını önceleyen sporları gündeme getirdiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan 1940 itibariyle Türkiye'nin içinde bulunduğu uluslararası tarafsızlık politikasına rağmen olası tehlikeleri gözden kaçırmadığını da göstermektedir.

Haberler İnegöl'de sporun, özellikle futbolun kentte aidiyet duygusunu güçlendiren bir dinamik olduğunu göstermektedir. Dönem basınına yansıyan ulusal haberler, spor ve toplumsal yaşamın birleşiminde dönüşümlere dair önemli veriler sunmuştur.

SONUÇ

Erken dönem ulusal basını incelendiğinde, 1939 ve 1942 arası dönemde İnegöl'de sosyal, ekonomik ve kültürel hayatta önemli dönüşümlerin yaşandığı görülmektedir. Haberler bu dönüşüme dair nitel, nicel ve kronolojik bir bakış açısı oluşturmamızı sağlamaktadır. Bu dönemde İnegöl'le ilgili olarak doğrudan ya da dolaylı olarak yapılan haberler 12 farklı ulusal gazetede yayınlanmıştır. İnegöl'le ilgili

haberlerin ağırlıklı olarak Son Posta, Cumhuriyet, Tan, Ulus, Vakit ve Haber gazetelerinde yer aldığı görülmektedir. Akşam, Tasvir-i Efkar, Halkın Sesi, Yeni Sabah, Son Telgraf ve İkdam Sabah Postası gazeteleri de İnegöl'le ilgili sınırlı sayıda habere yer vermiştir.

Haber metinleri incelendiğinde karşımıza çıkan iki temel bulgu, Cumhuriyet'in erken döneminde İnegöl'de ekonomi ve üretim yapısındaki dönüşümdür; İnegöl'de 1939-1942 yılları arasında tütün üretimi, hayvancılık, kozacılık bölgenin ekonomik dinamiklerini belirleyen unsurlardır. Diğer yandan hububatın daha sağlıklı işlenebilmesi için selektör makinesinin getirilmesi, tarımda ilk makineleşmenin bu dönemde ortaya çıktığını göstermektedir. Gerek selektör makinesi gerekse bölgeye damızlık hayvan getirilerek tür ıslahı çalışmaları yürütülmesi tarım ve hayvancılığa yönelik devlet müdahalesinin olumlu örnekleridir. II. Dünya Savaşı koşullarına bağlı olarak iktisadi müdahaleler içerisinde mısır ve diğer ürün stokları ile fiyatların kontrol altına alınmaya çalışılmasındaki nispeten katı müdahaleler, merkezi yönetimin planlama kararlılığını ve İnegöl özelinde kırsal uygulamaların başarısını göstermektedir.

1939-1942 tarihleri arasında ulusal çapta yayın yapan gazete haberlerinden çıkartılabilecek diğer bir bulgu ise İnegöl'ün imarı, sosyal ve kültürel hayatına yönelik uygulamalarla ilgilidir. Bu dönemde İnegöl'e yönelik imar çalışmaları, yeni hükümet konağı, bağlantı yolları ve alt yapı yatırımlarıyla görünür olmuştur. İnegöl'de kamusal alanların modernizasyonu sürecinin bu dönemde başladığı kabul edilebilir. Oylat kaplıcalarının yenilenerek, çevresinin düzenlenmesi, bölgenin turizm potansiyelinin devlet politikalarıyla desteklendiğini göstermektedir. Haberlerden, demiryolu ve karayolu hatlarının Bursa üzerinden Anadolu'ya entegrasyonunda da İnegöl'ün önemli bir geçiş güzergâhı olduğu anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili yapılan haberler bölgenin lojistik ve ticari önemini ortaya koymaktadır. Altyapı çalışmalarının hızlanması ve genişleyerek basında görünür olmasında dönem Valisi Refik Koraltan'ın adı ön plana çıkmaktadır. Gazete haberleri Koraltan'ın bölgeye dair girişimleri ve ekonomik sıkıntılarına dair anılarıyla örtüşmektedir.

İnegöl'de bu dönemde Halkevlerinin kültürel hayatı yönlendirdiği anlaşılmaktadır. 1939 yılında yeni binasına kavuşan İnegöl Halkevi, sergiler, sportif faaliyetlerle öne çıkarken, bölge sakinleri açısından bir sosyalleşme alanı vazifesi görmektedir. Gazeteler İnegöl'deki eğitim hayatına dair de önemli veriler sunmaktadır. Bu dönemde nicel ve nitel olarak bölgedeki eğitim hayatında olumlu gelişmeler görülmüştür.

Gazete haberlerinden erken Cumhuriyet döneminde İnegöl'de sportif faaliyetlerin halk tarafından ilgi gördüğü anlaşılmaktadır. İnegöl İdman Yurdu'nun Bursa liginde elde ettiği başarılar belediyenin sportif alanda yatırım yapmasında belirleyici olmuştur. Halkevlerinin olası bir savaş durumunda savunmaya yönelik çalışmaları sportif faaliyetler alanına kaydırmasında İnegöl pilot bir bölge olmuştur.

İnegöllülerin bölgede sıkça görülen afetlere karşı alışkın olduğu yaşanan fırtına, deprem, sel, yangın ve erozyon tehlikelerini insani kayıp vermeden atlatmalarıyla açıklanabilmektedir. Gazetelerde sıkça dile getirilen İnegöl'deki afet haberlerine göre yerel ve merkezi kurumların hızlı müdahaleleri, köylü ve kentli dayanışma ağlarını güçlendirmektedir. Gazeteler üzerinden görülebilen, İnegöllülerin kendi bölgeleri dışındaki felaketzedelere cömertçe yaklaşımı millî bilinç ve dayanışma düzeyinin yüksekliğini gösterirken, toplumsal bağlılığı da pekiştirmektedir.

1939-1942 yılları aralığında ulusal basında çıkan İnegöl haberleri, bölgenin küçük bir yerleşim birimi olmasına rağmen, medya üzerinden dikkat çekici bir etki alanı kazandığını göstermektedir. Tarım ve hayvancılık ağırlıklı iktisadi hayat, imar çalışmalarıyla desteklenerek İnegöl'de kentleşme sürecinin

başlamasını sağlamış, kùltùrel ve ticari hayatı hareketlendirmiştir. Ayrıca savaş ekonomisinin ağır koşulları altında devletin önceliğı olan güvenlik ve ekonomik politikaların yerelde nasıl uygulandığı, kamu-yurttaş iş birliğınin örgütlenme şekli de bu dönemde ulusal basında yer alan İnegöl haberleri üzerinden okunabilmektedir.

Kaynakça

BCA. 30-10-0-0/117-820-13.

BCA. 30-10-0-0/118-830-15.

BCA. 30-10-0-0/120-853-21.

BCA. 30-10-0-0/191-309-16.

BCA. 30-18-1-2 / 102-48-4.

BCA. 30-18-1-2 / 40-73-10.

BCA. 30-18-1-2/ 28-37-9.

BCA. 30-18-1-2/101-22-11.

BCA. 30-18-1-2/95-52-4.

BCA. 30-18-1-2/99-66-10.

BCA. 490-1-0-0/1099-15-2.

Ataş, M. (1939, 21 Ağustos). Bursalıların haklı dilekleri, *Cumhuriyet*, s.4.

Ataş, M. (1939, 8 Kasım). Büyük şifa hassaları taşıyan bir kaplıca, *Cumhuriyet*, s.6.

Kandemir. (1942, 15 Temmuz). Mide kanserini iyi eden şifalı su, *Tasvir-i Efkeâr*, s.2.

Koraltan, R. (2013), *Tek Parti Devrinden 27 Mayıs İhtilali'ne Demokratlar*, Haz: Kâmil Maman, İstanbul; Timaş Yayınları.

Uğurlu, H. (1939, 9 Ağustos). İnegöl Halkevi kitap sergisi açtı, *Vakit*, s.9.

Y.K. (1940, 1 Ocak). Sel felaketi, *Vakit*, s.6.

(1939, 10 Ağustos). Bursa'ya beş selektör makinesi gönderildi, *Son Posta*, s.6.

(1939, 10 Mart). Halkevi dördüncü resim ve heykel sergisi, *Ulus*, s.6.

(1939, 10 Temmuz). İnegöl'ü Kargalar İstila Etti, *Tan*, s.9.

(1939, 11 Ağustos). Dün gene hafif zelzeleler oldu, *Ulus*, s.3.

(1939, 11 Ağustos). Dünkü zelzele, *Vakit*, s.3.

(1939, 11 Ağustos). Zelzele devam ediyor, *Haber*, s.2.

(1939, 12 Mart). İnegöl Yeni Halkevi Binası, *Tan*, s.2.

(1939, 14 Ağustos). İnegöl'de Kitap Sergisi, *Tan*, s.6.

(1939, 14 Nisan). İnegöl'de yeni hükümet konağı yapılıyor, *Cumhuriyet*, s.5.

(1939, 15 Nisan). İnegöl'deki Maç, *Son Posta*, s.10.

(1939, 17 Haziran). İnegöl'de temsil, *Tan*, s.8.

(1939, 17 Nisan). Bursa'da yeni tütün mahsulü, *Akşam*, s.13.

(1939, 18 Nisan). İnegöl hükümet konağının temeli atıldı, *Son Posta*, s.5.

(1939, 19 Temmuz). Küçük Haberler, *Son Telgraf*, s.2.

- (1939, 2 Haziran). Bursa vilayetinde kültür vaziyeti, *Cumhuriyet*, s.7.
- (1939, 2 Temmuz). İnegöl Muhtarlar Kursu Bitti, *Tan*, s.4.
- (1939, 2 Temmuz). Türk Merinos Cinsi Artıyor, *Tan*, s.2.
- (1939, 20 Ekim). Dünkü zelzele, *Haber*, s.4.
- (1939, 20 Ekim). Gece şiddetli bir zelzele oldu, *Son Posta*, s.3.
- (1939, 20 Ekim). Zelzele zararsız atlatıldı, *Haber*, s.2.
- (1939, 21 Ocak). İnegöl ovası su baskınından kurtarılacak, *Akşam*, s.7.
- (1939, 24 Temmuz). Bursa'ya gönderilen tohum temizleme makineleri, *Cumhuriyet*, s.5.
- (1939, 25 Ağustos). İnegöl belediyesinin çalışmaları, *Son Posta*, s.10.
- (1939, 25 Haziran). Merinos fabrikasının mübayaatı, *Son Posta*, s.3.
- (1939, 25 Temmuz). Harita yaptırılacak, *Ulus*, s.10.
- (1939, 26 Şubat). Oylat Kaplıcası İmar Edilecek, *Tan*, s.6.
- (1939, 26 Temmuz). Dün sabahki zelzele, *Cumhuriyet*, s.1.
- (1939, 28 Eylül). Dikili'de yeniden şiddetli zelzeleler oldu, *Son Posta*, s.3.
- (1939, 28 Eylül). İzmir'de İki Dikili'de Dört Zelzele Oldu, *Tan*, s.3.
- (1939, 28 Eylül). Zelzele hafifledi, *Cumhuriyet*, s.3.
- (1939, 28 Eylül). Zelzele mıntıkasında nebatatı kurutan kaynar sular fişkııyor, *Haber*, s.4.
- (1939, 28 Mayıs). Tohum temizleme makineleri, *Cumhuriyet*, s.7.
- (1939, 28 Şubat). İnegöl köylerinde 21 köy okulu yapıldı, *Son Posta*, s.5.
- (1939, 3 Ağustos). Dün zelzele oldu, *Ulus*, s.6.
- (1939, 30 Eylül). Zelzele faciasından sonra sel felaketi, *Haber*, s.2.
- (1939, 30 Eylül). Zelzele mıntıkasında hafif sarsıntılar hala devam ediyor, *Ulus*, s.7.
- (1939, 31 Ağustos). Bursa valisi bir teftiş seyahatine çıktı, *Vakit*, s.6.
- (1939, 4 Ağustos). Bugün gene 14.30'da..., *Son Posta*, s.11.
- (1939, 4 Ağustos). Bursa'da spor, *Cumhuriyet*, s.6.
- (1939, 4 Ağustos). Dünkü Zelzele, *Tan*, s.1.
- (1939, 4 Haziran). İnegöl Ortamektep Talebesinin Müsameresi, *Tan*, s.4.
- (1939, 5 Haziran). Bursa vilayetinde yetiştirilen hayvan, *Cumhuriyet*, s.4.
- (1939, 5 Kasım). Yurtta inşa edilen yeni Halkevi binaları, *Son Posta*, s.6.
- (1939, 5 Mayıs). İnegöl Muallimlerinin Faydalı Çalışmaları, *Tan*, s.10.
- (1939, 8 Ekim). İnegöl'de imar faaliyeti, *Cumhuriyet*, s.5.
- (1940, 1 Eylül). Yeni tren hatlarımızın inşasına başlanıyor, *İkdam Sabah Postası*, s.1.
- (1940, 1 Ocak). İkinci afet, *Son Posta*, s.3.

- (1940, 10 Nisan). Bozüyük-İnegöl-Bursa hattı, *Cumhuriyet*, s.5.
- (1940, 10 Şubat). İnegöl-Bursa maçı, *Son Posta*, s.10.
- (1940, 16 Mart). İnegöl'de Tütün Satışları, *Tan*, s.2.
- (1940, 17 Temmuz). Yeni yapılacak yollar, *Cumhuriyet*, s.2.
- (1940, 18 Temmuz). Bursa Anadolu hatlarına bağlanacak, *Vakit*, s.1.
- (1940, 18 Temmuz). Bursa Anadolu hattına bağlanıyor, *Son Posta*, s.3.
- (1940, 18 Temmuz). Bursa demiryoluna kavuşacak, *Ulus*, s.1.
- (1940, 19 Nisan). Muhtelif vilayetlerde yeniden zelzeleler oldu, *Haber*, s.2.
- (1940, 21 Mart). Kursa giden ziraat memurları, *Vakit*, s.4.
- (1940, 22 Ekim). Bursa valisinden bir rica, *Akşam*, s.3.
- (1940, 22 Mart). Halk yurt müdafaasına yarayan sporlara teşvik edilecek, *Son Posta*, s.8.
- (1940, 23 Mart). İnegöl havalisinde bir tepe kaydı, bazı evleri sürükledi, *Son Posta*, s.3.
- (1940, 25 Mart). Halkevlerinde spor faaliyetleri, *Vakit*, s.5.
- (1940, 25 Temmuz). Bursa-Bozüyük hattı yapıldıktan sonra..., *Cumhuriyet*, s.5.
- (1940, 26 Mart). Halk Partisi, sporu köylere kadar teşmil ediyor, *Cumhuriyet*, s.6.
- (1940, 26 Şubat). Oylat kaplıcaları ıslah ediliyor, *Cumhuriyet*, s.2.
- (1940, 27 Haziran). İnegöl belediyesinin işleteceği kaplıca, *Ulus*, s.2.
- (1940, 28 Aralık). Askerlerimiz için hazırlanan kışlık hediyeler, *Ulus*, s.2.
- (1940, 28 Mart). İnegöl köylerinde heyelan, *Cumhuriyet*, s.5.
- (1940, 29 Mart). Bursa-Karaköy demiryolu, *Cumhuriyet*, s.4.
- (1940, 3 Mart). İnegöl'de kar, *Son Posta*, s.3.
- (1940, 3 Şubat). Dokuz Hattın İnşası İçin Faaliyete Geçiliyor, *Tan*, s.6.
- (1940, 3 Şubat). Yeni demir ağlarımız, *Son Telgraf*, s.2.
- (1940, 30 Ocak). Yeni zelzeleler, *Akşam*, s.6.
- (1940, 5 Mayıs). Felaketzedelere yapılan yardım listesi, *Ulus*, s.5.
- (1941, 11 Temmuz). Mısır Hükümetçe El Kondu, *Yeni Sabah*, s.3.
- (1941, 12 Temmuz). Mısır Konulan Azami Fiyatlar, *Tan*, s.5.
- (1941, 17 Haziran). Küçük Haberler, *Son Posta*, s.6.
- (1941, 17 Mayıs). İnegöl'de elektrik fabrikası cereyan vermiyor, *Yeni Sabah*, s.8.
- (1941, 25 Ekim). İnegöl'de bir yer sarsıntısı oldu, *Ulus*, s.2.
- (1941, 25 Haziran). İnegöl'de bir sandalye fabrikası yandı, *Son Posta*, s.6.
- (1941, 28 Nisan). Bursa'da imar faaliyeti, *Cumhuriyet*, s.4.
- (1941, 30 Temmuz). İnegöl'de bir doktor fena kazaya uğradı, *Son Posta*, s.5.

- (1941, 4 Ağustos). Bozüyük-İnegöl-Bursa şimendifer hattı, *Cumhuriyet*, s.2.
- (1941, 5 Ağustos). İnegöl'de İhtikarla şiddetle mücadele ediliyor..., *Son Posta*, s.4.
- (1941, 5 Temmuz). İnegöl'de bir park, *Tasvir-i Efkâr*, s.6.
- (1941, 6 Haziran). İnegöl'de..., *Son Posta*, s.6.
- (1941, 7 Eylül). Akhisar ve İnegöl dün kurtuluşlarını kutladılar, *Ulus*, s.4.
- (1941, 9 Ağustos). Bozüyük-İnegöl-Bursa şimendifer hattı, *Halkın Sesi*, s.3.
- (1941, 9 Ağustos). Mısır stoklarına el konuluyor, *Son Posta*, s.3.
- (1941, 9 Temmuz). Mısır stoklarına el konuluyor, *Son Posta*, s.3.
- (1941, 9 Temmuz). Mısır Stoklarına El Konuluyor, *Tan*, s.1.
- (1942, 15 Ekim). İstanbul iki yeni hatla İç Anadolu'ya ve Ankara'ya..., *Son Posta*, s.1.

KENT-MOBİLYA MÜZELERİ KURULUŞ HİKAYESİ

Nedim BAYRAM

İnegöl Kent Müzesi ve İnegöl Mobilya Ağaç Sanayi Müzesi Kurucu Koordinatörü

İnegöl'de, zamanın Belediye Başkanı Alınur AKTAŞ'ın istekleri doğrultusunda, 2005 yılında, Belediye Meclisi'nde oy birliği ile "İnegöl Kent Müzesi Belleği ve Arşivi" isimli bir müze kurulması kararı alınmıştır. Müze kurulum çalışmaları için de konularından uzman; dönemin Meclis Üyesi Nedim Bayram başkanlığında Serdar Rubacı, Bayram İnaltekin, İsmail Hakkı Özak ve Ali Osman Olgun'dan oluşan 5 kişilik resmi bir komisyonun teşkil edilmesi onaylanmıştır.

Bu proje Türkiye genelinde ve İnegöl Belediyesi tarihinde, kapsamı açısından ilk ve örnek projedir.

5 kişi ile başlanılan bu gönüllü projede kırsalıyla birlikte kısa sürede kamuoyu oluşturarak tüm şehre ulaşılmıştır.

Herkes o kadar çok inanmıştı ki bu projeye sonunda tüm İnegöl sahip çıktı. Merkezi, köyleri, beldeleri, işçisi, çiftçisi, esnafı, iş adamı, memuru, doktoru, avukatı, sanatçısı, görüş fark etmeksizin siyasetçisi velhasıl isimlerini sayamadığımız bu zincir halkalarının niceleri...

Bu halkaları birleştirme görevi bizlere verilmişti belki ama esas alkışı hak eden "dünyada gönüllülük esasına dayalı projelerin ne kadar hızlı, güzel ve başarılı olduğu" tezini kanıtlayan ve bizlere her konuda yardımcı olup desteklerini esirgemeyen İnegöllü hemşehrilerimizdir.

Öncelikle, 'Ben değil, biz.' mantığı ile yola çıkan bu gönüllü komisyon üyeleri, bütün önceliklerini geri plana itip, bu projenin ve akabinde 3-4 gönüllü takviyesi ile de Mobilya Müzesi projesinin tamamlanması için, gece gündüz yaklaşık 8 sene gayret sarf etmişlerdir. Bu gönüllü ekibimiz 2019 yılına kadar da resmi görevlerini sürdürmüşlerdir.

Müzelerin yönetimi için gerekli olan, sanat tarihi, tarih ve arkeoloji bölümü mezunu personeller ile güvenlikçi ve idari personel kadrosunun istihdamı sağlanarak eğitimleri komisyonumuz tarafından verilmiştir.

Ayrıca resmi olarak işe başlayan, tarih, sanat tarihi ve arkeoloji bölümü mezunu arkadaşlarımız, akademik çalışmalarımızı kolaylaştırmış ve projeye hız kazandırmışlardır. Konularında uzman komisyon üyeleri ile beraber, projenin tamamlanmasına katkı koyan, zamanla müzecilik konusunda uzmanlaşarak, bizlerden aldıkları görevleri başarılı bir şekilde devam ettiren, "mektepli" arkadaşlarımız da, bizler için birer kıvanç kaynağı olmuştur.

Bu zaman sürecinde, tahmini 50-60.000 kilometreden fazla yolu, şehir içindeki köy ve beldelerle beraber, diğer şehirlerde yaşayan hemşehrilerimiz ile de bizzat görüşmek ve materyal toplayarak katetmişlerdir.

3.500' den fazla kişi ile bire bir sözlü tarih çalışması yapılmıştır. İnegöl'ün tarihi ile ilgili ellerinde bulunan 5000'e yakın çok değerli yaşam eşyaları ve binlerce bilgi, belge, siyah-beyaz fotoğraf, özel gayretlerimiz sonucu, çok yoğun çabalar ile bu kişiler ikna edilerek, "Müze Projesi Kent Belleği Kent Arşivi" kayıtlarına tamamı ile bağış olarak eklenmiştir.

Müzeler Arşivlerinde, sayıları on binlerle telaffuz edilen, bilgi, belge, fotoğraf, obje ve materyallerin, gerektiğinde satın alınabilmesi için, tahsis edilen bütçenin, bir lirasına dahi dokunulmamıştır. Müzeler, projelerle alakalı, bulduğumuz, kalkınma ajansı hibe kaynakları ve diğer fonlar kullanılarak belediyemize hiçbir maddi külfet yükletmeden kazandırılmıştır.

Komisyonumuz, bu çalışmaları çok yönlü yürütmüştür. Bir taraftan şehrimizin, kuruluşundan günümüze kadar geçen bütün medeniyetleri araştırmışlar ve yapılan resmi kazı çalışmalarına göre tarihsel süreçleri ile ilgili bulunan objeler, bilgiler, belgeler ve kaynakları kayıt altına almışlardır. Diğer taraftan da gidilen yerel bölgelerin özellikleri, varsa doğa tarihi, arkeolojik tarihi, kültürü, folkloru, unutulmuş halk türküleri ve dansları, nüfus yapısı, etnik özellikleri, düğünleri, gelenek ve görenekleri, günümüzde Gastro İnegöl'e öncülük eden yemek kültürleri, hatta tarihsel mezar taşlarına kadar araştırmalarını derinleştirmişlerdir.

Ayrıca, şehrin, tarihsel sikkeleri, göçleri, Gaziler ve Şehitleri, Cumhuriyet Dönemi, idare ve yönetim şekli, ahilik, esnaf, zanaat, meslek yapıları, işyerleri, bedesten ve çarşıları, merkez ve kırsaldaki ev, yapı ve tarihi bina şekilleri, ziraat, tarım, hayvancılık, ormancılık, gülcülük, tütüncülük ve ipekböcekçiliği, sanayi ve ticareti, ahşap, ağaç ve mobilya ürünleri, kıyafetleri, kültür sanat ve turizmi, basın ve sivil toplum örgütleri, mutfak kültürü, köy, mahalle ve sokak düzenlemeleri, ilk, orta, üniversite ile ilgili eğitim-öğretimi, sağlık, spor, düğün ve çeyiz kültürü, şehrin ünlüleri gibi yaşama dair hemen hemen her alanla alakalı günümüze kadar olan bütün tarihsel araştırmaları bilgi, belge, fotoğraf ve materyal toplayarak yapmışlardır.

Bütün bu bilgileri kurulan müzenin belleğine ve arşivine aktarmışlardır.

Başarılı, detaylı ve düzenli bir şekilde tasnif edilen, bu bilgi ve belgeler, hem müze kurulum hikâyesi, hem de İnegöl' ün her alandaki tarihsel süreci ile ilgili her türlü akademik tez yazılabilmesine imkan sağlamakta ve İnegöl'le ilgili yapılan tüm Çalıştay ve Sempozyumlarda sunulan çalışmalara, azami ölçüde kaynak olmaktadır.

İnegöl'le alakalı bu derlediğimiz her bir çalışma konunun uzmanlarından oluşan akademik kurul tarafından onaylanarak Kent Belleği ve Kent arşivine kazandırılmıştır.

Komisyonumuz tarafından, Müze kurulum çalışmaları için yapılan araştırmaların başlarında, Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü ile özel bir protokolün yapılması sağlanmıştır.

Nihayetinde İnegöl tarihi ile ilgili, kayıt altına alınmış, CD ortamına aktarılmış, üst düzey akademik değerde, yaklaşık 33.000 adet Osmanlıca belge, müzemiz arşivine kazandırılmıştır.

Bazı köylerimizde yaptığımız alan çalışmaları neticesinde, milyonlarca yıl öncesine ait olduğu tespit edilen fosiller bulunmuştur.

Doğa Tarihi adıyla yeni bir müze oluşturabilecek kadar dikkat çeken bu keşif, ısrarla ilgililerine yaptırdığımız yazışmalar sonucu, ileriki yıllarda kazı çalışması yapılabilmesi için, Kültür Bakanlığı kayıtlarına girmesi sağlanmıştır.

Uludağ Üniversitesi ile birlikte, şehrimizin kırsalında, 2 sene süren endemik bitkileri araştırması yapılmıştır. Halk dilinde “cıbrıka” olarak bilinen İnegöl'e ait kekik türünün tanıtım ve yaygınlaştırılma çalışmaları yapılmıştır.

İnegöl'ün fethinden itibaren, Osmanlı Dönemi'ne ait mezar taşları incelenmiş, fotoğraflanarak ve tasnif edilerek arşivimize kazandırılmıştır. Daha sonra İnegöllü bir akademisyenimizin öncülüğünde tamamı kitap haline getirilmiştir.

Kaybolmuş olan İnegöl yöresi halk dansları, özellikle tüm Türkiye'de bilinen "İnegöl Çiftetellisi" başta olmak üzere, 16 tane İnegöl Türküsü ve 6 tane İnegöl Yöresi Halk Oyunu, komisyonumuzdaki uzmanlar tarafından yeniden derlenmiştir.

O dönem, özel gayretlerimiz ile 16 çift halk dansları kıyafetine kadar hazır ederek kurduğumuz, "İnegöl Belediyesi Halk Dansları Topluluğu", bu oyunları günümüzde de icra etmeye devam etmektedir.

Bina restorasyonu inşası ile de komisyonumuz bizzat ilgilenmiş ve maliyetinin tamamına yakını da, belediye bütçesi dışından, Bursa Valiliği'ne bağlı Tarihi Bina Restorasyonu ile ilgili bir fondan karşılanmıştır.

Sahada proje ile ilgili her türlü işe koşturan komisyon üyeleri, mimarımız Mehmet Parlar ile birlikte, hem binanın yeniden inşasında, hem de bittikten sonraki sergi alanlarının oluşturulması ve yerleştirilmesiyle ilgili bütün alanlarda, bizzat fiziken de çalışmışlardır.

Müzeler projelerimizle birlikte Tarihi Ortaköy Kervansarayı, Ahmet Türkel Aşevi, Belediye Gençlik Merkezi, Tarihi Kapalı Çarşı gibi birçok tarihi binanın restorasyonuna da komisyonumuz üst düzeyde katkı koymuştur.

Bir müzenin, saha ve bina restorasyonu çalışmalarının dışında, resmi kurulma prosedürünün de dışardan görüldüğü gibi çok basit olmadığı görülmüş ve zorluklar bir bir aşılmıştır.

Öyle ki; bir yere "müze" diyebilmeniz için, istenilen bina dışında, otobüs otoparkı, sergi salonu, konferans salonu, hediyelik eşya reyonu, kronolojik sergi alanları, engelli güzergahları, yangın söndürme hatları, idari odaları, lavaboları gibi alanların oluşturulması gerekmektedir. Bu gereklilik dikkate alınarak müzelerin projelendirilmesi, destinasyona göre, mimarımızla beraber planlanarak çizilmiştir.

Toplanan objelerden, tarihi ve antika değeri olanların, resmi kayıt altına alınması için zorunlu olan ve Kültür Bakanlığı tarafından verilen, noter tasdikli "Etnografik Eser Kayıt Defteri" ni alabilme şartları, bir bir yerine getirilmiştir.

Hatta bu kayıt defterinin haricinde, diğer özel müzelerin hiçbirinde olmayan, müzelerimize yine çok değerli bir ayrıcalık katan, "Arkeolojik Eser Kayıt Defteri" ile "Nümismatik Eser Kayıt Defteri"nin de izinleri, yoğun çabalarımızla alınarak, İnegöl Kent müzemiz tarihsel her türlü eşyayı kayıt etme ve sergileme yetkisine haiz olmuştur.

"İnegöl Kent Müzesi" ve akabinde "Mobilya Ve Ağaç Sanayi Müzesi" için yapılan ruhsat başvurularının onayları; projeler devam ederken, zaman zaman yapılan inceleme ve kontrollerden sonra uygunluklarının tasdik edilmesi üç sene sürmüştür. Kültür Bakanlığı tarafından "Müze" olarak tasdik edilmiş ve resmi kimliği ile bir başyapıtı dönüştürmüştür.

Bu çalışmalar neticesinde, kronolojik tarih sıralamasına göre düzenlemeleri ve yerleşimleri yapılan, ışık ve müzik eşliğinde, bal mumu ve silikon heykeller ile mizansen desteklenen Türkiye'de bir ilk olan ilçe Kent Müzemiz 10 Ocak 2009 tarihinde dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Ertuğrul GÜNAY'ın, katılımları ile açılmıştır.

Frigyalıların mirası, 1520'lere ait ilk resmî belgesine ulaştığımız, ahşap ve sanat işçiliğine dair, 1900'lerin başından itibaren günümüze mobilya ismi ile ulaşan, şehrimizde sektörümüzü temsil eden ve yine Türkiye' de bir ilk, Mobilya ve Ağaç Sanayi Müzemiz de 14 Aralık 2014 tarihinde dönemin Orman ve Su İşleri Bakanı Sayın Veysel EROĞLU'nun katılımları ile açılmıştır.

Bu çalışmaları geniş kitlelere duyurmak için, müzelerin tanıtım cd'leri, broşürleri, web sitesi ve sosyal medya adresleri oluşturulmuştur. İnegöl ile ilgili bilgi ve fotoğrafları içinde topladığımız “İnegöl Tanıtım ve Kent Rehberi” adında 10.000 adet kitap bastırılarak halka dağıtılmıştır. Müze merkezli İnegöl'ün tanıtım belgeseli çekilerek TRT başta olmak üzere birçok ulusal, bölgesel ve yerel kanallarda defalarca yayınlanması sağlanmıştır. Bu belgesel ve İnegöl Yöresi Halk Türküleri 10'ar bin adet olarak halka dağıtılmak üzere DVD ortamına aktarılmıştır. İlk, orta ve lise düzeyindeki, bütün öğrencilerimizin, müzelerimizin dahil olabilmesi amacıyla, Kaymakamlık nezdinde, Milli Eğitim Müdürlüğümüz ile bir protokol yapılmıştır.

Halkımızın teveccühüyle klasikleşmiş bir hale gelen senelik “Müze Takvimi” projesine başlanmıştır.

Komisyonumuz, saha çalışmaları esnasında, yöre halkının önermesiyle, turizm için ön plana çıkacağı düşünülen, 5 km'lik Fevziye Kanyonu yürüyüş parkuru, ön çalışmaları ve Oylat Mağarası İkiz Tepeler, 15 adet tırmanma rotası çelik halatlarının çakılması için, Dağcılık Federasyonu yetkililerine nezaret etmişlerdir. Yaklaşık 1.200 dönümlük, Oylat Kent Ormanı Avan Projesi'nin, arazi çalışmalarına da, bizzat katılmışlardır. Yine Kalkınma Ajansı kaynakları ile Yenice beldemizde, Doğa Sporları Turizm Merkezi (DOSTUM)'un kurulması da müze saha araştırmalarında ön plana çıkmış ve hayata geçmiştir.

Her yıl nisan ayı içerisinde kutlanan Turizm Haftası ve yine her yıl mayıs ayı içerisinde kutlanan Müzeler Haftası etkinliklerinin İnegöl'de de başlamasına öncülük etmişlerdir.

Ayrıca, halkımızın eski yaşam kültürünü sembolize eden Ramazan Sokağında da sergi stantları açarak bu etkinliklerin de başlamasına vesile olmuşlardır.

Mobilya Müzesi kurulum aşamalarında, önerilen, “Uluslararası Altın Mobilya Halk Dansları Yarışması” sektörümüzün kültürel anlamda da tanıtılabilmesi için, her yıl düzenlenen, Uluslararası Kültür Sanat Festivali bünyesinde, günümüzde de devam etmektedir.

İnegöl'ümüzün tarihi, kültürü ve sosyal hayatı ile ilgili müze merkezli “Çınarlaraltı” adlı dergi birkaç sayı da olsa çıkarılıp dağıtımı yapılmıştır.

Belki de şimdi gülüp geçeceğimiz, eksikliklere, aksaklıklara, imkansızlıklara takılmadan, hatta bazen ciddiye alınmamıza rağmen, azimle, sabırla ve inanç ile görevimize devam ettik.

Tüm Türkiye'ye örnek ve model olan, meşakkatini yaşamadan anlayamayacağınız, bu müze kurulum çalışmaları; belleğimizi, bilgi, birikim ve tecrübe olarak daha da pekiştirmiş ve sonraları şehrimizde yapılan, birçok büyük projelerin başında, görev alma liyakatına bizleri ulaştırmıştır.

Zaman zaman müzelerimize ziyarete gelen uzmanlar tarafından, hem restorasyonu yapılmış bina, hem de içinde sergilenen eşyalar açısından; "değerleri milyonlar ile bile ölçülemez" diye tabir edilen bu projelerin, gönüllülük esasına göre, en az maliyet ile başarılı bir şekilde tamamlanması ve bilahare, Avrupa Müzeler Akademisinden ödül alması, bizler için ayrıca bir gurur kaynağı olmuştur.

Müzelerimiz İnegöl'ün tüm tarihi ve kültürü açısından hazine değerinde görsel amaçlı bir vitrin özelliği taşımaktadır. Ama daha da önemlisi, bazı kentlerde Şehir Araştırmaları Merkezi olarak isimlendirilen yapı, kurulduğu günden itibaren müzelerimizde ise Kent Belleği ve Kent Arşivi olarak da, binlerce belge, bilgi, fotoğraf ve kaynakların toplandığı, eşsiz bir değere sahiptir.

Şehrimizin gözbebeği müzelerimizde ayrıca günümüze kadar 200'e yakın serginin açılması, konferans salonunda yüzlerce etkinliğin yapılması ve bugün itibarı ile ziyaretçi sayısının bir milyonu aştığını görmek, bizleri ziyadesi ile mutlu etmektedir.

Bu vesile ile Müzemiz sergi salonuna ismini verdiğimiz komisyon üyesi merhum Serdar Rubacı ve müze personelimiz merhum Ali Rıza Alemdar nezdinde,

Emeği geçen herkese teşekkürlerimle...

TÜRKİYE’DE BİR İLK, HAK EDİLEN VE BEKLENEN UNVAN “GAZİ HASTANE”, “İNEGÖL DEVLET HASTANESİ”

Hayrettin GÖÇMEN

Uzman Doktor, Anadolu Üniversitesi Tarih Bölümü, dr_hayrettin@yahoo.com.au, (<https://orcid.org/0000-0001-8265-6860>)

1. Giriş

Kurum, kuruluş ve topluluklar; milletlerin en zor günlerinde sahip oldukları misyon ve verdikleri olağandışı reaksiyon ve katkılarla toplumsal huzur, barış ve özgüvenin canlı tutulmasını sağlarlar. Uzun tarihsel yolculuğumuzda bunun birçok örneği mevcuttur. 135 günlük Rus İşgalinde gösterdiği mukavemet nedeniyle 29 Eylül 1855 yılında Kars iline gazilik unvanı verilmiştir (Kızılkaya, 2018). Türk Kurtuluş Savaşı mücadelesinde, yerel halkın işgal kuvvetlerine karşı göstermiş oldukları üstün gayretler neticesinde Antep, Urfa ve Maraş illerimiz de “Gazi, Şanlı ve Kahraman” isimleri ile resmen taltif edilmiştir (Uğurlu, 2002; Avcı, 2002; Günay, 2019). 15 Temmuz hain darbe girişimi esnasında olağanüstü şartlarda toplanan ve toplantı esnasında hainlerce bombalanan TBMM’ye “Gazi” (<https://www.yuzuncuyil.gov.tr/tbmm-kurulus-yuzuncu-yil>) ile hainlerin kullandığı uçakların hareket kabiliyetlerini engellemek amacıyla büyük bir özveri ile kendi ekin tarlalarını ateşe veren Ankara’nın Kazan ilçesinin “Kahraman” (sondakika.com. AA.) isimleri yakın tarihte bu uygulamaların diğer örneği olarak dikkat çekmektedir. Çalışmamızda kuruluşu Osmanlı son dönemine uzanan İnegöl Devlet Hastanesi’nin kuruluş gerekçe ve süreci ile tarihteki katkı ve yararlılıkları incelenerek, “Gazi” unvanının talep ve beklenti gerekçeleri literatür eşliğinde irdelenecektir.

2. Amaç, Kapsam ve Yöntem

Çalışmamızda İnegöl Devlet Hastanesinin kurulma gerekçelerinin belirlendiği, inşa edildiği, hizmet verdiği ve istiklal mücadelesi verilen yıllara ait literatür verileri, resmi arşiv kaynakları, kurum arşivleri, yazılı medya arşivi taranmış ve elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Literatür verileri ve “Gazilik” unvanı beklenti gerekçeleri kronolojik ve amaçsal olarak kategorize edilerek irdelenmeye sunulmuştur.

3. Model ve Hipotez

Çalışmamızda; tarihsel olaylar ve literatür eşliğinde, İnegöl Devlet Hastanesi hangi sosyal ve tıbbi gerekçelerle kurulmuştur, İnegöl Devlet Hastanesi, istiklal mücadelesi verilen yıllarda hangi kritik hizmetleri sunmuştur ve İnegöl Devlet Hastanesi’nin “Gazi” unvanını hak etme sebepleri nedir sorularının cevabı verilmeye çalışılacaktır.

5. Bulgular ve Sonuç

a) İnegöl'ün İstiklal mücadelesindeki Önemi: İnegöl, coğrafi konumu gereği Anadolu'ya geçiş güzergâhında yer alması hasebiyle antik çağlarda olduğu gibi ülkemizin en kritik hayatta kalma savaşı verdiği harp yıllarında da büyük öneme haiz olduğu görülmektedir (Bilgin ve Yetik, 2018). İnegöl halkı özgürlüğe düşkündür ve vatanperverdir. Ülkesinin herhangi bir toprağına karşı teşebbüs edilen işgal girişimlerine sert tepkiler vermekten çekinmez. İzmir'in 15 Mayıs 1919'da Yunan işgali sonrasında uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmek için 16 Mayıs 1919'da Bursa'da yapılan dev mitinge İnegöl'den bir kaynağa göre 5000 (Sarıhan, 1993), bir başka kaynağa göre on binlerce kişi katılmıştır (Polat, 2008). Bu mitingin etkisi büyük olmuş ve Anadolu'da milli dayanışma ateşinin yanmasına neden olmuştur. Bunun üzerine İngiliz Savaş Bakanı Lord Curzon "İzmir'in Yunanlılar tarafından istilasına meydan vermek, yaptığımız hataların en büyüğüdür." ifadesini kullanmıştır. Yine aynı hafta içinde, İnegöl'den İtilaf Devlet yetkililerine İzmir'in işgalini protesto için "İnegöl Miting Heyeti Namına Ahmet" imzasıyla sert bir telgraf çekilmiştir (Selvi, 2007). İnegöl, özellikle İnönü muharebelerinde Yunan ordularının cepheye ulaşımında en fazla kullanılan ve etkilenen şehirlerden biridir. (Bilgin T. Yetik Ü. 2018). İşgale uğrayan hemen hemen tüm Anadolu şehirlerinden farklı olarak 27 Ekim 1920, 6 Ocak 1921, 23 Mart 1921 ve 10 Temmuz 1921 olmak üzere toplam 4 defa işgale maruz kalan İnegöl, Yunan ordusunun her taarruz ve çekilişlerinde yaşamış olduğu maddi ve manevi tahribatı çok daha fazla hissetmiştir (Bilgin ve Yetik, 2018). İnegöl halkı, İstiklal mücadelesinde işgalci olarak orada bulunan Yunanlıların yanında yıllarca yan yana yaşamış olduğu Rum ve Ermeni azınlıklardan türemiş ya da asayişe başkaldırmış Türk çetelerin taciz ve tecavüzlerine de maruz kalmış ama birlik ve beraberliği ile her birini alt etmeyi bilmiştir (Bilgin ve Yetik, 2018; Yetik, 2017).

b) İnegöl Hastanesinin Kuruluş Süreci: 1900'lü yılların başında Anadolu'nun birçok şehrinde olduğu gibi Bilecik ve havalisinde frengi hastalığı salgın boyutuna ulaşması üzerine Seyyar Frengi Tabibi Ömer Nuri Efendi bölgeye görevlendirilmiştir. Yapılan tetkiklerde İnegöl'de 1393 kişide frengi saptanmış ve bulaşın köylüleri tıraş eden berberlerin usturalarından yayıldığı tespit edilmiştir. Hastalar için gerekli ilaçlar, İnegöl Eczanesinden ücretsiz temin edilmiştir (Bilgin ve Akyol, 2023). Ömer Efendi'nin raporunda bölgede yaygın olan frenginin ancak İnegöl'de 40 ve Domaniç'te 20 yataklı hastane inşa edilmesi ile etkisiz hale getirileceğini belirtmiş ve bu düşünce İnegöl için uygun görülmüştür (Demiryürek, 2016). Bu minvalde hayata geçirilen proje neticesinde İnegöl Gureba Hastanesi sadece İnegöl'e değil yakın coğrafyaya hizmet vermeye başlamış, Çanakkale Savaşı ile başlayan ama özellikle Kurtuluş Savaşı ile azami önem kazanan katkılarla, istiklale giden yolda büyük rol üstlenmiştir (Bilgin ve Akyol, 2023; Demiryürek, 2016).

c) Çanakkale Savaşında İnegöl Hastanesi: Çanakkale Savaşında cephe yaralanan askerler, öncelikle cephe yakınlarındaki sahra hastanelerine sevk edilmişlerdir (Erdemir, 2012). Daha sonrasında kısa vadede iyileşip cepheye dönmesi beklenmeyenler başta olmak üzere yaralı ve hastalar doktorların onayı ile Şirket-i Hayriye vapurları (Gülnehal, 61, 63 ve 67 numaralı şirket vapurları) veya yüklerini boşaltıp dönmekte olan diğer vapurlar ile başta İstanbul olmak üzere memleket içindeki hastanelere nakledilmişlerdir (Esenkaya, 2011). Bu nakiller esnasında 4092 şehit ile en yüksek şehit sayısına sahip olan Bursa'da (Boyko, 2011), 534 şehit sayısı ile Orhaneli ve Mustafakemalpaşa'dan sonra üçüncü en çok şehit veren ve o zaman için Bursa'da mukim 2 hastaneden biri olan İnegöl

Hastanesinde, Çanakkale Savaşı yaralılarının tedavisinin yapılmış olduğu büyük oranda gerçeği yansıttığı düşünülmektedir.

d) Kurtuluş Savaşında İnegöl Hastanesi: İnegöl Hastanesinin önemi ve yaptığı katkılar, Kurtuluş Savaşı sürecinde çok daha belirleyici olmuştur. 4 ayrı zamanda işgale ve kurtuluşa maruz kalan İnegöl’de yaşanan her döngü, İnegöl Hastanesinde tedavi gereksinimi doğuracak birçok yeni fiziksel zulümleri de beraberinde getirmiştir (Yetik Ü. 2017). Bilecik Mutasarrıfı Salih Beyin Garp Cephesi Komutanlığına gönderdiği raporda “Rüşdiye” ve “Mahmure” köylerinin yakıldığı, 25 kadar insanın yaralandığı ve (muhtemel İnegöl Hastanesinde) tedavi altına alındığı bildirilmiştir (Yetik Ü. 2017), Anadolu’da Yunan Mezalim ve Vahşeti,(Üçüncü Kısım Yunan Fecayı Hakkında Raporlar, Vesikalar, Mektuplar), İstihbarat Matbaası, Ankara 1338). Ayrıca yanağından hafif yaralı olduğu halde Yunanlıların eline düşen ve ağır şekilde darp edilen Hasan Arif isimli bir teğmenin de İnegöl Hastanesine getirildiği ve burada yapılan tedaviye rağmen çok geçmeden şehit olduğu kayıtlar da ulaşılan bir diğer kahramanlık verisidir (Yetik Ü. 2017). İnegöl Hastanesinin gösterdiği yararlılık sadece Yunan zulmü ile ilişkili değildir. Yunanlıların gelişinden aldıkları güç ve cesaret ile Osmanlı tebaası Rum ve Ermenilerin kurduğu çeteler, İnegöl ahalisini darp ve işkencelere maruz bırakmıştır. İnegöl Yenice Kasaba Belediye Reisini döverek öldüren Rum ve Ermeni çeteleri, 8-10 yaşlarında iki çocuğun da kollarını bağlamışlar, boğaz ve kaburgalarına hançer saplayıp dereye atmışlardır. Ahali tarafından ağır yaralı bir şekilde bulunan bu çocuklar, İnegöl Hastanesine getirilmiş ve çocuklar kendilerini bu hale getiren yerli Ermenileri gördüklerinde tanıyabileceklerini ifade etmişlerdir. Süleymaniye Mahallesi’nde de benzer bir şekilde 5 çocuk talebinin de şiddetli bir şekilde Ermeni ve Rum çeteleri tarafından dövüldüğü ve (muhtemelen İnegöl Hastanesinde tedavi edildiği) bildirilmiştir (Bilgin T. Yetik Ü. 2018), Tayla, M. 2001). Bunlar yetmezmiş gibi mevcut konjonktürün hassasiyetinden faydalanıp otoriteye başkaldıranlar da mevcuttu. Halkta büyük panik ve galeyan oluşturan Ali Rıza Bey çetesi (Çetinkaya G. 2021) ve Abaza İzzet çetesi (Kızılkaya O. 2018) ile yapılan mücadelede halktan ve kolluk kuvvetlerinden yaralananların da İnegöl Hastanesinde tedavi edilmeleri söz konusudur. İnegöl’ün yakın zaman değerleri hakkında en güncel ve geniş verilere sahip olan Turgut Can Mamaş kitabında, “İnegöl Hastanesi 1978 yılına dek sağlık hizmeti sundu. Kurtuluş Savaşı sırasında Jandarma Okulu ve Askeri Hastane olarak kullanıldı” ibaresiyle İnegöl Hastanesinin yakın zaman döneme vurduğu damga hakkında en gerçekçi veriyi sunmaktadır (Mamaş TC. 1947).

6. Tartışma

İnegöl Devlet Hastanesi’nin Kurtuluş Savaşı döneminde ve öncesinde üstlendiği sağlık hizmeti sorumluluğu, sadece yerel düzeyde değil, bölgesel ve hatta ulusal ölçekte büyük bir tarihsel değere sahiptir. Dört kez işgal edilen bir şehirde faaliyetini sürdürebilmiş, savaşın hem askeri hem sivil mağdurlarına hizmet sunabilmiş bir sağlık kurumunun varlığı, olağanüstü bir kurumsal direnci ortaya koymaktadır.

Savaş koşullarında askeri hastane işlevi görmüş olması, çocuklardan askerlere kadar farklı yaş ve statüdeki mağdurları tedavi etmiş olması ve yerel çetelerin oluşturduğu kaotik ortamda sağlık hizmeti sunmaya devam edebilmesi, hastanenin sadece tıbbi değil, aynı zamanda sosyal bir direniş unsuru olarak da değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu yönüyle İnegöl Devlet Hastanesi, sadece bir tedavi kurumu değil; bir anlamda kurtuluşun ve dayanışmanın simgesi haline gelmiştir.

Tarihte çeşitli şehir ve kurumlara verilen "Gazi", "Kahraman" gibi unvanların temel gerekçeleri incelendiğinde; bu kurumların olağanüstü koşullarda gösterdikleri fedakârlık, dayanıklılık ve işlevsellik ön plana çıkmaktadır. İnegöl Devlet Hastanesi'nin tarihsel misyonu da bu kıstaslarla örtüşmektedir. Ancak buna rağmen bugüne kadar bu katkılar sistematik şekilde belgelenmemiş, literatüre kazandırılmamıştır. Bu çalışma, hastanenin "Gazi" unvanı ile onurlandırılmasının tarihsel gerekçelerini hem akademik hem de sosyolojik açıdan temellendirmeyi amaçlamaktadır.

Ayrıca, Türkiye’de sağlık kurumlarının tarihî işlevlerinin yeterince belgelenmemesi, kurumsal hafıza açısından önemli bir eksikliktir. Bu bağlamda İnegöl Devlet Hastanesi özelinde yapılan bu çalışma, hem bir farkındalık yaratma hem de benzer çalışmalara örnek olma niteliği taşımaktadır.

7. Öneriler

“Gazi” Unvanı İçin Resmî Başvuru Süreci Başlatılmalıdır: Kurtuluş Savaşı döneminde gösterdiği hizmet ve fedakârlıklar ışığında, İnegöl Devlet Hastanesi’nin “Gazi” unvanı ile onurlandırılması için resmî bir başvuru süreci başlatılmalı; bu yöndeki girişimler yerel yönetimler, akademik kurumlar ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içinde yürütülmelidir.

Kurumsal Tarih ve Arşivcilik Bilinci Geliştirilmelidir: Türkiye'deki kamu kurumlarının tarihî rollerinin belgelenmesi, arşivlenmesi ve kamuoyuyla paylaşılması, kurumsal kimlik ve aidiyet duygusunun pekişmesine büyük katkı sağlayacaktır. Sağlık kurumları da bu anlamda sadece tıbbi değil, sosyolojik ve tarihî bir kimliğe sahiptir.

Eğitim ve Farkındalık Faaliyetleri Düzenlenmelidir: Yerel okullarda, üniversitelerde ve halk eğitim merkezlerinde İnegöl Hastanesi’nin Kurtuluş Savaşı dönemindeki rolünü anlatan seminer, panel ve sergiler düzenlenmeli; gelecek nesillerin tarihî bilinç kazanmasına katkı sağlanmalıdır.

Bilimsel Araştırmalar Teşvik Edilmelidir: Sağlık tarihi, sadece tıbbi değil aynı zamanda toplumsal direnişin de bir parçası olarak görülmelidir. Bu nedenle İnegöl Devlet Hastanesi gibi tarihî kurumlar üzerine akademik tezler, makaleler ve projeler yapılması teşvik edilmelidir. Üniversiteler bu konuda destekleyici rol üstlenmelidir.

Hastane Bünyesinde oluşan Tarihi Müzenin Bilinirliği Artırılmalıdır: Hastanenin tarihine tanıklık eden belgeler, fotoğraflar ve hikâyeler derlenerek hastane bünyesinde oluşturulan ve dünyada tek olan müzenin ulusal ve uluslararası çapta bilinirliği artırılmalıdır.

Yerel ve Ulusal Basında Farkındalık Oluşturulmalıdır: Bu tür çalışmaların kamuoyunda karşılık bulması, hem toplumsal hafıza açısından hem de unvan talebinin desteklenmesi açısından önemlidir. Medyada yer bulacak dosyalar, röportajlar ve belgeseller bu sürece katkı sağlayacaktır.

8.Sonuç

Bu bağlamda, İnegöl Devlet Hastanesi’nin tarihsel misyonu ve Kurtuluş Savaşı döneminde üstlendiği kritik rol dikkate alındığında, kurumsal olarak “Gazi” unvanı ile taltif edilmesi, sadece sembolik değil; aynı zamanda tarihî adaletin sağlanması açısından da önemli bir adım olacaktır.

Kaynakça

- Kızılkaya O. (2018). 1855 Kars Zaferinin Kazanılmasında Kars Ahalisinin Fedakârlığı. *TURAN-SAM*, 10(39):266-272.
- Uğurlu A.S. (2002). Hâkimiyet-i Milliye Sayfalarından İşgal Altındaki Antep. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(27):307-315.
- Avcı N. (2002). Urfa ve Yöresinde Yetişmiş Olan Bazı Bilim Adamları. *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1):95-114.
- Günay N. (2019). Milli Mücadelenin İlk Zaferi; Maraş Milli Mücadelesi ve Maraş'ın Kahramanlığı. *Türkiyat Mecmuası*, 29(1):47-74.
<https://www.yuzuncuyil.gov.tr/tbmm-kurulus-yuzuncu-yil>
- "Kazan'ın Adı Değişti, 15 Temmuz Resmi Tatil Oldu". *sondakika.com*. *sondakika.com*. Anadolu Ajansı. 25 Ekim 2016. 26 Ekim 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 25 Ekim 2016.
- Bilgin T. Yetik Ü. (2018). 2. İnönü Muharebesi Sırasında İnegöl ve Çevresinde Yaşanan Yunan Tahribatı. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 11(37):638-655.
- Sarıhan Z. (1993). Kurtuluş Savaşı Günlüğü I. TTK Yayınları, Ankara, s.245.
- Polat H.A. (2008), Milli Mücadele Yıllarında Marmara Bölgesinde Faaliyet Gösteren Müfrezeler, Milis Kuvvetleri ve Çeteler (1918-1922), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, s.21.
- Selvi H. (2007). İşgal ve Protesto İzmir'in İşgali ile İlgili Protesto Telgrafları (15 Mayıs 1919 – 30 Temmuz 1919, Değişim Yay. İstanbul, s.54
- Yetik Ü. (2017), Mili Mücadele Döneminde İnegöl (1918-1923), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik, s.97.
- Bilgin T. Akyol S. (2023). Hatıralar Işığında 20. Yüzyılın Başında Anadolu'da Frengi Salgını. *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8(1): 292-320.
- Demiryürek H. (2016). Ertuğrul Sancağında Bulaşıcı Hastalıklar (1893-1914). Arşive ve Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür, Prof. Dr. Atilla Çetin'e Armağan. Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Sakarya Kitaplığı Yayın No: 39 Bilnet Matbaacılık, Birinci Basım, Adapazarı-Aralık 2016 © 2016 www.sakarya.bel.tr.
- Erdemir L. (2012). Çanakkale Muharebe Meydanlarından İstanbul Hastanelerine. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(15):91-113.
- Esenkaya A. (2011). Çanakkale Muharebelerinde Cephe ve Cephe Dışında Sağlık Hizmetleri. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, 10(10):25-70.
- Boyko S. (2011). Bursa Şehitleri ve Şehitlikleri, Bursa Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ. Bursa, 2011, s. 146-148.
- Anadolu'da Yunan Mezalim ve Vahşeti,(Üçüncü Kısım Yunan Fecayi Hakkında Raporlar, Vesikalar, Mektuplar), İstihbarat Matbaası, Ankara 1338
- Tayla, M. (2001). Batı Anadolu'da Yunan mezalimi. *Stratejik araştırma Etüdler Milli Komitesi*.
- Çetinkaya G. (2021). Millî Mücadele Döneminde Ertuğrul Sancağında Manzara-i Umumiye. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 71(1):653- 677.
- Mamaş T.C. (1947). İnegöl Tarihi, Coğrafı, İktisadi, İctimai, Sıhhi ve Kültür Durumları. Halkevi Yayınları, Aysan Basımevi 1947. Sayfa 58.

